

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

ІННОВАЦІЙНЕ ПРАВО

Науково-практичний посібник

За редакцією С. В. Глібка, Ю. В. Георгієвського, О. В. Розгон

Харків
2019

*Рекомендовано до друку вченою радою
Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку
Національної академії правових наук України
(протокол № 12 від 23 грудня 2019 р.)*

Рецензенти:

Л. В. Красицька, доктор юридичних наук, професор, доцент кафедри цивільно-го права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ;

М. М. Кузьміна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри господарського права Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого.

Колектив авторів:

С. В. Глібка – вступ (спільно з *О. В. Розгон*); підрозд. 1.1., 1.2., розд. 1 заг. част.; підрозд. 2.1., 2.2., 2.3., 2.4., 2.5. розділу 2 заг. част.; підрозд. 2.1. розд. 2 особ. част.; підрозд. 2.2. розд. 2 особ. част. (спільно з *І. В. Подрез-Ряполовою*); підрозд. 2.3. розд. 2 особ. част.;

Ю. В. Георгієвський – підрозд. 1.1. розд. 1 особ. част.;

А. М. Любич – підрозд. 2.4. розділу 2 особ. част.;

О. В. Розгон – вступ (спільно з *С. В. Глібком*), підрозд. 3.1., 3.2., 3.3., 3.5. розд. 3 особ. част.; підрозд. 3.4. розд. 3 особ. част. (спільно з *К. Ю. Івановою*);

К. Ю. Іванова – підрозд. 3.4. розд. 3 особ. част. (спільно з *О. В. Розгон*);

І. В. Подрез-Ряполова – підрозд. 2.2. розд. 2 особ. част. (спільно з *С. В. Глібком*);

А. Т. Завадська – підрозд. 2.5., 2.6. розділу 2 особ. част.

Інноваційне право: науково-практичний посібник за заг. ред. С. В. Глібка, I 58 Ю. В. Георгієвського, О. В. Розгон. Харків: Право, 2019. 246 с.

ISBN 978-617-7806-07-2

У цьому науково-практичному посібнику комплексно досліджуються питання правового забезпечення інноваційної діяльності в Україні, державного регулювання інноваційної діяльності та правового регулювання інноваційної інфраструктури. Дається сутнісна характеристика інноваційного права як підгалузі господарського права, інноваційного процесу, правових форм комерціалізації інноваційних продуктів.

Науково-практичний посібник призначений для студентів, магістрантів, аспірантів ЗВО, наукових співробітників, юристів-практиків, фахівців з інноваційного підприємництва та інших категорій користувачів, які цікавляться станом і розвитком інноваційної сфери.

УДК 346. 1: 330. 341. 1(07)

ЗМІСТ

Вступ	4
--------------------	---

Загальна частина

Розділ 1. Інноваційне право як частина системи права

1.1. Поняття та сутність інноваційного права. Предмет, метод та принципи інноваційного права	5
1.2. Законодавство про інноваційну діяльність: проблеми та шляхи вдосконалення	13

Розділ 2. Сутнісна характеристика інновацій та інноваційної діяльності

2.1. Сутність та класифікація інновацій.....	20
2.2. Поняття та види інноваційної діяльності.....	29
2.3. Суб'єкти інноваційної діяльності.....	39
2.4. Об'єкти інноваційної діяльності.....	52
2.5. Поняття і сутність інноваційного процесу	60

Особлива частина

Розділ 1. Державне регулювання інноваційної діяльності

1.1. Законодавче забезпечення державного регулювання інноваційної діяльності. Сутність державної інноваційної політики	75
---	----

Розділ 2. Правове регулювання національної інноваційної системи

2.1. Поняття та учасники національної інноваційної системи.....	107
2.2. Інфраструктура інноваційної діяльності.....	123
2.3. Наукові парки	134
2.4. Технологічні парки	143
2.5. Бізнес-інкубатори	158
2.6. Бізнес-ангели	165

Розділ 3. Правові форми комерціалізації інноваційних продуктів

3.1. Визначення інноваційного продукту та інноваційної продукції	173
3.2. Договори про передання майнових прав на об'єкти інтелектуальної (промислової) власності.....	182
3.3. Договір комерційної концесії (франчайзингу).....	191
3.4. Договори на створення і передачу науково-технічної продукції	209
3.5. Ліцензійні договори	229

ВСТУП

Серед ключових пріоритетів в Україні сьогодні є забезпечення інноваційної моделі розвитку економіки шляхом концентрації ресурсів держави на пріоритетних напрямках науково-технічного оновлення виробництва, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Правовий аналіз інновацій в юридичній науці відноситься до найактуальніших, але останнім часом комплексного, науково-практичного дослідження не проводилося.

У посібнику розкрито аспекти правового забезпечення формування національної інноваційної системи, у тому числі, розгляду актуальних проблем щодо здійснення діяльності певними суб'єктами національної інноваційної системи та розвитку інноваційної інфраструктури в Україні. Визначено державне регулювання інноваційної діяльності та правового регулювання інноваційної інфраструктури. Розглянуто інноваційне право як підгалузь господарського права, надана сутнісна характеристика інновацій, інноваційної діяльності та інноваційного процесу. Особливу увагу приділено дослідженню правових форм комерціалізації інноваційних продуктів.

Основною рисою науково-практичного посібника є система базових категорій і понять, що діють в інноваційній сфері, перелік нормативно-правових актів та перелік рекомендованої та використаної літератури, які відносяться до інноваційної діяльності та структуровані у кожному підрозділі. До уваги читачів пропонуються приклади сучасної судової практики у сфері комерціалізації інноваційних продуктів.

Науково-практичний посібник, перш за все, призначено для фахівців та наукових співробітників, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів закладів вищої освіти, представників бізнесу та влади, а також для тих, хто цікавиться станом і розвитком інноваційної сфери.

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Розділ 1. ІННОВАЦІЙНЕ ПРАВО ЯК ЧАСТИНА СИСТЕМИ ПРАВА

1.1. Поняття і сутність інноваційного права.

Предмет, метод та принципи інноваційного права

Терміни

Предмет інноваційного права – суспільні відносини, що виникають в процесі інноваційної діяльності та пов’язані з різними етапами інноваційної діяльності, в тому числі з формуванням, поширенням та комерціалізацією інновацій¹.

Інноваційні правовідносини – це врегульовані нормами права суспільні відносини, пов’язані зі створенням, комерціалізацією інноваційних продуктів та їх реалізацією як інновацій, які виникають у процесі організації та здійснення інноваційної діяльності й закінчуються успішним упровадженням інноваційних продуктів як інновацій. Інноваційні правовідносини мають комплексний характер, об’єднуючи низку простих, однорідних відносин, які складаються протягом здійснення інноваційного циклу².

¹ Фрончко В. Місце інноваційного права в сучасній системі права. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. № 4 (12). С. 243. URL: <http://appj.tneu.edu.ua/index.php/appj/article/view/235>.

² Атаманова Ю. Є. Основні проблеми системного господарсько-правового регулювання відносин в інноваційній сфері : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.04 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2009. С. 8.

Інноватика – галузь знань, що включає методологію й організацію інноваційної діяльності¹.

Інноваційна сфера – область діяльності виробників і споживачів інноваційної продукції (робіт, послуг), що включає створення й поширення інновацій².

Інноваційне право оперує такими ж методами, як і більшість галузей права.

Загальний метод правового регулювання – це об'єктивно необхідна, така, що пронизує всі елементи системи права, закріплена виключно в правовій нормі (усіх її компонентах), система способів правового регулювання (дозвіл, вказівка, заборона) суспільних відносин з метою встановлення бажаного для держави стану волі суб'єктів у їх взаємодії один з одним, а також результатів їхньої поведінки. Для розглядуваного загального методу характерне використання системи саме трьох способів правового регулювання (своєрідної тріади) – вказівки (позитивного зобов'язання), заборони і дозволу³.

Галузевий метод правового регулювання – це особлива, неповторна трансформація загального методу правового регулювання, полягає в специфічному комплексі основних і додаткових способів правового регулювання, що існують тільки в системі конкретних галузевих правових норм, і першочергово взаємозумовлений, нерозривно пов'язаний з відповідною групою суспільних відносин – предметом правового регулювання, має відображати такі розпізнавальні юридичні властивості галузі права: сполучення імперативного і диспозитивного способів правового регулювання при визначенні правового становища суб'єктів, порядок формування прав і обов'язків суб'єктів, особливості підстав виникнення, зміни і припинення відповідних суспільних відносин, особливості санкцій, закріплених у нормах даної галузі права⁴.

Система методів окремої галузі права – це певний набір методів, що є переважним та/або специфічним при визначенні того, яким чином або способом регулюються суспільні відносини у певній сфері суспільного життя⁵.

¹ Гордієнко С. Г. Інноваційна діяльність: проблеми, сутність, змістовні складові та напрями удосконалення. *Часопис Академії адвокатури України*. 2014. Т. 7, № 2. С. 24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chaa_u_2014_7_2_4.

² Там само. С. 24.

³ Чабаненко М. М. Загальноправовий та галузевий методи правового регулювання. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2015. №. 11. С. 55-56.

⁴ Там само. С. 24.

⁵ Баранов. О. Методи інформаційного права. *Правова інформатика*. 2007. № 4 (16). С. 9.

Нормативно-правове регулювання

1. Про наукову та науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 3. Ст. 25. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.
2. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.
3. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 47. Ст. 646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
5. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V. Дата оновлення: 09.12.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16>.
6. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків: Закон України від 26.11.2015 р. № 991-XIV. Дата оновлення 05.12.2012 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14>.
7. Про затвердження Порядку формування, експертизи та обговорення пріоритетних напрямків інноваційної діяльності в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2003 р. № 1094. Дата оновлення 05.12.2012 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1094-2003-%D0%BF>.

Використана література

1. Прилипко С.М., Гетьман А.П., Атаманова Ю.Є. та ін. Правове регулювання інноваційних відносин: монографія. Харків : Юрайт, 2013. 688 с.
2. Innowacje i transfer technologii Słownik pojęc. Pod redakcją Krzysztofa V. Matusiaka. Wydanie III, zaktualizowane. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości. Warszawa, 2011. 350 с.
3. Сімсон О. Інноваційне право як запорука сталого інноваційного розвитку. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2010. № 4. С. 81–86. URL: http://www.ndiiv.org.ua/Files2/2010_4/simson.pdf.
4. Фрончко В. Місце інноваційного права в сучасній системі права. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. № 4 (12). С. 241–245. URL: <http://appj.tneu.edu.ua/index.php/appj/article/view/235>.
5. Сімсон О. Е. Інноваційне і креативне право: Право знань і творчості: монографія. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. 264 с.

6. Фрончко В. Місце інноваційного права в сучасній системі права. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. № 4 (12). С. 241-245. URL: <http://appj.tneu.edu.ua/index.php/appj/article/view/235>.
7. Інноваційний менеджмент: зб. навч. матер. Розділ 5.3 Методи реалізації інноваційної політики. 2015. URL: <https://library.if.ua/book/4/484.html>.
8. Гордієнко С. Г. Інноваційна діяльність: проблеми, сутність, змістовні складові та напрями удосконалення. *Часопис Академії адвокатури України*. 2014. Том 7. № 2 (23). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chaau_2014_7_2_4.
9. Колодій А. М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація. *Альманах права*. 2012. С. 42–46. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63807/08-Kolodiy.pdf>.
10. Чабаненко М. М. Загальноправовий та галузевий методи правового регулювання. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2015. №. 11. С. 52–58. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21_DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nivif_2015_11_9.pdf.
11. Погребняк С. П. Загальні принципи права як джерело права. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 1 (64). С. 14-25. URL: .
12. Ведерніков Ю. А., Папірна А. В. Теорія держави і права : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 333 с. URL: https://pidru4niki.com/14170120/pravo/predmet_metodi_teoriyi_derzhavi_prava
13. Скакун О. Ф. Теория государства и права : учебник. Харьков : Консум, 2000. С. 262.
14. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави і права : підручник. Київ : Кондор, 2002. С. 254.
15. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. 6-е вид. Харків : Консум, 2002. С. 135.
16. Баранов. О. Методи інформаційного права. *Правова інформатика*. 2007. № 4 (16). С. 8-12. URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/07bomip.pdf>.
17. Атаманова Ю. Є. Основні проблеми системного господарсько-правового регулювання відносин в інноваційній сфері: автореф. дис... д-ра юрид. наук : 12.00.04; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2009. 37 с.
18. Погребняк С. П. Основоположні принципи права: автореф. дис. ... д-ра юр. наук. 2009. URL: <http://bihun.in.ua/ua/jushits/jurhit/article/680>.

Рекомендована література

1. Чмир О.С. Огляд наукових підходів до визначення суті та моделей інноваційної діяльності і трансферу технологій. Київ : УкрІНТЕІ, 2016. 120 с.

2. Атаманова Ю.Є. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави: монографія. Харків : ФІНН, 2008. 424 с.
3. Шумпетер Й. Теория экономического развития. Москва : Директмедиа Паблишинг, 2008. 355 с.
4. Єфімцева Т. В. Патентне право як інститут інноваційного права. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2013. Вип. 58. С. 190–197. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21SCOM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/Vlnu_yu_2013_58_29.pdf.
5. Атаманова Ю. Є. Теоретичні проблеми становлення інноваційного права України. Харків : Факт. 256 с.
6. Колодій А. М. Принципи права України : монографія. Київ: Юрінком Інтер, 1998. 208 с.

Коментар. *Інноваційне право* як інститут права являє собою сукупність правових норм, що регулюють інноваційні відносини та інші тісно пов'язані з інноваційними, а також відносини щодо державного впливу на інноваційну діяльність шляхом встановлення правових вимог та економічних умов для здійснення інноваційної діяльності.

Основу інноваційного права складають норми різної галузевої приналежності: цивільні, господарські, адміністративні, фінансові, трудові та інші. При цьому в процесі взаємодії норм базових галузей права не відбувається їх механічного злиття, вони переробляються по суті під специфіку господарської діяльності, що і призводить до утворення нової своєрідною суті в системі права.

Незважаючи на те, що правові норми, що регулюють інноваційну діяльність суб'єктів господарювання, мають комплексну правову природу, всі вони об'єднані єдиним началом – господарською діяльністю, якій властивий інноваційний характер. Виходячи з цього, інноваційне право являє собою сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини в сфері здійснення інноваційної діяльності та державного впливу на неї за допомогою гармонійного поєднання приватноправових і публічно-правових засад, яка в силу об'єктивних і суб'єктивних особливостей потребує єдиного правового регулювання. Наведене визначення розкриває поняття інноваційного права саме як підгалузі господарського права.

Щодо питання про відмежування інноваційного права від інших галузей, підходячи до цього питання діалектично, слід вказати, що межі між окремими галузями й інститутами не можуть бути абсолютними. Вони від-

носні, умовні і рухливі. Більшою чи меншою мірою це положення відноситься до всіх галузей права. Одні й ті ж норми можуть одночасно мати місце в різних частинах системи права. Особливо це слід віднести до таких галузей права, як трудове, земельне, екологічне, сімейне, фінансове, господарське та інші. Ця повторюваність норм в різних галузях, підгалузях та інститутах права впливає з того, що в реальній дійсності суспільні відносини між собою тісно переплітаються і не можуть бути механічно відірвані одна від одної.

До складу інноваційного права входять норми різних галузей, які за своєю природою є інноваційно-правовими, основними з них є норми права інтелектуальної власності, господарського та цивільного права.

Істотною роллю в регулюванні правовідносин інноваційної галузі відіграють міжнародні норми не тільки публічного, а й приватного міжнародного права. Особливістю інноваційного права є той факт, що його регулювання здійснюється в основному за допомогою безпосереднього застосування міжнародних договорів (у першу чергу, конвенцій).

При цьому потрібно зазначити, що результати інтелектуальної діяльності, права на які надані тим чи іншим особам національним законодавством і міжнародними договорами, називають об'єктами інтелектуальної власності. Отже, об'єкти інтелектуальної власності – це такі результати інтелектуальної діяльності, яким надана правова охорона. Переліки об'єктів, що охороняються інтелектуальної власності закріплені в кількох міжнародних договорах.

Крім того, навіть конституційне право істотно впливає на норми інноваційного права, що визначається пріоритетним значенням норм даної галузі в правовій системі. Цей вплив визначається, в першу чергу, у контексті поділу предмету впливу між державною владою і органами місцевого самоврядування в контексті регулювання інноваційних правовідносин.

Принципи. У другій половині ХХ загальні принципи права також починають розглядатися як самостійна форма (джерело) права в сім'ї романо-германського права. Це визначається як один із важливіших аспектів еволюції сучасного романо-германського права¹.

Загальні принципи права надають правопорядку (всередині держави і на міжнародному рівні) його необхідний аксіологічний вимір; вони лежать в основі *jus necessarium* та вказують на цінності, які визначають правопорядок у цілому. Загальні принципи права формують підвалини не лише тлумачен-

¹ Погребняк С. П. Загальні принципи права як джерело права. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 1 (64). С. 18.

ня та застосування норм права, а й самого процесу правотворчості; вони віддзеркалюють *opinion juris*, яка утворює основу для формування права¹.

Запропоновані такі ознаки основоположних принципів, як: втілення найважливіших цінностей, притаманних певній системі права; концентроване відображення результату розвитку права та визначення напрямків його подальшого розвитку; найбільш загальний характер; пріоритет перед нормами права; підвищена стійкість; самодостатній характер (з точки зору формальної визначеності) та ін.²

Методи. Одним з перших дослідженням методу правового регулювання займався Л. С. Явич, що визначає метод як «сукупність юридичних засобів впливу на суспільні відносини, які застосовує держава при правовому регулюванні суспільних відносин»³.

В. М. Горшенев у статті «Поняття методу правового регулювання і його різновиди» зазначає, що метод правового регулювання – це «своєрідний спосіб впливу на суспільні відносини з метою їх врегулювання, що виражається у встановленні, за допомогою норми права, визначеного (можливого і належного) стану волі суб'єктів у їх взаємовідносинах один з одним, а також щодо бажаних результатів їх поведіння»⁴.

На думку О. М. Вітченко, «загальний метод правового регулювання являє сукупність специфічних юридично – нормативних засобів впливу права на суспільні відносини, що дозволяють відмежувати правове регулювання від інших форм впливу права на суспільні відносини». «Галузевий метод правового регулювання – це сукупність юридичних прийомів, засобів, способів, що відбивають своєрідність впливу галузі права на суспільні відносини, спрямованих безпосередньо на формування і зовнішній прояв можливого і належного поведіння суб'єктів у відносинах, які урегульовані даною галуззю права»⁵.

В. Д. Сорокін виводить поняття методу правового регулювання, використовуючи методологію системного аналізу, і розуміє метод правового ре-

¹ Погребняк С. П. Загальні принципи права як джерело права. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 1 (64). С. 21.

² Погребняк С. П. Основоположні принципи права: автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук. 2009. URL: <http://bihun.in.ua/ua/jushits/jurhit/article/680>.

³ Явич Л. С. Проблемы правового регулирования советских общественных отношений. Москва, 1961. 172 с.

⁴ Горшенев В. М. Понятие метода правового регулирования и его разновидности. *Ученые труды Свердловского юридического института*. 1966. Вып. 5. С. 401.

⁵ Витченко А. М. Метод правового регулирования общественных отношений. Свердловск, 1974. С. 45.

гулювання як «сукупність юридичних прийомів, засобів, способів впливу соціальних управляючих систем, що входять у державний апарат, на соціально-правове середовище в цілому і на складові його елементи»¹.

О. Ф. Скакун визначає метод правового регулювання як «сукупність прийомів, способів правового впливу на суспільні відносини» (яке відповідає на запитання «як?»)².

У підручнику М. С. Кельмана та О. Р. Мурашина метод правового регулювання визначається як сукупність прийомів та засобів, за допомогою яких упорядковуються суспільні відносини певного виду³.

П. М. Рабінович відзначає, що метод правового регулювання – специфічний спосіб владного впливу держави на суспільні відносини, здійснюваний за допомогою юридичних законів⁴.

Методи може бути поділено на загальні, котрі використовуються в переважній більшості галузей права; часткові, що використовуються в частині галузей права; індивідуальні (специфічні), що використовуються тільки в конкретній галузі права. До загальних методів інформаційного права варто віднести диспозитивний та імперативний метод; метод автономії та рівності сторін; індивідуальний метод регулювання. До часткових методів інформаційного права варто віднести метод наказу, зв'язування, заборони, дозволу; метод узгодження, рекомендацій, координації, заохочення⁵.

1.2 Законодавство про інноваційну діяльність: проблеми та шляхи вдосконалення

Терміни

Інноваційна діяльність – це всі наукові, технологічні, організаційні, фінансові та комерційні кроки, які фактично впроваджують або мають на меті призвести до впровадження інновацій⁶.

¹ Сорокин В. Д. Метод правового регулирования: Теоретические проблемы. Москва, 1976. С. 84.

² Скакун О. Ф. Теория государства и права : учебник. Харьков : Консум, 2000. С. 262

³ Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави і права : підручник. Київ : Кондор, 2002. С. 254.

⁴ Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. 6-е вид. Харків : Консум, 2002. С. 135.

⁵ Баранов. О. Методи інформаційного права. *Правова інформатика*. 2007. №4 (16). С. 10-11.

⁶ OECD, 2005, "The Measurement of Scientific and Technological Activities: Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data: Oslo Manual, Third Edition" prepared by

Інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг¹.

Інноваційний процес – це послідовний процес створення ідеї, проектування, тестування, виготовлення та реалізації продукції².

Державна інноваційна політика – окремий напрямок економічної політики держави, в рамках якої розробляється та реалізується комплексна система заходів державного регулювання зі стимулювання, планування, управління, підтримання та контролю за інноваційними процесами, що мають місце в науково-технічній, виробничій та інших сферах соціально-економічного життя країни³.

Нормативно-правове регулювання

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
2. Про наукову та науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
3. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
5. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 08.09.2011 р. № 3715-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>
6. Про утворення Української державної інноваційної компанії: Постанова КМУ від 13.04.2000 р. № 654. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2000-%D0%BF#Text>
7. Проект інноваційного кодексу України. Харків : Право, 2011. 136 с.
8. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій :

the Working Party of National Experts on Scientific and Technology Indicators, OECD, Paris, para. 149. P. 47. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264013100-en.pdf?expires=1606390988&id=id&accname=guest&checksum=07A6A48D7535D1572D0EC4A72FF61379>.

¹ Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. Ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.

² Hamid Tohidi, Mohammad Mehdi Jabbari. Different Stages of Innovation Process. Procedia Technology. 2012. No. 1. P. 574 – 578. P. 576.

³ Атаманова Ю. Є. Основні проблеми системного господарсько-правового регулювання відносин в інноваційній сфері: автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.04 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2009. С. 7.

Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text>.

9. Про державні цільові програми: Закон України від 18.03.2004 р. № 1621-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15#Text>.
10. OECD, 2005, “The Measurement of Scientific and Technological Activities: Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data: Oslo Manual, Third Edition” prepared by the Working Party of National Experts on Scientific and Technology Indicators, OECD, Paris, para. 149. P. 47. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264013100-en.pdf?expires=1606390988&id=id&accname=guest&checksum=07A6A48D7535D1572D0EC4A72FF61379>

Використана література

1. Атаманова Ю. Є. Основні проблеми системного господарсько-правового регулювання відносин в інноваційній сфері: автореф. дис... д-ра юрид. наук : 12.00.04 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2009. 37 с.
2. Глібо С. В., Матюшенко І. Ю., Пасмор М. С. Практичні аспекти визначення високотехнологічних галузей і продукції в Україні. *Соціальна економіка*. Вип. 55, 2018. С. 37–49.
3. Дегтяр А. О., Крюков О. І. Правове забезпечення державного регулювання інновацій в Україні. *Державне будівництво*. 2011. № 2. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/DeBu_2011_2_3.pdf.
4. Hamid Tohidi, Mohammad Mehdi Jabbari. Different Stages of Innovation Process. *Procedia Technology*. 2012. No. 1. P. 574 – 578.
5. Орлюк О. П. Законодавче забезпечення інноваційної діяльності в Україні. *Наука та інновації*. 2008. Т 4. № 1. С. 68–73. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/10158>.
6. Яковенко, Р. В. Інноваційна діяльність в Україні : проблеми та перспективи. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2012. Вип. 22. Ч. 2. С. 434-439. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/1688>.
7. Соціально-філософський аналіз поняття «інновація» та «інноваційна діяльність». *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2009. Вип. 36. С. 152-165. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpvgvzdia_2009_36_16.
8. Задихайло Д. Кодифікація інноваційного законодавства : окремі концептуально-правові підходи. *Вісник академії правових наук України*. 2010.

- №. 4. С. 177-185. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/varny_2010_4_18.pdf.
9. Матвеєва А. В. Спеціальний правовий режим інноваційної діяльності: проблеми правового регулювання. *Актуальні питання інноваційного розвитку*. 2011. № 1. С. 49-54. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apir_2011_1_8.pdf.
10. Ведерніков Ю. А., Папірна А. В. Теорія держави і права : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 333 с.
11. Жовнірчик Я. Ф. Аналіз та шляхи вдосконалення нормативно-правової бази для забезпечення розвитку інноваційної системи України. *Ефективна економіка*. 2012. № 2. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/efek_2012_2_17.pdf.

Рекомендована література

12. Організація та управління інноваційною діяльністю: підручник / за ред. Перерви П.Г., Меховича С.А., Погорєлова М. І. Харків : НТУ «ХПІ», 2008. 1025 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/162887320.pdf>.
13. Yochai Benkler. Law, Innovation, and Collaboration in Networked Economy and Society. *Annual Review of Law and Social Science*. 2017. Vol. 13:231-250. URL: <https://www.annualreviews.org/doi/10.1146/annurev-lawsocsci-110316-113340>.
14. Гордієнко С. Г. Інноваційна діяльність: проблеми, сутність, змістовні складові та напрями удосконалення. *Часопис Академії адвокатури України*. 2014. Том 7. №2 (23). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chaau_2014_7_2_4.
15. Атаманова Ю.Є. Інноваційний кодекс – необхідна правова умова становлення інноваційної економіки України. *Актуальні проблеми інноваційної власності*. 2005. С. 50-58.
16. Атаманова Ю.Є. Концептуальні підходи до систематизації інноваційного законодавства та розроблення проекту Інноваційного кодексу України. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. №2 (65). С. 121-131. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/varny_2011_2_13.pdf.
17. Авігдор Г., Атаманова Ю., Булкін І., Бутнік-Сіверський О. та ін. Аналіз законодавства України у сфері досліджень, розробок та інноваційної

діяльності та пропозиції щодо доповнень до законодавства. Проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні». Київ : Фенікс, 2011. 349 с. URL: https://ihe.kneu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/06/2_UA.pdf.

18. Шуміло І. А. Проблеми нормативно-правового забезпечення регіональної інноваційної політики. Форум права. 2008. №3. С. 544-550. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/FP_index.htm_2008_3_82.pdf.

Наукові погляди

Перелік принципів державної інноваційної політики, закріплених в Законі України „Про інноваційну діяльність”, було запропоновано доповнити принципами, що відображають об’єктивні закономірності функціонування національної інноваційної системи, а саме: свобода інтелектуальної творчої діяльності; вільний оборот результатів інтелектуальної діяльності й вільне переміщення інформації та знань; спрямованість на практичне використання знань та результатів інтелектуальної діяльності; саморегульовні засади функціонування національної інноваційної системи; використання механізмів державного управління національної інноваційної системи з метою забезпечення та підтримання умов її функціонування та сталого розвитку, а також задоволення публічних інтересів¹.

Недосконалість правової бази посилює практика “призупинення” окремих статей чинних законів, що стосуються наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, законодавчими або ж підзаконними актами. Так, Закон України “Про інноваційну діяльність” передбачав стимулювання інноваційної діяльності шляхом встановлення податкових пільг. Проте чинність його відповідних статей була “призупинена” спочатку на 2003 р., а потім і на 2004 р. Закон України “Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків” дозволяє технопаркам, їх учасникам, дочірнім та спільним підприємствам здійснювати за рахунок сум податків на додану вартість та податку на прибуток рефінансування власних інноваційних проєктів².

¹ Атаманова Ю. Є. Основні проблеми системного господарсько-правового регулювання відносин в інноваційній сфері: автореф. дис... д-ра юрид. наук : 12.00.04 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2009. С. 12-13.

² Жовнірчик Я. Ф. Аналіз та шляхи вдосконалення нормативно-правової бази для забезпечення розвитку інноваційної системи України. *Ефективна економіка*.

Атамановою Ю. Є. було обґрунтовано й запропоновано передбачити в чинному законодавстві таку вимогу до суб'єктів інноваційної діяльності, як володіння на законних підставах правовим титулом виключних прав на об'єкт права інтелектуальної власності, на основі якого створюється інноваційний продукт і реалізується інновація, або титулом його використання необхідним для впровадження такого об'єкта, як інновації способом¹.

Коментар

Сучасне законодавство України з питань правового регулювання інноваційної діяльності позбавлено системної єдності: загальні положення містяться в гл. 34 ГКУ, основні правила здійснення інноваційної діяльності – у Законі України «Про інноваційну діяльність», а питання, пов'язані з оборотом прав на об'єкти права інтелектуальної власності, – у кн. 4 та гл. 75 ЦКУ. Багато питань щодо здійснення інноваційної діяльності та врегулювання відносин, які складаються у зв'язку з її провадженням, вирішується на підзаконному рівні, що зумовило домінування в законодавстві про інноваційну діяльність саме підзаконних нормативно-правових актів. За таких характеристик законодавство про інноваційну діяльність не може забезпечити повномасштабного регулювання відносин, які виникають у зв'язку із розробленням, створенням, розповсюдженням інноваційних продуктів та їхнім впровадженням як інновацій, не може стати правовим підґрунтям для створення та функціонування ефективної національної інноваційної системи, для переходу держави до інноваційної моделі економічного розвитку².

Нормативно-правова база інноваційної діяльності є досить суперечливою, крім того, неповною мірою відповідає засадам економіки, що ґрунтуються на знаннях. До цього часу відсутня достатньо ефективна правова основа захисту прав інтелектуальної власності, функціонування венчурного капіталу як ринкового інституту; процедури створення окремих суб'єктів інноваційної діяльності безпідставно ускладнені. До того ж законодавчо не встановлені критерії інноваційності проектів і розмежування інвестиційних та інноваційних проектів. Недостатньо внормовані питання

2012. № 2. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21C OM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/efek_2012_2_17.pdf.

¹ Атаманова Ю. Є. Основні проблеми системного господарсько-правового регулювання відносин в інноваційній сфері: автореф. дис... д-ра юрид. наук : 12.00.04 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2009. С. 8.

² Там само. С. 14.

об'єктивної експертизи та конкурсних засад бюджетного фінансування наукових, науково-технічних, інноваційних програм і проєктів. Так, Закон України “Про державні цільові програми” передбачає обов'язкове проведення державної експертизи проєктів державних цільових програм згідно з нормами законодавства, які відсутні.

Аналіз поточного стану інноваційної діяльності передбачений у Розпорядженні Кабінету Міністрів України „Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року”, що має на меті розбудову національної інноваційної екосистеми для забезпечення швидкого та якісного перетворення креативних ідей в інноваційні продукти та послуги, підвищення рівня інноваційності національної економіки, що сприятиме розвитку інноваційної сфери, збільшенню кількості впроваджуваних розробок, підвищенню економічної віддачі від них, залученню інвестицій в інноваційну діяльність¹.

Згідно зі статтею 332 ГК України відносини, що виникають у процесі здійснення інноваційної діяльності, регулюються ГК України та іншими законодавчими актами. До вказаних відносин у частині, не врегульованій ГК України, застосовуються відповідні положення ЦК України.

Основні засади правового регулювання інноваційної діяльності в Україні визначаються низкою нормативно-правових актів. Згідно зі ст. 332 ГК відносини, що виникають у процесі здійснення інноваційної діяльності, регулюються цим Кодексом та іншими законодавчими актами. Таким чином, правові норми загальної дії, які регулюють відносини, що виникають у зв'язку із організацією та здійсненням інноваційної діяльності, містяться в главі 34 ГК. Зокрема, у ній закріплено визначення інноваційної діяльності та її видів, форми інвестування інноваційної діяльності, засади державного регулювання інноваційної діяльності, зміст договору на створення і передачу науково-технічної продукції.

Водночас ГК не встановлено правовий статус суб'єктів інноваційних відносин, не відображено особливості інноваційних відносин, не визначено їх об'єкти, не закріплено правові форми обороту останніх. Відсутнє також у ГК визначення та правові засади функціонування інноваційної інфраструктури, не сформульовані основні поняття та вихідні положення функціонування національної інноваційної системи.

¹ Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>.

Норми ГК України з питань регулювання інноваційної діяльності встановлюють загальні засади регулювання відносин в інноваційній сфері. Основні правила здійснення інноваційної діяльності містяться в Законі України «Про інноваційну діяльність», що має спеціальний характер. Крім того, відносини, які складаються в інноваційній сфері, регулюються й іншими спеціальними законодавчими актами, зокрема такими законами, як Закон України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні», Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», Закон України «Про пріоритетні напрямки розвитку науки і техніки», Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність», Закон України «Про наукову та науково-технічну експертизу», Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» та ін.

Розділ 2.

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІННОВАЦІЙ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1 Сутність та класифікація інновацій

Терміни

Інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери¹.

Інноваційний продукт – результат науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки, що відповідає вимогам, встановленим цим Законом².

Інноваційна продукція – нові конкурентоздатні товари чи послуги, що відповідають вимогам, встановленим цим Законом України «Про інноваційну діяльність»³.

Інноваційний проект – комплект документів, що визначає процедуру і комплекс усіх необхідних заходів (у тому числі інвестиційних) щодо створення і реалізації інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції⁴.

Пріоритетний інноваційний проект – інноваційний проект, що реалізується в рамках пріоритетних напрямів інноваційної діяльності⁵.

Інноваційне підприємство (інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор тощо) – підприємство (об'єднання підприємств), що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 відсотків його загального обсягу продукції і (або) послуг⁶.

Інноваційна інфраструктура – сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги

¹ Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266. Ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.

² Там само.

³ Там само.

⁴ Там само.

⁵ Там само.

⁶ Там само.

гі із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо)¹.

Бізнес-інновація – це новий або вдосконалений продукт чи бізнес-процес (або їх комбінація), що суттєво відрізняється від попередніх товарів організації або бізнес-процеси, які були впроваджені на ринку або введені у користування організацією².

Інновація бізнес-процесів – це новий або вдосконалений бізнес-процес для одного або більше функцій бізнесу, що суттєво відрізняється від попереднього бізнесу фірми процесів і що була введена у користування фірмою³.

Інноваційний продукт – це новий або вдосконалений товар або послуга, що суттєво відрізняється від попередніх товарів або послуг фірми, які були представлені на ринку⁴.

Продуктова інновація є введення в вживання (впровадження) товару або послуги, які є новими або значно поліпшеними за частиною їх властивостей або способів використання. Сюди включаються значні удосконалення в технічних характеристиках, компонентах і матеріалах, у вбудованому програмному забезпеченні, в зручності використання або в інших функціональних характеристиках⁵.

Процесна інновація є впровадження нового або значно поліпшеного способу виробництва або доставки продукту. Сюди входять значні зміни в технології, виробничому обладнанні та / або програмному забезпеченні⁶.

Організаційна інновація є впровадження нового організаційного методу в діловій практиці підприємства, в організації робочих місць або зовнішніх зв'язків⁷.

¹ Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266. Ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.

² OECD/Eurostat (2018), Oslo Manual 2018: Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation, 4th Edition, The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities, OECD Publishing, Paris/Eurostat, Luxembourg. С. 21–23. URL: <https://doi.org/10.1787/9789264304604-en>.

³ Там само.

⁴ Там само.

⁵ Там само.

⁶ ОЕСР, 2005 р., «Вимірювання науково-технічної діяльності: Керівні принципи збору та інтерпретації даних про інновації: Посібник з Осло, Третя редакція», підготовлену Робочою групою національних експертів з науково-технічних показників, ОЕСР, Париж, параграф. 42. С. 32–35. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264013100_en.pdf?expires=1606390988&id=id&accname=guest&checksum=07A6A48D7535D1572D0EC4A72FF61379.

⁷ Там само.

Інноваційне підприємство – це підприємство, яке впровадило якусь інновацію протягом періоду спостереження¹.

Інноваційним підприємством є підприємство, яке впровадило якусь інновацію за період часу, встановлений під час обстеження. Продуктово / процесним інноваційним підприємством є підприємство, яке впровадило який-небудь новий або значно покращений продукт або виробничий процес за період часу, встановлений під час обстеження. Це визначення, що охоплює всі підприємства, які здійснили продуктові або процесні інновації, подібно визначенню ТПП-інноваційного підприємства в попередньому виданні цього Посібника².

Маркетингова інновація – це впровадження нового методу маркетингу, включаючи значні зміни в дизайні або упаковці продукту, його розміщення, просуванні на ринок або в призначенні ціни³.

Маркетингова інновація – це реалізація нової маркетингової концепції чи стратегії що суттєво відрізняється від існуючих на підприємстві методів маркетингу, що вимагає значних змін у дизайні продукції, упаковці, розміщенні товару, просуванні товару або ціноутворенні⁴.

Рекомбінаторна інновація – це комерціалізація нового складу послуг або товари та послуги, які раніше не існували на ринку, на якому фірма діє⁵.

Екологічна інновація – це новий або значно вдосконалений продукт (товари або сервіс), процес, організаційний метод або маркетинговий метод, що створює екологічну переваги порівняно з альтернативами варіантами⁶.

¹ ОЕСР, 2005 р., «Вимірювання науково-технічної діяльності: Керівні принципи збору та інтерпретації даних про інновації: Посібник з Осло, Третя редакція», підготовлену Робочою групою національних експертів з науково-технічних показників, ОЕСР, Париж, параграф. 42. С. 32–35. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264013100_en.pdf?expires=1606390988&id=id&accname=guest&checksum=07A6A48D7535D1572D0EC4A72FF61379.

² Там само.

³ Там само.

⁴ Hanneke Vos. Service Innovation: Managing Innovation from Idea Generation to Innovative Offer. University of Twente, 2010. 91 p. P. 24. URL: https://www.google.com/url?sa=t&trct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjgrez8_bqAhWHAhAIHV Sz z B W w Q F j A K e g Q I B B A B & u r l = h t t p s % 3 A % 2 F % 2 F e s s a y . u t w e n t e . n l % 2 F 6 0 1 7 3 % 2 F 1 % 2 F M A _ t h e s i s _ H _ V o s . p d f & u s g = A O v V a w 3 X N p m f 8 k w 7 1 K F N u Q - O P M W i .

⁵ Там само.

⁶ Там само.

Нормативно-правове регулювання

1. OECD, Eurostat. Oslo Manual 2018: Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation, 4th Edition, The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities, OECD Publishing, Paris/Eurostat, Luxembourg, 2018. 258 p. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264304604-en.pdf?expires=1598430187&id=id&accname=guest&checksum=1755D41FC0D3783B6BCA4189ABF9B72B>.
2. ОЕСР, 2005 р., «Вимірювання науково-технічної діяльності: Керівні принципи збору та інтерпретації даних про інновації: Посібник з Осло, Третя редакція», підготовлену Робочою групою національних експертів з науково-технічних показників, ОЕСР, Париж. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264013100-en.pdf?expires=1606390988&id=id&accname=guest&checksum=07A6A48D7535D1572D0EC4A72FF61379>
3. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
4. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.
5. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.
6. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text>.
7. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки: Закон України від 11.07.2001 р. № 2623-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text>.

Використана література

1. Green paper on innovation. Brussels, 1996. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ad1d6f21-0b2e-423f-9301-c608035e906f>.
2. Буковецька Ю. І. Сучасні підходи до визначення сутності та класифікації інновацій. Економічний аналіз : зб. наук. праць. / редкол. : В. А. Дерій та ін. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка». 2014. Том 17. № 1. С. 32-37. URL: [file:///C:/Users/NDIPZIR20/Downloads/ecan_2014_17\(1\)_7.pdf](file:///C:/Users/NDIPZIR20/Downloads/ecan_2014_17(1)_7.pdf)
3. Луциків І. Економічна суть інноваційної діяльності URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRNSoc_Gum/GeV/2010_2/UKRAINE_ECONOMY/014.pdf

4. Hanneke Vos. Service Innovation: Managing Innovation from Idea Generation to Innovative Offer. University of Twente, 2010. 91 p. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewjgr ez8_bqAhWHAhAIHVSzBWwQFjAKegQIBB&url=https%3A%2F%2Fes say.utwente.nl%2F60173%2F1%2FMA_thesis_H_Vos.pdf&usg=AOvVaw3XNpmf8kw7IKFNUQ-OPMWi.
5. Заїка С. О., Грідін О. В. Генезис дефініції інновація. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2016. Серія : Економіка. Вип. 2 (48). С. 24-30. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/15430/1/%D0%93%D0%95%D0%9D%D0%95%D0%97%D0%98%D0%A1%20%D0%94%D0%95%D0%A4%D0%86%D0%9D%D0%86%D0%A6%D0%86%D0%87%20%D0%86%D0%9D%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%AF.pdf>.
6. Яковенко Д. В. Уточнення поняття інновацій в контексті їх комерціалізації. *Економіка та держава*. 2015. № 1. С. 92-95. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2015/25.pdf.
7. Марченко, О. І.; Саєнко, Я. П. Огляд підходів до визначення поняття інновація. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. № 10 (2). С. 17-21. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvuumevcg_2016_10\(2\)_5.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvuumevcg_2016_10(2)_5.pdf).
8. Котельбан С. В. Хронологічні та хорологічні підходи до визначення сутності поняття «інновація». *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 9. С. 91-96. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/9_2018/19.pdf.
9. Федорова В. А.; Татарчук Ю. І. Поняття інновацій та інноваційного процесу. *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія : Економіка. 2016. Вип. 10 (2). С. 152-157. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vdumov_2016_24_10\(2\)_23.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vdumov_2016_24_10(2)_23.pdf).
10. Даниленко Ю. А. Характеристики та класифікації інновацій та інноваційного процесу. *Наука та інновації*. 2018. Т. 14. № 3. С. 15-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/scinn_2018_14_3_4.

Рекомендована література

1. Петренко О. П. Інновації як складова ефективного розвитку зерновиробних та зернопереробних підприємств. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ekhp/2010_3/st3.pdf.

2. Федулова Л. І. Інноваційна економіка: підручник / під ред. Л. О. Нагорна Київ: Либідь, 2006. 480с.
3. Захарченко В. І. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки. навч. посіб / Корсікова Н. М., Меркулов М. М. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 448 с.
4. Фенинець, Г. Ю. Поняття «інновація»: історіографічний огляд проблематики. *Науковий парк як універсальна регіональна структура інноваційної діяльності* : матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Ужгород, Україна, м. Кошице, Словацька Республіка, 3 бер. 2016 р.). Ужгород, 2016. С. 221-229. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/8302/1/%D0%A4%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%BD%D0%B5%D1%86%D1%8C%20%D0%93.%D0%AE..pdf>.

Наукові погляди

Інновації — впровадження суб'єктом господарювання у виробничий процес відповідно до інноваційного проекту результату інтелектуальної, в тому числі наукової та науково-технічної, діяльності, який оформлено в установленому законом порядку як об'єкт права інтелектуальної власності та доведено до рівня інноваційного продукту зі здійсненням науково-дослідних та/або дослідно-конструкторських робіт і виготовленням дослідних зразків, пробних партій продукції та/або запровадженням експериментального виробництва¹.

Основні функції інновацій: інтелектуально-інформаційна, техніко-технологічна, інвестиційна та конкурентна функції. На цій підставі виявлено необхідні для їх реалізації властивості інновацій: новизна; суттєве підвищення якісних характеристик товару та/або виробничих процесів; промислова придатність; економічна доцільність упровадження інновацій; формальна визначеність та документальна оформленість; наявність у складі інновацій об'єктів права інтелектуальної власності, виключні права на які підтверджуються правостановлюючими (правоохоронними) документами².

Інноваційна діяльність включає всі види розвитку, фінансові та комерційні заходи, що здійснюються організацією, яка має на меті привести до нововведення для підприємства.

¹ Атаманова Ю. Є. Основні проблеми системного господарсько-правового регулювання відносин в інноваційній сфері: автореф. дис... д-ра юрид. наук : 12.00.04 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харьков, 2009. 37 с.

² Там само.

Інновація продукту – це новий або покращений товар або послуга, що суттєво відрізняється від попередніх товарів або послуг організації і які були введені на ринок.

Інновація бізнес-процесів є новим або вдосконаленим бізнес-процесом для однієї або декількох бізнес-функцій, яка суттєво відрізняється від попередніх бізнес-процесів організації та була застосована цією організацією¹.

У широкому значенні, інновації це:

- відновлення та розширення асортименту товарів і послуг та асоційованих ринків;
- створення нових методів виробництва, постачання та розподілу;
- запровадження змін в управлінні, організації праці, умовах праці та навичках робочої сили.

Таким чином, інноваційна організація має ряд характерних особливостей, які можна згрупувати у дві основні категорії навичок:

- стратегічні навички: довгостроковий погляд; здатність ідентифікувати і навіть передбачати ринкові тенденції; готовність та здатність збирати, обробляти та засвоювати технологічну та економічну інформацію;
- організаторські здібності: відчуття і керування ризиком; внутрішнє співробітництво між різними оперативними підрозділами та зовнішня співпраця з державними дослідженнями, консультаціями, клієнтами та постачальниками.

Саме цей глобальний підхід лежить в основі, наприклад, успіху Swatch годинників. На практиці це становить чотири одночасні інновації щодо

- концепції (зменшення кількості частин);
- виробництва (складання корпусу в одній частині);
- дизайну (нова концепція подання годинника);
- дистрибуції (неспеціалізовані точки продажу)².

Опираючись на ідеї Й. А. Шумпетера і М. Д. Кондратьєва, вчений з Німеччини Герхард Менш в роботі «Технологічний пат: інновації долають депресію» (1975 р.) запропонував свою класифікацію інновацій за ступенем

¹ OECD/Eurostat (2018), Oslo Manual 2018: Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation, 4th Edition, The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities, OECD Publishing, Paris/Eurostat, Luxembourg. URL: <https://doi.org/10.1787/9789264304604-en>.

² Green paper on innovation. Brussels, 1996. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ad1d6f21-0b2e-423f-9301-c608035e906f>.

значущості. Він виокремив три основних види інновацій: базисні, поліпшуючі та псевдоінновації¹.

Базисні інновації Г. Менш підрозділяв на технологічні, які утворюють нові галузі та нові ринки, та нетехнологічні – зміни в культурі, управлінні, громадських послугах. Базисна інновація – це визначальне технологічне нововведення з його промисловою реалізацією. Базисні інновації створюють нові галузі в економіці, а також робочі місця і доходи відповідно.

Поліпшуючі інновації – розвивають або удосконалюють вже існуючі галузі діяльності. У цьому випадку виникають процеси або продукти, більш досконалі, ніж їхні попередники в тому, що стосується якості, надійності, можливостей застосування або ефективності виробництва чи використання матеріалів.

Псевдоінновації спрямовані на часткове покращання застарілої техніки і технологій та зазвичай гальмують технічний прогрес, так як вони переважно або не дають ефекту для суспільства, або приносять негативний ефект.

Термін «інновація» має багато трактувань, однак, більшість з них надається згідно з трьома основним підходами²:

1) еволюційний (Й. Шумпетер, Ла Герре, Ю. Яковець та інші) – згідно з даним підходом, інновація розглядається як зміна, оновлення, що відбувається в продукті, технології, системі, методі;

2) процесний або динамічний (Д. Тідд, Д. Бессант, К. Павітт, Б. Твісс, Б. Санто, українські економісти І. Школа, І. Будникевич, О.Лапко, Д. Черваньов, Л. Нейкова та ін.) під інновацією розуміють процес впровадження, освоєння і використання нових рішень; процес зміни і вдосконалення того або іншого продукту в тій або іншій господарській сфері;

3) об'єктний або статичний (Х. Рігс, В. Хіппель, Р. Фатхутдінов, С. Покропивний) іновація визначається як результат інноваційного процесу у вигляді нової техніки (продукції), технології, нового методу, що впроваджується на ринку.

Крім того, можна виділити два підходи до визначення інновацій – вузький і широкий. Згідно з першим інновація ототожнюється з новою технікою, технологією, промисловим виробництвом (Б. Твісс, Б. Санто,

¹ Заїка С. О., Грідін О. В. Генезис дефініції інновація. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2016. Серія : Економіка. Вип. 2 (48). С. 25.

² Яковенко, Д. В. Уточнення поняття інновацій в контексті їх комерціалізації. *Економіка та держава*. 2015. №1. С. 94.

Ю. Яковець, В. Хіппель, Х. Рігс та ін.). У широкому розумінні інновації розглядаються як прибуткове використання ідей, винаходів у вигляді нових продуктів, послуг, організаційно-технічних і соціально-економічних рішень виробничого, фінансового, комерційного характеру (М. Портер, П. Друкер, Д. Тідд, Д. Бессант, К. Павітт, Ю. Морозов та ін.).

Необхідно звернути увагу, що поняття «інновації» за українським законодавством не має прив'язки ні до об'єктів права інтелектуальної власності, ні до результатів науково-дослідних робіт, що дозволяє досить широко тлумачити поняття «інновації». Незважаючи на те, що законодавча дефініція інновацій прямо не пов'язує їх визнання з упровадженням, використанням та комерціалізацією новостворених інтелектуальних об'єктів, хоча її побудовано таким чином, що інноваціями фактично визнається кінцевий результат запровадження або реалізації нових розробок, ідей (продукція, послуги, технологія, організаційно-технічні рішення)¹.

Зміст терміну «інновація» розкривається у міжнародному довідковому посібнику про інновації Керівництво Осло (Oslo Manual, 2018), який було спільно підготовано та опубліковано ОЕСР й Євростатом. На сьогодні це керівництво є основним методологічним документом зі збору й аналізу даних про інновації.

Концепцію «інновації» складають ключові компоненти, якими відповідно до наведеного керівництва є *знання*, як основа для інновацій, *новизна* та *корисність*, а також створення або збереження вартості як передбачуваної мету інновації. Від інших концепцій, таких як винахід, інновацію відрізняє вимога до впровадження, оскільки інновація повинна бути впроваджена, тобто застосована або надана для використання іншими².

Термін «інновація» при цьому може позначати як діяльність, так і результат діяльності. Посібник Oslo Manual (2018) містить визначення обох. Загальне визначення інновації полягає в наступному: інновація – це новий або вдосконалений продукт чи процес (або їх комбінація), який суттєво відрізняється від попередніх продуктів чи процесів, і який був наданий потенційним користувачам (продукт) або введений в користування (процес)³.

¹ Інвестиційне право : підручник / Ю. М. Жорнокуй, О. М. Шуміло, О. П. Суц та ін.; за заг. ред. Ю. М. Жорнокуя. Харків : Право, 2015. 512 с.

² OECD, Eurostat. Oslo Manual 2018: Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation, 4th Edition, The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities, OECD Publishing, Paris/Eurostat, Luxembourg, 2018. P. 19.

³ Там само.

Мінімальна вимога до нововведення полягає в тому, що товар або бізнес-процес повинні мати одну або більше характеристик, які суттєво відрізняються від тих, що містяться в продуктах або бізнес-процесах, раніше запропонованих організацією або використаних ними.

Інновація також може бути результатом ряду незначних поліпшень, здійснених протягом періоду спостереження, за умови, що сума цих незначних поліпшень призводить до значної різниці в кінцевому продукті чи бізнес-процесі.

Вимога щодо суттєво різних характеристик поширюється на інновації продуктових та бізнес-процесів, які організація розробляє сама, та нововведення, спочатку розроблені іншими організаціями чи особами, з незначними або без додаткових модифікацій. Тому визначення інновацій також включає дифузю.

Прийняття нового або вдосконаленого продукту чи бізнес-процесу організацією, яка входить до групи підприємств, є нововведенням, навіть якщо новий або вдосконалений продукт чи бізнес-процес раніше був представлений на ринку або введений у користування іншими суб'єктами в межах та сама група підприємств.

Поняття «суттєвої» різниці виключає незначні зміни або вдосконалення. Однак межа між зміною, яка є інновацією, та тією, що не є інновацією, неминуче суб'єктивна, оскільки вона стосується контексту, можливостей та вимог кожної фірми.

Визначення даного поняття не вимагає, щоб інновація мала комерційний, фінансовий або стратегічний успіх на момент вимірювання. Інноваційна продукція може провалитися комерційно або інновація бізнес-процесів може зажадати більше часу для досягнення своїх цілей.

2.2 Поняття та види інноваційної діяльності

Терміни

Інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг¹.

Інноваційна діяльність у сфері господарювання – це діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково-технічних програм з

¹ Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. Ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.

тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя¹.

Інноваційна діяльність включає всі наукові, технологічні, організаційні, фінансові та комерційні кроки, які фактично або за задумом ведуть до реалізації інновацій. Деякі з цих видів діяльності можуть бути інноваційними по своїй суті, тоді як інші не містять новизни, але необхідні для здійснення інновацій².

Інноваційна діяльність передбачає інвестування наукових досліджень і розробок, спрямованих на здійснення якісних змін у стані продуктивних сил і прогресивних міжгалузевих структурних зрушень, розробки і впровадження нових видів продукції і технологій³.

Наукова діяльність – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження⁴.

Науково-організаційна діяльність – діяльність, спрямована на методичне, організаційне забезпечення та координацію наукової, науково-технічної та науково-педагогічної діяльності⁵.

Науково-технічна діяльність – наукова діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань для розв'язання технологічних, інженерних, економічних, соціальних та гуманітарних проблем, основними видами якої є прикладні наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки⁶.

Наукова (науково-технічна) робота – наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки, проведені з метою одержання наукового, науково-технічного (прикладного) результату. Основними ви-

¹ Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Ст. 325. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

² ОЕСР, 2005 р., «Вимірювання науково-технічної діяльності: Керівні принципи збору та інтерпретації даних про інновації: Посібник з Осло, Третя редакція», підготовлену Робочою групою національних експертів з науково-технічних показників, ОЕСР, Париж, параграф. 42. С. 32-35. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264013100-en.pdf?expires=1606390988&id=id&accname=guest&checksum=07A6A48D7535D1572D0EC4A72FF61379>.

³ Господарський кодекс України. Ч. 1, ст. 327. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

⁴ Про наукову та науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 3. ст. 25 п. 2 ч. 1 ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.

⁵ Там само. Ст. 25, п. 23, ч. 1, ст. 1.

⁶ Там само. П. 26, ч. 1, ст. 1.

дами наукової (науково-технічної) роботи є науково-дослідні, дослідно-конструкторські, проектно-конструкторські, дослідно-технологічні, технологічні, пошукові та проектно-пошукові роботи, виготовлення дослідних зразків або партій науково-технічної продукції, а також інші роботи, пов'язані з доведенням нових наукових і науково-технічних знань до стадії практичного використання¹.

Основна діяльність наукових установ – проведення фундаментальних досліджень, прикладних наукових і науково-технічних (експериментальних) розробок, надання науково-технічних послуг, проведення наукової і науково-технічної експертизи, підготовка наукових кадрів, розвиток і збереження наукової інфраструктури².

Фундаментальні наукові дослідження – теоретичні та експериментальні наукові дослідження, спрямовані на одержання нових знань про закономірності організації та розвитку природи, суспільства, людини, їх взаємозв'язків. Результатом фундаментальних наукових досліджень є гіпотези, теорії, нові методи пізнання, відкриття законів природи, невідомих раніше явищ і властивостей матерії, виявлення закономірностей розвитку суспільства тощо, які не орієнтовані на безпосереднє практичне використання у сфері економіки³.

Прикладні наукові дослідження – теоретичні та експериментальні наукові дослідження, спрямовані на одержання і використання нових знань для практичних цілей. Результатом прикладних наукових досліджень є нові знання, призначені для створення нових або вдосконалення існуючих матеріалів, продуктів, пристроїв, методів, систем, технологій, конкретні пропозиції щодо виконання актуальних науково-технічних та суспільних завдань⁴.

Спеціальний інноваційної діяльності режим – правовий режим, який передбачає надання державної підтримки щодо стимулювання діяльності технологічних парків, їх учасників та спільних підприємств при реалізації проектів за пріоритетними напрямками діяльності технологічних парків⁵.

¹ Про наукову та науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. П. 15, ч. 1 ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.

² Там само. П. 29, ч. 1, ст. 1.

³ Там само. П. 33, ч. 1, ст. 1.

⁴ Там само. П. 30, ч. 1, ст. 1.

⁵ Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків: Закон України від 16.07.1999 р. № 991-XIV. п. 7, ч. 1, ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14#Text>.

Пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні – науково і економічно обґрунтовані та визначені відповідно до цього Закону напрями провадження інноваційної діяльності, що спрямовані на забезпечення економічної безпеки держави, створення високотехнологічної конкурентоспроможної екологічно чистої продукції, надання високоякісних послуг та збільшення експортного потенціалу держави з ефективним використанням вітчизняних та світових науково-технічних досягнень¹.

Науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР) – науково-дослідні, дослідно-конструкторські, технологічні роботи та послуги, створення дослідних зразків або партій виробів, необхідних для проведення дослідних робіт згідно з вимогами, погодженими із замовниками, що виконуються чи надаються науково-дослідними, конструкторськими, проектно-конструкторськими і технологічними організаціями, а також науково-дослідними і конструкторськими підрозділами підприємств, установ і організацій².

Нормативно-правове регулювання

1. OECD, Eurostat. Oslo Manual 2018: Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation, 4th Edition, The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities, OECD Publishing, Paris/Eurostat, Luxembourg, 2018. 258 p. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264304604-en.pdf?expires=1598430187&id=id&accname=guest&checksum=1755D41FC0D3783B6BCA4189ABF9B72B>.
2. ОЕСР, 2005 р., «Вимірювання науково-технічної діяльності: Керівні принципи збору та інтерпретації даних про інновації: Посібник з Осло, Третя редакція», підготовлену Робочою групою національних експертів з науково-технічних показників, ОЕСР, Париж. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264013100-en.pdf?expires=1606390988&id=id&accname=guest&checksum=07A6A48D7535D1572D0EC4A72FF61379>
3. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

¹ Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 08.09.2011 р. № 3715-VI. ч. 1, ст. 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>.

² Про затвердження Порядку формування ціни на продукцію, роботи, послуги оборонного призначення у разі, коли відбір виконавців з постачання (закупівлі) такої [...]: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.08.2016 № 517. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/517-2016-%D0%BF#Text>.

4. Про наукову та науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 3. Ст.25. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.
5. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.
6. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.
7. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text>.
8. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки : Закон України від 11.07.2001 р. № 2623-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text>.
9. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків: Закон України від 16.07.1999 р. № 991-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14#Text>.
10. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 08.09.2011 р. № 3715-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>.

Використана література

1. Атаманова Ю. Є. Господарське-правове забезпечення інноваційної політики. Харків : ФІНН, 2008. 206 с.
2. Кузьменко О. Особливості національної інноваційної системи України. *Аналітично-інформаційний журнал «Схід»*. 2006. URL: http://ukrlife.org/main/cxid/8inn_ua.doc.
3. Яремко Л. Національна інноваційна система та її формування в Україні. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2007. №. 1. С. 68. URL: https://lukyankenko.at.ua/_id/6/696____.pdf.
4. Шумпетер. Й. А. Теорія економічного розвитку : Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу. Київ : Києво-Могилянська Академія, 2011. 244 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Shumpeter_Yozef_A/Teoriia_ekonomichnoho_rozvytku_Doslidzhennia_prybutkiv_kapitalu_kredytu_vidsotka_ta_ekonomichnoho_ts/.

Рекомендована література

1. Касич А. О., Касич А. А. Досвід формування національних інноваційних систем у країнах, що розвиваються. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. №5(143). URL: [https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/5057/2013_5\(143\).pdf?sequence=1](https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/5057/2013_5(143).pdf?sequence=1).

2. Кузьмін О. Є., Шотік Т. М. Фінансова складова в розвитку й функціонуванні національної інноваційної системи. *Фінанси України*. 2009. № 5. С. 21-30. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Fu_2009_5_3.pdf.
3. Єпіфанова І. Ю., Гладка Д. О. Інноваційний потенціал підприємства: сутність, складові та фактори впливу. *Економіка та суспільство*. 2018. № 14. С. 354–360. URL: http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/20014/Yepifanova_Gladka_2018.pdf?sequence=1.

Наукові погляди

Визнаним є викладене відомим економістом Й. Шумпетером¹ поняття інноваційної діяльності як процесу, що складається з п'яти основних складових: введення нового товару, з яким не знайомий споживач, або товару нового виду; впровадження нового методу виробництва продукції, який раніше не використовувався у цій галузі промисловості; відкриття нового ринку, на якому цю галузь промисловості цієї країни не було представлено; завоювання нового джерела сировини та напівфабрикатів; впровадження нової організаційної структури в будь-якій галузі.

Інноваційна діяльність – діяльність зі створення на підставі об'єктів інтелектуальної власності інноваційних продуктів, готових до безпосереднього впровадження (використання) в умовах конкретного виробництва чи господарської діяльності, їх комерціалізації та впровадження (використання) як інновацій у виробництві та соціальній сфері, що здійснюється на основі реалізації інвестицій, з отриманням нової або суттєво вдосконаленої продукції, виконанням інноваційних робіт, наданням інноваційних послуг, а також підвищенням техніко-технологічних показників відповідної господарської діяльності та виробничого процесу².

До ознак інноваційної діяльності віднесені наступні: а) основним предметом є впровадження, використання та комерціалізація результатів наукових досліджень і розробок у виробництво і соціальну сферу; б) об'єкт – нематеріальні блага – результати інтелектуальної діяльності (результати науко-

¹ Шумпетер. Й. А. Теорія економічного розвитку: Дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу. Київ: Києво-Могилянська Академія, 2011. 244 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Shumpeter_Yozef_A/Teoriia_ekonomichnoho_rozvytku_Doslidzhennia_prybutkiv_kapitalu_kredytu_vidsotka_ta_ekonomichnoho_ts/.

² Атаманова Ю. Є. Господарське-правове забезпечення інноваційної політики. Харків: ФІНН, 2008. 206 с.

вих досліджень і розробок), які доводяться до стану інноваційного продукту та впроваджуються як інновації; в) довгостроковий характер; г) високий ступінь непередбачуваності наслідків та результатів, ризиковий характер; ґ) припускає фінансування робіт із реалізації інноваційного проекту щодо впровадження та використання результатів наукових досліджень і розробок, тобто супроводжується інвестуванням коштів у нематеріальні об'єкти, що фактично становить інший елемент предмета інноваційної діяльності; д) позитивні соціально-економічні зрушення; є) одним з результатів її здійснення є підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання та продукції, що ними випускається на базі реалізації інновацій¹.

За методологічну основу правового регулювання відносин в інноваційній сфері використано структуру національної інноваційної системи. Визначено основні види відносин, які складаються при функціонуванні останньої: 1) відносини, які виникають при реалізації інноваційного циклу; 2) відносини, які виникають при взаємодії з інноваційною інфраструктурою; 3) відносини, які складаються на інноваційному ринку².

Інноваційні правовідносини – урегульовані нормами права суспільні відносини, пов'язані зі створенням, комерціалізацією інноваційних продуктів та їх реалізацією як інновацій, які виникають у процесі організації та здійснення інноваційної діяльності та закінчуються успішним упровадженням інноваційних продуктів як інновацій. Установлено, що інноваційні правовідносини мають комплексний характер, об'єднуючи низку простих, однорідних відносин, які складаються протягом здійснення інноваційного циклу³.

Основні результати інноваційної діяльності полягають у: 1) випуску інноваційної продукції; 2) здійсненні інноваційних робіт або наданні інноваційних послуг; 3) застосуванні інноваційних технологій; 4) запровадженні інноваційного виробництва в результаті поєднання різних видів інновацій (створення виробництва нових або значно удосконалених товарів «під ключ»)⁴.

Види інноваційної діяльності

Інноваційна діяльність відбувається до моменту впровадження інноваційної продукції або впровадження інноваційної діяльності в бізнес-про-

¹ Атаманова Ю. Є. Господарське-правове забезпечення інноваційної політики. Харків : ФІНН, 2008. 206 с.

² Там само.

³ Там само.

⁴ Там само.

цес. Організації можуть також проводити маркетингові заходи, навчання працівників, демонстрації та інші послуги для користувачів інновації після її впровадження, але протягом періоду спостереження. Ці дії можуть спричинити успіх інновацій, але вони, як правило, виходять за межі інноваційної діяльності¹.

Відповідно до частин 2 та 3 ст. 327 ГК України види інноваційної діяльності визначаються через її напрями і класифікуються на наступні складники:

- проведення наукових досліджень і розробок, спрямованих на створення об'єктів інтелектуальної власності, науково-технічної продукції;
- розробка, освоєння, випуск і розповсюдження принципово нових видів техніки і технологій;
- розробка і впровадження нових ресурсозберігаючих технологій, призначених для поліпшення соціального і екологічного становища;
- технічне переозброєння, реконструкція, розширення, будівництво нових підприємств, що здійснюються вперше як промислове освоєння виробництва нової продукції або впровадження нової технології.
- інвестування відтворення основних фондів і приросту матеріально-виробничих запасів здійснюється як капітальні вкладення.

Джерела фінансування інноваційної діяльності

Одне з джерел фінансування інноваційної діяльності є інвестування. Відповідно до частини 1 статті 326 Господарського кодексу України інвестування інноваційної діяльності здійснюється такими способами, як довгострокові вкладення різних видів майна, інтелектуальних цінностей та майнових прав в об'єкти господарської діяльності з метою одержання доходу (прибутку) або досягнення іншого соціального ефекту.

Формами інвестування інноваційної діяльності є:²

- державне (комунальне) інвестування, що здійснюється органами державної влади або органами місцевого самоврядування за рахунок бюджетних коштів та інших коштів відповідно до закону;
- комерційне інвестування, що здійснюється суб'єктами господарювання за рахунок власних або позичкових коштів з метою розвитку бази підприємництва;

¹ OECD, Eurostat. Oslo Manual 2018: Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation, 4th Edition, The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities, OECD Publishing, Paris/Eurostat, Luxembourg, 2018. P. 100.

² Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. ч. 2 ст. 326. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

- соціальне інвестування, що здійснюється в об'єкти соціальної сфери та інших невиробничих сфер;
- іноземне інвестування, що здійснюється іноземними юридичними особами або іноземцями, а також іншими державами;
- спільне інвестування, що здійснюється суб'єктами України разом з іноземними юридичними особами чи іноземцями.

Регулювання порядку здійснення інвестування інноваційної діяльності здійснюється на підставі Закону України «Про інвестиційну діяльність» та інших нормативно-правових актів.

Oslo Manual 2005 надає таке визначення інноваційної діяльності: інноваційна діяльність – це всі наукові, технологічні, організаційні, фінансові та комерційні кроки, які фактично призводять або мають на меті призвести до впровадження інновацій. Деякі інноваційні заходи самі по собі є інноваційними, інші – не новими, але необхідними для впровадження інновацій. Інноваційна діяльність включає також НДДКР (науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи), що не пов'язані безпосередньо з розвитком конкретної інновації.

Згідно з визначенням, що наводить Oslo Manual 2018, інноваційна діяльність включає в себе всі розробки, а також фінансову та комерційну діяльність, яку здійснює організація, що має призвести до інновацій¹.

Інноваційна діяльність може здійснюватися неофіційно або із дотриманням системного підходу, що включає організовані та формальні процеси для оцінки можливостей введення змін: наприклад, за допомогою використання аналізу, творчого підходу чи методів розв'язання проблем. Різні інноваційні заходи, як правило, пов'язані між собою як частина цілеспрямованого процесу, однак даний процес може вимагати декількох рекурсивних кроків, перш ніж призвести до інновації. Інноваційною діяльністю можна керувати як окремим «інноваційним проектом» або виконувати її як доповнення в рамках інших бізнес-функцій. Усі види інноваційних заходів мають певну ступінь дублювання або тісного взаємозв'язку і можуть проводитися послідовно або одночасно для одного чи декількох інноваційних проектів².

Залежно від ступеня впровадження інновації, інноваційну діяльність організації може бути поділено на три види:

¹ OECD, Eurostat. Oslo Manual 2018: Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation, 4th Edition, The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities, OECD Publishing, Paris/Eurostat, Luxembourg, 2018. P. 19.

² Там само. P. 86.

- Успішна, тобто така, що призвела до впровадження нової інновації (хоча сама інновація не обов'язково має бути комерційно успішною);
- Триваюча, тобто така, робота щодо якої продовжується, і яка ще не призвела до впровадження інновації.
- Припинена, тобто така, розробка чи впровадження якої було скасоване.

При цьому інноваційна діяльність може створювати знання або інформацію, яка не використовується для впровадження інновацій на підприємстві протягом значного періоду. Сюди можуть входити знання про діяльність, яка не відповідає основним інноваційним цілям організації. У такому разі організації можуть використовувати результати своєї інноваційної діяльності, включаючи інновації, нові знання, зберігаючи результати для власного використання до більш пізнього терміну, або передавати, продавати чи ліцензувати результати для інших фірм чи організацій.

Визначення інновацій та інноваційної діяльності дозволяють вивести ознаки, якими можна охарактеризувати організації, що займаються відповідною діяльністю.

Відповідно до Oslo Manual інноваційна організація повідомляє про один або більше нововведень протягом періоду спостереження. Інноваційно-активна організація приймає участь в одному чи декількох заходах з розробки чи впровадження нових або вдосконалених продуктів чи бізнес-процесів за призначенням протягом періоду спостереження. При цьому неінноваційні організації також можуть бути інноваційно активними протягом періоду спостереження.

У звичайному вживанні термін «інноваційний» може стосуватися потенційної здатності або схильності до інновацій у майбутньому, творчості, перспективного типу продукту або процесу тощо. На відміну від цього, Oslo Manual використовує даний термін тільки конкретних цілей: визначити, чи має організація інновації за певний період часу.

Альтернативні критерії новизни, «інноваційності» та економічних впливів, які підходять для спостереження, включають:

- чи є новація новою для організації, новою для відповідного ринку, або новою для світу;
- чи може новація трансформувати ринок, на якому організація працює.

Визначення нововведення не вимагає того, щоб воно мало позитивне значення для суспільства або позитивну користь для організації. У першому випадку нововведення може призвести до значного збільшення фінан-

сових показників організації, одночасно надаючи споживачам менше вигод, ніж інші пропозиції тієї самої фірми або її конкурентів. Нововведення також може спричинити проблеми безпеки, здоров'я чи довкілля. І навпаки, нововведення не обов'язково покращує позицію на ринку чи фінансові показники організації, коли їх користувачі отримують від неї користь. Наприклад, інновація може покращити корисність для користувачів, не збільшуючи продажі, частку ринку чи чистий прибуток.

Щодо законодавства України, так стаття 327 ГК України вказує на таку ознаку інноваційної діяльності, як інвестування наукових досліджень і розробок. При цьому слід виходити з розуміння інвестицій згідно з Законом України «Про інвестиційну діяльність» як всіх видів майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності. Зазначена норма надає підстави для включення до складу інноваційної діяльності ще й стадії фундаментальних та прикладних досліджень, а також проведення науково-технічної діяльності. Визначення ж інноваційної діяльності у Законі України «Про інноваційну діяльність» ґрунтується на вузькому підході, оскільки до неї не включаються стадії фундаментальних та прикладних досліджень, а інноваційною діяльністю визнається діяльність, що спрямована саме на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг.

Таким чином, законодавчі дефініції інноваційної діяльності діаметрально різняться у головному – у підході до їх визначення: у ГК України закріплено широкий, а у Законі України «Про інноваційну діяльність» – вузький підхід.

2.3. Суб'єкти інноваційної діяльності

Терміни

Суб'єкти інноваційної діяльності – фізичні і (або) юридичні особи України, фізичні і (або) юридичні особи іноземних держав, особи без громадянства, об'єднання цих осіб, які провадять в Україні інноваційну діяльність і (або) залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію в Україні інноваційних проектів (*ч. 1 ст. 5 ЗУ «Про інноваційну діяльність»*)¹.

¹ Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. Ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.

Інноваційне підприємство (інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор тощо) – підприємство (об'єднання підприємств), що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 відсотків його загального обсягу продукції і (або) послуг¹.

Науковий парк – юридична особа, що створюється з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення і виконання проєктів наукового парку (ст. 1 ЗУ «Про наукові парки»)².

Технологічний парк (технопарк) – юридична особа або група юридичних осіб (далі - учасники технологічного парку), що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів з метою створення організаційних засад виконання проєктів технологічних парків з виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції³.

Технологічний парк – відокремлена нерухомість разом з технічною інфраструктурою, створена з метою обміну знаннями та технологіями між науковими підрозділами та підприємцями, що пропонуються підприємцям із застосуванням сучасних технологій, консалтингових послуг у створенні та розвитку підприємств, передачі технології та перетворення результатів науково-дослідних робіт у технологічні інновації, а також створення можливості підприємцям вести ділову діяльність за допомогою використання нерухомості та технічної інфраструктури на основі довірливих принципів⁴.

Технопарк / науковий парк (jednostka – польською) – окремий суб'єкт спрямований на розвиток діяльності підприємців, які використовують сучасні технології, зокрема малі та середні підприємства, на основі викорис-

¹ Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. Ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.

² Про наукові парки: Закон України від 25.06.2009 р. № 1563-VI. Ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1563-17#Text>.

³ Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків: Закон України від 16.07.1999 р. № 991-XIV. Ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14#Text>.

⁴ Про фінансову підтримку інвестицій: Закон Польщі від 20 березня 2002 р. П. 15, ст.2 URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20020410363/U/D20020363Lj.pdf>.

тання окремих властивостей та технічної інфраструктури на договірній основі¹.

Індустріальний (промисловий) парк (далі - індустріальний парк) – визначена ініціатором створення індустріального парку відповідно до містобудівної документації облаштована відповідною інфраструктурою територія, у межах якої учасники індустріального парку можуть здійснювати господарську діяльність у сфері переробної промисловості, а також науково-дослідну діяльність, діяльність у сфері інформації і телекомунікацій на умовах, визначених цим Законом та договором про здійснення господарської діяльності у межах індустріального парку².

Транскордонний індустріальний парк – індустріальний парк, що створюється і функціонує на підставі міжнародного договору України, який укладається між урядами держав або уповноваженими ними ініціаторами створення. Порядок створення і функціонування таких індустріальних парків регулюється міжнародними договорами України³.

Інноваційне підприємство (інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор тощо) – підприємство (об'єднання підприємств), що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 відсотків його загального обсягу продукції і (або) послуг⁴.

Бізнес-інкубатор – організація, яка надає на певних умовах і на певний час спеціально обладнані приміщення та інше майно суб'єктам малого та середнього підприємництва, що розпочинають свою діяльність, з метою сприяння у набутті ними фінансової самостійності⁵.

Нормативно-правове регулювання

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.

¹ Ośrodki innowacji w Polsce (z uwzględnieniem inkubatorów przedsiębiorczości) / pod redakcją Aleksandra Bąkowskiego. Marzeny Mażewskiej. Warszawa: Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości. 2014. 114 с.

² Про індустріальні парки : Закон України від 21.06.2012 р. №5018-VI. П. 3, ч.1, ст.1 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17>.

³ Про індустріальні парки : Закон України від 21.06.2012 р. 5018-VI. Ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text>.

⁴ Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. Ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.

⁵ Порядок реєстрації організацій, діяльність яких спрямована на задоволення потреб суб'єктів малого та середнього підприємництва : затв. Постановою КМУ від 21 травня 2009 р. №510. (Втратила чинність).

2. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.
3. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text>.
4. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків: Закон України від 16.07.1999 р. № 991-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14#Text>.
5. Про наукові парки : Закон України від 25.06.2009 р. № 1563-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1563-17#Text>.
6. Про індустриальні парки : Закон України від 21.06.2012 р. №5018-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17>.
7. Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів : Постанова Кабінету Міністрів України від 22 травня 1996 р. № 549. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-96-п>.
8. Про фінансову підтримку інвестицій : Закон Польщі від 20 березня 2002 р. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20020410363/U/D20020363Lj.pdf>.
9. Порядок реєстрації організацій, діяльність яких спрямована на задоволення потреб суб'єктів малого та середнього підприємництва: затв. Постановою КМУ від 21 травня 2009 р. N510. (Втратила чинність)

Використана література

1. Учасники Національної інноваційної системи: інституційно-функціональний аналіз в праві: колект. монографія / за заг. ред. С. В. Глібка, Ю. В. Георгієвського. Харків : Право, 2018. 270 с. URL: <https://ndipzir.org.ua/archives/6354>.
2. Глібка С. В. Правове регулювання діяльності наукового парку як суб'єкта національної інноваційної системи. *Право та інновації*. Харків. 2017. № 4. С. 15-27.
3. Новіков Є. А. (2017) Історія розвитку мереж трансферу технологій в ЄС. *Право та інновації*. № 1(17). С. 41–45.
4. Чернюк В. Наукові парки в Україні – стан та проблеми діяльності. Теорія і практика інтелектуальної власності. 1/2016 . С. 68-75. С. 73.
5. Куриляк В. Є. Кластери та наукові парки як ефективний засіб переходу до економіки інноваційного типу. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2016. № 3. С. 101-106. URL: [42](http://www.irbis-</div><div data-bbox=)

- nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vddma_2016_3_21.pdf.
6. Аналіз правового регулювання діяльності інноваційних структур, підтримки малого та середнього підприємництва в Україні (регіональний аспект) / С. В. Глібоко, Ю. Є. Атаманова, О. В. Черкасов та ін. Харків : Право, 2018. 96 с. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rc=t=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiCsZyq3_TqAhWPl4sKHQmoC_QQFjABegQIBhAB&url=https%3A%2F%2Finvest.kh.ua%2Fimages%2Fmisp_analys.pdf&usg=AOvVaw2GeWKapntZuFqkkDGI NNSg.
 7. Ośrodki innowacji w Polsce (z uwzględnieniem inkubatorów przedsiębiorczości) / pod redakcją Aleksandra Bąkowskiego. Marzeny Mażewskiej. Warszawa : Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, 2014. 114 с.
 8. Žuvela I., Znanstveno-tehnološki parkovi – pokretači regionalnog razvoja. Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci, 1993, 107–123.
 9. Погрібний, Д. І. ТНК як суб'єкти інноваційного розвитку в світовій економіці. *Право та інноваційне суспільство*. 2014. № 1. С. 12-21. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/pric_2014_1_4.pdf.
 10. Командровська В. Є., Колесник М. В., Артюхов В. І. Інноваційні парки як засіб активізації інноваційної діяльності в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2018. №36 (1). С. 56-59. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/bses_2018_36\(1\)_14.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/bses_2018_36(1)_14.pdf).
 11. Чухно І. А. Суб'єкти інноваційного розвитку регіону. Харків, 2016. URL: <http://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/15567/1/%D0%A1%D0%A3%D0%91%D0%84%D0%9A%D0%A2%D0%98%20%D0%86%D0%9D%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%A0%D0%9E%D0%97%D0%92%D0%98%D0%A2%D0%9A%D0%A3%20%D0%A0%D0%95%D0%93%D0%86%D0%9E%D0%9D%D0%A3.docx>.
 12. Новіков Є. А., Свідунова Л. В. Правовий статус бізнес-інкубаторів і акселераторів як форма підтримки інноваційних проєктів: досвід Польщі. *Інноваційна система та інформаційні технології в сучасній науці* :

матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, м. Київ, 20 жовт. 2017 р.) / редкол.: С. В. Глібоко, О. Д. Крупчан, С. А. Бука. Харків : Право, 2017. 240 с. С. 85 – 90. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjcl1Nv4kZjrAhVlxlsKHVblBxYQFjAAeQIBhAB&url=http%3A%2F%2Fndipzir.org.ua%2Fwp-content%2Fuploads%2F2018%2F03%2FNovikov_Svidunova.pdf&usq=AOvVaw07UDmxDOEIY7Zwvuze9DfZ.

Рекомендована література

1. Постригань Т. Правове регулювання наукових і технопаркових структур Німеччини. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 4. URL: <http://uran.inprojournal.org/article/download/175712/175630>.
2. Алексеєнко І. Г. Питання організації діяльності наукових парків як суб'єктів інноваційної діяльності в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. Спецвипуск ч. 1. 2017. С. 62-65. URL: http://apnl.dnu.in.ua/tom_1_2017/16.pdf.
3. Подлевський А. А., Середа О. А. Функціонування технологічних парків: світовий досвід та українські реалії. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. Сер.: Економічні науки. 2017. № 4. С. 9–22. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vnuvgr_ekon_2017_4_4.pdf.
4. Романець І. В., Ткачук А. П., Неприцький О. А. Транскордонне співробітництво в концепції індустріальних парків в Україні. ВНТУ, 2017. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17167/3184.pdf?sequence=3>.
5. Кваша Т. К. Науково-технологічні парки: теоретичні та практичні аспекти створення й міжнародний досвід розвитку. *Наука, технології, інновації*. 2017. № 4. С. 10-26. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/150842/02-Kvasha.pdf?sequence=1>.
6. Семенюк С. Б., Шпилик С. В. Освітні заклади як особливі суб'єкти інноваційного розвитку суспільства. Тенденції розвитку маркетингу в умовах економічних трансформацій: монографія. 2017. С. 185–194. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/21030/2/TRM_2017_Semeniuk_S_B-Osvitni_zaklady_yak_185-194.pdf.

Коментар

Суб'єкти інноваційної діяльності визначаються статтями 5 та 16 Закону України «Про інноваційну діяльність». До них відносяться фізичні і (або)

юридичні особи України, фізичні і (або) юридичні особи іноземних держав, особи без громадянства, об'єднання цих осіб, які провадять в Україні інноваційну діяльність і (або) залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію в Україні інноваційних проєктів.

Законодавство України вводить в обіг додатково узагальненні поняття груп суб'єктів інноваційної діяльності, що пояснюється юридико-технічним формуванням нормативних актів та визначенням спеціальних для цих нормативних актів інституцій. Такими є інноваційні підприємства та інноваційні структури.

Інноваційним підприємством визнається підприємство (об'єднання підприємств) будь-якої форми власності, якщо більше ніж 70 відсотків обсягу його продукції (у грошовому вимірі) за звітний податковий період є інноваційними продуктами і (або) інноваційною продукцією. Інноваційне підприємство може функціонувати у вигляді інноваційного центру, бізнес-інкубатора, технополісу, технопарку тощо. (Стаття 16 ЗУ «Про інноваційну діяльність»).

Інноваційна структура. Відповідно до Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів, затв. постановою КМУ від 22 травня 1996 р. № 549 (далі – Положення № 549) це юридична особа будь-якої організаційно-правової форми, що створена відповідно до законодавства (вид А), або група юридичних осіб, яка діє на основі договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів її учасників (далі — договір про спільну діяльність) (вид Б), з визначеними галуззю діяльності та типом функціонування, орієнтованим на створення та впровадження наукоємної конкурентоспроможної продукції. Учасниками інноваційної структури можуть бути будь-які підприємства, організації та установи незалежно від форм власності (з урахуванням обмежень, встановлених законодавчими актами).

Згідно з п. 6 Положення № 549 інноваційні структури виду А створюються в порядку, встановленому законодавством для відповідних організаційних форм суб'єктів підприємництва (підприємство, об'єднання підприємств, господарські товариства тощо).

Згідно з п. 7 Положення № 549 інноваційні структури виду Б створюються шляхом укладення учасниками інноваційної структури договору про спільну діяльність. Договір повинен містити відомості про склад учасників, їх права та обов'язки, пріоритетні напрями діяльності, органи управління і керівний орган, їх повноваження та порядок прийняття ними

рішень, порядок фінансування діяльності органів управління і керівного органу, порядок прийняття нових учасників та виключення з числа учасників інноваційної структури, порядок ліквідації інноваційної структури (припинення дії договору).

У п. 11 Положення № 549 визначається, що МОН за поданням Комісії з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів здійснює реєстрацію інноваційної структури та її основного інноваційного продукту шляхом включення її до Державного реєстру інноваційних структур та видачі відповідного свідоцтва. Форма свідоцтва затверджується МОН.

Свідоцтво про реєстрацію інноваційної структури дає право на отримання податкових, валютно-фінансових та інших пільг і переваг, установлених законодавством.

Сутність технопарків встановлено у ст. 1 ЗУ «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків»; Постанові КМ України «Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів» № 549 від 22.05.1996 р.; Постанові КМ України «Про затвердження Положення про Комісію з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів» № 1219 від 06.08.2003 р.

Сутність наукових парків.

– науковий парк – юридична особа, що створюється з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення і виконання проектів наукового парку (ст. 1 ЗУ «Про наукові парки»);

– інші суб'єкти інноваційної інфраструктури – сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо) (ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність»).

Згідно з ч. 1 ст. 19 Закону «Про інноваційну діяльність» для здійснення фінансової підтримки інноваційної діяльності суб'єктів господарювання різних форм власності Кабінет Міністрів України за поданням спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності створює спеціалізовані державні небанківські інноваційні фінансово-кредитні установи.

Відповідно до ч. 1 ст. 20 Закону України «Про інноваційну діяльність» для здійснення фінансової підтримки місцевих інноваційних програм ор-

гани місцевого самоврядування можуть створювати комунальні спеціалізовані небанківські інноваційні фінансово-кредитні установи і підпорядковувати їх виконавчим органам місцевого самоврядування.

Наукові погляди

За словами I. Žuvela, загальноприйняті цілі технопарків: а) створення нових форм співпраці між науковими дослідженнями та сучасним виробництвом, тим самим швидше передаючи наукові результати в економічній зоні; б) спосіб модернізації призводить до прискорення перебудови існуючої галузі; в) вони прискорюють розвиток всього регіону шляхом створення робочих місць, інфраструктури, піднімаючи наукові та культурні стандарти; г) вони підвищують рівень корпоративної культури та етики.¹

Історично технологічні парки створюються за ідеєю кластерів. Вже в кінці сорокових і п'ятдесятих років ХХ століття були створені перші форми технопарків: Menlo Park, the Stanford Industrial Park (нині Науковий парк), який був попередником того, що зараз називається Силіконовою долиною. Вона сьогодні являє собою зону найбільшої концентрації високотехнологічних новаторів ІТ-сфери².

Структурна відмінність технопарку полягає у тому, що охоплення компаній-клієнтів у технопарку ширше, ніж, наприклад, у бізнес-інкубатора, і він не обмежується тільки створеними і такими, що знаходяться на самому початку розвитку інноваційними утвореннями. У договорі про спільну діяльність визначаються органи управління і керівний орган (юридична особа), їх повноваження та порядок прийняття ними рішень, порядок фінансування діяльності органів управління і керівного органу³.

В Україні прийнято вважати, що найбільш поширеними напрямками та видами діяльності технологічних парків по відношенню до національної інноваційної системи та інноваційної інфраструктури є:

- Сприяння розвитку та підтримка малого інноваційного підприємництва.
- Забезпечення правового, інформаційного, маркетингового і комерційного супроводу інноваційного процесу.

¹ Žuvela, I. Znanstveno-tehnološki parkovi – pokretači regionalnog razvoja. Zbornik radova Ekonomskog fakulteta Rijeka. 1993. 107–123.

² Учасники Національної інноваційної системи: інституційно-функціональний аналіз в праві: колект. монографія / за заг. ред. С. В. Глібка, Ю. В. Георгієвського. Харків : Право, 2018. 270 с. С. 137. URL: <https://ndipzir.org.ua/archives/6354>.

³ Там само. С. 138.

- Розвиток міжнародного і вітчизняного співробітництва у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, сприяння залученню іноземних інвестицій.

- Проведення спільних наукових досліджень, співробітництво з міжнародними фондами, проведення міжнародних наукових конференцій, семінарів, симпозіумів

- Забезпечення нової якості підготовки та перепідготовки наукових кадрів. Впровадження в навчальний процес інноваційних навчальних технологій, у тому числі симуляційних, віртуальних, імітаційних тощо

- Участь у міжнародних освітніх та наукових програмах¹.

Основною проблемою функціонування технологічних парків є відсутність в більшості технологічних парків або недостатня прозорість інформації щодо зв'язків технологічних парків з МСП та стартапами (у т.ч. про комерціалізацію результатів науково-дослідних досліджень за допомогою утворення МСП та стартапів), відсутність чіткого розуміння у суб'єктів підприємницької діяльності призначення Технопарку, доцільність та відсутність виключності використання цього поняття у назві. У більшості суб'єктів відсутня інформація про результати науково-дослідних робіт, а присутні лише напрямки діяльності².

Результати можливо викласти наступним чином з відображенням кількості наукових парків результати можливо, які передбачають вказані функції³:

1) функція створення нових видів інноваційного продукту, здійснення заходів щодо їх комерціалізації, організація та забезпечення виробництва наукоємної, конкурентоспроможної на внутрішніх і зовнішніх ринках інноваційної продукції в більшості випадків реалізована шляхом підтримки інноваційних структур та створення суб'єктів інноваційної інфраструктури. Реалізація цієї функції встановлена у 5 НП: у формі участі НП у діяльності інноваційних кластерів в Україні, у започаткуванні бізнес-інкубаторів, а також шляхом здійснення інших заходів, спрямованих на комерціалізацію результатів наукової діяльності.

2) функція інформаційно-методичного, правового та консалтингового забезпечення засновників і партнерів наукового парку, надання патентно-ліцензійної допомоги реалізується у 6 НП у формі наукових консультацій,

¹ Учасники Національної інноваційної системи: інституційно-функціональний аналіз в праві: колект. монографія / за заг. ред. С. В. Глібка, Ю. В. Георгієвського. Харків : Право, 2018. 270 с. С. 139–140. URL: <https://ndipzir.org.ua/archives/6354>.

² Там само. С. 156.

³ Там само. С. 156.

розробки та обґрунтування бізнес-планів інноваційних проєктів, інформаційно-комунікаційного, технологічного, інформаційно-методологічного, правового, консалтингового забезпечення, надання патентно-ліцензійної допомоги, інформаційно-консультативного супроводження трансферу та інше.

3) функція залучення студентів, випускників, аспірантів, науковців та працівників вищого навчального закладу та/або наукової установи до розроблення і виконання проєктів наукового парку.

4) реалізацію функції сприяння розвитку та підтримка малого інноваційного підприємництва умовно можна поділити на 2 напрямки: а) підтримка МСП як напрямок виявлена у 1 НП; б) підтримка інноваційного МСП та підприємництва – у 4 НП. Тобто 5 НП заявили про зв'язок науки з підприємництвом. Як один з варіантів взаємодії МСП з ВНЗ та науковими установами можна навести приклад досвіду співробітництва Українського науково-технологічного центру та ІПМАШ НАН України. Так, серед напрямків взаємодії, ними було задекларовано, при умові фінансування Українського науково-технологічного центру, сприяння створенню малих та середніх технологічних підприємств, якщо вони використовують технології ІПМАШ. Але інформація про фактичне здійснення такої діяльності та її результати відсутня.

5) функція з організації підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів, необхідних для розроблення і реалізації проєктів наукового парку прямо передбачена в 2-х наукових парках у формі інформаційно-просвітницької роботи та створення сприятливих стартових умов для вчених, аспірантів та викладачів, а також діяльності школи стартапів.

6) залучення і використання у своїй діяльності ризикового (венчурно-го) капіталу, підтримка наукоємного виробництва;

7) захист та представництво інтересів засновників і партнерів наукового парку в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, а також у відносинах з іншими суб'єктами господарювання під час організації та виконання проєктів наукового парку в межах, визначених установчими документами наукового парку;

8) розвиток міжнародного і вітчизняного співробітництва у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, сприяння залученню іноземних інвестицій¹.

¹ Учасники Національної інноваційної системи: інституційно-функціональний аналіз в праві: колект. монографія / за заг. ред. С. В. Глібка, Ю. В. Георгієвського. Харків : Право, 2018. 270 с. С. 117–118. URL: <https://ndipzir.org.ua/archives/6354>.

Бізнес-інкубатори створюються з метою надання усебічної підтримки, так би мовити «опіки» над стартапами: надання послуг оренди приміщень для малих та середніх інноваційних організацій, консалтингових, освітніх, фінансових, посередницького пошуку потрібних фахівців, інвесторів тощо. Бізнес-інкубатор повинен довести до успішного зростання стартап-компанію, потім повести ротацію, тобто зміну колишніх стартапів, які уже стали на стабільний шлях розвитку, на нові, які потребують допомоги інкубатора¹.

Інноваційні центри. За своєю суттю інноваційні центри нагадують бізнес-інкубатори, проте у всьому світі можуть трактуватися по-різному. Наприклад, у Німеччині термін «інноваційний центр» є найбільш узагальнюючим та включає як бізнес-інкубатори, так і технологічні та наукові парки. У країнах англосаксонської правової сім'ї інноваційні центри – це синонімічна назва бізнес-інкубаторів. Проте у Харкові інноваційними центрами називають і не зовсім бізнес-інкубатор. Такі суб'єкти виконують менше функцій, ніж бізнес-центр².

ІТ кластери. ІТ кластери є доволі популярними суб'єктами інноваційної інфраструктури на території України. У липні 2015 р. було зареєстровано Харківський кластер інформаційних технологій, який має КВЕД 94.99 «Діяльність інших громадських організацій, н. в. і. у.» як основний вид діяльності, що дозволяє широко трактувати можливості зайняття ними господарською справою. Завдяки проведенню заходів на зразок тренінгів, курсів, воркшопів тощо ІТ кластер надає інноваційним підприємствами та усім бажаним інформаційно-комунікативні, освітні, консалтингові послуги³.

Мережева кластерна модель. Включає автономні та, що важливо, взаємозамінні ланки – виробничі комплекси і підприємства, які на основі кооперації утворюють виробничий кластер. Ці регіони не мають жорсткої спеціалізації і здатні до інновацій і галузевої гнучкості, саме їх називають основою сталого розвитку і конкурентоспроможності країни⁴.

Наукові парки. За функціональним місцем в інноваційному процесі з участю ЗВО або наукових установ наукові парки є найбільш відповідною

¹ Аналіз правового регулювання діяльності інноваційних структур, підтримки малого та середнього підприємництва в Україні (регіональний аспект) / С. В. Глібко, Ю. Є. Атаманова, О. В. Черкасов та ін. Харків : Право. 2018. С. 30. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2018/AnalizPRInn_2018/AnalizPRInn_2018.pdf.

² Там само. С. 32.

³ Там само. С. 32.

⁴ Там само. С. 33.

структурою для підтримки інноваційної діяльності та виконання завдань по комерціалізації наукових результатів, в той же час мета створення та функції наукових парків в ст. 3, 4 Закону України «Про наукові парки» в сучасних умовах обмежують розвиток самих наукових парків та їх наукової, науково-технічної діяльності¹.

Науковий парк-корпорація. Нагальним прикладом НП, створеного у формі корпорації, є НП Київська політехніка. Відповідно до ст. 120 ГК України корпорація створюється внаслідок консолідації виключно підприємств. Якщо ж розглянути склад засновників НП «Київська політехніка», то можна побачити, що до його складу входить 4 учасники, однак не всі учасники корпорації є підприємствами. У такому випадку, тільки якщо виходити із широкого розуміння підприємства можна дійти висновку, що будь-яка юридична особа може входити до складу корпорації. Але на сьогодні в законодавстві немає жодних роз'яснень з цього приводу, а тому постає питання щодо відповідності суб'єктного складу даної корпорації відповідним правовим нормам².

Технологічні парки. Законодавством встановлено, що технологічні парки можуть бути створені без утворення окремої юридичної особи та без об'єднання вкладів учасників. Відтак, технологічний парк може бути заснований юридичною особою або групою юридичних осіб, які діють відповідно до договору про спільну діяльність. Згідно Закону України договір про спільну діяльність технопарку повинен містити відомості про склад учасників, їх права та обов'язки, пріоритетні напрями діяльності, органи управління, і керівний орган, а також їх повноваження та порядок прийняття ними рішень, порядок фінансування діяльності органів управління і керівного органу, порядок прийняття нових учасників та виключення з числа учасників інноваційної структури, порядок ліквідації інноваційної структури (припинення дії договору)³.

Підсумовуючи, поняття суб'єктів інноваційної діяльності можливо визначити як суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність із безпосереднього створення або із забезпечення створення на основі об'єктів інтелектуальної власності інноваційних продуктів, готових до безпосеред-

¹ Аналіз правового регулювання діяльності інноваційних структур, підтримки малого та середнього підприємництва в Україні (регіональний аспект) / С. В. Глібко, Ю. Є. Атаманова, О. В. Черкасов та ін. Харків : Право. 2018. С. 34. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2018/AnalizPRInn_2018/AnalizPRInn_2018.pdf.

² Там само. С. 37.

³ Там само. С. 39.

нього впровадження (використання) в умовах конкретного виробництва, господарської діяльності чи іншій сфері, та їх упровадження чи використання як інновацій із випуском нової (суттєво удосконаленої) продукції, виконанням інноваційних робіт, наданням інноваційних послуг, а також отриманням інших суттєвих результатів від реалізації інновацій.

2.4. Об'єкти інноваційної діяльності

Терміни

Інноваційна технологія – це впровадження нового або значно вдосконаленого виробничий процес, спосіб розповсюдження або допоміжні дії для товарів чи послуг¹.

Державна дослідницька інфраструктур – об'єднання наукових установ та (або) вищих навчальних закладів державної форми власності, що створюється з метою оптимального використання їхніх ресурсів (кадрів, матеріалів, устаткування, обчислювальних ресурсів та зберігання банків даних і знань) та координації їх ефективного використання для проведення наукових, науково-технічних досліджень і науково-технічних розробок на найвищому рівні, а також забезпечення спільного проведення заходів щодо якісної підготовки фахівців у відповідних галузях знань².

Дослідницька інфраструктура – сукупність засобів, ресурсів та пов'язаних з ними послуг, які використовуються науковим співтовариством для проведення досліджень на найвищому рівні, що охоплює найважливіші об'єкти наукового устаткування та обладнання або набори приладів, ресурси, що базуються на знаннях (колекції, архіви, депозитарії або банки даних наукової інформації), інфраструктуру, засновану на технології комунікацій (грід, комп'ютери, програмне забезпечення і мережевий зв'язок), та інші структури унікального характеру. Дослідницькі інфраструктури можуть бути локально розташованими, віртуальними або розподіленими (організована мережа ресурсів), державними або приватними. Дослідницькі інфраструктури можуть входити до міжнародних мереж³.

¹ Глібо С. В., Матюшенко І. Ю., Пасмор М. С. Практичні аспекти визначення високотехнологічних галузей і продукції в Україні. *Соціальна економіка*. 2018. Вип. 55. С. 37–49. С. 24.

² Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. п. 6, ч. 1 ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.

³ Там само. П. 9, ч. 1 ст. 1.

Інноваційна інфраструктура – сукупність різного роду організацій будь-якої форми власності (як юридичних, так і фізичних осіб), діяльність яких спрямована на забезпечення та сприяння реалізації інноваційної діяльності, охоплюючи весь інноваційний цикл, шляхом надання безпосереднього фінансового, матеріально-технічного, організаційного, консультативного, інформаційного та іншого сприяння суб'єктам інноваційної діяльності¹.

Наукова (науково-технічна) продукція – науковий та (або) науково-технічний (прикладний) результат, призначений для реалізації².

Науковий (науково-технічний) проект – комплекс заходів, пов'язаних із забезпеченням виконання та безпосереднім проведенням наукових досліджень та (або) науково-технічних розробок з метою досягнення конкретного наукового або науково-технічного (прикладного) результату³.

Науковий результат – нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях інформації. Науковий результат може бути у формі звіту, опублікованої наукової статті, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття, проекту нормативно-правового акта, нормативного документа або науково-методичних документів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову, тощо⁴.

Науково-технічний (прикладний) результат – одержані під час проведення прикладних наукових досліджень, науково-технічних (експериментальних) розробок нові або істотно вдосконалені матеріали, продукти, процеси, пристрої, технології, системи, нові або істотно вдосконалені послуги, введені в дію нові конструктивні чи технологічні рішення, завершені випробування, розробки, що впроваджені або можуть бути впроваджені в суспільну практику. Науково-технічний (прикладний) результат може бути у формі ескізного проекту, експериментального (дослідного) зразка або його діючої моделі, конструкторської або технологічної документації на науково-технічну продукцію, дослідного зразка, проекту нормативно-право-

¹ Малойван В.В. Інноваційна інфраструктура: методологічні засади правового регулювання. *Право та інновації*. 2015. № 2. С. 43-48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir_2015_2_9.

² Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. п. 14. Ч. 1 ст. 1. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.

³ Там само. П. 21, ч. 1, ст. 1.

⁴ Там само. П. 22, ч. 1, ст. 1.

вого акта, нормативного документа або науково-методичних документів тощо¹.

Науково-технічні (експериментальні) розробки – науково-технічна діяльність, що базується на наукових знаннях, отриманих у результаті наукових досліджень чи практичного досвіду, та провадиться з метою доведення таких знань до стадії практичного використання. Результатом науково-технічних (експериментальних) розробок є нові або істотно вдосконалені матеріали, продукти, процеси, пристрої, технології, системи, об'єкти права інтелектуальної власності, нові або істотно вдосконалені послуги².

Пріоритетні напрями розвитку науки і техніки – науково, економічно та соціально обґрунтовані напрями науково-технічного розвитку на довгостроковий період (понад 10 років), яким надається пріоритетна державна підтримка з метою формування ефективного сектору наукових досліджень і науково-технічних розробок для забезпечення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, сталого розвитку, національної безпеки України та підвищення якості життя населення³.

Пріоритетні тематичні напрями наукових досліджень і науково-технічних розробок – напрями фундаментальних і прикладних наукових досліджень та науково-технічних розробок, що визначаються на середньостроковий період (до 5 років) у рамках пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки з метою забезпечення їх реалізації⁴.

Пріоритетний інноваційний проект – інноваційний проект, що реалізується в рамках пріоритетних напрямів інноваційної діяльності⁵.

Технологія – результат науково-технічної діяльності, сукупність систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень про перелік, строк, порядок та послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації і зберігання продукції, надання послуг⁶.

¹ Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. п. 22, ч. 1, ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>. П. 27, ч. 1, ст. 1.

² Там само. П. 28, ч. 1, ст. 1.

³ Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки : Закон України від 11.07.2001 р. № 2623-III. Ст. 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text>.

⁴ Там само.

⁵ Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.

⁶ Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text>. п. 11, ч. 1, ст. 1.

Високі технології – технології, розроблені на основі новітніх наукових знань, які за своїм технологічним рівнем перевищують кращі вітчизняні та іноземні аналоги і конкурентоспроможні на світовому ринку наукомісткої продукції¹.

Ноу-хау – технічна, організаційна або комерційна інформація, що отримана завдяки досвіду та випробуванням технології та її складових, яка: не є загальновідомою чи легкодоступною на день укладення договору про трансфер технологій; є істотною, тобто важливою та корисною для виробництва продукції, технологічного процесу та/або надання послуг; є визначеною, тобто описаною достатньо вичерпно, щоб можливо було перевірити її відповідність критеріям незагальновідомості та істотності².

Нормативно-правове регулювання

1. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.
2. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
3. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.
4. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
5. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text>.
6. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки: Закон України від 11.07.2001 р. № 2623-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text>.

Використана література

1. Глібко С. В., Матюшенко І. Ю., Пасмор М. С. Практичні аспекти визначення високотехнологічних галузей і продукції в Україні. *Соціальна економіка*. 2018. Вип. 55. С. 37–49. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/se_2018_55_6.pdf.

¹ Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text>. п. 11, ч. 1, ст. 1.

² Там само. П. 5, ч. 1, ст. 1.

2. Hanneke Vos. Service Innovation: Managing Innovation from Idea Generation to Innovative Offer. University of Twente, 2010. 91 p. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjjgrez8_bqAhWHAhAIHVszBwWQFjAKegQIBBAB&url=https%3A%2F%2Fessay.utwente.nl%2F60173%2F1%2FMA_thesis_H_Vos.pdf&usq=AOvVaw3XNpmf8kw7IKFNUQ-OPMwi.
3. Лохман Н. В., Пасічник Н. В. Ідентифікація об'єктів інноваційної інфраструктури. *Інтелект XXI. Інвестиційно-інноваційна діяльність*. 2018. № 1. С. 170-173. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/int_XXI_2018_1_39.pdf.
4. Чебанова Н. В., Єфіменко Т. І. Об'єкти інноваційного походження та їх визнання. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Економіка. 2015. №1 (2). С. 60–63. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvuuc_2015_1\(2\)_14.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvuuc_2015_1(2)_14.pdf).
5. Колосов, О. Є. Детермінації та правовий режим ноу-хау в Україні. *Інтелектуальна власність в Україні*. 2014. №2. С. 29–36. URL: http://kolosov.kiev.ua/file/shop/318_1.pdf.
6. Krzysztofor B. Matusiak. Wysoka technika [High Technology, High-Tech]. Innowacje i transfer technologii. Słownik pojec. 2011. 350 c.
7. Хаустов, В. К. Регулювання відносин власності на об'єкти інноваційної діяльності. *Економіка і прогнозування. Науково-аналітичний журнал*. 2003. №4. С. 102-114. URL: http://eip.org.ua/docs/EP_03_4_102_uk.pdf.

Рекомендована література

1. Федішин І, Тетяна П., Ярина П. Аналіз впливу елементів фінансової системи України на об'єкти інноваційної діяльності. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2015. № 2. С. 245-252. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Sepid_2015_2_31.pdf.
2. Адамюк Д. І. Інноваційний продукт як об'єкт правового регулювання за законодавством України та ЄС: автореф. ... канд. юр. наук. Харків, 2016. 22 с. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/download/diss/Adamuk/a_Adamuk.pdf.
3. Карбовська К. А. Окремі питання правового забезпечення функціонування стартапів. *Право та інновації*. Харків, 2018. № 4 (24). С. 7-22. URL:

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwi_2d7spZjrAhVniIsKHWJ3B0UQFjAAegQIBBAB&url=https%3A%2F%2Fjournals.indexcopernicus.com%2Fapi%2Ffile%2FviewByFileId%2F518153.pdf&usg=AOvVaw2hmzstEVj-iOpz8lxWGN9b.

4. Малойван В. В. Інноваційна інфраструктура: методологічні засади правового регулювання. *Право та інновації*. 2015. № 2. С. 43-48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apir_2015_2_9.

Коментар

В деяких теоретичних джерелах наводиться визначення терміну «високі технології» та його ознаки. Так, К. В. Матусяк стверджує, що високі технології – це сфера виробництва та продукти, що характеризуються високою науковою інтенсивністю, так званим високим рівнем інтенсивності досліджень та розробок¹. Серед ознак високих технологій автор наукової праці виділяє наступні складники:

- високий рівень інновацій;
- короткий життєвий цикл продуктів і процесів та швидка дифузія технологічних інновацій;
- збільшення попиту на висококваліфікований персонал, особливо в галузі технічних та природних наук;
- великі витрати капіталу, високий інвестиційний ризик та швидке «старіння» інвестицій;
- тісне науково-технічне співробітництво в рамках окремих країн та на міжнародній арені, між підприємствами та науково-дослідницькими установами².

Експерти відзначають, що накопичена інтелектуальна власність, створена за рахунок бюджетних коштів, швидко застаріває ще до її введення у господарський обіг. До того ж, такі об'єкти інтелектуальної власності досить повільно комерціалізуються і є практично незахищеними від несанкціонованого використання. Незважаючи на визнання в пострадянських країнах важливості комерціалізації такої інтелектуальної власності, не існує єдності щодо шляхів її реалізації, зокрема щодо права власності, права на роялті та ліцензійні платежі стосовно будь-якого об'єкта інтелектуальної власності, права на який отримали недержавні підприємства і установи. Відмічається, що більш важливим для держави

¹ Krzysztofor B. Matusiak. Wysoka technika [High Technology, High-Tech]. Innowacje i transfer technologii. Słownik pojec. 2011. С. 328. 348с.

² Там само. С. 328-329.

є не власне отримання доходу від комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, а вироблення політики та заходів, що будуть більш ефективними для сприяння комерціалізації як існуючих запасів інтелектуальної власності, так і заново створюваних. При цьому, революція у майнових відносинах призвела до утворення правового вакууму у питанні права власності на інтелектуальну власність, яка перейшла у власність роздержавлених підприємств, хоча була створена у державних інститутах за рахунок державного бюджету¹.

У ст. 4 Закону України «Про інноваційну діяльність» визначений перелік об'єктів інноваційної діяльності. До них віднесено: інноваційні програми і проекти; нові знання та інтелектуальні продукти; виробниче обладнання та процеси; інфраструктуру виробництва і підприємництва; організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери; сировинні ресурси, засоби їх видобування і переробки; товарну продукцію; механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції².

Неважко помітити, що зазначений перелік містить досить різні, відмінні об'єкти, одні з яких фактично вказують на те, якої форми можуть набувати нові рішення (інноваційні програми і проекти; інтелектуальні продукти; організаційно-технічні рішення), а інші, – на що такі рішення можуть бути спрямовані чи чого можуть стосуватися (виробниче обладнання та процеси; інфраструктура виробництва і підприємництва; сировинні ресурси, засоби їх видобування і переробки; товарна продукція; механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції).

Такий підхід до визначення об'єктів інноваційної діяльності є досить широким та не відбиває власне тих об'єктів, які створюються в процесі здійснення інноваційної діяльності, а також тих результатів, на досягнення яких така діяльність спрямована, – фактично будь-який об'єкт може розглядатися як об'єкт інноваційної діяльності, бо за умов ринкової економіки та вільної конкуренції кожний товар, робота, послуга повинні характеризуватися певними перевагами над аналогічною продукцією для того, щоб користуватися попитом, що може тлумачитися як результат певної модифі-

¹ Хаустов, В. К. Регулювання відносин власності на об'єкти інноваційної діяльності. *Економіка і прогнозування. Науково-аналітичний журнал*. 2003. № 4. С. 105. URL: http://eip.org.ua/docs/EP_03_4_102_uk.pdf.

² Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 липня 2002 року № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.

кації, удосконалення, змін, нових підходів, причому, крім об'єктивних властивостей, доказом «новизни» можуть слугувати просто відмінні від традиційних для конкретного суб'єкта господарювання організаційно-управлінські рішення.

Необхідно підкреслити, що за законодавчим підходом об'єктом інноваційного продукту можуть бути лише технологія або продукція. Ні послуги, ні організаційно-технічні рішення не включені до складу зазначеного поняття. Крім того, такий продукт має відповідати низці вимог (умовам), а саме: а) продукт повинен бути результатом науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки; б) має супроводжуватися виготовленням експериментального зразка чи дослідної партії; в) його визначальним елементом є певний об'єкт права інтелектуальної власності (винахід, корисна модель, промисловий зразок, топографія інтегральної мікросхеми, селекційне досягнення, відкриття тощо); г) сам продукт є результатом упровадження, реалізації об'єкта права інтелектуальної власності; ґ) на застосований об'єкт права інтелектуальної власності повинен бути державний охоронний документ установленого зразка або ліцензія від його володільця; д) продукт виробляється в країні вперше або, якщо не вперше, то порівняно з іншими аналогічним продуктом, представленим на ринку, він є конкурентоспроможним і має суттєво вищі техніко-економічні показники.

Однак у Законі не встановлено склад інноваційного продукту, який утворюють його обов'язкові та факультативні елементи. Відповідно до законодавчого визначення до обов'язкових елементів інноваційного продукту необхідно віднести:

а) об'єкт права інтелектуальної власності (винахід, корисна модель, промисловий зразок, топографія інтегральної мікросхеми, селекційне досягнення, відкриття тощо), щодо якого вживаються заходи для його доведення до стану впровадження і щодо якого наявні майнові права (виключні права або права використання в певний спосіб);

б) проект його впровадження у вигляді комплекту документів (інноваційний проект);

в) технічна документація з упровадження об'єкта інтелектуальної власності з установленням технічних умов виробництва нової продукції та/або використання у виробничому процесі нової технології, способу, процесу, ресурсу, іншого рішення; робочі інструкції, специфікації, рекомендації;

г) результати експериментального впровадження об'єкта інтелектуальної власності (експериментальні зразки, пробні партії та ін.).

Факультативними елементами можуть бути послуги із супроводження впровадження у виробництво інтелектуального продукту та ведення авторського контролю; послуги з надання консультацій, додаткової інформації, пов'язаної з інноваційним продуктом, та інші.

Доцільно відзначити, що на рівні Закону закріплено умову про наявність у складі інноваційного продукту об'єкта права інтелектуальної власності, що фактично означає, що низка об'єктів інновацій не збігається з об'єктами інноваційних продуктів. Відповідно до Закону об'єкти інновацій становлять не лише продукти та технології, що базуються на об'єктах права інтелектуальної власності, а й ті, що не містять останніх або є лише удосконаленнями існуючих технологій або продуктів, що не відповідають вимозі новизни (світової або мінімум локальної), а є просто новими в межах господарської діяльності певного суб'єкта господарювання. Крім того, такі об'єкти інновацій, як послуги та організаційно-технічні рішення, зовсім не можуть бути об'єктом інноваційного продукту¹.

2.5. Поняття і сутність інноваційного процесу

Терміни

Інноваційний процес – це послідовний процес створення ідеї, проектування, тестування, виготовлення та реалізації продукції².

Інноваційний процес – впровадження нового або значно покращеного виробництва або способу доставки (включаючи значні зміни в техніці, обладнанні та/або програмному забезпеченні). Не розглядаються інноваціями: незначні зміни або поліпшення, збільшення виробничих або сервісних можливостей шляхом додавання виробничих або логістичних систем, які дуже схожі на ті, котрі вже використовуються, для відмови від використання процесу, простих заміни капіталу або розширень, змін, зумовлених чисто від зміни цін на фактори виробництва, настройки, регулярних сезонних та інших циклічних змін, торгівлею нових або значно вдосконалених продуктів³.

¹ Інвестиційне право : підручник / Ю. М. Жорнокуй, О. М. Шуміло, О. П. Суц та ін.; за заг. ред. Ю. М. Жорнокуя. Харків : Право. 2015. 512 с.

² Hamid Tohidi, Mohammad Mehdi Jabbari. Different Stages of Innovation Process. *Procedia Technology*. 2012. No. 1. P. 574 – 578. P. 576.

³ Community framework for state aid for research and development and innovation. 2006/C 323/01. P. 10. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2006.323.01.0001.01.ENG&toc=OJ:C:2006:323:TOC.

Нововведення продукту – це впровадження на ринок нового або значно покращеного товару чи послуги з точки зору їх можливостей, зручності для користувачів, а також компонентів чи підсистем¹.

Вироблення послуги – це організація вирішення певної проблеми (наприклад, лікування, операції тощо), що в основному не передбачає постачання товару. Необхідним натомість є розміщення в розпорядженні клієнта пакету можливостей та компетенцій (людських, технологічних, організаційних) для організації рішення, яке може надаватися необхідною мірою².

Вітряк інновацій – це постійно функціонуюча відпрацьована система «народження» інноваційного товару/послуги, що супроводжується новими рішеннями в інноваційній діяльності з моменту появи цих рішень до практичного їх впровадження зі всеохоплюючим управлінням якістю протягом усього інноваційного ланцюга (ідея – нова або вдосконалена технологія – лабораторний зразок – комерційний зразок – пробна серія – мала серія – серійне виробництво з модифікацією продукту)³.

Комерціалізація інноваційної продукції – процес виведення інноваційного продукту (винаходу, промислового зразка, раціоналізаторської пропозиції, корисної моделі, ноу-хау тощо) на ринок з метою отримання економічної вигоди⁴.

Нормативно-правове регулювання

1. ECD, Eurostat. Oslo Manual 2018: Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation, 4th Edition, The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities, OECD Publishing, Paris/Eurostat, Luxembourg, 2018. <https://doi.org/10.1787/9789264304604-en>.
2. OECD, 2005, “The Measurement of Scientific and Technological Activities: Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data: Oslo Manual,

¹ Hanneke Vos. Service Innovation: Managing Innovation from Idea Generation to Innovative Offer. University of Twente, 2010. 91 p. P. 24. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rc=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjgrez8_bqAhWHAhAIHVSzBWWQFjAKegQIBBAB&url=https%3A%2F%2Fessay.utwente.nl%2F60173%2F1%2FMA_thesis_H_Vos.pdf&usg=AOvVaw3XNpmf8kw7IKFNuQ-OPMWi.

² Там само. С. 14.

³ Краус, Н., Краус, К. Реалізація інноваційного проекту підприємницькою структурою в рамках дії вітряка інновацій. *Економіст*. 2016. № 2. С. 5. С. 4–8. URL: <http://ua-ekonomist.com/archive/2016/2/Kraus.pdf>.

⁴ Косцик Р. С. Комерціалізація інноваційної продукції: сутність, значення та принципи здійснення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2012. № 727. С. 323.

- Third Edition” prepared by the Working Party of National Experts on Scientific and Technology Indicators, OECD, Paris, para. 149. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewii79fIg-HqAhWtAxAIHR3RAtIQFjABegQIBRAB&url=https%3A%2F%2Fwww.researchgate.net%2Fpublication%2F313368726_GUIDELINES_FOR_THE_STUDY_OF_INNOVATION_ACTIVITIES_OF_THE_ENTERPRISES_IN_THE_FOREST_INDUSTRY&usg=AOvVaw0u7GXaXcnPTGClp4U5BcBG.
3. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
 4. Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 травня 1996 р. № 549. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-96-п>.
 5. Oslo Manual 2005: The measurement of scientific and technological activities. Proposed guidelines for collecting and interpreting technological innovation data. URL: <http://www.oecd.org/science/inno/2367580.pdf>.
 6. Community framework for state aid for research and development and innovation. 2006/C 323/01. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:323:0001:0026:EN:PDF>.

Використана література

1. Green paper on innovation. Brussels, 1996. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ad1d6f21-0b2e-423f-9301-c608035e906f>.
2. Hanneke Vos. Service Innovation: Managing Innovation from Idea Generation to Innovative Offer. University of Twente, 2010. 91 p. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewjjgr ez8_bqAhWHAhAIHVSzBWwQFjAKegQIBBAB&url=https%3A%2F%2Fessay.utwente.nl%2F60173%2F1%2FMA_thesis_H_Vos.pdf&usg=AOvVaw3XNpmf8kw7IKFNuQ-OPMWi.
3. Pim den Hertog, Rob Bilderbeek. Conceptualising Service Innovation and Service Innovation Patterns. 1999. URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.102.9390&rep=rep1&type=pdf>.
4. Hamid Tohidi, Mohammad Mehdi Jabbari. Different Stages of Innovation Process. *Procedia Technology*. 2012. No. 1. P. 574 – 578.
5. Глібо С.В. Питання функціонального забезпечення інноваційного процесу: господарсько-правовий аспект. *Правова наука та інноваційна діяльність в умовах євроінтеграційних процесів*: зб. матеріалів круглого столу (м. Харків, 8 черв. 2018 р.) / редкол.: Глібо, С.В.; Россіхін В.В.; Родченко В.Б. Харків, 2018.

6. Khorakian Alireza. Developing a conceptual framework for integrating risk management in the innovation project. 499 с. Р. 38 URL: <https://dspace.stir.ac.uk/bitstream/1893/3036/1/Final%20Thesis-%20A.%20Kh.pdf>.
7. Banu Geanina Silvana. Open innovation model: enabling the market uptake of innovation. *Procedia Manufacturing* Volume 22, 2018. С. 893-899. Р. 893.
8. Niedbalska Gr. Innowacja Procesowa [Process Innovation]. *Innowacje i transfer technologii. Słownik pojęc.* 2011. Р. 109-111.
9. Краус, Н., Краус, К. Реалізація інноваційного проекту підприємницькою структурою в рамках дії вітряка інновацій. *Економіст.* 2016. № 2. С. 4-8. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/econ_2016_2_2.pdf.
10. Косцик Р. С. Комерціалізація інноваційної продукції: сутність, значення та принципи здійснення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка».* Серія: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2012. № 727. С. 320-328. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwivxtinr6TrAhVw_CoKHxYvD-gQFjAAegQIAxAB&url=http%3A%2F%2Fena.lp.edu.ua%3A8080%2Fbitstream%2Fntb%2F13902%2F1%2F48_320-328_Vis_727_Menegment.pdf&usq=AOvVaw0kJ3shkcOnpFw7vHi0wUU.
11. Нікітін Ю. О., Мельник М. В. Парадигма відкритих інновацій як визначення відкритого інноваційного процесу. *Інноваційна економіка.* 2016. № 7-8. С. 42-45. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/inek_2016_7-8_8.pdf.

Рекомендована література

1. The Community Innovation Survey 2008. (CIS 2008). URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjeh4qnhPfqAhVkoosKHU36CwgQFjAAegQIAhAB&url=https%3A%2F%2Fec.europa.eu%2Ffeurostat%2Fdocuments%2F203647%2F203701%2FCIS_Survey_form_2008.pdf%2Fe06a4c11-7535-4003-8e00-143228e1b308&usq=AOvVaw2tFK_eLalQLDiddSCLT5lh.
2. Головінов, О. М. Інноваційна активність і інноваційні процеси в національній економіці. *Економіка та держава.* 2013. № 6. С. 4-8. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ecde_2013_6_3.pdf.

3. Грицай О. І. Економічна сутність терміну інноваційний процес. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі*. 2010. № 3 С. 126-136. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/eupmg_2010_3_13.pdf.

Наукові погляди

У першому тлумаченні терміна «інноваційний процес» акцент робиться на тому, як інновація розробляється і виробляється на різних етапах (творчість, маркетинг, дослідження, розробка, виробництво та розповсюдження) та на їх розбивку. Це не лінійний процес, з чітко розмежованими послідовностями і автоматичним подальшим, а скоріше системою взаємодій, приїзду та переходу між різними функціями та різними гравцями, чий досвід, знання та ноу-хау взаємно підсилюють і накопичуються. Тому на практиці все більше значення приділяється механізмам взаємодії всередині організації (співпраця між різними підрозділами та участю працівників в організаційних інноваціях), а також мережам, що зв'язують фірму з її середовищем (інші організації, допоміжні служби), центри експертизи, науково-дослідні лабораторії тощо). Відносини з користувачами, враховуючи виражений попит, і передбачення потреб ринку і суспільства, настільки ж важливі, якщо не більше, ніж майстерність технології.

У другому сенсі (результат інновації) акцент робиться на новий продукт, процес або послугу. Здійснюється різниця між радикальними інноваціями або проривом (наприклад, запуск нової вакцини, компакт-диска) і прогресивними інноваціями, які змінюють продукти, процеси або послуги за допомогою послідовних поліпшень (наприклад, введення 32-бітових мікросхем для заміни 16-бітні в електронному обладнанні, або введення повітряних подушок в автомобілі)¹.

Організація інноваційної діяльності сильно відрізняється у різних підприємств та установ. Деякі організації управляють своєю інноваційною діяльністю за допомогою чітко визначених інноваційних проектів чи програм із виділеними бюджетами, для яких інновація є проміжною або кінцевою віхою. Інші організації насамперед інтегрують свою інноваційну діяльність у регулярні бізнес-операції та працюють над тим, щоб постійно вдосконалювати свою продукцію та бізнес-процеси, а інші органі-

¹ Green paper on innovation. Brussels. 1996. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ad1d6f21-0b2e-423f-9301-c608035e906f>.

зації в основному займаються інноваційною діяльністю на спеціальній основі¹.

В сучасних умовах пошуку ефективної моделі Національної інноваційної системи суттєвим питанням є визначення зв'язків та їх відображення в праві при побудові з послідовних етапів інноваційного процесу.

У наукових джерелах висвітлено декілька підходів до розуміння терміну «інноваційний процес», в залежності від підходів до структури цього явища.

Першим підходом є так звана «лінійна модель інноваційного процесу», що дозволяє надати наступне визначення, інноваційний процес – це послідовний процес створення ідеї, тестування, виготовлення та реалізації продукції.

Ринкова модель інноваційного процесу – це послідовний процес торгівлі, дослідження та наукових відкриттів, проектування та тестування, виробництва та реалізації продукції.

Ціннісна ланцюгова модель Клейн Розенберга передбачає 5 кроків (складників) інноваційної моделі:

1. Визначення потенційних потреб ринку.
2. Дослідження або створення нового плану аналізу для виробництва нових продуктів.
3. Детальне проектування, випробування та створення змінених проєктів.
4. Виробництво.
5. Розповсюдження та маркетинг².

Аліреза Хорак'ян спирається на визначення інноваційного процесу як такого, через який проходить особа від досягнення первинних знань про інновації, формування ставлення до інновацій, прийняття рішення/відмови нього, до реалізації нової ідеї та, нарешті, затвердження цього рішення³.

Бану Геаніна Сільвіана стверджує, що інноваційний процес спрямований на підтримку та просування нової ідеї протягом всього її життєвого циклу⁴.

¹ OECD, Eurostat. Oslo Manual 2018: Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation, 4th Edition, The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities, OECD Publishing, Paris/Eurostat, Luxembourg. 2018. P. 68.

² Hamid Tohidi, Mohammad Mehdi Jabbari. Different Stages of Innovation Process. *Procedia Technology*. Volume 1. 2012. P. 574 – 578. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212017312001260>.

³ Khorakian Alireza. Developing a conceptual framework for integrating risk management in the innovation project. 499 с. P. 38. URL: <https://dspace.stir.ac.uk/bitstream/1893/3036/1/Final%20Thesis-%20A.%20Kh.pdf>.

⁴ Banu Geanina Silvana. Open innovation model: enabling the market uptake of innovation. *Procedia Manufacturing*. Volume 22. 2018. С. 893-899. P. 893.

Інноваційний процес може відбуватися не тільки в основному бізнесі, але й в допоміжній діяльності, включно з організацією відділів закупівель, бухгалтерський облік, розрахунок та ремонт і відділ технічного обслуговування (допоміжна діяльність, як закупівлі, бухгалтерський облік, обчислювальна техніка та технічне обслуговування). Впровадження нових або значно вдосконалених методів, обладнання та програмного забезпечення в допоміжній діяльності (нові або покращені вдосконалення, обладнання та програмне забезпечення допоміжна підтримка) є інноваційним процесом. Продуктові інновації у сфері послуг може включати в себе значне поліпшення методів надання послуг, додаючи нові функції існуючих послуг і впровадження цілком нових послуг, які раніше не існували. Прикладом може слугувати поліпшення банківських послуг через Інтернет (Інтернет-банківські послуги), що складаються з значного збільшення швидкості і простоти використання цих послуг («значна поліпшена швидкість і простота використання»)¹.

Більшість досліджень спочатку були орієнтовані на інновації, пов'язані з продуктами та технологіями, а інновації бізнес-моделей для сталого розвитку були досить новою сферою інтересів. Але стійкість організації часто вимагати не лише розробки нових продуктів та технологій або поступові вдосконалення в роботі компаній, але й удосконалення цілісної системи вартості, яка змінюється через інновації бізнес-моделей, в результаті стабільних бізнес-моделей (SBM)².

SBM – це бізнес-модель, яка включає в себе активне управління кількома посередниками, створення грошової та немонетарної вартості для широкого кола посередників та довгострокову перспективу.

Інноваційний процес бізнес-моделі Кембріджу складається з восьми послідовних, але повторюваних фаз або кроків:

1. формування мети;
2. концептуальне проектування;
3. віртуальні прототипи;
4. експеримент;
5. детальне проектування;
6. пілотування;

¹ Niedbalska Gr. Innowacja Procesowa [Process Innovation]. Innowacje i transfer technologii. *Slownik pojec.* 2011. P. 109-111.

² Hamid Tohidi, Mohammad Mehdi Jabbari. Different Stages of Innovation Process. *Procedia Technology*. Volume 1. 2012. P. 574 – 578. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212017312001260>.

7. запуск;
8. коригування та диверсифікація¹.

Коментар

Частково розглянута бізнес-модель відображається в Oslo Manual 200².

Відповідно до Manual 2005 основною метою інновацій є впровадження нових або значно вдосконалених методів виробництва або логістики. Це зокрема включає суттєві зміни у застосованій техніці, обладнанні та програмному забезпеченні. Виходячи з цього, підприємства впроваджують технологічні інновації для скорочення собівартості одиниці продукції, підвищення якості та впровадження нових або значно поліпшеного виробництва продукції. Методи виробництва включають в себе методи (технології, процедури), обладнання (пристрої) та програмне забезпечення (методи, обладнання та/або програмне забезпечення). Прикладом нового методу виробництва може бути введення нових заходів по автоматизації і впровадження автоматизованого проектування для розробки нових продуктів (CAO – комп'ютерного проектування для розробки продукту) виробничої лінії.

Методи логістики (методи доставки) включають обладнання, програмне забезпечення та методи/технології, що стосуються поставки, необхідні для виробництва «вкладу», що виділяють матеріали/продукти всередині компанії та постачання кінцевої продукції. Прикладом нового методу логістичної системи є впровадження є «відстеження» продукції/товарів (система товарів відстеження) з використанням штрих-кодів або за допомогою ідентифікації радіочастоти називаються RFID – радіочастотна ідентифікація (активна система RFID goodstracking).

Що стосується відображення відмічених економічних процесів, маркетингу та просування інноваційних продуктів, процесів в праві, то виникає значна кількість проблем в побудові правового механізму забезпечення інноваційного процесу, як функціонального, так і інституційного.

При визначенні інституційного складу інноваційного процесу необхідно чітко окреслити та узгодити господарську компетенцію кожного учас-

¹ Hamid Tohidi, Mohammad Mehdi Jabbari. Different Stages of Innovation Process. *Procedia Technology*. Volume 1. 2012. P. 574 – 578. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212017312001260>.

² Oslo Manual 2005: The measurement of scientific and technological activities. Proposed guidelines for collecting and interpreting technological innovation data. URL: <http://www.oecd.org/science/inno/2367580.pdf>.

ника та суб'єкта інноваційного процесу. Такими є учасники, передбачені в ст. ст. 1, 5, 7-10 Закону України «Про інноваційну діяльність»¹.

Суб'єктами, які забезпечують інноваційний процес, необхідно вважати і інші інноваційні структури (в розумінні Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 22 травня 1996 р. № 549²), в тому числі суб'єкти, які відносяться до інноваційної інфраструктури, відповідно ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність»³.

Саме окреслені компетенції кожного учасника інноваційного процесу на нормативному рівні дозволить врегулювати проблемні зв'язки в інноваційному процесі.

Відповідно до статті 330 ГКУ державна експертиза інноваційних проєктів, що інвестуються за рахунок Державного бюджету України або місцевих бюджетів, а також проєктів, замовниками яких є органи державної влади чи органи місцевого самоврядування, підлягають обов'язковій державній експертизі відповідно до законодавства. Інноваційні проєкти, що інвестуються за рахунок інших джерел, підлягають обов'язковій державній експертизі з питань додержання екологічних, містобудівних та санітарно-гігієнічних вимог. У разі необхідності експертиза окремих інноваційних проєктів, що мають важливе народногосподарське значення, може здійснюватися за рішенням Кабінету Міністрів України.

Вчені використовують щонайменше три підходи для опису, аналізу та пояснення інновацій у сфері обслуговування (Flikkema, Jansen, & Van der Sluis, 2007; Flikkema et al., 2008; Den Hertog et al., 2008; Chamberlin et співавт., 2010 р.).

1) Перший – це асиміляційний підхід, орієнтований на технологічні зміни. Інновації в послугах розглядаються як принципово схожі з інноваціям у виробництві, тобто як виробництво та використання технологічно розвинених артефактів (Tether, 2005, Flikkema, 2008), і тому їх слід вивчати, використовуючи методи та конструкції виробництва.

¹ Про інноваційну діяльність: Закону України від 05.12.2012 р. № 5460-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266.

² Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів : Постанова Кабінету Міністрів України від 22 травня 1996 р. № 549. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-96-п>.

³ Про інноваційну діяльність: Закону України від 05.12.2012 р. № 5460-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266.

2) По-друге, існує розмежувальний підхід, який розглядає інновації в сервісі як суттєво відмінні від виробництва, а нові теорії, інструменти та показники за даною концепцією повинні бути розроблені для інновацій у контексті послуг.

3) Нарешті, послідовники синтезного підходу вважають, що дослідження інновацій у сфері послуг повинні звертати увагу на забуті аспекти інноваційних процесів загалом, висвітлюючи при цьому різні типи інновацій¹.

Як і будь-який продукт, інноваційні послуги рідко обмежуються зміною характеристик самого сервісного продукту. Здебільшого, інновації збігаються з новими моделями розподілу продукції, взаємодією з клієнтами, контролем якості та забезпеченням якості тощо. Однак, інновації в сфері послуг показують величезні відмінності у моделях: те, що важливо для виведення одного нового продукту на ринок, може бути абсолютно нерелевантним для інших товарів. Пропонування абсолютно нової послуги може значно відрізнятись від пропонування існуючої послуги за допомогою нового каналу розповсюдження. Так само деякі інновації в основному є результатом спільного виробництва інноватора та його клієнта, тоді як інші явно є результатом застосування певної технології².

Нижче наводяться чотири виміри, які є корисними для опису та аналізу інноваційних послуг: 1) концепт обслуговування, 2) інтерфейс користувача, 3) система організації та надання послуг, 4) технологічні варіанти³.

1) *The service concept*. У виробничих інноваціях нові продукти (і процеси), як правило, дуже відчутні і помітні. Це часто не розповсюджується на послуги. Деякі нововведення у сфері послуг добре помітні, особливо ті, де здійснюється доставка товару (банкомати тощо). Однак часто це не стільки фізичний продукт, скільки нематеріальна характеристика нової послуги, як нова ідея чи концепція, що пропонує організувати рішення проблеми. Хоча певна концепція послуг може бути вже знайома на інших ринках, ключовим є те, що вона є новою у застосуванні на даному ринку. Як зазвичай в інноваційних дослідженнях, виникають тернисті проблеми, коли продукт, функція чи концепція справді нові. Судження можуть змінюватись залежно від того, коли воно є новим для надаючої фірми, новим для клієнта, для

¹ Hanneke Vos. *Service Innovation: Managing Innovation from Idea Generation to Innovative Offer*. University of Twente, 2010. 91 p. P. 20.

² Pim den Hertog, Rob Bilderbeek. *Conceptualising Service Innovation and Service Innovation Patterns*. 1999. P. 5 URL: <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.102.9390&rep=rep1&type=pdf>.

³ Там само. P. 5-8.

регіонального, національного чи глобального ринку та чи передбачає воно нову логіку чи наукові знання. Хоча далеко не всі інноваційні послуги мають настільки сильний концептуальний елемент, концептуальні нововведення набагато частіше зустрічаються у сервісних фірмах (або кращих сервісних функціях), ніж у чисто виробничих фірмах. Такі нововведення, як правило, дуже нематеріальні - це означає, що хоча в деяких випадках сама послуга може мати досить відчутні елементи, нові функції менше стосуються матеріальних артефактів тощо¹.

2) *The client interface*. Другим елементом нововведень у сфері послуг є розробка інтерфейсу між постачальником послуг та його клієнтами. Ці інтерфейси є центром уваги великої кількості новинок обслуговування. Інноваційні дослідження, орієнтовані на масове виробництво, зазвичай, як правило, не помічають змін, що відбуваються в цих інтерфейсах. Тим не менш, спілкування між постачальниками послуг та клієнтами є головним напрямком інноваційних послуг. Як досить загальне явище в широкому діапазоні послуг, пропозиції товарів все більше продаються і навіть виробляються в залежності від клієнта (навіть із специфікою для клієнтів) та постачаються в електронному вигляді, якщо вони мають інформаційні компоненти. Зокрема, у сфері ділових послуг клієнти також часто є частиною виробництва продукту послуги. Те, як постачальник послуг взаємодіє з клієнтом, може бути джерелом інновацій. Все частіше немає чітко визначеного моменту, коли діяльність виробника припиняється і починається діяльність користувача. Це, звичайно, особливо вірно, коли сам бізнес-сервіс пропонує підтримку інновацій, наприклад, наприклад, в галузі науково-дослідних та конструкторських послуг. З високим ступенем спільного проектування та спільного виробництва продуктів послуг може бути важко знайти інновації у постачальника послуг або клієнта: це не незвично, наприклад, для сервісних фірм, які розміщують свій персонал у клієнтських організаціях протягом певного періоду часу².

3) *The Service Delivery System / Organisation*. Третій вимір включає систему надання та організації послуг, що часто безпосередньо пов'язана з раніше обговорюваним аспектом - зв'язком між постачальником послуг та його клієнтом (клієнтським інтерфейсом). Постачання - це один конкретний тип взаємодії через клієнтський інтерфейс (інші - фінансові операції, про-

¹ Pim den Hertog, Rob Bilderbeek. Conceptualising Service Innovation and Service Innovation Patterns. 1999. 31 p. P. 6. URL: <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.102.9390&rep=rep1&type=pdf>.

² Там само. P. 6.

ектні вкладення, обслуговування після продажів тощо). Це питання стосується внутрішніх організаційних механізмів, якими потрібно керувати, щоб дозволити працівникам сфери обслуговування правильно виконувати свою роботу, а також розвивати та пропонувати інноваційні послуги. Воно тісно пов'язане з питанням про те, як наділити працівників та сприяти їм, щоб вони могли виконувати свою роботу та адекватно поставляти продукти обслуговування. З одного боку, нові послуги можуть вимагати нових організаційних форм, особистих можливостей та навичок. З іншого боку, організація може бути спроектована, а працівників можна пройти навчання, щоб залишити місце для інновацій та нетрадиційних рішень практичних проблем¹.

4) *Technological options*. Четвертий вимір - це центр багатьох аналізів та дискусій, особливо щодо ступеня, на якій самі фірми сервісних послуг на практиці формують розвиток технологій. Очевидно, що інноваційні послуги можливі без технологічних інновацій; Технологія не завжди є виміром. Тим не менш, на практиці існує широкий спектр взаємозв'язків між «технологією» та «інноваційними послугами», відрізняючись від технології, яка головним чином відіграє роль як сприяючого або сприятливого чинника, до чогось набагато ближчого до інновацій, що керуються пропозиціями та технологіями. Сервісні фірми також відрізняються своєю обізнаністю щодо відповідних наявних технологічних варіантів, ступеня, в якій вони самі розпоряджаються необхідною технологією або мають доступ до необхідних знань, та ступеня, в якій вони можуть діяти як вимогливі клієнти та формулювати їхні технологічні потреби. Багато нововведень визначаються сферами послуг нижче за потоком, і їх, безумовно, можна вважати домінантою користувачів. Насправді користувачі можуть відігравати вирішальну роль у розробці та впровадженні нових послуг, хоча деякі необхідні технології можуть надходити від постачальників².

Моделі впровадження інноваційних послуг

Supplier-dominated innovation. Постачальнико-орієнтовані інновації. Даний шаблон відображає те, як в основному зображуються інновації в послугах: інновація (як правило, технологічна інновація) походить від відповідних апаратних галузей. Ці нововведення, що надходять від зовнішнього

¹ Pim den Hertog, Rob Bilderbeek. Conceptualising Service Innovation and Service Innovation Patterns. 1999. 31 p. P. 7. URL: <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.102.9390&rep=rep1&type=pdf>.

² Там само. P. 5.

постачальника, поширюються та впроваджуються користувачами сфери послуг, які, у свою чергу, задовольняють потреби власних клієнтів. Кілька прикладів такої схеми: впровадження мікрохвильової пічки значно розширило можливості приготування їжі в кафе та ресторанах; касові апарати та мобільні телефони набули широкого використання малими підприємствами, які зазвичай не використовують новітні технології¹.

Innovation within services. Інновації в межах послуг. За цією схемою фактична інновація та впровадження відбувається у самій фірмі, що надає послуги. Такі нововведення можуть бути як технологічними, так і нетехнологічними, а у багатьох випадках комбінованими. Приклади цього шаблону: новий продукт, комплект продуктів або нова система доставки, що розробляється в самій сервісній фірмі (наприклад, новою командою бізнесу) та впроваджується у всій організації, можливо, за допомогою «підтримки інновацій» ззовні².

Client-led innovation. Нововведення під керівництвом клієнтів. Ця закономірність представляє більше різноманіття інших моделей, ніж категорія сама по собі. У цьому випадку сервісна фірма відповідає на потреби, чітко сформульовані клієнтами. Хоча в певному сенсі кожна успішна інновація є реакцією на усвідомлену потребу ринку, будь то латентним або більш артикульованим способом, для деяких службових нововведень це є більш чітким, ніж для інших. Деякі приклади: Пропозиція громадського транспорту «від дверей до дверей», орієнтована на бізнес-мандрівника, може вважатися чіткою відповіддю на часто почуті скарги на те, що вони «хотіли б частіше користуватися громадським транспортом (поїздом), але перевезення до та після поїзда» занадто багато часу³.

Innovation through services. Інновації через послуги. Ця закономірність - одна із найскладніших моделей. У цьому випадку фірми, що надають послуги, впливають на фактичний інноваційний процес, що відбувається в межах фірми-клієнта, надаючи ресурси. Постачальник проміжних послуг може надавати ресурси знань, які підтримують інноваційний процес різними способами. Деякі приклади: надання експертному керівнику проекту необхідних навичок для впровадження інновації; надання тренінгів або письмових порад щодо вибору та реалізації продукції; надання консульта-

¹ Pim den Hertog, Rob Bilderbeek. Conceptualising Service Innovation and Service Innovation Patterns. 1999. 31 p. P. 10. URL: <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.102.9390&rep=rep1&type=pdf>.

² Там само. P. 11.

³ Там само. P. 5.

цій щодо того, як провести інноваційний процес, або надання інструментів підтримки творчості серед команд клієнтської організації¹.

Однак на практиці можна знайти багато варіацій цих інноваційних моделей. Іноді інновації відбуваються, наприклад, в окремих сервісних функціях (незалежно від того, це служба або виробнича фірма), які згодом можуть бути або не можуть бути передані спеціалізованим сервісним компаніям. Дві описані нижче ситуації також можна розглядати як дві додаткові моделі інноваційних послуг².

Paradigmatic innovations. Парадигматичні нововведення. Ця закономірність передбачає складні та повсюдні інновації, що дуже глибоко впливають на всіх суб'єктів у ланцюжку вартості. Для цього можуть знадобитися інновації у всіх наступних елементах системи цінностей. Цей тип інновацій передбачає абсолютно нову інфраструктуру, нові типи знань та адаптацію з боку проміжних та кінцевих користувачів. Наприклад: якщо в дуже густонаселеній місцевості регулярний перевезення вантажів уже неможливий і було прийнято рішення про перехід на підземний транспорт, сторонам через ціннісний ланцюг доведеться впроваджувати інновації та змінювати практику. Виробники транспортного обладнання повинні були б забезпечити абсолютно нове транспортне обладнання; транспортні компанії повинні були б змінити свої пропозиції послуг, перекваліфікувати свій персонал, продати свій товар різними способами; користувачі повинні змінити свою поведінку та використання транспортних засобів³.

Innovation in a firm's internalised service function. Інновації в інтерналізованій функції фірми. Ця закономірність надзвичайно поширена. Всі фірми неминуче займаються цілою низкою сервісних видів діяльності – а іноді це передбачає інновації. Виробник капітальних товарів може бути відомий якістю своєї продукції, але також і своєю інноваційною лізинговою схемою, добре організованою дилерською організацією, післяпродажним обслуговуванням або своїми навчальними заняттями на замовлення. Загалом, ця категорія інновацій сильно не помічається в дослідженнях інновацій. Ми підозрюємо, що звичайні інноваційні опитування, як правило, пропускають багато інновацій у таких сферах, як післяпродажний продаж та маркетинг. Але все більше виробничих фірм усвідомлюють, що пакет по-

¹ Pim den Hertog, Rob Bilderbeek. Conceptualising Service Innovation and Service Innovation Patterns. 1999. 31 p. P. 11. URL: <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.102.9390&rep=rep1&type=pdf>.

² Там само. Р. 13.

³ Там само. Р. 12.

слуг, що пропонуються навколо фактичного товару, може змінити конкуренцію чи ні. Досить часто додана вартість, реалізована за допомогою цих послуг, значно вища, ніж маржа, реалізована на товари капіталу¹.

Innovation in an outsourced service function. Інновації в функції аутсорсингу обслуговування. Управління приміщеннями, громадське харчування та прибирання є типовими прикладами аутсорсингу функцій сервісу, хоча аутсорсинг багатьох інших стратегічних функцій (наприклад, тимчасових продажів, управління та подібних послуг, контрактних і науково-дослідних послуг) стає все більш поширеним. У більшості випадків більш спеціалізовані сервісні фірми беруть на себе ці функції. У багатьох відносинах з аутсорсингом діяльність може бути точно визначена, а конкуренція за витратами може бути сильною; у таких випадках інновації є менш імовірними. Але в інших випадках існує достатній рівень спеціалізації та можливостей для економії масштабу, щоб забезпечити стимулювання інноваційних рішень. Наприклад, компанії все частіше наймають тимчасову працю, і все частіше клопітке завдання управління цими тимчасовими працівниками та пов'язані з ними документи можуть бути передані в агентство з тимчасової зайнятості. Своєю чергою, такі агентства все частіше знають, які саме людські ресурси потребують саме ця фірма-клієнт, і навіть можуть запропонувати повністю перейняти функцію управління людськими ресурсами. Це може включати навчання персоналу, найму додаткового персоналу або допомогу переселенцям знайти іншу роботу тощо².

¹ Pim den Hertog, Rob Bilderbeek. Conceptualising Service Innovation and Service Innovation Patterns. P. 14. URL: <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.102.9390&rep=rep1&type=pdf>.

² Там само. P. 14.

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Розділ 1. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Законодавче забезпечення державного регулювання інноваційної діяльності. Сутність державної інноваційної політики

Терміни

Державна інноваційна політика – діяльність держави, спрямована на створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції (запропоновано автором на підставі змісту ст. 3 Закону України «Про інноваційну діяльність»¹).

Принципи державної інноваційної політики – засади державної політики, що визначають пріоритети її інноваційного розвитку (запропоновано автором на підставі змісту ст. 3 Закону України «Про інноваційну діяльність»).

Суб'єкти державної інноваційної політики – органи державної влади та місцевого самоврядування, що реалізують державну інноваційну політику (запропоновано автором на підставі змісту розділу II Закону України «Про інноваційну діяльність»).

¹ Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. ст. 266.

Інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг (відповідно до ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність»).

Державне регулювання інноваційної діяльності – система дій суб'єктів державної інноваційної політики, спрямована на створення необхідних умов для комплексної реалізації інноваційної діяльності в Україні (запропоновано автором на підставі змісту ст. 6 Закону України «Про інноваційну діяльність»).

Програмно-цільовий метод – метод управління бюджетними коштами для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу¹.

Державна інноваційна фінансово-кредитна установа – установа, утворена з метою здійснення фінансової підтримки інноваційної діяльності суб'єктів господарювання різних форм власності, а також залучення вітчизняних та іноземних інвестицій для розвитку реального сектору економіки, підвищення вітчизняного потенціалу з експорту продукції, що виробляється на підприємствах галузей національної економіки, захисту та підтримки національного товаровиробника².

Пріоритетні напрями інноваційної діяльності – напрями інноваційної діяльності, визначені державою як такі, що становлять особливу значущість для її соціально-економічного розвитку (відповідно до ст. 2 Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні»³).

Політика технологічного поштовху – тип державної інноваційної політики, що передбачає визначення державою пріоритетних напрямів науково-технологічного та інноваційного розвитку, розроблення різних державних програм, великі капіталовкладення у масштабні інноваційні проекти, використання інших прямих форм державної участі в регулюванні інноваційних процесів⁴.

¹ Станкус Т. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі на рівні місцевих бюджетів / Т. Станкус. Харків : Фактор, 2017. 128 с.

² Питання Державної інноваційної фінансово-кредитної установи : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 червня 2000 року № 979. п.п. 1,7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/979-2000-%D0%BF>.

³ Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності України : Закон України від 05.12.2012 3715-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19-20. ст. 166.

⁴ Бутирська І. В. Особливості формування державної інноваційної політики. URL: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2009/Economics/53704.doc.htm.

Політика ринкової орієнтації – модель державної інноваційної політики, що передбачає провідну роль ринкового механізму в розподілі ресурсів та визначенні напрямів розвитку науки і техніки, а також обмеження ролі держави в стимулюванні фундаментальних досліджень¹.

Децентралізація – передача владних повноважень органами державної влади органам місцевого самоврядування².

Інноваційний розвиток регіону – стратегічний план дій, спрямований на розбудову усіх сфер регіональної інноваційної системи³.

Регіональні інноваційні програми – комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, спрямований на розв'язання найважливіших проблем розвитку регіону за допомогою створення принципово нових технологій, засобів виробництва, матеріалів, іншої наукомісткої та конкурентоспроможної продукції шляхом реалізації середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності регіонального рівня, що кредитуються з бюджету Автономної Республіки Крим, обласних і районних бюджетів (запропоновано згідно приписів закону України «Про інноваційну діяльність»).

Нормативно-правове регулювання

1. Деякі питання діяльності центральних органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 4 червня 2014 р. № 255. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/255-2014-%D0%BF>.
2. Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади: Постанова КМУ від 02.09.2019 р. № 829. *Урядовий кур'єр*. 3 вер. 2019. № 167.
3. Об инновациях : Закон Грузии от 22.07.2016 г. № 5501-Пс. URL: <http://matsne.gov.ge/ru/document/download/3322328/0/ru/pdf>.
4. Питання Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства: Постанова КМУ від 11.09.2019 р. № 838. *Урядовий кур'єр*. 17 вер. 2019. № 177. URL: [https://www.kmu.gov.ua/№ pas/deyaki-pita№ ya-optimizaciyi-sistem-829](https://www.kmu.gov.ua/№%20pas/deyaki-pita№%20ya-optimizaciyi-sistem-829).
5. Питання Міністерства цифрової трансформації Постанова КМУ від 18.09.2019 р. № 856. *Урядовий кур'єр*. 8 жовт. 2019. № 192.

¹ Горбаль Н.І., Дорош О. І. Ринкова орієнтація в діяльності українських підприємств. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/17043/1/53-Horbal-89-91.pdf>.

² Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу. Аналітична доповідь. Авт.: Жаліло Я.А., Шевченко О.В., Романова В.В. та ін. Національний інститут стратегічних досліджень. Київ : 2019. 115 с.

³ С. Казмірчук. Інноваційний розвиток регіону: наявний потенціал, проблеми та перспективи. *Галицький економічний вісник*. 2010. №1(26). С. 25-35.

6. Питання утворення регіональних центрів інноваційного розвитку : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.05.2007 р. № 255-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/255-2007-%D1%80>
7. Положення про Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України : Указ Президента України від 08.05.2011р. №437/2011. URL: [http:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/437/2011](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/437/2011).
8. Положення про Державне агентство України з інвестицій та інновацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.05.2007 р. № 749. URL: [https://www.kmu.gov.ua/ua/№ pas/79612183](https://www.kmu.gov.ua/ua/№%20pas/79612183).
9. Положення про Державний інноваційний фонд : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.03.1998 р. № 243. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/243-98-%D0%BF>.
10. Положення про Міністерство інфраструктури України : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.06.2015 р. № 460. URL: [http:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/460-2015-%D0%BF](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/460-2015-%D0%BF).
11. Положення про Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільськогосподарства України : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 вересня 2019 р. № 838. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/838-2019-%D0%BF>.
12. Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.08.2007 р. № 1007. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1007-2007-%D0%BF>.
13. Про Державне агентство з інвестицій та розвитку : Постанова від 17 травня 2010 р. №356. URL: [http:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/356-2010-%D0%BF](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356-2010-%D0%BF).
14. Про Державне агентство з інвестицій та розвитку : Постанова від 17 травня 2010 р. №356. URL: [http:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/356-2010-%D0%BF](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356-2010-%D0%BF).
15. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14.09.2006 № 143-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 45. ст.434.
16. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України: Постанова КМУ від 16.10.2014 р. № 63. *Урядовий кур'єр* від 03.12.2014. № 225.
17. Про затвердження Програми розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України від 2 лютого 2011 р. № 389. URL: [http:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-2011-%D0%BF](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-2011-%D0%BF).

18. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. №47. ст. 646.
19. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 №40-ІV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. ст. 266.
20. Про Міністерство цифрової трансформації. URL: <https://www.e.gov.ua/ua/about>.
21. Про наукову і науково-технічну експертизу» : Закон України від 10 лютого 1995 р. №51/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 9. ст. 56.
22. Про Національну раду з інноваційного розвитку України : Указ Президента України № 664/2009 від 21.08.2009. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/e№/691/2006>.
23. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 09.12.2010 р. № 1085. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010>.
24. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 08.09.2011р. № 3715-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19-20. ст. 166.
25. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків : Закон України від 16 липня 1999 року №991-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. №40. ст. 363.
26. Про спеціальну економічну зону «Яворів» : Закон України від 15 січня 1999 року № 402-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 15. ст. 82.
27. Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.07.2009 р. № 680-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/680-2009-%D1%80>.

Використана література

1. Лебедева Л. В. Сучасна інноваційна політика держави в Україні: проблеми та перспективи реформування. *Ефективна економіка*. 2014. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_1_11.
2. Гусев В.О. Державна інноваційна політика: методологія формування та впровадження : монографія. Донецьк : Юго-Восток, 2011. 624 с. URL: http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Monogr/cf98da21-215f-4a2e-9d53-c41c7d5f10b5.pdf.
3. Єлець О. П. Державне регулювання інноваційної діяльності. URL : http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/10914/1/vestnik_NPI_2011_7_Yelets_Derzhavne.pdf

4. Сільченко І. А. Державна інноваційна політика в умовах формування інноваційної моделі розвитку. *Вісник Бердянського ун-ту менеджменту і бізнесу*. 2010. № 1 (9). С. 31–35.
5. Александрова В. Економічні передумови інноваційної трансформації державних науково-технічних програм. *Економіст*. 2005. № 4. С. 22-25.
6. Дегтяр А.О. Особливості державного регулювання інноваційної інфраструктури в регіональному вимірі. *Теорія та практика державного управління*. 2011. Вип. 4. С. 12-20.
7. Орлюк О.П. Законодавче забезпечення інноваційної діяльності в Україні. *Наука та інновації*. 2008. Т 4. №1. С. 68-73
8. Саліхова О. Досвід Франції та Німеччини щодо створення умов для піднесення рівня національних високотехнологічних виробництв. *Економіст*. 2011. № 11. С. 67-70.
9. Бутирська І. В. Особливості формування державної інноваційної політики. URL: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2009/Economics/53704.doc.htm
10. Одотюк І. В. Сучасна інноваційна політика України: передумови, основні підходи та напрями реформування. *Вісник НАН України*. 2012. № 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2012_7_6.
11. Вермінська О.М. Управління інноваційними процесами на державному та регіональному рівнях. URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/12409/1/014_Upravl%D1%96nnja%20%D1%96nova_83_88_704.pdf.
12. Георгієвський Ю.В. Органи управління національною інноваційною системою України: структурно-функціональний аналіз. *Публічне право*. № 2(34)/2019. С. 42-50.
13. Уряд Німеччини вирішив створити агенції з інновацій і з кібербезпеки. URL: <https://www.dw.com/uk/>.
14. Про результати виконання економічної частини угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2018 році та завдання на 2019 рік. URL : <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/pro-rezultati-vikonannya-ekonomichnoi-chastini-ugodi-pro-asociaciyu-mizh>.
15. Доценко О.Ю. Рівень інноваційного розвитку регіонів України та фактори, які його формують. URL: http://eaf.nmu.org.ua/ua/pro_kaf/%D0%94%D0%BE%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf.
16. Тульчинська С.О. Аналіз програм активізації інноваційної діяльності в регіонах України. URL : http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_09/47.pdf.
17. Георгієвський Ю.В. Регіональні інноваційні програми в Україні: поточний стан реалізації. *Правові засади діяльності правоохоронних органів*:

збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень: за матеріалами VI Міжнародної науково-практичної конференції (5-6 грудня 2019 року, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків). Серія «Сектор безпеки України». Вип. 33/ Редкол., Ю.П. Битяк, А.П. Гетьман, Є.О. Алісов, В.М. Гаращук, В.Я. Настюк, Ю.В. Мех та ін. Харків : «Точка», 2019. С. 21-24.

Рекомендована література

1. Атаманова Ю. Державна інноваційна політика: проблеми правового визначення та законодавчого закріплення. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2007. № 6. С. 49–59.
2. Бачевська І.П. Інноваційна діяльність в Україні: інструменти та механізми державного впливу. URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2014-02\(12\)/11.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2014-02(12)/11.pdf).
3. Будкін В. Державна інноваційна політика: український та зарубіжний досвід. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/25171/02-Budkin.pdf?sequence=1> (дата звернення 12.11.2019).
4. Бутирська І. В. Особливості формування державної інноваційної політики. URL: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2009/Economics/53704.doc.htm.
5. Вилгін Є.А. Сутність та зміст державної інноваційної політики на сучасному етапі економічного розвитку. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2012/32.pdf
6. Дрожжин Д.Ю. Державна інноваційна політика України в умовах євроінтеграції. URL : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2014-4/doc/5/01.pdf>
7. Жихор О. Б. Механізм реалізації політики інноваційного розвитку регіону. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2009. Вип. 19.8. С.133–139.
8. Захарова Т. В. Інноваційна політика держави та принципи її регулювання. URL : <http://intkonf.org/zaharova-tv-innovatsiyna-politika-derzhavi-ta-printsipi-yiyi-regulyuvannya>.
9. Інноваційна модель розвитку економіки України в умовах глобалізації: монографія / О. І. Дачій, М. В. Гаман, Н. В. Дачій. Донецьк : Юго-Восток, 2010. 368 с.
10. Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні: Аналіт. доп. / С.О. Біла, Я.А. Жаліло, О.В. Шевченко, В.І. Жук та ін.; за ред. С. О. Білої. Київ : НІСД, 2011. 80 с.
11. Каракай Ю.В. Державне регулювання інноваційного розвитку. URL: http://economy.kpi.ua/files/files/20_kpi_2009.pdf.

12. Кіктенко О.В. Механізми державного регулювання інноваційного розвитку національної економіки України. Економіка та держава. 2006. № 11. С. 53-57.
13. Кузнецов А. О. Інноваційні технології в державному управлінні соціально-економічного розвитку регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. держ.упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління». Харків, 2006. 222 с.
14. Лебедева Л. В. Інноваційна політика США як приклад ефективного партнерства державного та корпоративного секторів економіки. URL: http://zbirnuk.bukuniver.edu.ua/issue_articles/34.pdf.
15. Одогюк І.В., Фащевська О.М., Щегель С.М. Сучасна інноваційна політика України: передумови, основні підходи та напрями реформування. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/37333/06-Odotiuk.pdf?sequence=1>.
16. Федірко О. Національна інноваційна система як об'єкт державної інноваційної політики. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32609570.pdf>.
17. Худолій В.Ю. Засади державної інноваційної політики. URL : http://www.economyandsociety.in.ua/journal/6_ukr/39.pdf.

У рамках та з метою реалізації інноваційної політики держава застосовує різні способи регулювання інноваційної діяльності, які в загальному вигляді сформульовані у ч.1 ст. 328 ГК України та у ч. 1 ст. 6 Закону України «Про інноваційну діяльність».

Статті 328 та 329 ГК України визначає державне регулювання інноваційної діяльності.

Держава регулює інноваційну діяльність шляхом:

- визначення інноваційної діяльності як необхідної складової інвестиційної та структурно-галузевої політики; формування і забезпечення реалізації інноваційних програм та цільових проєктів;
- створення економічних, правових та організаційних умов для забезпечення державного регулювання інноваційної діяльності;
- створення та сприяння розвитку інфраструктури інноваційної діяльності.

Держава здійснює контроль за інноваційною діяльністю суб'єктів господарювання та інших учасників господарських відносин, її відповідністю вимогам законодавства і державним інноваційним програмам. Законом можуть бути передбачені галузі або об'єкти інноваційної діяльності, в яких обмежується чи забороняється використання іноземних інвестицій.

Держава гарантує суб'єктам інноваційної діяльності:

- підтримку інноваційних програм і проєктів, спрямованих на реалізацію економічної та соціальної політики держави;
- підтримку створення та розвитку суб'єктів інфраструктури інноваційної діяльності;
- охорону та захист прав інтелектуальної власності, захист від недобросовісної конкуренції у сфері інноваційної діяльності;
- вільний доступ до інформації про пріоритети державної економічної та соціальної політики, про інноваційні потреби та результати науково-технічної діяльності, крім випадків, передбачених законом;
- підтримку щодо підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів у сфері здійснення інноваційної діяльності.

В узагальненому вигляді державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється шляхом:

1) визначення і підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності. Пріоритетні напрями інноваційної діяльності та інноваційного розвитку визначені Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності» № 3715-VI 08.09.2011 р. Їх слід розглядати у системному зв'язку з пріоритетними напрямами розвитку науки і техніки, визначеними у Законі України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», що зумовлено структурою інноваційного процесу, обов'язковою стадією якого є фундаментальні та прикладні дослідження.

Пріоритетними визнаються напрями інноваційної діяльності, які спрямовані на забезпечення потреб суспільства у високотехнологічній конкурентоспроможній, екологічно чистій продукції, високоякісних послугах та збільшення експортного потенціалу держави, відповідають науково-технологічному потенціалу країни та адекватні кон'юктурі та тенденціям розвитку світового співтовариства. Пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні складаються із стратегічних та середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності. За своїми масштабами, направленістю та специфікою реалізації середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності можуть бути пріоритетними напрямами інноваційної діяльності загальнодержавного, галузевого або регіонального рівнів;

2) формування і реалізації державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм; створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності. Механізм реалізації стратегічних та середньострокових пріоритетних про-

грам інноваційної діяльності встановлений Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні». Згідно зі ст. 5 даного закону реалізація стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності здійснюється через систему загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля, які розробляються та приймаються відповідно до Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України». Стаття 6 цього ж закону зазначає, що середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності загальнодержавного рівня реалізуються на конкурсних засадах через систему державних програм та державне замовлення. Реалізація середньострокових інноваційних пріоритетів галузевого рівня здійснюється на конкурсних засадах через державні програми, інноваційні програми, інноваційні проекти та інноваційні проекти технологічних парків, а регіонального – через регіональні інноваційні програми та інноваційні проекти, інноваційні проекти технологічних парків;

3) створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності;

3) захисту прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності. Держава надає суб'єктам інноваційної діяльності низку гарантій, які визначені у ч. 1 ст. 329 ГК, а саме: підтримку інноваційних програм і проектів, спрямованих на реалізацію економічної та соціальної політики держави; підтримку створення та розвитку суб'єктів інфраструктури інноваційної діяльності; охорону та захист прав інтелектуальної власності, захист від недобросовісної конкуренції у сфері інноваційної діяльності; вільний доступ до інформації про пріоритети державної економічної та соціальної політики, про інноваційні потреби та результати науково-технічної діяльності, крім випадків, передбачених законом; підтримку щодо підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів у сфері здійснення інноваційної діяльності;

4) фінансової підтримки виконання інноваційних проектів. Згідно з ч. 1 ст. 17, ст. 18 Закону України «Про інноваційну діяльність» суб'єктам інноваційної діяльності для виконання ними інноваційних проектів можуть бути надані такі види фінансової підтримки: а) повне безвідсоткове кредитування (на умовах інфляційної індексації) пріоритетних інноваційних проектів за рахунок коштів Державного бюджету України, коштів бюджету Автономної Республіки Крим та коштів місцевих бюджетів; б) часткове (до 50 %) безвідсоткове кредитування (на умовах інфляційної індекса-

ції) інноваційних проектів за рахунок коштів Державного бюджету України, коштів бюджету Автономної Республіки Крим та коштів місцевих бюджетів за умови залучення до фінансування проекту решти необхідних коштів виконавця проекту і (або) інших суб'єктів інноваційної діяльності; в) повна чи часткова компенсація (за рахунок коштів Державного бюджету України, коштів бюджету Автономної Республіки Крим та коштів місцевих бюджетів) відсотків, сплачуваних суб'єктами інноваційної діяльності комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування інноваційних проектів.

Механізм надання фінансової підтримки суб'єктам інноваційної діяльності за рахунок коштів державного бюджету шляхом часткової компенсації відсоткової ставки за залученими ними у національній валюті для реалізації інноваційних проектів, що зареєстровані відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність», банківськими довгостроковими кредитами (залученими на один – три роки) визначається Порядком надання фінансової підтримки суб'єктам інноваційної діяльності за рахунок коштів державного бюджету шляхом здешевлення довгострокових кредитів, затверджений постановою КМУ від 17.11.04 р. № 1563. Суб'єкти інноваційної діяльності, яким надається компенсація, визначаються щороку на конкурсній основі, а суми компенсації – у межах коштів, передбачених законом про державний бюджет на відповідний рік. Компенсація провадиться за умови, що ставка за кредитами банків не перевищує 18%; г) надання державних гарантій комерційним банкам, що здійснюють кредитування пріоритетних інноваційних проектів; д) майнове страхування реалізації інноваційних проектів у страховиків відповідно до Закону України «Про страхування».

Державна підтримка реалізації інноваційного проекту надається за умови його державної реєстрації, що здійснюється за ініціативою суб'єкта інноваційної діяльності відповідно до положень статті 13 цього Закону. Слід звернути увагу, що державна реєстрація інноваційного проекту не припускає будь-яких зобов'язань з боку держави щодо бюджетного кредитування його виконання чи іншої державної фінансової підтримки. Державна реєстрація інноваційних проектів здійснюється відповідно до Порядку державної реєстрації інноваційних проектів і ведення Державного реєстру інноваційних проектів, затвердженого Постановою КМУ від 17.09.2003 р. № 1474 спеціально уповноваженим органом з питань державного регулювання інноваційної діяльності (на сьогодні ним є Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації (далі – уповноваже-

ний орган) на підставі висновків експертизи інноваційного проекту і погодженого Комісією з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів рішення про кваліфікування інноваційного проекту.

Строк розгляду проекту, поданого для державної реєстрації як інноваційного, не повинен перевищувати 6 місяців від дати його прийняття. У рамках цього строку в 3-місячний термін має бути проведена експертиза проекту. Проекти, що визнані за результатами експертизи інноваційними, заносяться уповноваженим органом до Державного реєстру інноваційних проектів, а суб'єкту інноваційної діяльності - заявнику видається свідоцтво про реєстрацію інноваційного проекту або про державну реєстрацію пріоритетного інноваційного проекту, яке є чинним протягом семи років від дати його видачі. Після завершення цього строку державна реєстрація інноваційного проекту і відповідний запис у Державному реєстрі інноваційних проектів анулюються на підставі рішення, погодженого Комісією та затвердженого наказом уповноваженого органу.

Порядком конкурсного відбору інноваційних та інвестиційних проектів для їх фінансування за рахунок коштів Державної інноваційної фінансово-кредитної установи, затверджений наказом Державного агентства України з інвестицій та розвитку від 23.11.2010 р. № 122 регламентується процедура відбору на конкурсних засадах інноваційних та інвестиційних проектів для їх фінансової підтримки за рахунок коштів Української державної інноваційної компанії. Крім того, постановою КМУ від 26.11.03 р. № 1839 затверджено Порядок визначення на конкурсних засадах підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави, інноваційне інвестування яких здійснюватиметься за рахунок частини коштів, отриманих від приватизації державного майна, розподілу і використання цих коштів;

5) стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів. Зокрема, за рахунок коштів державного бюджету здійснюється часткова компенсація банкам відсоткової ставки за довгостроковими (від одного до трьох років) банківськими кредитами, наданими у національній валюті суб'єктам інноваційної діяльності для реалізації інноваційних проектів. Порядок конкурсного відбору інвестиційних проектів, що реалізуються за рахунок кредитів комерційних банків з частковим відшкодуванням відсоткових ставок, затверджений постановою КМУ від 29.01.2002 р. № 101;

б) встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності. Відповідно до п. 158.2 ст. 158 ПК України звільняється від оподаткування 50% прибутку, отриманого від здійснення енергоефективних заходів та реалізації енергоефективних проектів підприємств, що включені до Державного реєстру підприємств, установ, організацій, які здійснюють розроблення, впровадження та використання енергоефективних заходів та енергоефективних проектів;

7) підтримки функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури. Згідно з ч. 9 п. 1 ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність» інноваційна інфраструктура становить собою сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо). Головне призначення інноваційної інфраструктури полягає у підтримці, наданні допомоги, полегшенні, а також ресурсному та організаційному забезпеченні інноваційного процесу (фінансово-кредитному, матеріально-технічному, інформаційному, кадровому).

Суб'єкти інноваційної інфраструктури становлять окрему групу учасників інноваційних відносин, які в рамках інноваційного процесу виконують, насамперед, функцію забезпечення, підтримання, полегшення здійснення інноваційної діяльності її суб'єктами. На даному етапі інноваційна інфраструктура в Україні знаходиться ще лише в початковій стадії свого становлення. Фактично діють лише окремі її складові, а відсутні елементи доповнюються функціонуванням універсальних інститутів.

Термін «державна інноваційна політика» має багато визначень у сучасній науці, що зумовлено міждисциплінарним характером цього явища. Дослідники-економісти¹ розглядають державну інноваційну політику з процесуальних позицій, перш за все, як систему заходів органів держави, метою якої є створення умов для найкращого розвитку інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, підвищення конкурентоспроможності національної наукоємної продукції, розроблення й удосконалення нормативно-правової бази й розвиток інноваційного середовища.

Фахівці у сфері державного управління² роблять акцент на структурному підході, визначаючи державну інноваційну політику або як сукуп-

¹ Лебедева Л.В. Сучасна інноваційна політика держави в Україні: проблеми та перспективи реформування. URL : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2664>.

² Гусев В.О. Державна інноваційна політика: методологія формування і впровадження. URL : http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Monogr/cf98da21-215f-4a2e-9d53-c41c7d5f10b5.pdf.

ність цілей, завдань, пріоритетів інноваційної діяльності країни і механізмів їх реалізації, або як вплив держави на інноваційну діяльність за допомогою прямих та опосередкованих важелів правового та економічного регулювання задля розвитку науки і техніки та інноваційних процесів¹.

Доволі поширеним у визначенні державної інноваційної політики є цільовий підхід², коли найважливішими завданнями інноваційної політики дослідники вбачають розвиток інноваційного бізнес-середовища і накопичення інноваційного потенціалу економіки на підставі реалізації таких принципів, як ініціативність, прецизійність, інтерактивність, об'єктивізація, а формування інноваційної політики пов'язують, насамперед, з переорієнтацією системи державного регулювання на всебічне заохочення підприємництва, приватної ініціативи.

Сутність державної інноваційної політики розкриває її головна мета, визначена законодавцем. Так, відповідно до ст. 3 Закону України «Про інноваційну діяльність»³, головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції.

До основних принципів державної інноваційної політики слід віднести:

- орієнтацію на інноваційний шлях розвитку економіки України;
- визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку;
- формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності;
- створення умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу;
- забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності;

¹ Єлец О. П. Державне регулювання інноваційної діяльності. URL : http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/10914/1/vestnik_HPI_2011_7_Yelets_Derzhavne.pdf.

² Сільченко І. А. Державна інноваційна політика в умовах формування інноваційної моделі розвитку / І. А. Сільченко. *Вісник Бердянського ун-ту менеджменту і бізнесу*. 2010. № 1 (9). С. 31–35.

³ Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 №40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. ст. 266.

- ефективного використання ринкових механізмів для сприяння інноваційній діяльності, підтримка підприємництва у науково-виробничій сфері;
- здійснення заходів на підтримку міжнародної науково-технологічної кооперації, трансферу технологій, захисту вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок;
- фінансову підтримку, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інноваційної діяльності;
- сприяння розвитку інноваційної інфраструктури;
- інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності;
- підготовку кадрів у сфері інноваційної діяльності.

Різні підходи до визначення державної інноваційної політики поєднують наявність декількох констант:

- 1) суб'єкти¹ розробки і впровадження державної інноваційної політики (якими виступають органи державної влади);
- 2) повноваження цих суб'єктів, що спрямовані на комплексне регулювання суспільних відносин, що виникають під час інноваційного циклу;
- 3) механізми і способи реалізації визначених повноважень (державне регулювання інноваційної діяльності).

Основною реалізації державної інноваційної політики є державне регулювання інноваційної діяльності – діяльності, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг. Серед напрямів державного регулювання інноваційної діяльності варто виокремити наступні (ст.6 Закону України «Про інноваційну діяльність»):

- визначення і підтримка пріоритетних напрямів інноваційної діяльності;
- формування і реалізації державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм;
- створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності;
- захист прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності;

¹ Тут і далі ми вважаємо за необхідне розмежовувати суб'єктів державної інноваційної політики та суб'єктів інноваційної діяльності. Останніми, відповідно до ст. 5 Закону України «Про інноваційну діяльність», виступають фізичні і (або) юридичні особи України, фізичні і (або) юридичні особи іноземних держав, особи без громадянства, об'єднання цих осіб, які провадять в Україні інноваційну діяльність і (або) залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію в Україні інноваційних проектів.

- фінансова підтримка виконання інноваційних проектів;
- стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів;
- встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності;
- підтримка функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури.

Державне регулювання інноваційної діяльності засновано на використанні різних за природою і спрямуванням методів та механізмів – програмного-цільового методу, економічних механізмів, механізмів фінансового стимулювання, пільгового оподаткування, правового захисту тощо.

Державне регулювання інноваційної діяльності в Україні здійснюється як на центральному, так і на регіональному рівнях. Суб'єктом, який визначає єдину державну політику у сфері інноваційної діяльності, є Верховна Рада України. Цей орган створює законодавчу базу для сфери інноваційної діяльності, визначає стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності та обсяг асигнувань з Державного бюджету України для фінансової підтримки інноваційної діяльності.

Кабінет Міністрів України, у свою чергу, здійснює державне управління та забезпечує реалізацію державної політики у сфері інноваційної діяльності, готує та подає Верховній Раді України пропозиції щодо стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, затверджує середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності загальнодержавного і галузевого рівнів, здійснює заходи щодо реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, сприяє створенню ефективної інфраструктури у сфері інноваційної діяльності, затверджує положення про Порядок державної реєстрації інноваційних проектів і ведення державного реєстру інноваційних проектів. КМУ також відповідає за створення спеціалізованих державних інноваційних фінансово-кредитних установ для фінансової підтримки інноваційних програм і проектів, затверджує їх статuti чи положення про них, підпорядковує ці установи центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інноваційної діяльності.

Повноваження центральних органів виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності виконують: центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інновацій, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності та інші центральні органи виконавчої влади. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування

державної політики у сфері інновацій, здійснює заходи щодо проведення єдиної науково-технічної та інноваційної політики; координує роботу у сфері інноваційної діяльності інших центральних органів виконавчої влади; подає КМУ пропозиції щодо стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, державних інноваційних програм, створення спеціалізованих державних інноваційних фінансово-кредитних установ; розробляє статuti чи положення про ці установи; здійснює нормативно-правове забезпечення у сфері інновацій тощо.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, організовує прогнозно-аналітичні дослідження тенденцій інноваційного розвитку; здійснює державну реєстрацію інноваційних проєктів і веде Державний реєстр інноваційних проєктів; проводить конкурсний відбір інноваційних проєктів; готує пропозиції щодо проєктів інноваційних програм і визначення обсягу коштів державного бюджету для їх фінансування, утворення спеціалізованих державних інноваційних фінансово-кредитних установ; бере участь у проведенні державної наукової та науково-технічної експертизи інноваційних проєктів; організовує підвищення кваліфікації спеціалістів у сфері інноваційної діяльності тощо.

Інші центральні органи виконавчої влади здійснюють підготовку пропозицій щодо реалізації інноваційної політики у відповідній галузі економіки, створюють організаційно-економічні механізми підтримки її реалізації; готують пропозиції щодо середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого рівня; доручають державним інноваційним фінансово-кредитним установам проведення конкурсного відбору пріоритетних інноваційних проєктів тощо.

Окрім повноваження щодо затвердження середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності регіонального рівня та регіональних інноваційних програм, що кредитуються з бюджету Автономної Республіки Крим, обласних і районних бюджетів закріплені відповідно за Верховною Радою АРК, обласними і районними радами. Сільські, селищні та міські ради затверджують місцеві інноваційні програми та визначають їхнє фінансування, створюють комунальні інноваційні фінансово-кредитні установи для фінансової підтримки місцевих інноваційних програм за кошти місцевих бюджетів та контролюють їхню діяльність.

Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації (у межах делегованих їм органами місцевого самоврядування повноважень) готують та подають Верховній Раді АРК, відповідним радам

пропозиції щодо середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності регіонального рівня; розробляють проекти регіональних інноваційних програм і подають їх для затвердження радам; вживають заходів щодо виконання регіональних інноваційних програм; залучають підприємства, установи і організації, за їх згодою, до розв'язання проблем інноваційного розвитку регіонів тощо.

Виконавчі органи місцевого самоврядування, в свою чергу, розробляють проекти місцевих інноваційних програм і подають їх для затвердження відповідним радам; вживають заходів щодо виконання місцевих інноваційних програм; залучають підприємства, установи і організації, за їх згодою, до розв'язання проблем інноваційного розвитку населених пунктів; доручають інноваційним фінансово-кредитним установам проведення конкурсного відбору інноваційних проектів місцевих інноваційних програм і здійснення фінансової підтримки цих проектів; готують і подають відповідним місцевим радам пропозиції щодо створення комунальних спеціалізованих інноваційних фінансово-кредитних установ тощо.

Державна політика управління інноваційною сферою зазнала певних трансформацій за часи незалежності України. Аналіз нормативно-правових актів у цій галузі правових відносин, а також поява і зміна центральних органів управління національною інноваційною системою дозволяють виділити декілька етапів її становлення – етап нормативного визначення, етап інституціоналізації і етап суміжного галузевого визначення, що триває і по сьогоднішній день.

Етап нормативного визначення у становленні національної інноваційної системи пов'язаний з ухваленням основних законів, що визначають правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні і у суміжних сферах. Йдеться про Закони України «Про інвестиційну діяльність»¹ (1991 рік), «Про наукову і науково-технічну експертизу»² (1995 рік) та «Про інноваційну діяльність» (2002 рік).

В якості суттєвого стимулювання розвитку інноваційної діяльності в Україні варто визнати процес становлення в Україні технопарків та інших інноваційних підприємств, діяльність яких вимагала чіткої регламентації та координації дій усіх організаційних елементів, що входили до їхнього

¹ Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 47. ст. 646.

² Про наукову і науково-технічну експертизу : Закон України від 10 лютого 1995 р. №51/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 9. ст. 56.

складу¹. Так, з'являються Закони України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків²(1999 рік) та «Про спеціальну економічну зону «Яворів»³(1999 рік).

На цьому етапі формується інституційне визначення сфери правового регулювання інноваційної діяльності, але воно ще не має системного характеру. У 1992 році в Україні створено Державний інноваційний Фонд, що фактично розпочав свою діяльність лише з 1995-го року (Фонд було засновано у 1992 році, але Положення про основні завдання і засади його діяльності було ухвалено пізніше⁴). У 2000-му році на зміну Фонду приходить Українська державна інноваційна компанія, яку Постановою КМУ від 08.08.2007 №1007⁵ було перейменовано в Державну інноваційну фінансово-кредитну установу (ДІФКУ). Її основними завданнями було визначено організацію роботи з відбору та експертизи інноваційних проектів, спрямованих на забезпечення розвитку економіки, та фінансування інноваційних проектів шляхом надання підприємствам кредитів.

Етап нормативного визначення у становленні національної інноваційної системи характеризується запровадженням нормативного регулювання відносин в інноваційній сфері, визначенням її специфіки і зв'язків із суміжними галузями, розробкою механізмів фінансової підтримки. На цьому етапі формуються законодавчі передумови подальшої інституціоналізації системи державного управління інноваційною галуззю.

Етап інституціоналізації у становленні національної інноваційної системи пов'язаний зі створенням у 2005-му році Державного агентства України з інвестицій та інновацій. Це агентство стало спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності⁶.

¹ Александрова В. Економічні передумови інноваційної трансформації державних науково-технічних програм /В. Александрова. Економіст. 2005. № 4. С. 22-25.

² Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків : Закон України від 16 липня 1999 року №991-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 40. ст. 363.

³ Про спеціальну економічну зону «Яворів» : Закон України від 15 січня 1999 року № 402-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 15. ст. 82.

⁴ Положення про Державний інноваційний фонд : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.03.1998 р. № 243. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/243-98-%D0%BF>.

⁵ Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.08.2007 р. № 1007. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1007-2007-%D0%BF>.

⁶ Положення про Державне агентство України з інвестицій та інновацій : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.05.2007 р. № 749. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/79612183>.

Термін «інноваційна діяльність» застосовано у правовому полі України набагато раніше, ніж термін «інновація»¹. Первинне визначення «інноваційної діяльності» було відображено у ст. 3 Закону України «Про інвестиційну діяльність», де перша розглядається як «одна з форм інвестиційної діяльності, що здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу». Зважаючи на тісний взаємозв'язок інноваційного та інвестиційного процесів, держава пішла шляхом інституційного поєднання цих галузей. В рамках такого правового визначення центральний орган виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності проіснував до 2010 року², чим і завершив етап інституціоналізації у становленні національної інноваційної системи.

Примітно, що робота Державного агентства України з інвестицій та інновацій напряду спрямовувалась і координувалась Кабінетом Міністрів України через Першого віце-прем'єр-міністра. Це стало передумовою для можливості оперативного ухвалення рішень та швидкого реагування на поточні проблеми у сфері розвитку інноваційної діяльності. Існування єдиного органу – Державного агентства України з інвестицій та інновацій створило необхідні умови для припинення практики розпорошування розгляду та погодження інвестиційних та інноваційних проєктів різноманітними органами виконавчої влади³.

З появою Державного агентства України з інвестицій та інновацій відбувається і регіональна інституціоналізація національної інноваційної системи: створюються регіональні центри інноваційного розвитку, віднесені згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 травня 2007 р. № 255 р.⁴ до сфери управління Державного агентства з інвестицій та інновацій⁵.

¹ Дегтяр А.О. Особливості державного регулювання інноваційної інфраструктури в регіональному вимірі. *Теорія та практика державного управління*. 2011. Вип. 4. С. 12-20.

² Про Державне агентство з інвестицій та розвитку : Постанова від 17 травня 2010 р. №356. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356-2010-%D0%BE>.

³ Орлюк О.П. Законодавче забезпечення інноваційної діяльності в Україні. *Наука та інновації*. 2008. Т4. № 1. С. 68-73.

⁴ Питання утворення регіональних центрів інноваційного розвитку : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.05.2007 р. № 255-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/255-2007-%D1%80>.

⁵ Про Національну раду з інноваційного розвитку України : Указ Президента України № 664/2009 від 21.08.2009. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/691/2006>.

Окрім такої інституційної розбудови держава звертає увагу на необхідність регулювання правовідносин, що виникають у результаті створення продуктів інноваційної діяльності та життєвого циклу інновацій. Зокрема, 2006-го року було ухвалено Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»¹, що спрямований на регулювання правовідносин у сфері охорони і захисту об'єктів права інтелектуальної власності, передачі майнових прав на технології та/або їх складові, створені з використанням коштів Державного бюджету України.

У 2009 році було нормативно визначено поняття «національна інноваційна система» та окреслено пріоритети її розвитку, що закріплені у розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи»². Створення центрального органу державної виконавчої влади у сфері інновацій вплинуло не лише на систему інституціоналізацію цієї галузі правовідносин, але й підвищило уніфіковану роботу держави у напрямку розбудови інновацій в Україні.

2010 рік ознаменував сутнісні зміни у становленні національної інноваційної системи – саме з ними пов'язаний початок наступного етапу її розвитку – етапу суміжного галузевого визначення. Для нього характерно, що держава змінює галузі, які є суміжними до інноваційної діяльності, на рівні сфер компетенції та органів державного управління.

Відповідно до Постанови КМУ від 17 травня 2010 р. № 356 «Про державне агентство з інвестицій та розвитку»³, Державне агентство України з інвестицій та інновацій було перейменовано на Державне агентство України з інвестицій та розвитку. Не дивлячись на те, що поняття «інновації» зникло з назви цього органу, основним його завданням залишилось формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері інвестиційної та інноваційної діяльності, проте коло повноважень у сфері інноваційної діяльності звузилось. Так само як і діяльність Державного агентства України з інвестицій та інновацій, діяльність Державного агентства України з інвестицій та розвитку спрямовувалась і координувалась Кабінетом Міністрів України через Першого віце-прем'єр-міністра України.

¹ Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14.09.2006 № 143-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 45. ст. 434.

² Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.07.2009 р. №680-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/680-2009-%D1%80>.

³ Про Державне агентство з інвестицій та розвитку : Постанова від 17 травня 2010 р. №356. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356-2010-%D0%BE>.

9 грудня 2010 року набув чинності Указ Президента України №1085/2010 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади»¹.

Відповідно до нього, Державне агентство України з інвестицій та розвитку та Державне агентство України з управління національними проектами були реорганізовані шляхом утворення Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України, що втратило повноваження у сфері інноваційної політики. Державний комітет України з питань науки, інновацій та інформатизації був реорганізований шляхом утворення Державного агентства з питань науки, інновацій та інформації України.

Відповідно до змісту Положення про Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України² цей центральний орган виконавчої влади було утворено для реалізації державної політики у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, трансферу технологій, інформатизації. Сфера інноваційної діяльності фактично перейшла під контроль Міністерства освіти і науки, бо окрім суміжної сфери повноважень діяльність агентства вже спрямовувалась і координувалась Кабінетом Міністрів України через Міністра освіти і науки України. Процес віднесення сфери інноваційної діяльності до підвідомчості Міністерства освіти і науки України остаточно завершився у 2014-му році. Відповідно до постанови КМУ від 04.06.2014 року №255 «Деякі питання діяльності центральних органів виконавчої влади»³ відбулась реорганізація Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації, а правонаступником його прав та обов'язків з питань реалізації державної політики у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності стало Міністерство освіти і науки (в особі Департаменту інноваційної діяльності і трансферу технологій). Такий підхід є тотожним німецькій моделі, де провідним державним органом, що здійснює комплексне управління розвитком інноваційної системи Німеччини є Федеральне міністерство освіти і наукових до-

¹ Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 09.12. 2010 р. № 1085. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010>.

² Положення про Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України : Указ Президента України від 08.05.2011р. №437/2011. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/437/2011>.

³ Деякі питання діяльності центральних органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 4 червня 2014 р. № 255. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/255-2014-%D0%BF>.

сліджень¹. Обрана модель концентрації повноважень забезпечувала повноту державного управління усім інноваційним циклом на рівні єдиного центрального органу державної виконавчої влади, що дозволяло забезпечувати оперативне реагування на поточні виклики розвитку національної інноваційної системи та підвищувати швидкість узгоджуваних процедур.

На етапі суміжного галузевого визначення державою не лише змінено органи державного управління національною інноваційною системою, але й змістовно визначено пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні (Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні»²), запроваджено програмно-цільовий метод державного регулювання інноваційних процесів (Програма розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні³).

Питання визначення сфери компетенції і правового статусу центрального органу державної виконавчої влади у сфері інноваційного розвитку в Україні постійно проблематизується, проте держава і досі не змогла знайти на нього влучну відповідь. Приміром, у Проекті «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів»⁴ обґрунтовано необхідність створення нового органу державного управління – Міністерства з питань науки та інноваційного розвитку, яке мало б виконувати координуючу роль у схемі управління інноваційним розвитком. Новостворене міністерство мало б формувати державні науково-технологічні та інноваційні програми, які виконувалися б в інтересах усіх міністерств і відомств, контролювати і направляти бюджетні кошти в науково-технологічну та інноваційну сферу, організовувати експертизу ефективності діяльності наукових колективів.

Проте останні законодавчі зміни (зокрема, ухвалення Постанови Кабінету Міністрів України від 11.09.2019 р. № 838 «Питання Міністерства

¹ Саліхова О. Досвід Франції та Німеччини щодо створення умов для піднесення рівня національних високотехнологічних виробництв. *Економіст*. 2011. № 11. С. 67-70.

² Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 08.09.2011р. № 3715-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19-20. ст. 166.

³ Про затвердження Програми розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України від 2 лютого 2011 р. № 389. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-2011-%D0%BF>.

⁴ Проект «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів». URL: <http://kno.rada.gov.ua/uploads/documents/36382.pdf>.

розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства»¹) зумовили черговий перерозподіл повноважень між центральними органами державної виконавчої влади щодо формування та реалізації державної політики у сфері інноваційної діяльності. Відповідно до зазначеної постанови, повноваження Міністерства освіти і науки України у сфері управління інноваційною сферою були суттєво звужені. Відтепер до компетенції цього міністерства віднесено забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері інноваційної діяльності виключно у науковій сфері, трансферу (передачі) технологій. Таке рішення законодавця на управлінському рівні фактично «розірвало» інноваційний цикл, відокремивши сферу управління науковою і науково-технічною діяльністю (як власне середовища створення інноваційних продуктів) від інших сфер інноваційної діяльності. Серед інших повноважень у сфері інноваційної діяльності за МОН залишилися:

- здійснення нормативно-правового регулювання у сфері науково-технічної діяльності та інноваційної діяльності в науковій сфері, трансферу (передачі) технологій;
- здійснення заходів щодо проведення єдиної науково-технічної та інноваційної політики в науковій сфері;
- формування пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності в науковій сфері на підставі довгострокових і середньострокових прогнозів науково-технічного та інноваційного розвитку;
- організація та координація інноваційної діяльності в науковій сфері;
- забезпечення розвитку загальнодержавної системи науково-технічної інформації, національної інноваційної системи;
- забезпечення співробітництва України з Європейським Співтовариством у сфері освіти, науки, інновацій і технологій.

Зазначимо, що Постановою КМУ від 02 вересня 2019 р. № 829 «Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади»² шляхом перейменування було створено Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. Саме це міністерство наразі відповідає за формування та реалізацію державної політики інноваційної ді-

¹ Питання Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.09.2019р. № 838. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/838-2019-%D0%BF>.

² Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади : Постанова КМУ від 02 вересня 2019 р. № 829. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/829-2019-%D0%BF>.

льності в реальному секторі економіки, здійснює заходи щодо проведення єдиної інноваційної політики та забезпечує розвиток національної інноваційної системи¹, отримавши, таким чином, статус центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інновацій.

Викликає занепокоєння той факт, що урядовою нормотворчістю суттєво звужено зміст поняття «інноваційна політика» у зв'язку з його отождивленням із державною інноваційною політикою в реальному секторі економіки (п.3 Положення про Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України) та залишено поза сферою реалізації відповідної політики інновації сектору нематеріального виробництва. Наразі Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України:

- здійснює заходи щодо проведення єдиної інноваційної політики;
- забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, управління у сфері наукової та інноваційної діяльності у промисловому секторі економіки (визначає напрями розвитку наукового і науково-технічного потенціалу галузей промисловості, спрямовує і контролює діяльність підпорядкованих йому наукових організацій; формує програми науково-технічного розвитку відповідних галузей промисловості та організовує їх виконання; виступає замовником та організовує проведення державної наукової та науково-технічної експертизи);
- організовує та координує інноваційну діяльність у реальному секторі економіки;
- забезпечує розвиток національної інноваційної системи;
- забезпечує співробітництво України з Європейським Співтовариством у сфері інновацій в реальному секторі економіки;
- забезпечує здійснення заходів, спрямованих на інноваційно-інвестиційний розвиток сфер агропромислового виробництва, сприяє реалізації інвестиційних проектів в аграрному секторі.

Одночасно з цим варто згадати і новостворене Міністерство цифрової трансформації України, що відповідно до Положення² відповідає за формування та реалізацію державної політики у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, електро-

¹ Положення про Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 вересня 2019 р. № 838. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/838-2019-%D0%BE>.

² Про Міністерство цифрової трансформації. URL: <https://www.e.gov.ua/ua/about>.

ного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства.

Повноваження щодо здійснення заходів, спрямованих на інноваційний розвиток відповідних галузей, закріплені на рівні Положень, має лише Міністерство інфраструктури України¹, проте в його організаційній структурі відсутні відповідні профільні підрозділи з питань інноваційного розвитку.

Світовий досвід державного управління інноваційною галуззю засвідчує відсутність єдиного підходу як у виборі ступеню концентрації і централізації повноважень органів державної влади різних рівнів в управлінні інноваційною сферою, так і ступеню залученості держави в регулювання інноваційних процесів, вибору методів і механізмів державного сприяння розвитку інновацій.

Звернімо увагу на деякі підходи до виокремлення різновидів державної інноваційної політики. В основі одного з них² – особливості стратегії інноваційного розвитку держави:

- політика технологічного поштовху, що передбачає визначення державою пріоритетних напрямів науково-технологічного та інноваційного розвитку, розроблення різних державних програм, великі капіталовкладення у масштабні інноваційні проекти, використання інших прямих форм державної участі в регулюванні інноваційних процесів;
- політика ринкової орієнтації, що передбачає провідну роль ринкового механізму в розподілі ресурсів та визначенні напрямів розвитку науки і техніки, а також обмеження ролі держави в стимулюванні фундаментальних досліджень;
- політика соціальної орієнтації, яка передбачає соціальне регулювання наслідків НТП – процеси прийняття рішень відбуваються із залученням широкої громадськості, рішення ухвалюють за умов досягнення соціально-політичного консенсусу;
- політика, націлена на зміни економічної структури господарського механізму, що передбачає істотний вплив передових технологій на вирішення соціально-економічних проблем, на зміну галузевої структури, взаємодію суб'єктів господарювання, рівень життя тощо.

¹ Положення про Міністерство інфраструктури України : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.06.2015 р. № 460. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/460-2015-%D0%BE>.

² Бутирська І. В. Особливості формування державної інноваційної політики. URL: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2009/Economics/53704.doc.htm.

Інша типологія¹ заснована на реалізації інноваційної політики з урахуванням закордонного досвіду:

1. Залучення сучасних технологій із-за кордону – державна політика орієнтована на широке впровадження сучасних технологічних процесів, поступовий перехід до застосування передових технологій, формування економіки з домінуванням п'ятого та шостого технологічного укладу. Така політика використовувалась у Китаї, Ізраїлі, Індії, Південній Кореї, Індонезії.

2. Об'єднання зусиль держави й бізнесу в напрямі фінансового забезпечення розвитку власної бази наукових досліджень, що передбачає використання принципів державно-приватного партнерства в таких сферах, як: фінансова (шляхом створення венчурних та інших фондів спільного інвестування); наукова (формування технологічних і наукових парків); соціальна (разом із формуванням виробничої інфраструктури та забезпеченням розвитку базових технологій, за що традиційно відповідає держава). Така політика мала місце у Великій Британії та Канаді.

3. Розбудова переважно інституційного середовища всередині країни – створені інститути інноваційного розвитку зосереджуються на залученні і розміщенні в національній економіці фінансового, людського, техніко-технологічного капіталу з-за кордону, і спрямування його в найбільш технологічно модернізовані види діяльності й виробництва. Підхід мав місце у Великій Британії та Італії.

4. Формування системи фіскальних і фінансово-економічних преференцій з метою створення найбільш привабливої платформи для ведення інноваційного бізнесу в регіоні. Підхід мав місце у Великій Британії та Канаді.

Варто згадати і про більш відому і загальну бінарну типологію моделей державної інноваційної політики²: ринкова модель з елементами державного сприяння (США, Велика Британія та інші країни Західної Європи) і централізована модель управління інноваційним процесом, що відбувається у ринковому середовищі, культивується і підтримується

¹ Одотюк І. В. Сучасна інноваційна політика України: передумови, основні підходи та напрями реформування [Електронний ресурс] / І. В. Одотюк, О. М. Фащевська, С. М. Щегель. *Вісник НАН України*. 2012. No 7. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?

² Вермінська О.М. Управління інноваційними процесами на державному та регіональному рівнях. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/12409/1/014_Upravl%D1%96nnja%20%D1%96nnova_83_88_704.pdf.

державою (Японія, Франція, Китай, Росія). Відрізняються ці моделі ступенем і механізмами державного регулювання інноваційної діяльності, де повна автономія, самостійність підприємництва в інноваційній діяльності й мінімальне втручання держави (в рамках англо-американської моделі) змінює значний вплив шляхом прямих дотацій і субсидій підприємствам і організаціям, які здійснюють інноваційну діяльність (в рамках франко-японської моделі).

Важливою характеристикою моделі державного управління інноваційною сферою є визначення особливостей концентрації повноважень органів управління національною інноваційною системою (як у розрізі розподілу між центральним/місцевим рівнем, так і щодо єдності/диверсифікації повноважень на рівні центральних органів державної виконавчої влади). Визначимо три такі моделі – моноконцентровану, біконцентровану і диверсифіковану.

Прикладом моноконцентрованої моделі державного управління національною інноваційною системою є грузинський варіант, що уособлює стратегію формування єдиного вузькоспеціалізованого центрального органу з розвитку інновацій. З 2016 року в Грузії функціонує Агентство інновацій та технологій¹, що має на меті сприяння комерціалізації інновацій та стимулювання застосуванню інновацій в різних сферах суспільного розвитку. Безумовною перевагою такої концентрації повноважень на рівні одного центрального органу державної влади є забезпечення і збереження єдності інноваційного циклу (від етапу розробки інновацій в межах наукової і науково-технічної діяльності до етапу відчуження інноваційного продукту) та сприяння злагодженості у діяльності усіх компонентів національної інноваційної системи. З іншого боку, така концентрація може уповільнювати галузевий розвиток інновацій через необхідність узгоджувальних процедур на рівні відповідального за управління цим напрямком органу виконавчої влади.

Залучення двох міністерств до формування і реалізації політики в інноваційній сфері має Німеччина², де провідним державним органом, що здійснює комплексне управління розвитком інноваційної системи Німеччини, є Федеральне міністерство освіти і наукових досліджень. Іншим, не менш важливим урядовим органом в інноваційній системі Німеччини, є Федеральне міністерство економіки і технологій, інноваційна політика якої орієнтована на підтримку малого і середнього бізнесу.

¹ Об инновациях : Закон Грузии от 22.07.2016 г. № 5501-Пс. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/3322328/0/ru/pdf>.

² Там само.

Порівняльний аналіз повноважень Міністерства освіти і науки України та Міністерства економічного розвитку і торгівлі України засвідчив¹ наявність дублювання повноважень, відсутність чіткого розмежування, а також дозволив дійти висновку про багаторівневу підпорядкованість і бюрократичну ускладненість управління національною інноваційною системою України. Власне ці особливості є недоліками біконцентрованої моделі державного управління національною інноваційною системою (в рамках імплементації в українському законодавстві). Поза сферою реалізації державної політики фактично залишено інновації сектору нематеріального виробництва, що суперечить принципу правової визначеності і, як наслідок, забезпеченню принципу верховенства права.

Напевно усвідомлюючи наведені вище недоліки, у 2018 році уряд Німеччини анонсував створення двох спеціалізованих агентств, що займатимуться просуванням інновацій (у сфері штучного інтелекту, в медичній галузі, в нових формах мобільності та у сфері кібербезпеки²). Такі новели свідчать про те, сучасні держави йдуть шляхом інституціональної підтримки інновацій у різних напрямках державної політики, виходячи за рамки традиційного уявлення про зосередження інновацій у сферах науки, технологій та промисловості. Цей висновок є основою для виокремлення третьої моделі державного управління з позицій концентрації повноважень органів управління національною інноваційною системою – диверсифікованої.

Диверсифікована модель державного управління національною інноваційною системою передбачає інституціоналізацію інноваційного складника на рівні структурних підрозділів усіх (чи більшості) центральних органів державної виконавчої влади, сфера повноважень яких є дотичною до створення інновацій (що має обмеження сектором реального виробництва). Вкрай актуальними і затребуваними з точки зору формування конкурентоспроможності країни є розробка і трансфер інноваційних продуктів в медицині, кібернетиці, комп'ютерних технологіях, кібербезпеці, біотехнологіях тощо. Диверсифікований підхід до державного управління інноваційною галуззю сприяє як забезпеченню відповідності управлінських процесів динамічній природі інновацій, так і розвитку інновацій в

¹ Георгієвський Ю.В. Органи управління національною інноваційною системою України: структурно-функціональний аналіз. Публічне право. *Науково-практичний юридичний журнал*. №2(34)/2019. С. 42-50.

² Уряд Німеччини вирішив створити агенції з інновацій і з кібербезпеки. URL: <https://www.dw.com/uk/>.

усіх сферах життєдіяльності суспільства. За схожим принципом на виконання економічної частини Угоди про асоціацію в Україні запроваджено інститут заступників міністрів з питань євроінтеграції¹. Застосовуючи цей підхід до інституціоналізації, доцільним є запровадження профільних управлінь з інноваційного розвитку як структурних підрозділів центральних органів виконавчої влади.

Аналіз повноважень органів управління національної інноваційної системи відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» засвідчує збереження ознак централізованої системи управління. Функціональне «навантаження» в управлінні національною інноваційною системою зроблено не на органах регіонального управління, а на центральних органах державної виконавчої влади і на самому Кабінеті Міністрів України. «Центр» не лише формує загальну стратегію, реалізує державну політику у сфері інноваційної діяльності та здійснює нормативно-правове забезпечення інноваційної галузі, але й готує пропозиції щодо обсягів бюджетних коштів для фінансової підтримки виконання інноваційних проектів через спеціалізовані державні інноваційні фінансово-кредитні установи, створює ці установи, здійснює державну реєстрацію та експертизу інноваційних проектів, веде Державний реєстр інноваційних проектів тощо.

В рамках централізованої системи управління національною інноваційною системою регіональні органи управління позбавлені певних повноважень щодо оперативного розвитку інноваційного потенціалу на власній території (зокрема, йдеться про відсутність повноважень щодо державної реєстрації інноваційних проектів; проведення експертизи інноваційних проектів; підвищення кваліфікації спеціалістів у сфері інноваційної діяльності тощо), що суттєво сповільнює як виробництво інноваційного продукту, так і його вихід на ринок.

Такий стан речей суттєво впливає і на загальний соціально-економічний розвиток регіонів, оскільки виробництво інноваційної продукції на місцях щільно пов'язане з інвестиціями (в тому числі, і закордонними), а отже – це перспективи створення робочих місць і збільшення місцевих бюджетів, що у створених громадах більшою мірою залишаються «на місцях».

Нааявність регіональних програм інноваційного розвитку є чинником інституційного посилення інноваційного потенціалу регіону. Окрім орієн-

¹ Про результати виконання економічної частини угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2018 році та завдання на 2019 рік. URL : <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/analitichni-materiali/ekonomika/pro-rezultati-vikonannya-ekonomichnoi-chastini-ugodi>.

тації власне на комплексний розвиток інновацій з урахуванням регіональної специфіки, ці програми мають проблемно орієнтований характер¹, тобто спрямовані на розв'язання найважливіших проблем розвитку регіону за допомогою створення принципово нових технологій, засобів виробництва, матеріалів, іншої наукомісткої та конкурентоспроможної продукції шляхом реалізації середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності на регіональному рівні.

Втілюючи стратегічний підхід, регіональні програми мають забезпечувати єдність інноваційного циклу (від створення основи для розробки інновацій в межах наукової і науково-технічної діяльності до етапу відчуження інноваційного продукту), сприяючи ефективній взаємодії всіх суб'єктів-учасників регіональної інноваційної системи. До того ж, зважаючи на актуальну обмеженість бюджетного фінансування розвитку інновацій в Україні, створення фінансових стимулів для впровадження інновацій в регіоні завдяки фінансовим інструментам програмного підходу видається економічно перспективним в умовах збільшення місцевих бюджетів в умовах реформи децентралізації.

У 2014 році регіональні програми інноваційного розвитку мали Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Івано-Франківська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Хмельницька та Чернігівська області². Як засвідчив аналіз поточних регіональних інноваційних програм³, відповідні обласні програми ухвалені лише у Дніпропетровській та Івано-Франківській областях. Такий стан речей засвідчує невиконання вимог Закону України «Про інноваційну діяльність» переважною більшістю обласних державних адміністрацій та обласних рад в Україні. Це, у свою чергу, позбавляє розвиток інноваційного потенціалу на регіональному рівні інституційного характеру, унеможливорює системне фінансування інновацій і розбудову інноваційної інфраструктури, загальмовує розвиток суміжних сфер еконо-

¹ Доценко О.Ю. Рівень інноваційного розвитку регіонів України та фактори, які його формують. URL : http://eaf.nmu.org.ua/ua/pro_kaf/%D0%94%D0%BE%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf.

² Тульчинська С.О. Аналіз програм активізації інноваційної діяльності в регіонах України. URL : http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_09/47.pdf.

³ Георгієвський Ю.В. Регіональні інноваційні програми в Україні: поточний стан реалізації. *Правові засади діяльності правоохоронних органів: збірник наук. статей, тез допов. та повід. за матеріалами VI Міжнародної наук.-практ. конф. (5-6 груд. 2019 року, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків)*. Серія «Сектор безпеки України». Вип. 33/ Редкол., Ю.П. Битяк, А.П. Гетьман, Є.О. Алісов, В.М. Гаращук, В.Я. Настюк, Ю.В. Мех та ін. Харків : «Точка», 2019. С. 21-24.

мічного розвитку, інвестиційної політики, науки, технологій і підприємництва у регіонах. Це дозволяє оцінити поточну ситуацію правового забезпечення інноваційного розвитку регіонів як критичну.

Слід визнати наявність суттєвих недоліків і у сфері законодавчого регулювання інноваційної сфери – застарілість нормативно-правової бази, яка не дозволяє забезпечити інноваційну трансформацію, необхідну для переорієнтації національної економіки на інноваційний шлях розвитку, та нестача повноти правового регулювання суспільних відносин, що виникають у зв'язку зі створенням інноваційних продуктів, їх впровадженням і розповсюдженням.

Такі риси поточного стану національної інноваційної системи актуалізують не лише необхідність створення державою соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного розвитку інноваційного потенціалу України, але і засвідчують необхідність удосконалення державного управління інноваційною сферою.

Розділ 2. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ

2.1. Поняття та учасники національної інноваційної системи

Терміни

Національна інноваційна система (НІС) – це сукупність законодавчих, структурних і функціональних компонентів (інституцій), які задіяні у процесі створення та застосування наукових знань та технологій, визначають правові, економічні, організаційні та соціальні умови інноваційного процесу в межах національних кордонів та забезпечують зростання конкурентоспроможності вітчизняних організацій та підприємств за рахунок підвищення їх інноваційної активності¹.

Наукова (науково-дослідна, науково-технологічна, науково-технічна, науково-практична) установа – юридична особа незалежно від організаційно-правової форми та форми власності, утворена в установленому законодавством порядку, для якої наукова та (або) науково-технічна діяльність є основою².

Науковий підрозділ – структурний підрозділ юридичної особи, основним завданням якого є провадження наукової, науково-технічної або науково-організаційної діяльності, у штаті якого посади наукових працівників становлять не менш як 50 відсотків. Типами наукового підрозділу є інститут, науково-дослідна частина, управління, відділення, комплекс, центр, відділ, лабораторія, секція, сектор, бюро, група, філіал, дослідна станція, дослідне поле, ботанічний сад, дендропарк, обсерваторія, наукова (науково-технічна) бібліотека, науковий (науково-технічний) музей³.

Ринок технологій – система взаємовідносин споживачів технологій та їх складових та/або конкуруючих між собою постачальників цих техноло-

¹ Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи» від 15.10.2008 року № 2691/01-06-1-3-03. URL: <http://www.in.gov.ua/index.php?get=226&id=1533>.

² Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. п. 16, ч.1 ст.1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.

³ Там само. П. 19, ч. 1, ст. 1.

гій та їх складових, спрямованих на задоволення суспільних і державних потреб у відповідних технологіях, їх складових та продукції, виготовленій з їх застосуванням¹.

Трансфер технології – передача технології, що оформляється шляхом укладення між фізичними та/або юридичними особами двостороннього або багатостороннього договору, яким устанавлюються, змінюються або припиняються майнові права та обов'язки щодо технології та/або її складових².

Інноваційний простір – це специфічне довкілля, в якому перебувають суб'єкти інноваційної діяльності, відносини між ними, отримані інноваційні результати та продукція. До нього включено такі елементи або складові: 1) об'єкти інновацій — основна ланка в інноваційній діяльності; 2) суб'єкти інноваційних відносин; 3) системний комплекс взаємовідносин між елементами інноваційної діяльності; 4) інноватика (інструмент, який забезпечує інноваційні перетворення). Властивості такого простору сьогодні стають визначальним чинником соціально-економічного розвитку економічної системи³.

Нормативно-правове регулювання

1. Про наукові парки: Закон України від 25.06.2009 р. № 1563-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1563-17#Text>.
2. Про науковий парк «Київська політехніка»: Закон України від 22.12.2006 р. № 523-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/523-16#Text>.
3. Порядок погодження рішення про створення наукового парку, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2010 р. N 93. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/243275011>.
4. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.
5. Про утворення Української державної інноваційної компанії: Постанова КМУ від 13.04.2000 р. № 654. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2000-п#Text>.
6. Питання Державної інноваційної фінансово-кредитної установи: Постанова КМУ від 15.06.2000 р. № 979 (в редакції постанови КМУ від

¹ Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V. п. 9, ч. 1, ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text>.

² Там само. П. 13, ч. 1, ст. 1.

³ Кондрашихін А. Б. Інноваційні засади соціально-економічного розвитку регіону : структурно-інституціональний аспект. *Наукові праці НДФІ*. 2012. № 3 (60). С. 178.

- 8 серпня 2007 р. № 1007). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/979-2000-п/ed20070808#Text>.
7. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків: Закон України від 16.07.1999 р. № 991-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14#Text>.
 8. Про нормативно-правові акти щодо забезпечення реалізації Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків»: Постанова КМУ від 17.12.1999 р. № 2311. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2311-99-п#Text>.
 9. Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів: Постанова КМУ від 22.05.1996 р. № 549. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-96-п#Text>.
 10. Про затвердження Положення про Комісію з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів: Постанова КМУ від 06.08.2003 р. № 1219. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1219-2003-п#Text>.
 11. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації»: Постанова Верховної Ради України від 27.06.2007 р. № 1244-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1244-V#Text>.
 12. Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи»: Проект розпорядження КМУ від 15.10.2008 р. № 2691/01-06-1-3-03.. URL: <http://www.in.gov.ua/index.php?get=226&id=1533>.
 13. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text>.

Використана література

1. Кузьменко О. Особливості національної інноваційної системи України. *Аналітично-інформаційний журнал «Схід»*. 2006. URL: http://ukrlife.org/main/cxid/8inn_ua.doc.
2. Яремко Л. Національна інноваційна система та її формування в Україні. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2007. №. 1. С. 68. URL: https://lukyanenko.at.ua/_ld/6/696____.pdf.
3. Буняк Н. М. Сутність національної інноваційної системи. *Ефективна економіка*. 2011. №. 7. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/efek_2011_7_18.pdf.

4. Федірко О. Національна інноваційна система як об'єкт державної інноваційної політики. *Міжнародна економічна політика*. 2007. №. 1 (6). С. 63-88. URL: <http://journals.urau.ua/jiep/article/view/27484>.
5. Кавтиш О. П., Гречко А. В. Теоретико-методологічні підходи до визначення національної інноваційної системи. *Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал*. 2011. №. 2. С. 223-228. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwj4fatrbvtrAhVBpYsKHZYfDdUQFjAAegQIAhAB&url=http%3A%2F%2Ffirbis-nbu.gov.ua%2Fcgi-bin%2Ffirbis_nbu%2Fcgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2Fvkpnuen_2013_8_28.pdf&usq=AOvVaw3VRDn7JE4VVDpsq1cQkEY.
6. Шаповалова Л. Складові національної інноваційної системи та рівень їх розвитку в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія. Економіка. 2011. №. 121-122. С. 94-98. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/VKNU_Ekon_2011_121-122_28.pdf.
7. Грига В. Особливості формування національних інноваційних систем. *Вісник Національної академії наук України*. 2009. №. 10. С. 22-35. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vnanu_2009_10_3.pdf.
8. Рилач Н. М. Теоретичні основи формування глобальної інноваційної системи. *Actual problems of international relations*. 2014. Т. 2. №. 110. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/download/453/418>.
9. Карпунь І. Н. Структура і середовище національної інноваційної системи України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Т. 20. №. 14. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/struktura-i-seredovische-natsionalnoyi-innovatsiyanoi-sistemi-ukrayini>.
10. Глібо С. В. Правове регулювання діяльності наукового парку як суб'єкта національної інноваційної системи. *Право та інновації*. Харків. 2017. №. 4. С. 15-27. URL: https://www.researchgate.net/publication/342053083_Pravove_reguluvanna_dialnosti_naukovogo_parku_ak_sub%27ekta_nacionalnoi_innovacijnoi_sistemi.
11. Бова Т. В. Формування механізму державного управління функціонуванням національної інноваційної системи. *Економіка та держава*. 2010. №. 4. С. 132-134. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/4_2010/40.pdf.

12. Онікієнко В. В., Ємельяненко Л. М. Проблеми створення національної інноваційної системи: теоретико-методологічний аспект. *Український соціум*. 2006. №. 2. С. 125-133. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2006/04/125-133__no-2__vol-13__2006__UKR.pdf.
13. Чикаренко І. А. Теоретико-правові засади формування національної інноваційної системи в Україні. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2010. №. 2. С. 4. URL: <http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2010-02/10ciaisu.pdf>.
14. Цибульов П. М. Трирівнева модель національної інноваційної системи України. *Наука та інновації*. 2018. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/134024/02-Tsybulov.pdf?sequence=1>.
15. Богашко О. Л. Світовий досвід в практиці формування національної інноваційної системи України. *Економічний простір*. 2014. №. 81. С. 15-23. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ecpros_2014_81_4.pdf.
16. Велігорський А. М. Конкурентоспроможність національної інноваційної системи в умовах глобалізації. *Чернігівський науковий часопис Чернігівського державного інституту економіки і управління*. Серія: Економіка і управління. 2011. №. 1. С. 54-61. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Chnch_ekon_2011_1_10.pdf.
17. Яненкова І. Г., Самарська В. В., Алфьорова А. О. Аналіз формування національної інноваційної системи України. *Наукові праці*. Серія: Економіка. 2016. Т. 285. №. 273. URL: <http://economy.chdu.edu.ua/article/download/107986/102909>.
18. Власенко Ю. В. Теоретичні та практичні засади формування моделей національних інноваційних систем. *Міжнародні відносини*. Серія: Економічні науки. 2016. №. 8. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/download/2973/2663.
19. Freeman C. The national system of innovation in historical perspective. *Cambridge journal of economic*. 1995. № 19. P. 524. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwi2kraMvOPqAhVhl4sKHRoSD2wQFjAAegQIARAB&url=http%3A%2F%2Fwww.forschungsnetzwerk.at%2Fdownloadpub%2F1995_Freeman_NSI_historical_perspective.pdf&usq=AOvVaw3SoMHew-ZdsFfBVGHlzFtt.
20. Hlibko S. Legal issues of the formation and functioning of the national innovation system in Ukraine. *Acta Innovations*. 2019. №33. P. 73-82. URL:

- http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.baztech-5e62a4cb-cd95-4940-98ed-7ed7a16378ed/c/33_7_2_Legal_issues.pdf.
21. Федулова Л. І. Тенденції розвитку національних інноваційних систем: уроки для України. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. №4 (166). С. 94-104. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ape_2015_4_13.pdf.
 22. Lundvall B.-A. *National Innovation Systems: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning*/ B.-A. Lundvall. London, Printer, 1992. URL: https://www.researchgate.net/publication/24081600_National_Innovation_Systems-Analytical_Concept_and_Development_Tool.
 23. Deok Soon Yim. *Korea's National Innovation System and the Science and Technology Policy*. Global S&T Center Science and Technology Policy Institute (STEP). URL: http://www.unesco.org/science/psd/thm_innov/forums/korea.pdf.
 24. Nelson, R. *National innovation systems: a comparative analysis*. New York: Oxford University Press, 1993. URL: https://www.academia.edu/28567904/National_innovation_systems_A_comparative_analysis_by_Richard_R._Nelson_Editor._New_York_Oxford_University_Press_1993._541_x_pages.
 25. Hamid Tohidi, Mohammad Mehdi Jabbari. *Different Stages of Innovation Process*. *Procedia. Technology* 1 (2012). С.574 – 578.
 26. Буторіна В. Б. Теоретичні підходи до формування національної інноваційної інфраструктури. 2013. С. 101–108. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vkpnuen_2013_8_28.pdf.
 27. Ляховець О. О., Косован Є. В. Національні інноваційні системи в глобальній економіці. *Наукова праця*. Сер: Економіка. 2013. Вип. 273. Т. 285. С. 16-19. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Npchduec_2016_285_273_4.
 28. Кондрашихін А. Б. Інноваційні засади соціально-економічного розвитку регіону: структурно-інституціональний аспект. *Наукові праці НДФІ*. 2012. № 3 (60). С. 177–182. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Npndfi_2012_3_28.

29. Лохман Н. В. Категоріальні аспекти діалектики інноваційного простору. *Торгівля і ринок України*. 2018. №1 (43). С. 130-136. URL: http://elibrary.donnuet.edu.ua/1117/1/2%20Lokhman_article_2018.pdf.
30. Учасники Національної інноваційної системи: інституційно-функціональний аналіз в праві: колект. монографія / за заг. ред. С.В. Глібка, Ю.В. Георгієвського. Харків: Право, 2018. 270 с. URL: <https://ndipzir.org.ua/archives/6354>.
31. Федулова Л. І. Тенденції розвитку національних інноваційних систем: уроки для України. *Світове господарство та міжнародні економічні відносини*. 2015. С. 94-104. С. 97.

Рекомендована література

1. Новіков Є. А. Історія розвитку мереж трансферу технологій в ЄС. *Право та інновації*. 2017. № 1(17). С. 41–45. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/Novikov17.pdf>.
2. Давидюк О. М. Місце технології в національній інноваційній системі: господарсько-правовий аспект. *Право та інноваційне суспільство*. 2017. № 1 (17). URL: <http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/Davidyuk17.pdf>.
3. Глібка С. В., Матюшенко І. Ю., Пасмор М. С. Практичні аспекти визначення високотехнологічних галузей і продукції в Україні. *Соціальна економіка*. Випуск 55, 2018. С. 37–49. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/16023>.
4. Любчич А. М. Інноваційна політика: індонезійський досвід і рекомендації для України. *Право та інновації*. 2018. № 3(23). С. 132-136. URL: <http://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/download/430/374/>.
5. Любчич А. М. Оцінка технологічних парків: правовий аспект та їх роль в національній інноваційній системі. *Право та інновації*. 2018. № 4 (24). С. 28-35. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=apir_2018_4_4.
6. Подрез-Ряполова І. В. Проблемні питання правової регламентації функціонування регіональної інноваційної інфраструктури. *Право та інноваційне суспільство*. 2018. № 2 (11). URL: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2018/12/Podrez-Ryapolova11.pdf>.
7. Карбовська К. А. Окремі питання правового забезпечення функціонування стартапів. *Право та інновації*. Харків, 2018. № 4 (24). С. 7-22. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=L

INK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=apir_2018_4_3.

8. Давидюк О. М. Проблеми правового забезпечення відносин пов'язаних із обігом технологій в Україні та господарсько-правові засоби їх вирішення. *Право та інновації*. 2018. № 2 (22). С. 133-137. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2018/06/Davydiuk22.pdf>.
9. Давидюк О. М. Особливості господарсько-правового статусу технології створеної в результаті наукових іи науково-дослідних робіт. *Право та інноваційне суспільство*. 2018 № 1 (10). URL: http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2018/06/Davydiuk_10.pdf.
10. С. В. Глібка, Н. М. Внукова, В. Ю. Уркевич та ін. Правове забезпечення адаптації інвестиційної моделі розвитку економіки України та ринків фінансових послуг до права Європейського Союзу / за ред. С. В. Глібка, Н. М. Внукової. Харків: Право, 2017. 400 с. URL: <https://ndipzir.org.ua/08-12-2017>.
11. Шаповалова О. В. Адаптація господарського законодавства до вимог ЄС щодо сталого розвитку. *Актуальні проблеми права: теорія і практика: збірник наукових праць*. 2016. № 32. С.25-40. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=app_2016_32_4.
12. С. В. Глібка Ю. Є. Атаманова та ін. Аналіз правового регулювання діяльності інноваційних структур, підтримки малого та середнього підприємництва в Україні (регіональний аспект): наукове видання / за ред. С. В. Глібка, Ю. Є. Атаманової, О. В. Черкасова. Харків: Право, 2018. 96 с. URL: https://invest.kh.ua/images/msp_analys.pdf.
13. Yuliya Atamanova, Victoria Malovian, The Ukrainian Technological Parks: from Establishment till Nowadays. *Jurysprudencja*. 2018. № 11. P. 15–32.
14. Yevgen Novikov, Sergiy Glibko. Legal Relations between Participants in a Technology Transfer Network. *Jurysprudencja*. 2018. № 11. P. 151–166.
15. С. М. Прилипко, А. П. Гетьман, Ю. Є. Атаманова та ін. Правове регулювання інноваційних відносин: монографія. Харків : Юрайт, 2013. 688 с.
16. С. М. Прилипко, Р. П. Бойчук, С. В. Глібка та ін. Теоретичні засади правового регулювання інвестування інноваційного розвитку в Україні : монографія / за ред. Р. П. Бойчука. Харків : Право, 2014. 480 с.
17. Г. П. Клімова, С. М. Іванов, Л. С. Шевченко та ін. Концептуальні засади становлення інноваційного суспільства в Україні : монографія / за ред. Ю. Є. Атаманової, Г. П. Клімової. Харків : Право, 2015. 452 с.

18. Касич А. О., Касич А. А. Досвід формування національних інноваційних систем у країнах, що розвиваються. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. №5 (143). URL: [https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/5057/2013_5\(143\).pdf?sequence=1](https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/5057/2013_5(143).pdf?sequence=1).
19. Кузьмін О. Є., Шотік Т. М. Фінансова складова в розвитку й функціонуванні національної інноваційної системи. *Фінанси України*. 2009. №5. С. 21-30. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Fu_2009_5_3.pdf.
20. Бойко А. В. Зарубіжний досвід формування національних інноваційних систем та його використання в Україні. *Економіка і прогнозування*. 2013. №. 4. С. 91-103. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/econprog_2013_4_9.pdf.
21. Риляч Н. М. Трансформація національної інноваційної системи України як передмова залучення до глобальних інноваційних мереж. *Міжнародні відносини*. Серія: Економічні науки. 2018. №. 14. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3427.
22. Риляч Н. М. Механізм інтеграції країни у глобальну інноваційну систему. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. №. 111 (2). С. 136. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apmv_2012_111\(2\)_18.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apmv_2012_111(2)_18.pdf).
23. Буняк Н. М. Зарубіжний досвід формування національних інноваційних систем. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. Серія: Економічні науки. 2011. №. 2 (1). С. 164-169. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vchtei_2011_2\(1\)_30.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vchtei_2011_2(1)_30.pdf).
24. J. O. Adeoti. Building technological capability in the less developed countries: The role of a national system of innovation. Science and Public Policy, Oxford University Press. 2000. №29. P. 95-104.
25. A. A. Kayal, National innovation systems a proposed framework for developing countries, *Int. J. Entrepreneurship and Innovation Management*. 2008. №8 (1). P. 74-86. URL: https://www.researchgate.net/publication/247833016_National_innovation_systems_a_proposed_framework_for_developing_countries.

26. W. F. Maloney, Revisiting the National Innovation System in Developing Countries. 2017. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/28554/WPS8219.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
27. C. Edquist, Systems of innovation for development. Background paper for Chapter 1 “Competitiveness, Innovation and Learning: Analytical Framework” for the UNIDO World Industrial Development Report WIDR. 2001. https://www.researchgate.net/publication/237322788_Systems_of_Innovation_for_Development_SID_Background_Paper_for_Chapter_I_Competitiveness_Innovation_and_Learning_Analytical_Framework_for_the_UNIDO_World_Industrial_Development_Report_WIDR_2001.
28. S. Feinson, National Innovation Systems Overview and Country Cases. Knowledge Flows and Knowledge Collectives: Understanding the Role of Science and Technology Policies in Development, Center for Science, Policy and Outcomes, Columbia University. 2003. №1 (1). P. 21-22.
29. B.-A. Lundvall, National Innovation Systems: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning, Printer, London. 1992. 13. https://books.google.com.ua/books?id=iDXGwacw\4oC&pg=PA43&hl=uk&source=gbstoc_r&cad=4#v=onepage&q=Organizations%20&f=false
30. Freeman, C. Continental, national and sub-national innovation systems—complementarity and economic growth. *Research Policy*. 2002. № 31. P 191–211. DOI:10.1016/S0048-7333(01)00136-6.
31. Freeman, C. «Catching up» and innovation systems: implications for Eastern Europe. In *The knowledge-based economy in Central and Eastern Europe. Countries and industries in a process of change*. 2006. 13–30. K. Piech and S. Radosevic, eds. London: Palgrave, Macmillan.
32. Lundvall, B.-A. National systems of innovation: towards a theory of innovation and interactive learning. London: Pinter Publishers, 1992.
33. Lundvall, B.-Å., B. Johnson, E.-S. Andersen, and B. Dalum. «National systems of production, innovation and competence building». *Research Policy*. 2002. №31. P. 213–231. DOI:10.1016/S0048-7333(01)00137-8.
34. Lundvall, B.-Å. National innovation systems: history and theory. Aalborg: Aalborg University Press, 2003.
35. Feinson S. National Innovation Systems Overview and Country Cases. 2003. Vol. 1. Sec. 1, Knowledge Flows and Knowledge Collectives: Understanding the Role of Science and Technology Policies in Development. Center for Science, Policy and Outcomes, Columbia University.

Наукові погляди

На сьогоднішній день серед науковців немає єдиного підходу щодо визначення сутності національної інноваційної системи.

Е. Фрімен – це мережа інститутів у суспільному і приватному секторах, діяльність і взаємозв'язки яких сприяють розробці, імпорту і проникненню нових технологій¹.

Б. Лундвалл – сукупність елементів та їх взаємозв'язків, що забезпечують створення, розповсюдження та використання нових і економічно корисних знань, які локалізовані в межах національних кордонів².

О. Бутнік-Сіверський – законодавчо встановлений комплекс правових, економічних, організаційних, логістичних та інших механізмів державної підтримки і стимулювання інноваційних процесів на кожному з етапів, а також структура інститутів та інфраструктура, які мають залучити ці механізми до відповідних сфер наукової, науково-технічної та виробничої діяльності, а також до ринкового сектор.

Р. Нельсон, Н. Росенберг – сукупність інститутів, взаємодія яких детермінує інноваційність національних фірм³.

Дж. Ніусі – система взаємодіючих суспільних та приватних організацій, університетів, державних установ, діяльність яких спрямована на розвиток науки і технологій в межах національних кордонів.

О. Кузьменко – історично, культурно, економічно, науково-технічно й інформаційно обумовлену сукупність відносин між суб'єктами інноваційної діяльності з приводу створення, розповсюдження та використання інновацій, яка має місце в межах певної країни.

О. Голіченко – система відмінних взаємопов'язаних інститутів, що виробляють, зберігають і передають знання, майстерність та створені людиною продукти, які використовуються для створення нових знань і технологій.

Л. Федулова – це сукупність взаємозалежних організацій, зайятих виробництвом і комерційною реалізацією наукових знань і технологій, у межах національних кордонів – малі і великі компанії, університети, державні лабораторії, установи, технопарки і бізнес-інкубатори⁴.

¹ Freeman C. The national system of innovation in historical perspective / C. Freeman. *Cambridge journal of economic*. 1995. № 19. P. 524.

² Lundvall B.-A. *National Innovation Systems: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning* / B.-A. Lundvall. London, Printer, 1992.

³ Nelson, R. *National innovation systems: a comparative analysis*. New York: Oxford University Press, 1993.

⁴ Федулова Л. І. Тенденції розвитку національних інноваційних систем: уроки для України. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. №4 (166). С. 94-104. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ape_2015_4_13.pdf.

С. Меткальф – це сукупність різних інститутів, які спільно та індивідуально роблять свій внесок у створення і дифузю нових технологій, створюють конструкцію, в межах якої уряд формує і реалізує інноваційну політику

Враховуючи основні положення зазначених концепцій, в іноземних джерелах національну інноваційну систему визначають як:¹

– мережу установ у державному та приватному секторах, чия діяльність і взаємодія спрямовані на ініціювання, імпортування, модифікацію і поширення нових технологій (С. Freeman);

– у широкому розумінні НІС включає всі частини і аспекти економічної структури та інституційної структури, що впливають як на навчання, так і на пошук і дослідження – виробнича система, система маркетингу та система фінансування являють собою субсистеми, в яких здійснюється навчання;

– у вузькому розумінні – організації та установи, що беруть участь у пошуку і дослідженні, наприклад, відділи досліджень і розробок, технологічні інститути та університети (В.-А. Lundvall);

– низку інституцій, взаємодія яких визначає інноваційну діяльність вітчизняних організацій (Nelson, Rosenberg);

– національні установи, їх стимулюючі структури та їх компетенції, які визначають швидкість і напрям технічного навчання (або обсяг і склад зміни видів діяльності) у країні (Patel and Pavitt);

– низку різноманітних установ, які спільно та індивідуально роблять внесок у розвиток і розповсюдження нових технологій та які формують структуру, в межах якої уряди формують та реалізують політику впливу на інноваційний процес. Це система взаємопов'язаних інститутів, що створюють, зберігають і передають знання і навички, які визначають нові технології (Metcalfe);

– усі важливі економічні, соціальні, політичні, організаційні, інституційні та інші чинники, які впливають на розвиток, поширення і використання інновацій (С. Edquist);

– історично сформована підсистема національної економіки, в якій різні організації та установи взаємодіють і впливають один на одного у процесі здійснення інноваційної діяльності (Galli, Teubel).

¹ Шаповалова Л. Структура національної інноваційної системи та рівень її розвитку в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2011. №. 121–122. С. 94–98.

– Deok Soon Yim до складових національної інноваційної системи відносить уряд, науково-дослідні інститути та інші дослідницькі організації, університети, підприємства, які здійснюють дослідження і розробки, фінансові установи¹.

Загалом серед підходів до розуміння інноваційного процесу можна виділити три основних напрямки.

Перший підхід – «лінійна модель інноваційного процесу», що дозволяє надати наступне визначення, інноваційний процес – це послідовний процес створення ідеї, тестування, виготовлення та реалізації продукції.

Другий підхід – «ринкова модель інноваційного процесу», тобто послідовний процес торгівлі, дослідження та наукових відкриттів, проектування та тестування, виробництва та реалізації продукції².

Третій підхід – «ціннісна ланцюгова модель Клейн Розенберга», що передбачає 5 кроків (складників) інноваційної моделі:

1. Визначення потенційних потреб ринку.
2. Дослідження або створення нового плану аналізу для виробництва нових продуктів.
3. Детальне проектування, випробування та створення змінених проєктів.
4. Виробництво.
5. Розповсюдження та маркетинг³.

Коментар

Г. П. Клімова в огляді розуміння національних інноваційних систем відмічає, що інноваційні системи різноманітні, та, узагальнюючи існуючі у науковій літературі точки зору, слід виділити інноваційні системи, які існують на макро-, мезо-, мікро- й локальному рівнях. На макрорівні це світова інноваційна система, міжнародні та транснаціональні системи, які є її компонентами, а також НІС. На мезорівні виділяють регіональні інноваційні системи, на мікрорівні – галузеві (кластерні) інноваційні системи, а на локальному рівні – інноваційну систему конкретного підприємств⁴.

¹ Deok Soon Yim. Korea's National Innovation System and the Science and Technology Policy. Global S&T Center Science and Technology Policy Institute (STEPI). С. 17. URL: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/SC/pdf/WA_korea.pdf.

² Там само. С. 18.

³ Hamid Tohidi, Mohammad Mehdi Jabbari. Different Stages of Innovation Process. *Procedia. Technology* 1 (2012). С. 574-578.

⁴ Клімова Г. П. Особливості моделей національних інноваційних систем. *Інноваційна система та інформаційні технології в сучасній науці*: матеріали всеукраїнської наук-практ. конф. Харків, 2017. С. 71.

Серед науковців також були зроблені різні спроби проілюструвати елементи та зв'язки, які створюють систему інновацій, а також потоки інформації та ресурсів всередині самої системи та між системою та її оточенням. Так, було проведено аналітичне розмежування між «вузькою» концепцією НІС, яка включає установи та політику, безпосередньо залучені до наукових та технологічних інновацій, та широким розумінням НІС, яке враховує соціальне, культурне та політичне середовище країну, яку досліджують. Вузька версія – це «інтегрована система економічних та інституційних агентів, що безпосередньо сприяють породженню та використанню інновацій у національній економіці», спираючись на одну або кілька стратегій, обговорених вище¹.

С. Фейнсон, систематизуючи документи ОЕСР, поділяв установи НІС на п'ять основних категорій: *уряди* (місцеві, регіональні, національні та міжнародні, з різною вагою в різних країнах), які відіграють ключову роль у визначенні широких напрямків політики; *посередницькі установи*, такі як наукові ради та дослідницькі асоціації, які виступають посередниками між урядами та виконавцями досліджень; *приватні підприємства та науководослідні інститути*, які вони фінансують; *університети та суміжні установи*, які надають ключові знання та навички; *інші державні та приватні організації*, які відіграють певну роль у національній інноваційній системі (державні лабораторії, організації трансферу технологій, спільні науководослідні інститути, патентні відомства, навчальні організації тощо)².

Привертає увагу специфічний підхід до вирішення даного теоретичного питання ОЕСР, яка у свої документах та посібниках використовує доктринальні тлумачення авторитетних вчених, не надаючи перевагу жодному з них. Зокрема, як описано в її документі, Фрімен розуміє під НІС мережу інституцій у державному та приватному секторах, які під час діяльності та взаємодії ініціюють, імпортують, модифікують та розповсюджують нові технології. Ландвалл – елементи та відносини, які взаємодіють у виробництві, розповсюдженні та використанні нових, економічно корисних знань і розташовані або перебувають у кордонах національної держави. Нельсон –

¹ John Olatunji Adeoti, Building technological capability in the less developed countries: The role of a national system of innovation. Science and Public Policy, Oxford University Press, vol. 29(2) 2002. P. 95-104.

² Feinson S. National Innovation Systems Overview and Country Cases. Vol. 1, Sec. 1, Knowledge Flows and Knowledge Collectives: Understanding the Role of Science and Technology Policies in Development. 2003. Center for Science, Policy and Outcomes, Columbia University. P. 25–27.

набір інституцій, взаємодія яких визначає інноваційну діяльність ... національних фірм». Патель і Павіт – технологічне навчання (або обсяг і склад діяльності, що генерує зміни) в країні. Меткалф – набір різних інституцій, які спільно та індивідуально сприяють розвитку та поширенню нових технологій, і який забезпечує рамки, в яких уряди формують та впроваджують політику для впливу на інноваційний процес. Таким чином, це система взаємопов'язаних інституцій для створення, зберігання та передачі знань, навичок та артефактів, які визначають нові технології¹.

А. А. Каял до підсистем НІС відносить такі основні підсистеми:²

1. науково-технічну політику
2. інноваційну стратегію
3. технічну службу людської підтримки
4. служби технічної підтримки
5. мобілізацію фінансових ресурсів
6. міжнародне співробітництво.

На підставі проаналізованих наукових джерел та на підставі нормативно-правових актів України ми виділимо наступні підсистеми НІС, які розглянемо в наступному переліку³:

• *Підсистема генерації знань та освіти.* Підсистема генерації знань розуміється як сукупність організацій, що виконують фундаментальні дослідження й розробки, а також прикладні дослідження. В аспекті цього, Л. І. Федулова зазначає, що освіта як одна з ключових підсистем НІС стає ядром території інноваційного розвитку. Серед іншого це пов'язано зі створенням на базі ЗВО низки інноваційних структур. Тобто розширенням стає розуміння ролі вищої освіти в інноваційному процесі: на його базі не тільки створюються НДДКР, але й формуються цілісні структури, які дозволяють здійснювати ефективний інноваційний процес⁴.

• *Підсистема виробництва продукції та послуг.* Підсистема виробництва продукції та послуг охоплює насамперед виробництво наукомісткої

¹ Organization for economic co-operation and development. National innovation systems. URL: <http://www.oecd.org/science/inno/2101733.pdf>.

² Aymen A. Kayal. National innovation systems a proposed framework for developing countries. Int. J. Entrepreneurship and Innovation Management, Vol. 8, No. 1, 2008. P. 76.

³ Учасники Національної інноваційної системи: інституційно-функціональний аналіз в праві: колект. монографія / за заг. ред. С. В. Глібка, Ю.В. Георгієвського. Харків : Право, 2018. С. 10-15.

⁴ Федулова Л. І. Тенденції розвитку національних інноваційних систем: уроки для України. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 4. С. 97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2015_4_13.

продукції, що здійснюється як великими корпораціями, так і малими та середніми підприємствами, що працюють у сфері наукомісткого бізнесу. Особливістю законодавства України є опосередковане регулювання підтримки експорту високотехнологічної продукції. Складовими розвитку високотехнологічної галузі визначено наявність господарського режиму, розвитку освіти, розвитку інновацій та ІКТ інфраструктури, тобто галузевий аспект починається розвитком окремих підсистем НІС.

- *Підсистема інноваційної інфраструктури.* Відповідно до Закону «Про інноваційну діяльність» чітко не визначається перелік учасників інноваційної інфраструктури, а тільки надається перелік їх функцій. Напроти, у не спеціальному по відношенню до регулювання інноваційної діяльності Законі України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» до об'єктів (доцільніше застосовувати «суб'єкт») інфраструктури підтримки МСП належать бізнес-центри, бізнес-інкубатори, інноваційні бізнес-інкубатори, науково-технологічні центри, центри трансферу технологій, фонди підтримки малого підприємництва, лізингові компанії, консультативні центри, інші підприємства, установи та організації.

- *Підсистема «Національна мережа трансферу технологій».* Міжрегіональна мережа трансферу технологій була створена Міністерством освіти та науки України на базі УкрІНТЕІ в процесі реалізації проекту «Розвиток міжрегіональної мережі трансферу технологій».

- *Територіальні (регіональні) підсистеми.* Доступ до інноваційних структур та участь у національній інноваційній системі можливий при належному забезпеченні діяльності регіональних структур та правового регулювання компетенції суб'єктів НІС на регіональному рівні.

- *Підсистема інформаційно-комунікативних технологій.* Складовою цієї підсистеми необхідно також вважати сукупність елементів інформаційної інфраструктури, яка відноситься і до підсистеми «інноваційна інфраструктура».

Учасники НІС, передбачені в ст. 1, ст. 5, ст. 7-10 Закону України «Про інноваційну діяльність»¹.

Суб'єктами, які забезпечують інноваційний процес, необхідно вважати і інші інноваційні структури (в розумінні Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від

¹ Про інноваційну діяльність: Закону України від 05.12.2012 р. № 5460-VI. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 36. Ст. 266.

22 травня 1996 р. № 549),¹ у тому числі суб'єкти, які відносяться до інноваційної інфраструктури, відповідно ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність»².

2.2. Інфраструктура інноваційної діяльності

Терміни

Інноваційна інфраструктура – це сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо)³.

Ринок інновацій – це сукупність інноваційних видів продукції та процесів, юридичних і фізичних осіб, які продають або купують науково-технічну наукомістку продукцію. Як специфічна сфера купівлі-продажу, ринок інновацій визначає об'єктом торгівлі технічні та соціально-економічні нововведення, раціоналізаторські пропозиції, винаходи, патенти, технологічні нововведення, ноу-хау. Як система економічних відносин він спрямований на розробку, впровадження та дифузії нововведень на різних рівнях⁴.

Ринок інформаційних послуг – це сукупність економічних, правових і соціальних відносин, що виникають у процесі задоволення інформаційних потреб виробників, які бажають налагодити випуск інноваційної продукції, нових товарів, послуг і готових заплатити за цю інформацію прийнятну ціну. На цьому ринку в якості товару пропонується інформація про появу нових науково-інноваційних ідей, пропозицій, розробок, саме тут пропонуються експертно-аналітичні послуги з економічного аналізу та пошуку найбільш перспективних ідей, а також консалтингові послуги з інноваційного бізнес-планування⁵.

Ринок праці і трудових ресурсів – це регулятор соціально-економічних і трудових відносин між державою, роботодавцем і працівниками з питань

¹ Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 травня 1996 р. № 549. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-96-p>.

² Про інноваційну діяльність : Закону України від 05.12.2012 р. № 5460-VI. Ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.

³ Там само. Ст. 1.

⁴ Князевич, А. О. Модель функціонування ринків інновацій у складі інноваційної інфраструктури країни. *Економіка та держава*. 2017. № 3. С. 52.

⁵ Там само. С. 53.

найму, використання, навчання та перекваліфікації, підвищення кваліфікації робочої сили у процесі інноваційного виробництва¹.

Регіон науки – це великомасштабний науково-виробничий комплекс з розвинутою інфраструктурою сфери обслуговування, що охоплює значну територію, кордони якої приблизно співпадають з адміністративними кордонами підрозділу типу району чи округу. В його економіці значну роль відіграє інноваційна діяльність, яка підтримується технопарковими структурами. Регіон науки може включати у себе технополіси, технопарки та інкубатори, а також широку інфраструктуру наукової та виробничої діяльності².

Технополіс – це цілісна науково-виробнича структура, що створена на базі окремого міста, в економіці якого значну роль відіграють технопарки та інкубатори³.

Інкубатор – це приміщення, в якому на обмежений термін розміщуються новостворені інноваційні фірми-клієнти⁴.

Нормативно-правове регулювання

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
2. Концепція розвитку національної інноваційної системи: затв. розпорядженням КМУ від 17.06.2009 р. № 680-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/680-2009-%D1%80>.
3. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: затв. розпорядженням КМУ від 10.07.2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80>.
4. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>.

Використана література

1. Innovations for infrastructure development and sustainable industrialization. (2017). New York United Nations Department of economic and social affairs. URL: <https://www.un.org/development/desa/en/news/nocat-uncategorized/infrastructure-dev.html>.

¹ Князевич, А. О. Модель функціонування ринків інновацій у складі інноваційної інфраструктури країни. *Економіка та держава*. 2017. № 3. С. 54.

² Митник А. К. Поняття наукового парку як суб'єкту правовідносин інтелектуальної власності. *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 58.

³ Там само. С. 58.

⁴ Там само. С. 58.

2. Е. М. Забарна, О. М. Козакова, В. А. Чередниченко та ін. Парадигма інноваційного розвитку в умовах ринкової трансформації: монографія / за заг. ред. Е. М. Забарної. Херсон : Олді-плюс, 2019. 92 с.
3. Гринько Т. В. Формування інноваційної інфраструктури України як основа активізації інноваційної діяльності підприємств. URL: http://vlp.com.ua/files/69_1.pdf.
4. Малойван В. В. Поняття інноваційної інфраструктури: підходи до визначення та ознаки. *Право та інновації*. 2017. № 1 (17). С. 27-33. URL: <http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/Maloyvan17.pdf>.
5. Hlibko S. V. Legal issues of the formation and functioning of the national innovation system in Ukraine. *Acta Innovations*. 2019. no. 32. Access mode. URL: <http://www.proakademia.eu/en/acta-innovations/publications/no-2019/>.
6. Марченко О. С. Національна інноваційна система як інтегратор знань. *Вісник Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого*. 2010. № 2. С. 24–35. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/1125/1/Marchenko_2012.pdf.
7. Антипова І. В. Інноваційний розвиток національної економіки в контексті створення інноваційних інфраструктур в освітній галузі URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/znpdduu/du/2010_148/001.pdf.
8. Жилінська О. І. Розвиток інноваційної інфраструктури. *Фінанси України*. 2005. №7. С. 57–67.
9. Олійник, О. С. Інноваційна інфраструктура: проблеми та перспективи розвитку. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2017. № 43. С. 150-160. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/arvchzu_2017_43_15.pdf.
10. Федулова, Л. І. “М’яка інфраструктура” у формуванні інноваційної екосистеми. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. Серія : Менеджмент та підприємництво в Україні. 2017. № 875. С. 243-253. URL: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/43845/2/2017n875_Fedulova_L_I-Soft_infrastructure_243-253.pdf.
11. Князевич, А. О. Модель функціонування ринків інновацій у складі інноваційної інфраструктури країни. *Економіка та держава*. 2017. № 3. С. 51-55. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ecde_2017_3_12.pdf.
12. Митник А. К. Поняття наукового парку як суб’єкту правовідносин інтелектуальної власності. *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 55-59. URL: http://nbu.gov.ua/UJRN/Pis_2016_2_12.

Рекомендована література

1. Атаманова Ю. Є. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави : монографія. Харків : ФІНН, 2008. 424 с.
2. Глібко С. В. Правове регулювання випуску та реалізації високотехнологічної продукції в Україні. *Економіко-правові проблеми розвитку та сприяння господарській діяльності в сучасних умовах*: зб. матеріалів круглого столу (м. Харків, 25 травня 2018 р.) / редкол.: М. П. Кучерявенко, О. О. Дмитрик, С. В. Глібко. Харків: Право, 2018. 280 с. С. 57–64.
3. Глібко С. В., Атаманова Ю. Є., Стріжкова А. В. Суб'єкти інноваційної інфраструктури. Аналіз правового регулювання діяльності інноваційних структур, підтримки малого та середнього підприємництва в Україні (регіональний аспект) : наукове видання / за ред. С. В. Глібка. Харків : Право, 2018. С. 30–41.
4. Георгієвський Ю.В. Органи управління національною інноваційною системою України: структурно-функціональний аналіз. Публічне право. 2019. № 2. URL: <http://dsr.univ.kiev.ua/pub/publish/4425/>.
5. Любчич А. М. Фінансування суб'єктів інноваційної інфраструктури в національному та зарубіжному законодавстві: порівняльна характеристика. *Право та інновації*. 2019. № 3(27). С. 7–13. URL: <http://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/download/549/498/>.
6. Нежиборець В. Інноваційна інфраструктура: проблеми, перспективи, рішення. URL: <http://www.ndiiv.org.ua/ua/library/view-innovatsiyana-infrastruktura-problemy-perspektyvyrishennja.html>.
7. Розгон О. В. Предмет договору про передачу ноу-хау як виду договору у сфері трансферу технологій. *Право та інновації*. 2019. № 2 (26). С. 29–34. URL: <http://ekhnuir.univer.kharkov.ua/handle/123456789/15093>.

Коментар

Проблема розвитку інфраструктури, на сьогоднішній день, існує в багатьох галузях. Для висвітлення цієї проблематики ми вирішили використати стратегічне планування, а саме нами було проаналізовано Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року¹, а також Проект роз-

¹ Про схвалення Стратегії розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року : Проект розпорядження Кабінету Міністрів України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=c9b6f0b0-1ed5-4aba-a25e-f824405ccc64&>.

порядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку промислового комплексу України на період до 2025 року»¹.

У Стратегії розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року зазначається, що одним із факторів розвитку високотехнологічних галузей є розвиток ІКТ інфраструктури. Але поруч з позитивними аспектами розвитку інфраструктури зазначається, що впровадження сучасних технологій зв'язку відбувається із суттєвим запізненням, в Україні присутнє явище цифрового розриву, відсутня консолідована державна стратегія розвитку ІКТ та забезпечення рівних, недискримінаційних та конкурентних умов. Все це спричинює уповільнений темп обміну інформацією, знаннями, досвідом і технологіями.

Також у Стратегії розвитку високотехнологічних галузей до 2025 хоча і зазначено, що напрямком розвитку високих технологій є наявна багатогалузева промислова інфраструктура, але у змісті Стратегії не ставиться за мету розвиток всього комплексу інфраструктури високотехнологічних галузей, а робиться акцент лише на розвитку транзитної інфраструктури.

Але наявні і позитивні аспекти у Стратегії розвитку високотехнологічних галузей до 2025 зазначається про розробку та імплементацію моделі офісів технологічного трансферу у наукових та навчальних закладах на основі кращих світових практик, що позитивно вплине на розвиток інфраструктури².

У Стратегії розвитку промислового комплексу України на період до 2025 року зазначається, що покращенню інфраструктури сприятиме розвиток транспортно-логістичної, інженерної, інформаційної, енергетичної та інших напрямків розвитку інфраструктури задля потреб промисловості є вкрай важливим напрямом дій держави в контексті сприяння якісному та кількісному зростанню промислового виробництва³.

¹ Про схвалення Стратегії розвитку промислового комплексу України на період до 2025 року : Проект розпорядження Кабінету Міністрів України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=10ef5b65-0209-4aa1-a724-49fd0877d8d6&title=Projekt Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainipro Skhvalennia Strategii Rozvitku Promislovogo Kompleksu Ukraini NaPeriod Do2025-Roku>.

² Про схвалення Стратегії розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року: Проект розпорядження Кабінету Міністрів України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=c9b6f0b0-1ed5-4aba-a25e-f824405ccc64&>.

³ Про схвалення Стратегії розвитку промислового комплексу України на період до 2025 року: Проект розпорядження Кабінету Міністрів України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=c9b6f0b0-1ed5-4aba-a25e-f824405ccc64&>.

Також у Стратегії розвитку промислового комплексу України на період до 2025 року міститься положення про спільне використання інфраструктурних об'єктів для розвитку промисловості регіонів, а також положення про зміцнення інституційної спроможності відповідних органів та забезпечення їхнього представництва в європейських та міжнародних організаціях, необхідного для реформування системи технічного регулювання. Але нічого не зазначено про механізм реалізації даних положень, що значно ускладнює розвиток інфраструктури¹.

Отже, проаналізувавши Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року», а також Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку промислового комплексу України на період до 2025 року», можна стверджувати, що інфраструктура України потребує суттєвих змін та реформування, оскільки сучасний її стан не передбачає діючих процедур реалізації та розвитку інфраструктури.

Інноваційна модель розвитку економіки є індикатором рівня конкурентоспроможності та національної безпеки держави, при цьому інноваційна інфраструктура є ключовим чинником у здатності країни бути конкурентоспроможними і визначає рівень розвитку економіки країни. Компоненти інноваційної інфраструктури країни включають: державні інвестиції в фундаментальні науки та комерціалізацію наукових розробок, освітню систему, підготовку/перепідготовку працівників та податкову політику, спрямовану на стимулювання інвестицій у дослідження та інновації².

Інноваційна інфраструктура – це простори, робочі місця, лабораторії та програми, що підтримують екосистему інновацій, де підприємці можуть знайти безпосередню підтримку для започаткування та ведення бізнесу³.

На цей час національна інноваційна інфраструктура перебуває у стані розбудови, тому, наявні законодавчі прогалини щодо регулювання діяльності окремих суб'єктів інноваційного процесу.

me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=10ef5b65-0209-4aa1-a724-49fd0877d8d6&title=ProjektRozporiadzhenniaKabinetuMinistrivUkrainiproSkhvalenniaStrategiiRozvituKuPromislovogoKompleksuUkrainiNaPeriodDo2025-Roku.

¹ Там само.

² Innovations for infrastructure development and sustainable industrialization. (2017). New York United Nations Department of economic and social affairs. URL: <https://www.un.org/development/desa/en/news/nocat-uncategorized/infrastructure-dev.html>.

³ Е. М. Забарна, О. М. Козакова, В. А. Чередниченко та ін. Парадигма інноваційного розвитку в умовах ринкової трансформації: монографія / за заг. ред. Е. М. Забарної. Херсон : Олді-плюс, 2019. 92 с.

Тобто першочерговим є завдання розбудови національної інноваційної інфраструктури, здатної забезпечити ефективне використання вітчизняного науково-технічного потенціалу, підвищення рівня інноваційності та конкурентоспроможності економіки країни.

Слід погодитись, що інноваційну інфраструктуру утворюють сукупність підприємств, організацій, установ, їхніх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, наукові, виробничі, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні, з питань трансферу технологій тощо). Основними елементами інноваційної інфраструктури є державні інноваційні фінансово-кредитні установи, венчурні компанії і фонди, зони інтенсивного науково-технічного розвитку (технополіси), технологічні парки (технопарки), інноваційні центри (технологічні, регіональні, галузеві), інкубатори (інноваційні, технологічні, інноваційного бізнесу), консалтингові (консультаційні) організації тощо¹.

Поняття «інноваційна інфраструктура» має нормативне визначення в спеціальному законі, який встановлює правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні і відповідні форми стимулювання державою інноваційних процесів та має спрямування на підтримку розвитку національної економіки інноваційним шляхом.

Так, згідно норм ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність»² від 04.07.2002 р. № 40-IV, інноваційна інфраструктура – це сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо).

Вищенаведене визначення поняття «інноваційна інфраструктура» містить перелік організаційно-правових форм для суб'єктів інноваційної інфраструктури, якими є: підприємства, установи, організації, їх об'єднання та асоціації та вказання на характер послуг, які надаються цими суб'єктами – послуги із забезпечення інноваційної діяльності. Однак, за думкою

¹ Гринько Т. В. Формування інноваційної інфраструктури України як основа активізації інноваційної діяльності підприємств. URL: http://vlp.com.ua/files/69_1.pdf.

² Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.

В. В. Малойван,¹ це визначення не встановлює статусу неінституційних елементів інноваційної інфраструктури (кластерів, зон високих технологій, технополісів тощо), які попри відсутність інституційної, суб'єктної природи, є об'єктивно існуючими та ефективно діючими елементами, і питання їх правового оформлення є актуальним.

Тобто Закон «Про інноваційну діяльність» чітко не визначає перелік учасників інноваційної інфраструктури, а тільки надається перелік їх функцій. Крім того, згідно із Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» до об'єктів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва належать бізнес-центри, бізнес-інкубатори, інноваційні бізнес-інкубатори, науково-технологічні центри, центри трансферу технологій, фонди підтримки малого підприємництва, лізингові компанії, консультативні центри, інші підприємства, установи та організації, основним завданням яких є сприяння розвитку малого і середнього підприємництва².

Отже, за критерієм функціонального призначення інноваційна інфраструктура містить такі елементи: бізнес-інноваційні, телекомунікаційні й торгові мережі, технопарки, бізнес-інкубатори, інноваційно-технологічні центри, консалтингові організації, фінансові структури тощо. Можна погодитися з тим, що головне призначення інноваційної інфраструктури полягає в підтримці, сприянні, а також ресурсному та організаційному забезпеченні інноваційного процесу (фінансово-кредитному, матеріально-технічному, інформаційному, кадровому). Слід відмітити, що формування інституцій інноваційної інфраструктури відбувається під впливом трьох груп чинників: законодавчих; організаційно-управлінських; економічних. Такі чинники повинні враховувати також існування складової підсистеми «інформаційна інфраструктура: технології, продукція та послуги»³.

О. С. Марченко під інноваційною інфраструктурою розуміє сукупність організацій наукової, суто інноваційної, ринкової і виробничої інфраструк-

¹ Малойван В. В. Поняття інноваційної інфраструктури: підходи до визначення та ознаки. URL: <http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/Maloyvan17.pdf>.

² Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI. Ст. 14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>.

³ Hlibko S. V. Legal issues of the formation and functioning of the national innovation system in Ukraine. Acta Innovations. 2019. no. 32. Access mode : <http://www.proakademia.eu/en/acta-innovations/publications/no-2019/>.

тур, до функцій яких належать обслуговування, організаційна та інформаційна підтримка сучасного інноваційного процесу на всіх його стадіях¹.

На думку І. В. Антипової, інноваційна інфраструктура – це сукупність суб'єктів інноваційної діяльності, що виконують функції обслуговування й сприяння інноваційним процесам².

О. І. Жилінська та Д. В. Чеберкус визначають в якості критерію належності до інноваційної інфраструктури не спеціалізовану організаційну форма, а фактичне надання суб'єктами науково-технічної та інноваційної діяльності відповідних послуг³.

Тобто, основними критеріями належності суб'єкта до інноваційної інфраструктури є виконання функцій із забезпечення інноваційної діяльності.

Висвітлені у нормативному визначенні та окреслені науковцями характеристики поняття інноваційної інфраструктури дають змогу виокремити низку її основних (конститутивних) ознак, серед яких слід вирізнити основні (конструктивні) та другорядні. Основними (конструктивними) ознаками інноваційної інфраструктури є такі її характеристики, які у своїй сукупності визначають та утворюють вказане явище, даючи сутнісну характеристику його природи. Такі ознаки повною мірою розкривають зміст та природу досліджуваного явища та є поняттяутворюючими для інноваційної інфраструктури. Другорядні ознаки – це цілеорієнтовані характеристики, направлені на побудову ефективно діючої інноваційної інфраструктури, що повною мірою виконує поставлені перед нею завдання⁴.

Особливої уваги при розгляді змісту інноваційної інфраструктури потребує визначення її складових.

Концепція розвитку національної інноваційної системи, яку схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.06.2009 № 680-р⁵, визначає, що національна інноваційна система включає підсистему інноваційної інфраструктури, що складається з виробничо-технологічної, фі-

¹ Марченко О. С. Національна інноваційна система як інтегратор знань. *Вісн. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого*. 2010. № 2. С. 24–35. С. 27.

² Антипова І. В. Інноваційний розвиток національної економіки в контексті створення інноваційних інфраструктур в освітній галузі. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/znppddu/du/2010_148/001.pdf.

³ Жилінська О. І. Розвиток інноваційної інфраструктури. *Фінанси України*. 2005. № 7. С. 57–67.

⁴ Малоїван В. В. Поняття інноваційної інфраструктури: підходи до визначення та ознаки. <http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/Maloivan17.pdf>.

⁵ Концепція розвитку національної інноваційної системи: розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.06.2009 р. № 680-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/680-2009-%D1%80>.

нансової, інформаційно-аналітичної та експертно-консалтингової складової, а також з технополісів, технологічних та наукових парків, інноваційних центрів та центрів трансферу технологій, бізнес-інкубаторів та інноваційних структур інших типів; інформаційних мереж науково-технічної інформації, експертно-консалтингових та інжинірингових фірм, інституційних державних та приватних інвесторів. Таким чином, Концепція розвитку національної інноваційної системи визначає наступні складові інноваційної інфраструктури: 1) виробничо-технологічна, фінансова, інформаційно-аналітична та експертно-консалтингова складові; 2) технополіси, технологічні та наукові парки; 3) інноваційні центри та центри трансферу технологій, бізнес-інкубатори та інноваційні структури інших типів; 4) інформаційні мережі науково-технічної інформації; 5) експертно-консалтингові та інжинірингові фірми; 6) інституційні державні та приватні інвестори.

Також у Концепції розвитку національної інноваційної системи встановлюється, що однією з причин зниження рівню технологічного та інноваційного потенціалу національної економіки є нерозвинута інноваційна інфраструктура та визначаються основні завдання щодо розвитку національної інноваційної системи та шляхи їх вирішення у напрямі розвитку інноваційної інфраструктури. Так основними завданнями є: 1) забезпечення розвитку системи фінансово-кредитної підтримки реалізації конкурентоспроможних науково-технічних та інноваційних програм і проєктів; 2) забезпечення розвитку виробничо-технологічної інноваційної інфраструктури; 3) забезпечення розвитку ефективної інформаційно-аналітичної та експертно-консалтингової інфраструктури інноваційної діяльності; 4) створення умов для трансферу технологій та підвищення ефективності охорони прав інтелектуальної власності.

Слід звернути особливу увагу на те, що Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року (далі – Стратегія), яку схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р, серед основних бар'єрів для розвитку інновацій в Україні визначає недосконалість інституцій, зокрема політичного, регуляторного та бізнес-середовища та слабо розвинуту інфраструктуру, у тому числі інноваційну.

Також Стратегія містить статистичні дані щодо сучасного стану функціонування та розвитку інноваційної інфраструктури. Так, на сьогодні в Україні створено та функціонують: 40 індустриальних парків (з яких 31 наявний у Реєстрі індустриальних (промислових) парків), 26 наукових парків,

16 технопарків, 24 центри інновацій та технологічного трансферу, 22 інноваційних центри, 38 центрів комерціалізації, 24 інноваційних бізнес-інкубатори, один інвестиційно-технологічний кластер, більше 30 кластерів, одне інноваційно-виробниче об'єднання, інші стартап-школи (суб'єкти господарювання, які надають теоретичні знання та практичні навички у сфері створення та діяльності стартапів), інкубаційні програми (програми для новостворених підприємств, спрямовані на розвиток стартапу), центри інтелектуальної власності (суб'єкти господарювання, що забезпечують реалізацію освітньо-професійних, освітньо-наукових та наукових програм, а також підвищення кваліфікації працівників у сфері інтелектуальної власності), венчурні та інвестиційні фонди, центри науково-технічної та економічної діяльності тощо¹. Тобто в інноваційному середовищі малочисельними залишаються венчурні фонди та центри трансферу технологій, сучасний стан розбудови інноваційної інфраструктури характеризується низьким рівнем підтримки діяльності винахідників та науковців щодо певних науково-технічних розробок та використання наукового потенціалу, на даний час також відсутній реальний механізм стимулювання створення інноваційної інфраструктури.

Формування та сталий розвиток інноваційної інфраструктури повинен бути пріоритетом державної інноваційної політики та відповідати реальним потребам при обов'язковому залученні державних і недержавних ресурсів.

На сучасному етапі розвитку національної інноваційної системи першочерговими завданнями повинні бути законодавче врегулювання діяльності суб'єктів інноваційної інфраструктури, в тому числі щодо державної підтримки елементів інноваційної інфраструктури або суб'єктів господарювання, що провадять інноваційну діяльність. Необхідно забезпечити державну підтримку створення та ефективного функціонування елементів інноваційної інфраструктури у закладах вищої освіти, наукових установах та інших суб'єктах інноваційної діяльності.

При цьому необхідно врегулювати прогалини, які існують у законодавстві щодо створення та функціонування певних елементів інноваційної інфраструктури шляхом розробки відповідних нормативно-правових актів.

В умовах постіндустріального суспільства інфраструктура – це ключова складова підтримувального середовища, на основі якого формується

¹ Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року: затв. Розпорядженням КМУ від 10.07.2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80>.

національна інноваційна система та її модулі – інноваційні екосистеми різного рівня. До її складу належать: матеріально-технічні об'єкти; система фінансової підтримки, включаючи венчурну індустрію; інфраструктура сервісів і компетенцій, що спеціалізується на наданні послуг високотехнологічним компаніям; інформаційні системи, які забезпечують взаємодію й обмін даними між учасниками інноваційної екосистеми¹.

По-перше, інноваційна інфраструктура – це штучно створене середовище, яке призначене для стимулювання інноваційної діяльності. По-друге, інноваційна інфраструктура – це динамічна саморегулююча система ринків послуг².

2.3. Наукові парки

Терміни

Науковий парк – юридична особа, що створюється з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення і виконання проектів наукового парку³.

Партнери наукового парку – суб'єкти господарювання, що уклали з науковим парком договір про партнерство⁴.

Пріоритетні напрями діяльності наукового парку – економічно і соціально зумовлені наукові, науково-технічні та інноваційні напрями діяльності, що відповідають меті створення наукового парку, галузевому профілю та/або спеціалізації вищого навчального закладу та/або наукової установи (які є базовими елементами наукового парку), враховують потреби регіону (території), в якому створено науковий парк, та узгоджуються з напрямками діяльності, визначеними законами України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» та іншими законодавчими актами України в науковій, науково-технічній та інноваційній сферах⁵.

¹ Федулова, Л. І. “М'яка інфраструктура” у формуванні інноваційної екосистеми. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Менеджмент та підприємництво в Україні. 2017. № 875. С. 245.

² Князевич А. О. Модель функціонування ринків інновацій у складі інноваційної інфраструктури країни. *Економіка та держава*. 2017. № 3. С. 55.

³ Про наукові парки: Закон України від 25.06.2009 р. № 1563-VI. Ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1563-17#Text>.

⁴ Там само.

⁵ Там само.

Проект наукового парку – пакет документів, що визначає процедуру і комплекс необхідних заходів щодо розроблення, створення та реалізації інноваційного продукту чи інноваційної продукції і містить дані про матеріально-технічні, фінансові, кадрові ресурси, необхідні для виконання науковим парком та його партнерами проекту наукового парку згідно з вимогами цього Закону¹.

Засновники наукового парку – вищий навчальний заклад IV рівня акредитації (далі – вищий навчальний заклад) та/або наукова установа та інші юридичні особи, що уклали засновницький договір про створення наукового парку².

Договір про партнерство з науковим парком – договір між науковим парком і суб'єктами господарювання щодо умов участі суб'єктів господарювання у процесі розроблення та виконання проектів наукового парку³.

Замовники продукції наукового парку – установи, організації, підприємства, вітчизняні та іноземні компанії усіх форм власності, що замовляють і повністю сплачують вартість виконання конкретних розробок чи послуг за проектами наукового парку⁴.

Нормативно-правове регулювання

1. Про наукові парки: Закон України від 25.06.2009 р. № 1563-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2009 р. № 51. С. 1859. Ст. 757. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1563-17#Text>.
2. Про науковий парк «Київська політехніка». Закон України від 22.12.2006. № 523-V. *Урядовий кур'єр*. 2007. № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/523-16#Text>.
3. Порядок погодження рішення про створення наукового парку: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 03.02.2010 р. N 93. *Офіційний вісник України*. 2010 р. № 8. Ст. 393. URL: <https://www.kmu.gov.ua/pras/243275011>.
4. Про утворення Української державної інноваційної компанії: Постанова КМУ від 13.04.2000 р. № 654. *Офіційний вісник України*. 2000 р. № 16. Ст. 674. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2000-%D0%BF#Text>.

¹ Про наукові парки: Закон України від 25.06.2009 р. № 1563-VI. Ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1563-17#Text>.

² Там само.

³ Там само.

⁴ Про науковий парк «Київська політехніка». Закон України від 22.12.2006. № 523-V. *Урядовий кур'єр*. 2007. № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/523-16#Text>. Ст. 1.

5. Питання Державної інноваційної фінансово-кредитної установи: Постанова КМУ від 15 червня 2000 р. № 979. *Офіційний вісник України*. 2000. № 25. Ст. 1048. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/979-2000-%D0%BF#Text>.
6. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки: Закон України від 11.07.2001 р. № 2623-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text>.
7. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.
8. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 р. № 143-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16#Text>.
9. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.
10. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
11. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
12. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

Використана література

1. Глібок С. В. Правове регулювання діяльності наукового парку як суб'єкта національної інноваційної системи. *Право та інновації*. 2017. № 4. С. 15-27. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apir_2017_4_4.pdf.
2. Заліско А. В. Правовий статус наукових парків як юридичних осіб приватного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 7. С. 89-93. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rcrt=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwj4ZC1v6TrAhVrs4sKHcejDP8QFjACegQIARAB&url=http%3A%2F%2F194.44.152.155%2Felib%2Flocal%2F1755.pdf&usg=AOvVaw25ZA6iI49-uATNiI5YbxcP>.
3. Чернюк В. Наукові парки в Україні – стан та проблеми діяльності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 1/2016. С. 68-75. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Tpiv_2016_1_9.pdf.

4. Mind the Gaps. Economical Aspects in the Legal Thinking. Tomasz Bekrycht, Sergiy Glibko, Bartosz Wojciechowski (Ed.). Łoźd: Uniwersytetu Łoźdzkiego, 2018.
5. Митник А. К. Поняття наукового парку як суб'єкту правовідносин інтелектуальної власності. *Право і суспільство*. 2016. №2. С. 55-59. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Pis_2016_2_12.pdf.
6. Митник А. К. Державно-приватне партнерство з погляду підтримки наукових парків як суб'єктів інтелектуальної власності. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2016. №1. С. 69-76. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vznu_Jur_2016_1_12.pdf.
7. Чернюк В. Правове регулювання інтелектуальної власності наукового парку: проблеми та шляхи їх вирішення. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 6. URL: <http://uran.inprojournal.org/article/view/188334>.
8. Чернюк В. Удосконалення правового регулювання внесення об'єктів права інтелектуальної власності до статутного капіталу наукового парку. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 3. URL: <http://uran.inprojournal.org/article/download/173816/173686>.
9. Россіхін В. В., Россіхіна Г. В., Панайотіс Хаджисему. Наукові парки як частина інноваційної моделі розвитку: світовий досвід та українська практика. освітній простір в контексті суспільних трансформацій: виклики сьогодення та пріоритети розвитку. *Інновації у вітчизняній освіті: надбання та стратегічні перспективи розвитку* : матер. міжнар. наук-практ. конф. (м Харків, 29-30 травня 2019 р). С. 72-76. Харків, 2019. URL: <https://ojs.htek.com.ua/index.php/htek/article/download/16/16>.

Рекомендована література

1. Ємельянова І. А., Блажко В. В., Смачило В. В. Створення наукового парку як засіб комерціалізації інноваційних розробок в будівництві. *Молодий вчений*. 2014. № 4 (7). С.58-60. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2014/4/14.pdf>.
2. Коюда О. П. Практичні аспекти створення наукового парку на базі вищого навчального закладу. *Науково-технічна інформація*. 2010. № 4. С. 7-10. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.

- exe? C21COM=2&I21 DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/NTI_2010_4_4.pdf.
3. Куриляк В. Є. Кластери та наукові парки як ефективний засіб переходу до економіки інноваційного типу. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2016. № 3. С. 101-106. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vddma_2016_3_21.pdf.
 4. Куриляк В. Кластери та наукові парки як рухома сила процвітання в умовах глобальної економіки. *Вісник економічної науки України*. 2013. № 2. С. 71-74. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21 DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Venu_2013_2_20.pdf.
 5. Куцурубова-Шевченко О. В. Господарсько-правові аспекти функціонування наукових парків. *Правничий часопис Донецького університету*. 2013. № 2. С. 11-20. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Pchdu_2013_2_4.pdf.
 6. Лук'яненко, Д. Г., Лук'яненко, О. Д., Дорошенко, О. С. Наукові парки в розвитку стратегічного партнерства науки, бізнесу і освіти. *Стратегія економічного розвитку України*. 2013. № 33. С. 4-9. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/seru_2013_33_3.pdf.
 7. Ляшенко В., Землянкін А., Підоричева І., Бережна Т. Перспективи розвитку наукових парків як елементів інфраструктури інноваційного підприємництва в Україні. *Вісник економічної науки України*. 2012. № 2 (22). С. 71-90. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/45054>.
 8. Митник А. К. Державно-приватне партнерство з погляду підтримки наукових парків як суб'єктів інтелектуальної власності. *Вісник Запорізького національного університету*. Серія : Юридичні науки. 2016. № 1. С. 69-76. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe? C21COM=2&I21 DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vznu_Jur_2016_1_12.pdf.
 9. Митник А. К. Класифікація наукових парків як суб'єктів правовідносин інтелектуальної власності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2016. №. 2. С. 25-28. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN

- N&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/nvuzhpr_2016_37(2)_7.pdf.
10. Митник А. К. Майнові права наукового парку на об'єкти інтелектуальної власності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2016. № 19. С. 84-86. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvmgu_jur_2016_19_24.pdf.
 11. Митник А. К. Особисті немайнові та майнові права співробітника наукового парку на об'єкти інтелектуальної власності. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Юридичні науки. 2016. Вип 2. Т. 1. С. 84-88. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvkhdu_jur_2016_2\(1\)_22.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvkhdu_jur_2016_2(1)_22.pdf).
 12. Митник А. К. Поняття наукового парку як суб'єкту правовідносин інтелектуальної власності. *Право і суспільство*. № 2. 2016. С. 55-59. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Pis_2016_2_12.pdf.
 13. Опришко Д. Науковий парк або корпорація науковий парк - підходи та пропозиції. *Юридична Україна*. 2013. № 7. С. 70-75. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/urykr_2013_7_14.pdf.
 14. Петришин Г. П. Наукові парки: функціонально-технічні та територіально-просторові напрями розвитку. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Архітектура. 2013. № 757. С. 239-247. URL: <http://ena.lp.edu.ua/handle/ntb/21425>.
 15. Петухова О. М. Науковий парк як джерело інноваційного розвитку. *Вісник ЖДТУ*. 2014. №1 (67). С. 107-111. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/handle/123456789/2281>.
 16. Сарана С. Спеціальні податкові режими технологічних та наукових парків. *Реформування національної економіки на макро, мезо та мікрорівнях*. 2012. Секція 1. С. 250-253. URL: https://uu.edu.ua/upload/Nauka/Electronni_naukovi_vidannya/Naukovi_doslidzhennya_molodi_Dubno_2012.pdf#page=250.
 17. Чернюк В. Удосконалення правового регулювання внесення об'єктів права інтелектуальної власності до статутного капіталу наукового пар-

- ку. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 3. С. 78-83. URL: <http://uran.inprojournal.org/article/view/173816>.
18. Чернюк, В. І. Наукові парки в Україні – стан та проблеми діяльності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2016. № 1. С. 68–75. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Triv_2016_1_9.pdf.
 19. Зеліско А. В. Підстави та порядок передачі майнових прав інтелектуальної власності ВНЗ як вкладу до статутного капіталу наукових парків. *Актуальні проблеми приватного права* : матер. наук.-практ. конф., присвяч. 97-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф. В. П. Маслова (м. Харків, 22 лют. 2019 р). Харків, 2019. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2019/Tezu_Maslov_2019.pdf#page=47.
 20. Постригань, Т. В. Розвиток наукових парків на базі університетів США: історико-правовий аспект. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2017. № 3. С. 32-37. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Triv_2017_3_6.pdf.
 21. Зінченко О. Розвиток наукових парків в умовах формування іміджу регіона: світовий досвід та українські реалії. *Вісник Приазовського Державного Технічного Університету*. Серія : Економічні науки. 2018. № 35. С. 190-196. URL: <http://ves.pstu.edu/article/download/141332/138370>.
 22. Полінкевич О. М. Реалізація партнерських відносин освітньо-наукових установ та бізнесу через науково-технологічні парки. *Фінансове забезпечення інноваційних проєктів малого та середнього бізнесу: глобальні виклики та українські реалії*: зб. матер. І Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 7 груд. 2016 р.). Київ, 2016. С. 10-13. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/20785/10-13.pdf?sequence=1>.
 23. Алексєєнко І. Г. Питання організації діяльності наукових парків як суб'єктів інноваційної діяльності в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. Спецвипуск. Ч. 1. 2017. С. 62–65. URL: http://apnl.dnu.in.ua/tom_1_2017/16.pdf.

Коментар

Польські науковці при розгляді систем управління парками виділяють чотири можливі моделі¹:

¹ Глібко С. В. Правове регулювання діяльності наукового парку як суб'єкта національної інноваційної системи. *Право та інновації*. 2017. № 4. С. 22-23.

- Модель I – університетський науковий парк – парк є невід’ємною частиною університету.
- Модель II – незалежна організація – товариство з обмеженою відповідальністю.
- Модель III – корпоративний парк – акціонерне товариство.
- Модель IV – мережевий парк.

Щодо організаційно-правової форми, то найбільш відповідною до функцій наукового парку є організаційно-правова форма товариства з обмеженою відповідальністю або акціонерного товариства, що надасть змогу виконати стандарти корпоративного управління та здійснювати всі можливі функції, пов’язані з участю в інноваційному процесі, у тому числі одержувати фінансування та інвестування з відповідних іноземних фінансових установ, а учасникам наукового парку брати участь в управлінні¹.

Щодо функцій наукових парків та їх місця в НІС, то за наявності найбільш поширених систем державного фінансування інноваційної діяльності, таких як інституційне, проектне, індивідуальне, в Україні наукові парки можуть виконувати значну роль у будь-якій системі фінансування. За своїми організаційно-правовими ознаками, функціональними можливостями, наявним підґрунтям для створення прозорої, наукоємної експертної діяльності наукового парку можуть виконувати функції інших суб’єктів інноваційної інфраструктури: бізнес-інкубаторів, науково-технологічних центрів, центрів трансферу технологій, центрів колективного доступу до наукового обладнання тощо².

Щодо управління науковим парком, то важливим є закріплення в Законі України «Про наукові парки» положення про необхідність створення прозорої системи корпоративного управління науковими парками, насамперед через підвищення ролі вчених рад засновників – ЗВО або НУ, створення та визначення наглядових науково-технічних рад та утворення додаткових експертних органів для виконання функцій, пов’язаних з публічними відносинами в національній інноваційній системі³.

Щодо визначення місця наукового парку у регіональних економічних системах або регіональних інноваційних інфраструктурах, то в законодавстві необхідно визначити місце наукового парку не тільки як об’єктів державної підтримки, але і як інфраструктурних суб’єктів НІС, які беруть

¹ Глібо С. В. Правове регулювання діяльності наукового парку як суб’єкта національної інноваційної системи. *Право та інновації*. 2017. № 4. С. 23.

² Там само. С. 23.

³ Там само. С. 24.

участь у відповідних механізмах підтримки та розвитку інноваційної діяльності. На місцевому рівні необхідно передбачити можливість поєднання в наукових парках функцій інших суб'єктів інфраструктури і використання такого системного підходу насамперед при формуванні регіональних програм підтримки інноваційної діяльності та регіональних інноваційних систем, передбачивши обов'язкову участь наукових парків у таких процесах¹.

Цивільний Кодекс України в якості загального правила встановлює універсальну правоздатність юридичних осіб, яка полягає у тому, що юридична особа здатна мати такі ж права та обов'язки, як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині². Однак аналіз правового статусу окремих видів юридичних осіб свідчить про наявність у них спеціальної правоздатності. Наприклад, правовий статус наукових парків визначається спеціальною метою їх створення – реалізацією інноваційних проектів для комерціалізації інноваційних продуктів та впровадження їх на вітчизняному і закордонному ринках. Вказане підтверджується Законом України «Про наукові парки»,³ відповідно до якого у рамках діяльності наукового парку не допускається здійснення таких видів діяльності як торговельно-посередницька діяльність, надання послуг побутового призначення, виробництво і переробка підакцизних товарів та інших, що не відповідають меті наукового парку. Тому можна стверджувати, що для наукових парків притаманною є спеціальна правоздатність, яка визначається та зумовлюється метою, задля здійснення якої було їх створено. Фактично, саме інноваційний характер діяльності наукового парку визначає його спеціальну правоздатність⁴.

На підставі аналізу Закону України «Про наукові парки»,⁵ зокрема понять «засновники наукового парку» та «науковий парк», можна зробити висновок, що законодавець виділяє окрему категорію «засновників наукового парку» та «ініціаторів створення наукового парку». Коло ініціаторів створення є вужче, ніж коло засновників наукового парку, оскільки першими можуть бути лише вищий навчальний заклад та/або наукова установа, в той час як засновниками, окрім того, можуть виступати «інші юридичні особи, що уклали засно-

¹ Глібо С. В. Правове регулювання діяльності наукового парку як суб'єкта національної інноваційної системи. *Право та інновації*. 2017. № 4. С. 24.

² Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Ст. 91.

³ Про наукові парки: Закон України від 25.06.2009 № 1563-VI. Ст. 6

⁴ Заліско А. В. Правовий статус наукових парків як юридичних осіб приватного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 7. С. 90-91.

⁵ Про наукові парки: Закон України від 25.06.2009 р. № 1563-VI. Ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1563-17#Text>.

вницький договір про створення наукового парку». Виокремлюючи ініціаторів створення наукового парку та його засновників, законодавець не вказує на відмінності у їх правовому статусі та не врегульовує під час створення наукових парків, в якості окремого етапу, порядку «ініціювання їх створення». Мабуть, вводячи у визначення поняття наукового парку положення про його «створення з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи», законодавець мав на увазі зробити наголос на тому, що вказані категорії засновників є обов'язковими при створенні наукових парків¹.

2.4. Технологічні парки

Терміни

Технологічний парк (технопарк) – юридична особа або група юридичних осіб, що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів з метою створення організаційних засад виконання проектів технологічних парків з виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції².

Учасники технологічного парку – юридичні особи – суб'єкти наукової, науково-технічної, підприємницької діяльності, що уклали між собою договір³.

Керівний орган технологічного парку – юридична особа – один з учасників технологічного парку, який від імені учасників технопарку відкриває спеціальний рахунок технологічного парку і на якого за договором покладені функції поточного керівництва діяльністю технологічного парку, у тому числі щодо оформлення проектів технологічного парку, використання в установленому цим Законом порядку коштів спеціального рахунку технологічного парку, контролю за використанням коштів спеціальних рахунків учасників технологічного парку, перевірки та підготовки пропозицій щодо внесення змін або припинення виконання проектів технологічного парку, підготовки звітів про діяльність технологічного парку, представлення інтересів учасників технологічного парку в органах державної влади

¹ Заліско А. В. Правовий статус наукових парків як юридичних осіб приватного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 7. С. 91.

² Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків: Закон України від 16.07.1999 р. № 991-ХІV. п. 1 ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14#Text>.

³ Там само. П. 3 ст. 1.

та органах місцевого самоврядування, укладання відповідно до законодавства договорів від імені технологічного парку, та інші функції відповідно до договору¹.

Проект технологічного парку – підготовлений технологічним парком комплект документів, який включає опис взаємозв'язаних заходів технологічного парку, визначає його учасників та спільні підприємства (виконавців проекту), співвиконавців і виробників продукції щодо проведення наукових досліджень, технічного, технологічного, конструкторського проектування, випуску дослідних партій і промислового виробництва інноваційної продукції, а також щодо фінансового, кадрового, маркетингового та комерційного забезпечення виробничого впровадження нових товарів і надання послуг, що пройшов у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку експертизу і внесений до державного реєстру, який веде центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності. Номенклатура та обсяги ввезення в Україну необхідних для реалізації проекту технологічного парку матеріалів, устаткування, обладнання, комплектуючих та інших товарів, а також об'єми експериментального, дослідного та промислового виробництва інноваційної продукції визначаються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, індивідуально для кожного проекту².

Спеціальний режим інноваційної діяльності – правовий режим, який передбачає надання державної підтримки щодо стимулювання діяльності технологічних парків, їх учасників та спільних підприємств при реалізації проектів за пріоритетними напрямками діяльності технологічних парків³.

Пріоритетні напрями діяльності технологічного парку – економічно і соціально зумовлені напрями науково-технічної та інноваційної діяльності технологічного парку, що відповідають визначеним законодавством науково-технічним та інноваційним пріоритетам і спрямовані на промислове виробництво конкурентоспроможної високотехнологічної та інноваційної продукції і насичення нею внутрішнього ринку та забезпечення експортного потенціалу держави⁴.

¹ Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків: Закон України від 16.07.1999 р. № 991-XIV. П. 1 ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14#Text>.

² Там само. П. 6 ст. 1.

³ Там само. п. 7 ст. 1.

⁴ Там само. П. 8 ст. 1.

Дослідницький парк – здійснює неприбутковий, фундаментально-прикладний науковий трансфер. Проекти та розробки мають прикладне значення на довгострокову перспективу - понад 10 років. Визначальною щодо створення та розвитку технопарку є державна підтримка¹.

Науково-технологічний парк – здійснює прибутковий/неприбутковий прикладний науково-експериментальний трансфер. Період, починаючи зі стадії прикладних ННТР до стадії виробництва нового продукту триває понад 5 років. Застосовується паритетна форма підтримки з боку держави та бізнесу².

Промислово-технологічний парк – здійснює прибуткову діяльність, сутність якої полягає у тимчасовому використанні площ, приміщень та обладнання для організації технологічного виробництва³.

Нормативно-правове регулювання

1. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків : Закон України від 16.07.1999 р. № 991-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 40. Ст. 363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14#Text>.
2. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
3. Про затвердження Положення про Комісію з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів: Постанова КМУ від 06.08.2003 р. № 1219. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1219-2003-%D0%BF>.
4. Про утворення Державного комітету України з питань науково-технічного та інноваційного розвитку: постанова Кабінету Міністрів України від 07.04.2010 р. № 290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/290-2010-%D0%BF>.
5. Деякі питання організації діяльності технологічних парків: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2011 р. № 1657. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1657-2006-%D0%BF>.
6. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України: постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 р. № 630. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF>.

¹ Бойко О. М. Технологічні парки як механізм стимулювання інноваційної діяльності реального сектору економіки держави. *Економіка і управління*. 2016. № 3. С. 39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econupr_2016_3_7.

² Там само.

³ Там само.

7. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки: Закон України від 11.07.2001 р. № 2623-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text>.
8. Конституція України : Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

Використана література

1. Уханова І. О. Розвиток та функціонування технопарків: світовий досвід та специфіка в Україні : монографія. Одеса, 2012. 131 с. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1551>.
2. Уханова І. О. Розвиток технопаркових структур в системі забезпечення державної інноваційної політики в Україні : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03. Одеса, 2014. 209 с. С. 185–202. URL: <http://dspace.opu.ua/jspui/handle/123456789/2835>.
3. Зробок О. О., Макалюк І. В. Технологічні парки України: особливості функціонування та зарубіжний досвід. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2017. Вип. 20. С. 63-71. URL: <http://sb-keip.kpi.ua/article/view/103552>.
4. Малойван В. В. Господарсько-правове забезпечення діяльності суб'єктів інноваційної інфраструктури. URL: https://drive.google.com/file/d/1_SAaGXKc42UQPnQwjOUOIXUuMwyRN5Rn/view.
5. Лазарева Є. В. Роль і функції технологічних парків у формуванні інноваційної інфраструктури країни. *Економіка: реалії часу*. 2014. № 3. С. 196-202. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/econrch_2014_3_31.pdf.
6. Смерницький Д. В. Наукові і технологічні парки як оптимальна форма науково-технічної діяльності. *Сучасна спеціальна техніка*. 2014. №4 (39). С. 146-152. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/2643/1/%D0%A1%D0%BC%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%94.%20%D0%92..pdf>.
7. Тараненко О. М., Корновенко, С. В. Технопарки в Україні як елемент інноваційної інфраструктури. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2014. № 1 (2). С. 44-48. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Траєив_2014_1\(2\)_8.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Траєив_2014_1(2)_8.pdf).
8. Кваша, Т. К. Науково-технологічні парки: теоретичні та практичні аспекти створення й міжнародний досвід розвитку. *Наука, технології*,

- інновації. 2017. № 4. С. 10-26. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/150842/02-Kvasha.pdf?sequence=1>.
9. Бойко О. М. Технологічні парки як механізм стимулювання інноваційної діяльності реального сектору економіки держави. *Економіка і управління*. 2016. № 3. С. 38-45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econupr_2016_3_7.
 10. Žuvela I. Znanstveno-tehnološki parkovi. Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci. 1993. URL: <https://hrcak.srce.hr/zbornik-radova-efr>.

Рекомендована література

1. Zahabioun, S. Identification of CSF for establishing and developing ICT parks in Iran. Master's Thesis, Lulea University of Technology, 2009.
2. Ngah, R., & Ibrahim, A. R. The Relationship of Intellectual Capital, Innovation and Organizational Performance: a Preliminary Study in Malaysian SMEs. *International Journal of Management Innovation Systems*. 2009. № 1(1). P. 1-13.
3. West Head, P., Batstone, S., & Martin, F. Technology-based firms located on Science Parks: The applicability of bullock's soft-hard model. *Enterprise Innovate. Management Studies*. 2000. № 1. P. 107-139.
4. Hansson, F., Husted, K., & Vestergaard, J. Second generation science parks: From structural holes jockeys to social capital catalysts of knowledge society. *Technovation*. 2005. № 25. P. 1039-1049.
5. Mind the Gaps. Economical Aspects in the Legal Thinking: monograph. T. Bekrycht, B. Wojciechowski, S. Glibko (Ed.). Lodz : Uniwersytetu Lodzkiego, 2018. 243 p. URL: <https://www.ceeol.com/search/book-detail?id=669216>.
6. Сарана С. Спеціальні податкові режими технологічних та наукових парків. *Публічне право*. № 3 (7). 2012. С. 83-90. URL: <http://www.yourfuture.org.ua/ua/pb/2012/7/Sarana.pdf>.
7. Проект Постанови про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Національна інноваційна система: стан та законодавче забезпечення розвитку» від 06.07.2018 р. № 8571. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64374.
8. Постригань, Т. Л. Технологічні парки на базі університетів Франції: питання правового регулювання. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2018. № 2. С. 73-78. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Tpiv_2018_2_10.pdf.
9. Губерник, А. Специфіка формування технопарків на півдні України. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2015. № 1. С. 247-255. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21

COM=2&I21DBN=UJRN&P21 DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Sepid_2015_1_30.pdf.

Коментар

Інновація є одним із найважливіших темпів зростання особливо, в країнах, що розвиваються. Творчість і інновації не тільки спонукає ділових партнерів до надання більш конкурентоспроможної продукції, але також допомагають знижувати собівартість виробництва, що підвищує продуктивність та ефективність.

Історично технологічні парки створювались за ідеєю кластерів. Уже наприкінці сорокових і п'ятдесятих років ХХ ст. були створені перші форми технопарків: Menlo Park, the Stanford Industrial Park (нині Науковий парк), який був попередником того, що зараз називається Силіконовою долиною. Вона сьогодні являє собою зону найбільшої концентрації високотехнологічних новаторів ІТ-сфери.

Технологічні парки – специфічна форма підприємництва, яка зародилася посеред 20 століття. Це те місце, де поєднуються: технології, підприємництво, знання, нововведення та творчий потенціал задля розвитку креативного бачення, ідей та нових цінностей. Технологічний парк, як один з найбільш значних центрів прийому та обробки ідей та інноваційних проєктів відіграє важливу роль у створенні інновацій всепроникності. Розширення можливостей технологічного парку та вдосконалення передумов прийняття новаторських ідей може дати країнам можливість розвитку інновацій та технології. У сучасному суспільстві технопарки є доволі розповсюдженими, так би мовити, структурами. Вони створюються та розвиваються у співпраці з вищими навчальними закладами і таким чином, являють собою зв'язок між знаннями, освітою, високими технологіями та підприємництвом.

На сьогодні в Україні зареєстровано 14 технопарків та згідно з Законом України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» та даних Єдиного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань станом на 2018 рік, інформацію щодо співвідношення частини внеску встановити не можливо, у зв'язку з її відсутністю. В Україні правовий статус технопарків регламентовано Законом України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків». Згідно з ст. 1 зазначеного нормативно-правового акта технопарк становить собою юридичну особу (або групу юридичних осіб), що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення

юридичної особи та без об'єднання вкладів з метою створення організаційних засад виконання проектів технологічних парків з виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції.

З наведеного виділимо такі ознаки технологічних парків: 1) є юридичними особами (однією або групою таких осіб); 2) такі юридичні особи діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів; 3) метою створення технопарку є формування організаційних засад виконання проектів; 4) діяльність технологічних парків пов'язана з виробничим впровадженням наукоємних розробок, високих технологій та забезпеченням промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції.

За словами I. Žuvela, загальноприйняті цілі технопарків: 1) створення нових форм співпраці між науковими дослідженнями та сучасним виробництвом, тим самим швидше передаючи наукові результати в економічній зоні; 2) спосіб модернізації призводить до прискорення перебудови існуючої галузі; 3) вони прискорюють розвиток всього регіону шляхом створення робочих місць, інфраструктури, піднімаючи наукові та культурні стандарти; 4) вони підвищують рівень корпоративної культури та етики. Такі міркування є цілком логічними, технологічні парки є суб'єктом інноваційної інфраструктури, метою якого є впровадження нових наукових розробок, більш якісних та ефективних технологій¹.

I. O. Уханова не зупиняється на розгляді мети створення технологічних парків, а визначає їх функції: 1) сприяння виробничому освоєнню наукоємних технологій; Інноваційно-інвестиційні процеси в національній економіці та підприємстві; 2) сприяння швидкій комерціалізації інноваційних ідей; 3) підтримка створення нових інноваційних структур та інноваційного підприємництва; 4) залучення промислового та банківського капіталу в інноваційну сферу; 5) вироблення та просування на ринок конкурентоспроможної продукції; 6) формування інвестиційного клімату країни. Наведені міркування цілком відображають і навіть певною мірою співпадають з метою створення технопарків².

¹ Žuvela, I. Znanstveno-tehnološki parkovi – pokretači regionalnog razvoja. Zbornik radova Ekonomskog fakulteta Rijeka. 1993. 107–123.

² Уханова I. O. Розвиток технопаркових структур в системі забезпечення державної інноваційної політики в Україні: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03. Одеса, 2014. 209 с. С. 185–202.

В Україні прийнято вважати, що найбільш поширеними напрямками та видами діяльності технологічних парків по відношенню до національної інноваційної системи та інноваційної інфраструктури є:

- Сприяння розвитку та підтримка малого інноваційного підприємства.
- Забезпечення правового, інформаційного, маркетингового і комерційного супроводу інноваційного процесу.
- Розвиток міжнародного і вітчизняного співробітництва у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, сприяння залученню іноземних інвестицій.
- Проведення спільних наукових досліджень, співробітництво з міжнародними фондами, проведення міжнародних наукових конференцій, семінарів, симпозіумів
- Забезпечення нової якості підготовки та перепідготовки наукових кадрів. Впровадження в навчальний процес інноваційних навчальних технологій, у тому числі симуляційних, віртуальних, імітаційних тощо
- Участь у міжнародних освітніх та наукових програмах.

Як ми вже зазначали, законодавством встановлено, що технологічні парки можуть бути створені без утворення окремої юридичної особи та без об'єднання вкладів учасників. Відтак, технологічний парк може бути заснований юридичною особою або групою юридичних осіб, які діють відповідно до договору про спільну діяльність. При цьому законодавець чітко закріплює перелік відомостей, які обов'язково мають міститися в договорі. До них віднесено відомості про: склад учасників, їх права та обов'язки; пріоритетні напрями діяльності; органи управління і керівний орган, їх повноваження та порядок прийняття ними рішень; порядок фінансування діяльності органів управління і керівного органу; порядок прийняття нових учасників та виключення з числа учасників інноваційної структури; порядок ліквідації інноваційної структури (припинення дії договору).

Організації і підприємства, що входять до складу технологічного парку, зберігають за собою всі права юридичних осіб і діють у відповідності зі своїми статутами, договором про спільну діяльність щодо створення та функціонування технопарку і виконання інвестиційних та інноваційних проєктів та чинного законодавства України.

Склад учасників в процесі діяльності і розвитку технопарку може змінюватись. Із заявою про вступ до учасників технопарку може звернутись будь-яка організація і її прохання буде розглянуто. Рішення про зміну

складу технопарку приймає науково-технічна рада технопарку. Іноземні юридичні особи, міжнародні організації можуть бути учасниками технопарку нарівні з юридичними особами України. Характерно, що структурна відмінність технопарку полягає у тому, що охоплення компаній-клієнтів у технопарку ширше, ніж, наприклад, у бізнес-інкубатора, і він не обмежується тільки створеними і такими, що знаходяться на самому початку розвитку інноваційними утвореннями. У договорі про спільну діяльність визначаються органи управління і керівний орган (юридична особа), їх повноваження та порядок прийняття ними рішень, порядок фінансування діяльності органів управління і керівного органу.

Для реального функціонування технологічного парку як суб'єкта інноваційних відносин існує потреба у проходженні державної реєстрації технологічного парку, яка здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності. Наразі таким суб'єктом виступає Державний комітет України з питань науково-технічного та інноваційного розвитку та Міністерство освіти і науки. Технопарку видається свідоцтво про державну реєстрацію встановленого зразка. Підставою для державної реєстрації технологічного парку є включення його до переліку технопарків.

Держава зацікавлена у створенні сприятливих умов для функціонування технологічних парків, саме тому чинним законодавством передбачена фінансова підтримка проєктів технологічних парків. На сайті Міністерства освіти і науки України на сьогодні розміщений проєкт «Стратегії інноваційного розвитку України на період до 2030 року» для обговорення, але так і не зазначено жодного пункту, який був би спрямований на підтримку наявних технопарків. На противагу цьому в попередній «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів», чітко передбачено, що «створення нових і підтримка існуючих технопарків є одним із пріоритетних напрямів підвищення ефективності науково-технічного потенціалу країни».

Норми Конституції України¹ та Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки»² закріплюють сприяння розвитку науки і техніки. Для реалізації проєктів технологічних парків щорічно в Державному бюджеті України за бюджетною програмою підтримки діяльності тех-

¹ Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Абз. 3 ст. 54. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

² Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки: Закон України від 11.07.2001 р. № 2623-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text>.

нологічних парків визначаються відповідні обсяги грошових коштів. Показово, що такі кошти мають спрямовуватися на:

1) повне або часткове (до 50 відсотків) безвідсоткове кредитування (на умовах інфляційної індексації) проектів технологічних парків;

2) повну або часткову компенсацію відсотків, сплачених виконавцями проектів технологічних парків комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування проектів технологічних парків.

Порядок надання фінансової підтримки технологічним паркам, їх учасникам та спільним підприємствам для реалізації проектів технологічних парків встановлюється Кабінетом Міністрів України відповідно до закону.

Крім вищенаведеної фінансової підтримки технологічних парків законодавець передбачає надання цільових субсидій для реалізації проектів технологічних парків технологічним паркам, їх учасникам та спільним підприємствам, що виконують проекти технологічних парків, державою у вигляді сум ввізного мита, що нараховуються згідно з митним законодавством України, при ввезенні в Україну для реалізації проектів технологічних парків нових устаткування, обладнання та комплектуючих, а також матеріалів, які не виробляються в Україні.

Суми ввізного мита, що нараховуються згідно з митним законодавством України при ввезенні в Україну для реалізації проектів технологічних парків нових устаткування, обладнання та комплектуючих, а також матеріалів, які не виробляються в Україні, технологічні парки, їх учасники та спільні підприємства не перераховують до бюджету, а зараховують на спеціальні рахунки технологічних парків, їх учасників та спільних підприємств. При цьому на спеціальні рахунки учасників технологічних парків та спільних підприємств, які є виконавцями проектів технологічних парків, зараховуються 50 відсотків сум ввізного мита, а решта 50 відсотків сум ввізного мита зараховуються на спеціальний рахунок керівного органу відповідного технологічного парку.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків»¹ зараховані на спеціальні рахунки технологічних парків, їх учасників та спільних підприємств кошти цільових субсидій використовуються технологічними парками, їх учасниками та спільними підприємствами при реалізації проектів технологічних парків на:

1) проведення наукових, науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт за пріоритетними напрямками діяльності технологічних парків;

¹ Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків: Закон України від 16.07.1999 р. № 991-XIV. Ст. 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14#Text>.

2) створення, розвиток, модернізацію та реконструкцію науково-технологічних, експериментальних та дослідно-промислових дільниць, у тому числі на інструменти, обладнання та устаткування, що використовуються для цілей інноваційної діяльності;

3) підготовку конструкторської та технологічної документації, технічних умов, технічних проектів та витрати на підготовку виробництва інноваційної продукції;

4) патентування розробок, придбання прав на об'єкти права інтелектуальної власності (патентів, ліцензій на використання винаходів, корисних моделей, промислових зразків, ноу-хау тощо);

5) накладні та поточні витрати (на матеріали, технічне забезпечення тощо), що виникають у ході інноваційної діяльності;

6) придбання обладнання, устаткування та інших засобів виробництва, пов'язаних з впровадженням інновацій;

7) науково-організаційну діяльність керівного органу технопарку, проведення та участь у роботі наукових, науково-технічних конференцій, семінарів та виставок, публікацію результатів наукових досліджень за пріоритетними напрямками діяльності технологічних парків.

Кошти цільових субсидій, зараховані при реалізації проекту технологічного парку на спеціальні рахунки його учасників та спільних підприємств і не використані протягом наступних трьох місяців після закінчення строку виконання проекту технологічного парку, підлягають зарахуванню до Державного бюджету України.

Кошти цільових субсидій, зараховані при реалізації проектів технологічного парку на спеціальний рахунок технологічного парку (або керівного органу технопарку) і не використані протягом строку дії свідоцтва про державну реєстрацію технологічного парку, після закінчення строку дії свідоцтва про державну реєстрацію технологічного парку підлягають зарахуванню до Державного бюджету України.

Реалізація проекту технологічного парку не може бути підставою для зниження податкових зобов'язань за основним видом діяльності виконавця цього проекту технологічного парку. Такий підхід є цілком логічним з огляду на те, що технологічним паркам вже надається державна підтримка у різноманітних формах.

Зазначимо, що ще однією формою підтримки технопарків є надання кредитів для реалізації проектів технологічних парків. У ст. 9 Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» закріплено, що проекти технологічних парків є пріоритетними для за-

лучення коштів Української державної інноваційної компанії та її регіональних відділень.

Однак законодавець не визначає умов, на яких технопарках може залучити кредит для реалізації власних проєктів та що необхідно для отримання кредиту, який порядок його надання та ін. На наш погляд, такий підхід потребує певних коригувань, оскільки наразі відсутні будь-які інші нормативно-правові акти, якими б було урегульовано питання надання кредитів для технопарків як інноваційних суб'єктів відсутні. За такого підходу розглядувана форма державної підтримки технопарків залишається фіктивною, тобто такою, що не діє на практиці. На це ж звертає увагу у своїх працях С. Сарана і пропонує запровадити такий спеціальний податковий режим технологічних парків, який би комплексно забезпечував звільнення суб'єктів, що здійснюють таку діяльність від сплати податків і зборів. Такі міркування вбачаються слушними та конструктивними.

Основною проблемою функціонування технологічних парків є відсутність в більшості технологічних парків або недостатня прозорість інформації щодо зв'язків технологічних парків з МСП та стартапами (у т. ч. про комерціалізацію результатів науково-дослідних досліджень за допомогою утворення МСП та стартапів), відсутність чіткого розуміння у суб'єктів підприємницької діяльності призначення технопарку, доцільність та відсутність виключності використання цього поняття у назві. У більшості суб'єктів відсутня інформація про результати науково-дослідних робіт, а присутні лише напрями діяльності.

Таким чином, технологічні парки відіграють важливу роль у зростанні економіки. Але, наявність обмежень на розробку ідеї технологічних парків, скорочення бізнес-партнерів, закриття їх підрозділів тощо призводить до гальмування розвитку економіки. Том, існує нагальна потреба у підтримці продуктів з інноваційними ідеями та технологічних парків, які могли б заповнити прогалину в економіці.

Для кращого функціонування інфраструктури інноваційної діяльності доцільним було б відновлення діяльності технологічних парків в Україні для виконання наукомістких інноваційних проєктів у пріоритетних напрямках науково-технологічного розвитку. Слід погодитися зі змінами, які пропонуються до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» та Податкового кодексу України щодо забезпечення податкових, фінансових важелів підтримки діяльності технопарків, які були встановлені Законом України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків». А також, внести зміни до Закону України «Про

інноваційну діяльність» та Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів» щодо врегулювання діяльності технопарків як території зі спеціальним режимом діяльності, у тому числі визначити поняття «технопарк», його організаційно-правові форми, особливості утворення та ліквідації, діяльності, вимоги щодо діяльності організацій, які розміщені на території технопарку, пільговий фінансово-кредитний і податковий режим діяльності таких організацій.

Керівний орган технологічного парку – юридична особа – один з учасників технологічного парку, який від імені учасників технопарку відкриває спеціальний рахунок технологічного парку і на якого за договором покладені функції поточного керівництва діяльністю технологічного парку, у тому числі щодо оформлення проектів технологічного парку, використання в установленому Законом порядку коштів спеціального рахунку технологічного парку, контролю за використанням коштів спеціальних рахунків учасників технологічного парку, перевірки та підготовки пропозицій щодо внесення змін або припинення виконання проектів технологічного парку, підготовки звітів про діяльність технологічного парку, представлення інтересів учасників технологічного парку в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, укладання відповідно до законодавства договорів від імені технологічного парку, та інші функції відповідно до договору.

Відповідно до Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків»¹ контроль та моніторинг за реалізацією проектів технологічних парків здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, в установленому КМУ порядку. Таким органом є Комісія з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів, утворена відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 06.08.2003 р. № 1219².

Комісія з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів є тимчасовим консультативно-дорадчим органом КМУ, який утворюється з метою підвищення ефективності реалізації дер-

¹ Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків: Закон України від 16.07.1999 р. № 991-XIV. Ст. 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14#Text>.

² Про затвердження Положення про Комісію з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів: Постанова КМУ від 06.08.2003 р. №1219. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1219-2003-%D0%BF#Text>.

жавної політики у сфері інноваційної діяльності, сприяння створенню ефективної інноваційної інфраструктури, діяльності інноваційних підприємств, надає рекомендації з питань, пов'язаних з реалізацією інноваційних проєктів, розроблення і здійснення заходів, спрямованих на удосконалення нормативно-правової бази та економічних механізмів підтримки і стимулювання інноваційної діяльності.

Основними завданнями Комісії є: 1) удосконалення системи державного регулювання інноваційної діяльності; координація діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, академій наук щодо створення і функціонування технологічних парків та інноваційних структур інших типів, формування державних інноваційних програм та державного замовлення на інноваційну продукцію; 2) підвищення ефективності діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів.

Додатково Комісія відповідно до покладених на неї завдань:

- сприяє запровадженню сучасних наукових і методичних засад формування та забезпечення ефективного функціонування інноваційних підприємств та інноваційної інфраструктури;

- розглядає і надає рекомендації щодо формування стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності та середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного, галузевого та регіонального рівнів;

- вносить пропозиції до проєктів державних інноваційних програм і щодо необхідних обсягів бюджетних коштів для їх кредитування;

- розглядає пропозиції щодо державного замовлення на інноваційну продукцію;

- сприяє організації проведення систематичного моніторингу інноваційного розвитку України;

- готує рекомендації щодо державної реєстрації технологічних парків, затвердження пріоритетних напрямів їх діяльності, державної реєстрації проєктів технологічних парків і подальшої їх реалізації за результатами контролю та моніторингу;

- готує пропозиції щодо: 1) доцільності надання суб'єктам інноваційної діяльності фінансової підтримки за рахунок коштів державного бюджету; 2) удосконалення системи показників і критеріїв економічної та соціальної ефективності інноваційних проєктів, що виконуються технологічними парками та інноваційними структурами інших типів; 3) удосконалення механізму ведення оперативного бухгалтерського обліку витрат на інноваційні проєкти, запровадження системи контролю та відпо-

відної державної статистичної і бухгалтерської звітності; 4) сприяння реалізації механізму нарахування та цільового використання коштів, що акумулюються на спеціальних рахунках технологічних парків, здійснення контролю за цільовим використанням сировини, матеріалів, устаткування, комплектуючих виробів та інших товарів, що ввозяться технологічними парками в Україну для реалізації інноваційних проектів.

Комісія здійснює свою роботу у формі засідань, які є правомочними у разі присутності не менше половини членів Комісії. Рішення приймається простою більшістю голосів її членів, присутніх на засіданні. У разі рівного розподілу голосів вирішальним є голос голови Комісії. Рішення Комісії оформляються протоколом, який підписується головою Комісії, а за відсутності голови - його заступником та відповідальним секретарем Комісії.

Необхідно зазначити, що до інфраструктури необхідно віднести Торгово-промислову палату України, Офіс розвитку малого та середнього підприємництва, центр надання адміністративних послуг, але названі суб'єкти в сучасній компетенції не можуть виконувати функції суб'єктів інноваційної інфраструктури, для усунення такої проблеми потребується удосконалення законодавства та концепції сприйняття цих суб'єктів в економічному середовищі.

Технологічні парки, незважаючи на їх важливість для розвитку національної інноваційної системи, діють в умовах непослідовного державного і нормативного регулювання. Справжній «застій» в сфері їх розвитку - законодавчий рівень, впродовж останніх років здійснює істотне оновлення організаційних і законних моделей їх подальшого функціонування в Україні, а також виходу їх в глобальний інформаційний простір.

На підставі огляду світового досвіду розвитку технологічних парків розглянемо декілька моделей технопарків¹.

- «Американська» (в основу покладено державне фінансування та використання інвестицій юридичних осіб). За такою моделлю функціонує найбільш відомий в світі технопарк, створений у США під назвою «Силіконова долина» на базі Стенфордського університету.

- «Європейська» (базується на залученні державних інвестиційних допадій). Найбільшу частку державного фінансування одержують технопарки Бельгії (близько 100%), Німеччини, Нідерландів (62-78%). На території Франції відомим є технопарк «Metz-200», до складу якого входить понад 180 компаній («IBM», «Daewoo», «Bosch» тощо).

¹ Бойко О. М. Технологічні парки як механізм стимулювання інноваційної діяльності реального сектору економіки держави. *Економіка і управління*. 2016. № 3. С. 40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econupr_2016_3_7.

- «Ірландська». Особливістю діяльності технопарку є вузька спеціалізація (ІТ-технології) та надання державних гарантій при одержанні замовлень у сфері ІТ-технологій.

- «Фінська» (являє собою високоефективний механізм приватно-державного партнерства). Рівень державного фінансування наукових витрат залишається одним із найбільш високих в економічно розвинених країнах. Університети займаються фундаментальними дослідженнями, які фінансуються переважно державою. Приватний сектор займається новими та перспективними ННТР, а також замовляє їх в університетів. Таке співробітництво між приватним та державним секторами є важливим механізмом обміну знаннями та науковими розробками, які необхідні для розвитку промисловості.

- «Японська» (технопарки створено за рахунок залучення коштів держави).

2.5. Бізнес-інкубатори

Терміни

Бізнес-інкубатор – організація, яка надає на певних умовах і на певний час спеціально обладнані приміщення та інше майно суб'єктам малого та середнього підприємництва, що розпочинають свою діяльність, з метою сприяння у набутті ними фінансової самостійності¹.

Інкубатор: організація, створена для підтримки розвитку стартап-компаній протягом перших років їх існування. Інкубатори можуть забезпечити приміщення, офіси та лабораторні приміщення, які спільно підтримують стартапи, а також ресурси та програми розвитку, потенційно включаючи програми наставництва. Інкубатори відрізняються від акселераторів тим, що останні, як правило, спеціалізуються на сприянні стартапам для зростання за короткий проміжок часу, тоді як перші орієнтовані на розвиток компанії та її продукту протягом більш тривалого періоду².

¹ Порядок реєстрації організацій, діяльність яких спрямована на задоволення потреб суб'єктів малого та середнього підприємництва: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.05.2009 р. № 510. (втратила чинність) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/510-2009-%D0%BF#Text>.

² FundingSage, LLC. URL: <http://fundingsage.com/entrepreneur-dictionary-for-startups/>.

Бізнес-інкубатор – інституція, що формує інноваційну структуру держави¹.

Бізнес-інкубатор – організація, яка надає на певних умовах і на певний час спеціально обладнані приміщення та інше майно суб'єктам малого та середнього підприємництва, що розпочинають свою діяльність, з метою сприяння у набутті ними фінансової самостійності².

Нормативно-правове регулювання

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19-20. № 21-22. Ст. 144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
4. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. С. 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.
5. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 08.09.2011 № 3715-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19-20. Ст. 166. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>.
6. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки : Закон України від 11.07.2001 № 2623-III. *Голос України*. 2001. № 136. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text>.
7. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 201. № 3. Ст. 23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>.
8. Концепція розвитку національної інноваційної системи: схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 р. № 680-р.

¹ Закон України «Про інноваційну діяльність» № 40-IV від 4 липня 2002 р. *Урядовий кур'єр*. 2002. № 143.

² Про затвердження Порядку реєстрації організацій, діяльність яких спрямована на задоволення потреб суб'єктів малого та середнього підприємництва : Постанова Кабінету Міністрів України № 510 від 21.05.2009 р. URL: <http://www.ligazakon.ua/>.

Офіційний вісник України. 2009. № 47. С 533. Ст. 1593. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/680-2009-%D1%80#Text>.

Використана література

1. Порядок реєстрації організацій, діяльність яких спрямована на задоволення потреб суб'єктів малого та середнього підприємництва: Постанова КМУ від 21.05.2009 р. № 510 (Постанова втратила чинність на підставі Постанови КМУ від 28.11.2012 р. № 1107). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/510-2009-%D0%BF#Text>.
2. Паламарчук О. М. Особливості функціонування бізнес-інкубаторів в Україні. *Економічний вісник університету*. 2014. Вип. 22(1). С. 99-104 URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=ecvu_2014_22\(1\)_19](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=ecvu_2014_22(1)_19).
3. Офіційний сайт бізнес-інкубатору Центр НУ «Львівська політехніка». URL: <http://incubator.lp.edu.ua/>.
4. Офіційний сайт бізнес-інкубатору Київського національного університету економіки України ім. В. Гетьмана. URL: https://kneu.edu.ua/ua/student_life/public_studentorganizations/studentkyj_biznes_inkubator_kneu/.
5. Офіційний сайт бізнес-інкубатору Центру розвитку підприємництва «Бізнес інкубатор Національного горного університету. URL: <http://bi.nmu.org.ua/>.
6. Офіційний сайт Бізнес інкубатор «Молодіжний бізнес центр» Київського національного університету технологій та дизайну. URL: http://knutd.com.ua/students/Youth_Business_Center.
7. Офіційний сайт Полтавського бізнес інкубатора. URL: <http://polbi.org.ua/>.
8. Офіційний сайт ТОВ «Технології природи». URL: <http://naturetechs.com/>.

Рекомендована література

9. Білий М. М. Бізнес-інкубатори: особливості створення та функціонування в Україні та світі. *Маркетинг і контролінг: сучасні виклики підприємництва*. Київ, 201. С. 80-83. URL: <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/6090/1/6695p.pdf>.
10. Завадяк Р. І., Копусяк Я.Ф. Теоретичні основи функціонування та види бізнес-інкубаторів в Україні. *Науковий вісник Ужгородського*

- університету. Серія «Економіка». 2014. № 2 (43). С.78-81. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewjez9HKyrvrAhWItIsKHfvzC-cQFjAAegQIBRAB&url=http%3A%2F%2Firis-nbu.gov.ua%2Fcgi-bin%2Firis_nbu%2Fcgiiiris_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2FNvuuec_2014_2_17.pdf&usg=AOvVaw2K5b_XvfHUhaz9N4YoFPp6.
11. Кожевіна Н., Яремій В. Бізнес інкубація в Україні — проблеми та перспективи розвитку. Українська асоціація бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів. URL: <http://www.novekolo.info/ru/opytbiznesinkubatsii/ukrainskij-opyt/142-analiticheskij-material-biznes-inkubatsiya-v-ukraineproblemy-i-perspektivy-razvitiya>
 12. Новіков Є. А., Свідунова Л. В. Правовий статус бізнес-інкубаторів і акселераторів як форма підтримки інноваційних проєктів: досвід Польщі. *Інноваційна система та інформаційні технології в сучасній науці: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Харків, 20 жовтня 2017 р.). Харків, 2017. С. 85-90. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/Novikov_Svidunova.pdf.
 13. Фінагіна О. В. Наукові засади теорії та практики сучасного бізнес-інкубування. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету*. Серія: Економічні науки. Вип. 40. Черкаси: ЧДТУ, 2015. Частина III. С. 5-9. URL: [http://www.iris-nbu.gov.ua/cgi-bin/iris_nbu/cgiiris_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILE=&2_S21STR=Znpchdtu_2015_40\(3\)_3](http://www.iris-nbu.gov.ua/cgi-bin/iris_nbu/cgiiris_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILE=&2_S21STR=Znpchdtu_2015_40(3)_3).
 14. Філіппов В.Ю. Порівняльний аналіз розвитку бізнес-інкубаторів в Україні та світі. URL: http://econa.at.ua/Vypusk_8/p1/filipov.pdf.
 15. Якушев О. В. Регіональні аспекти розвитку бізнес-інкубаторів у світі. *Економіка і організація управління*. 2016. № 2 (22), С. 116-125. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewi0n8CNy7vrAhUOmYsKHcneB14QFjAAegQIAxAB&url=http%3A%2F%2Fjeou.donnu.edu.ua%2Farticle%2Fdownload%2F4802%2F4833&usg=AOvVaw3H-fCMNpEYEUy6N3rVxO77>.

Коментар

Після здобуття Україною незалежності активного розвитку набули різноманітні форми підприємницької діяльності. Не оминула тієї тенденції і сфера інноваційних технологій.

Особливу увагу привертає діяльність так званих «бізнес-інкубаторів».

Варто зазначити, що на законодавчому рівні відсутнє визначення «бізнес-інкубатор». Однак його можна знайти, аналізуючи наукові праці правників з цього питання. Зокрема, на думку О. М. Паламарчука, бізнес-інкубатори – це структури, що надають допомогу новим компаніям на етапі їх організації та становлення¹. Це один з варіантів тих організаційних форм взаємодії науки і підприємництва, що являє собою складний багатофункціональний комплекс, який забезпечує, поряд з іншим, сприятливі умови для ефективної діяльності новоутворених малих інноваційних організацій, які реалізують цікаві наукові ідеї. До функціональних завдань бізнес-інкубатора у сфері надання послуг суб'єктам малого підприємництва слід віднести консалтингові послуги; надання офісних приміщень; допомога в проектуванні бізнес-планів; допомога в пошуку джерел фінансування; підтримка проекту на початкових стадіях; аналіз ринкового середовища та конкурентів; прокат наукового і технологічного устаткування на певний період; технічно-адміністративне обслуговування (пошта, Інтернет, телефон, факс, ксерокс, офіс-секретар тощо); інформаційне та рекламне забезпечення; здійснення юридичних та бухгалтерських послуг; послуги у сфері оцінки бізнесу, ризику ведення бізнесу та ін.

Стосовно місця бізнес-інкубаторів в системі інноваційних відносин, то існують такі варіанти його визначення: 1) бізнес-інкубатори виступають в якості своєрідного патентного бюро, яке залучає відповідних фахівців у даній галузі та надає інформаційно-консультаційні послуги; 2) виступає як платформа або посередник між інвестором та винахідником.

Наступним питання є особливості організаційно-правової форми бізнес-інкубаторів.

Так бізнес-інкубатори зазвичай створюються на базі наукових парків та інших інноваційних структур і виконують функції з матеріально-технічного забезпечення розвитку інновацій та створення малих та середніх підприємств. Однак у функціонуванні структури спостерігається превалювання іншої організаційно-правової форми – громадська організація (24 суб'єкта з 46), тоді як суб'єкти господарювання реєстровані лише 6 бізнес-інкубаторів.

¹ Паламарчук О. М. Особливості функціонування бізнес-інкубаторів в Україні. *Економічний вісник університету*. 2014. Вип. 22(1). С. 99-104.

Крім того, значна кількість бізнес-інкубаторів, заснована при закладах вищої освіти (далі – ЗВО). Наприклад, «Інкубатор Центр» (бізнес-інкубатор) Національного університету «Львівська політехніка»¹, студентський бізнес-інкубатор Київського національного університету економіки України ім. В. Гетьман,² Центр розвитку підприємництва «Бізнес-інкубатор Національного гірничого університету»,³ Бізнес-інкубатор «Молодіжний бізнес центр» Київського національного університету технологій та дизайну,⁴ Ківерцівський бізнес-інкубатор Волинського інституту економіки та менеджменту тощо. Дані в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань про ці структури відсутні, тому можна говорити про те, що вони не виступають в якості самостійного учасника інвестиційних правовідносин як юридична особа. У свою чергу для суб'єкта, який їх заснував це є додатковою або непрофільною діяльністю, яка є недостатньо ефективною на практиці. Це пов'язано з деякими факторами в тому числі з тим, що дана діяльність спрямована на роботу з бізнес проектами самої організації і не працює в конкурентних ринкових умовах (для ЗВО основу функціонування бізнес-інкубаторів складають розробки студентів).

Однак деякі ЗВО мають при своїй структурі відокремлені бізнес інкубатори, які виступають як самостійні суб'єкти правовідносин.

Необхідно звернути увагу, що діяльність українських бізнес-інкубаторів часто характеризується наявністю певної неузгодженості організаційно-правової форми та реально здійснюваної діяльності.

Розглянемо деякі приклади.

Полтавський бізнес-інкубатор зареєстрований в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань як громадська організація натомість на офіційному сайті вказує, що здійснює вивід продукції на ринок, започатковує бізнес тощо⁵. Таким

¹ Офіційний сайт бізнес-інкубатору Центр НУ «Львівська політехніка». URL: <http://incubator.lp.edu.ua/>.

² Офіційний сайт бізнес-інкубатору Київського національного університету економіки України ім. В. Гетьмана. URL: https://kneu.edu.ua/ua/student_life/public_studentorganizations/studentskyj_biznes_inkubator_kneu/.

³ Офіційний сайт бізнес-інкубатору Центру розвитку підприємництва «Бізнес інкубатор Національного горного університету. URL: <http://bi.nmu.org.ua/>.

⁴ Офіційний сайт Бізнес інкубатор «Молодіжний бізнес центр» Київського національного університету технологій та дизайну. URL: http://knutd.com.ua/students/Youth_Business_Center.

⁵ Офіційний сайт Полтавського бізнес інкубатора. URL: <http://polbi.org.ua/>.

чином дана сфера потребує інвестування та діяльності як суб'єкта господарювання, що суперечить змісту компетенції громадської організації.

Товариство з обмеженою відповідальністю «Технології природи» не позиціонує себе як бізнес-інкубатор. Воно виступає в якості інноваційного підприємства — суб'єкта інноваційної діяльності, але фактично відповідно до інформації на сайті виконує функції бізнес-інкубатора¹.

Таким чином, підсумовуючи вище викладене, можна зробити висновок про те, що діяльність бізнес-інкубаторів в Україні є багатогранною та неврегульованою на законодавчому рівні. Значна кількість цих установ потребує детальної регламентації своєї діяльності з метою вироблення єдиної схеми функціонування та запобігання порушення вимогам чинного законодавства.

Разом з тим, на нашу думку, найбільш доцільною організаційно-правовою формою функціонування бізнес-інкубаторів як суб'єктів господарювання є товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ). Це пов'язано з низкою переваг організаційного та правового характеру, які можуть використовувати такі суб'єкти, здійснюючи свою спеціалізовану діяльність. Зокрема, серед переваг створення інноваційних структур у організаційно-правовій формі ТОВ, можливо назвати таке:

1. Порядок формування статутного капіталу та види вкладів учасників. Так, відповідно до ст. 13 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» вкладом учасника товариства можуть бути гроші, цінні папери, інше майно, якщо інше не встановлено законом. Така норма створює розширене коло можливостей складу статутного капіталу, що забезпечує належне функціонування інноваційної структури.

2. Порядок передачі дивідендів у державні структури.

3. Специфіка відповідальності. Відповідно до ст. 3 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» товариство несе відповідальність за своїми зобов'язаннями всім належним йому майном. Товариство не відповідає за зобов'язаннями своїх учасників.

Підсумовуючи вище викладене можна зробити висновок про те, що діяльність бізнес-інкубаторів в Україні є багатогранною та недостатньо неврегульованою на законодавчому рівні. Значна кількість цих установ потребує детальної регламентації своєї діяльності з метою вироблення єдиної схеми функціонування та запобігання порушення вимогам чинного законодавства. Доцільною організаційно-правовою формою діяльності

¹ Офіційний сайт ТОВ «Технології природи». URL: <http://naturetechs.com/>.

бізнес-інкубаторів як суб'єктів господарювання є ТОВ. Це пов'язано із законодавчо передбаченою можливістю формування статутного капіталу із широкого кола майнових джерел, можливістю ефективного передавання дивідендів до державних структур, в тому числі закладів вищої освіти, на базі яких вони, переважній кількості випадків, створюються, а також специфікою відповідальності за невиконання або неналежне виконання зобов'язань.

2.6. Бізнес-ангели

Терміни

Бізнес-ангел – це фізична особа, суб'єкт інноваційної інфраструктури, що здійснює інвестування у високоризикові, переважно інноваційні, малі та середні підприємства й стартапи.

Ангельські інвестори / Бізнес-ангели: Складні, акредитовані приватні інвестори, які вирішили зробити інвестиції на ранніх стадіях (час, досвід та гроші) у стартові компанії¹.

Angel Investment: Інвестиції (з високим ризиком), здійснені бізнес-ангелами, що забезпечують початкове фінансування для стартапів. Ангели інвестують, підтримуючи компанії фінансово та з точки зору досвіду, до свідчу та особистих мереж в обмін на власний капітал².

Нормативно-правове регулювання

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19-20. № 21-22. Ст. 144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
4. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. С. 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.

¹ Ewing Marion Kauffman Foundation (2000). URL: http://www.pnl.gov/edo/media/angel_glossary.pdf (EMKF).

² Там само.

5. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 32. Ст.422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>.
6. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 47. Ст. 646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.
7. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 29. Ст. 377. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.
8. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 19. Ст. 80. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
9. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 08.09.2011 р. № 3715-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19-20. Ст.166. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>.
10. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки: Закон України від 11.07.2001 р. № 2623-III. *Голос України*. 2001. 02 серп. (№ 136). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text>.
11. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 3. Ст. 23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>.
12. Положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30.01.1997 р. № 112 (у ред. постанови від 13.07.2011 № 743). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112-97-%D0%BF#Text>.

Використана література

1. Ramadani, Veland. Business Angels - Who They Really Are?. Strategic Change. 2009. URL: https://www.academia.edu/6874559/Business_angels_who_they_really_are.
2. Understanding the Nature and Impact of the business angels in Funding Research and Innovation Final Report. BAF. URL: http://www.eban.org/wp-content/uploads/2017/12/Final-Report_Understanding-the-Nature-and-Impact-of-the-business-angels-in-Funding-Research-and-Innovation_FV_Formatted_Revised13.12.2017.pdf.
3. Shuba M., Shuba O. Business angels investment as a special form of business financing. *Вісник Харківського національного університету імені*

- В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини, економіка, країнознавство, туризм». 2018. № 8. С. 163-165. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rc=t=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwi2r_fszbvrAhXnlYsKHT6SC68QFjAAegQIBBAB&url=https%3A%2F%2Fperiodicals.karazin.ua%2Firtb%2Farticle%2Fview%2F12297%2F13677&usg=AOvVaw3Ld7edXtAMJrjAfen6PaCq.
4. Ульяницька О. В., Ярошенко Т. В. Бізнес-ангели як альтернативна форма фінансування підприємницького сектору в Україні. *Механізм регулювання економіки*. 2009. № 2. С. 75. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/8791/1/21.pdf>.
 5. Офіційний сайт European Business Angel Network. URL: <http://www.eban.org/about-angel-investment/for-entrepreneurs>.
 6. Офіційний сайт Austrian Angel Investors Association. URL: <https://aaia.at/en/>.
 7. Офіційний сайт Angels Band. URL: <https://angelsband.by/>.
 8. Первая годовщина UAngel – асоциации бизнес-ангелов в Украине. URL: <https://inventure.com.ua/news/ukraine/pervaya-godovshina-uangel-associacii-biznes-angelov-ukrainy>.

Рекомендована література

1. Understanding the Nature and Impact of the business angels in Funding Research and Innovation Final Report. BAF. URL: http://www.eban.org/wp-content/uploads/2017/12/Final-Report_Understanding-the-Nature-and-Impact-of-the-business-angels-in-Funding-Research-and-Innovation_FV_Formatted_Revised13.12.2017.pdf.
2. Бенджамин Дж. Руководство для бизнес-ангелов. Москва : Вершина, 2007. 486 с.
3. Близнюк О. П. Класифікація джерел формування фінансових ресурсів підприємства. *Вісник Міжнародного Слов'янського університету, Серія «Економічні науки»*. Том XV. 2012. № 2. С. 52-58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VMSU_econ_2012_15_2_10.
4. Каширин А. И. Инновационный бизнес. Венчурное и бизнес-ангельское инвестирование : учеб. пособ. Москва : Дело, 2010. 260 с
5. Ульяницька О. В., Ярошенко Т. В. Бізнес-ангели як альтернативна форма фінансування підприємницького сектору в Україні. *Механізм регулювання економіки*, 2009. № 2. С. 72-79. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/8791/1/21.pdf>.
6. Федулова Л. І. Бізнес-ангели в національній інноваційній системі. *Проблеми науки*. 2008. № 5. С. 2–7.

7. Хилл Б. Бизнес-ангелы: как привлечь их деньги и опыт под реализацию своих бизнес-идей. Москва : Эксмо, 2008. 496 с.

Коментар

Бизнес-ангели як суб'єкти інноваційної інфраструктури вперше виникли у XIX сторіччі в США в галузі творчої індустрії. Її інвесторами ставали особи, яких, окрім фінансового прибутку від інвестиційної діяльності, спонукало альтруїстичне бажання підтримати певних митців. Згодом діяльність бизнес-ангелів поширилася на інші галузі економіки.

Значна кількість відомих на сьогодні підприємств використовувала на початку своєї діяльності підтримку бизнес-ангелів. Так, як зазначає В. Рамадані, посилаючись на дослідження Ван Оснабрюгга та Робінсона, свого часу 5 бизнес-ангелів надали фінансову підтримку Генрі Форду у розмірі \$ 40 000; у 1977 році бизнес-ангел вклав 91 000 доларів у створення та початок реалізації комп'ютерів Apple.¹

Разом з тим, в Україні відсутнє спеціалізоване правове регулювання. Зокрема, на законодавчому рівні відсутнє визначення бизнес-ангелів, їхня специфіка та державна підтримка їхньої діяльності. Цей фактор справляє негативний вплив на залучення інвестиційних коштів у нашу державу.

Разом з тим у ЄС діяльність бизнес-ангелів є поширеною, а як бизнес-ангели виступають фізичні особи-інвестори. При цьому специфікою їхньої діяльності, на відміну від суто інвестиційної, є переважне фінансування інновацій у новостворених підприємствах. Так, як вказує Європейська комісія, близька 93% усіх інвестицій бизнес-ангелів припадає на зазначених суб'єктів².

Єдиного визначення бизнес-ангелу не існує.

Як зазначають вітчизняні науковці, Вільям Ветцель був одним із перших, хто ввів термін бизнес-ангелів як осіб, що забезпечують ризикові інвестиції в молоді підприємства³.

Серед ознак бизнес-ангелів науковці виділяють такі:

¹ Ramadani, Veland. Business Angels - Who They Really Are? Strategic Change. 2009. URL: https://www.academia.edu/6874559/Business_angels_who_they_really_are.

² Understanding the Nature and Impact of the business angels in Funding Research and Innovation Final Report. BAF. URL: http://www.eban.org/wp-content/uploads/2017/12/Final-Report_Understanding-the-Nature-and-Impact-of-the-business-angels-in-Funding-Research-and-Innovation_FV_Formatted_Revised13.12.2017.pdf.

³ Shuba M., Shuba O. Business angels investment as a special form of business financing. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія: Міжнародні відносини, економіка, країнознавство, туризм. 2018. № 8. С. 163.

- фізичні особи (середній вік бізнес-ангелів від 45 до 65 років; 99% з них – чоловіки, кожен п'ятий – мільйонер);

- підприємці, які мають значний досвід власного бізнесу, або спеціалісти в успішних компаніях (топ-менеджери, консультанти, адвокати та ін.);

- здійснюють фінансування за власні кошти¹.

Однією з найбільш поширених класифікацій бізнес-ангелів є :

- «типові бізнес-ангели»: підприємці, що здійснюють високоризикове інвестування у новостворені підприємства та стартапи з метою одержання прибутку;

- «тенденційні бізнес-ангели»: здійснюють інвестування у новітні технології;

- «підприємницькі бізнес-ангели»: мають значний обсяг фінансових ресурсів, що дозволяє їм без значного фінансового ризику для себе інвестувати певну грошову суму у високоризикове підприємництво, при цьому фактично беручи участь в управлінні таким підприємством;

- «корпоративні бізнес-ангели»: колишні керівники великих підприємств, метою інвестування яких є, переважно, фінансова вигода або особиста участь в управлінні підприємством-реципієнтом;

- «бізнес-ангели-ентузіасти»: особи що вкладають невеликі суми кошів у значну кількість стартап компаній, без високої вірогідності одержання прибутку;

- інші види бізнес-ангелів².

Водночас у ЄС також наявна проблема невизначеності щодо єдиного правового статусу бізнес-ангелів. Так найбільш суворі вимоги до цього суб'єкта застосовуються у Великобританії, де для здійснення своєї діяльності бізнес-ангел має пройти процедуру сертифікації. Прот, у більшості країн ЄС діяльність бізнес-ангелів детально не врегульована і не потребує жодної сертифікації чи акредитації. На думку Європейської комісії, незважаючи на недоліки відсутності специфічного правового регулювання, такий підхід є більш доцільним, ніж встановлення жорстких вимог для діяльності бізнес-ангелів, оскільки їхня діяльність характеризується вищим ступенем ризиковості порівняно зі звичайною інвестиційною діяльністю, а корисний ефект від неї має важливе значення для національної економіки.

¹ Уляницька О. В., Ярошенко Т. В. Бізнес-ангели як альтернативна форма фінансування підприємницького сектору в Україні. *Механізм регулювання економіки*. 2009. № 2. С. 75.

² Shuba M., Shuba O. Business angels investment as a special form of business financing. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія: Міжнародні відносини, економіка, країнознавство, туризм. 2018. № 8. С. 163-164.

Крім того, відсутність жорстких умов для функціонування бізнес-ангелів спрощує залучення іноземного капіталу до підтримки інноваційних стартапів¹.

Для узгодження та взаємної підтримки бізнес-ангелів було створено Європейську мережу бізнес-ангелів (EBAN), яка є загальноєвропейським представником для інвесторів і сьогодні об'єднує понад 150 організацій-членів з понад 50 країн. Ця організація була створена в 1999 році групою мереж бізнес-ангелів у Європі за підтримки Європейської Комісії та Європейської асоціації агентств розвитку (EURADA). На сьогодні EBAN інвестує 7,5 мільярдів євро на рік і об'єднує на правах членства не тільки бізнес-ангелів, їх асоціації та мережі, але й бізнес-акселератори, електронні фінансові платформи, суб'єктів венчурного капіталу та інших суб'єктів інноваційної інфраструктури, що надають допомогу стартапам й малим і середнім підприємствам.

На своєму офіційному сайті EBAN декларує підтримку як інвесторів, так і підприємств-реципієнтів. З одного боку, інвестори-члени організації одержують інформаційно-консультативну підтримку, можливість участі в заходах з нетворкінгу, освітніх курсах тощо, а підприємства-реципієнти можливість підвищення кваліфікації у певних сферах, підтримку на стадії формування ідеї та безпосереднє фінансування діяльності шляхом залучення інвестицій².

Як приклад функціонування мережі бізнес-ангелів на національному рівні можливо навести Австрійську асоціацію інвесторів-ангелів (Austrian Angel Investors Association), що була заснована 2012 року та має правовий статус неприбуткової організації. На сьогодні асоціація має 200 членів і здійснює діяльність у сфері сприяння національній та міжнародній співпраці інвесторів-ангелів, нарощування потенціалу, підвищення рівня обізнаності та вдосконалення правової бази щодо інвестицій³. Як і EBAN, Австрійська асоціація інвесторів-ангелів не обмежує свою діяльність тільки взаємодією бізнес-ангелів і підприємств-реципієнтів, а залучає до себе на правах членства будь-яких суб'єктів, зацікавлених у розвитку та підтримці новостворених підприємств і стартапів.

¹ Understanding the Nature and Impact of the business angels in Funding Research and Innovation Final Report. BAF. URL: http://www.eban.org/wp-content/uploads/2017/12/Final-Report_Understanding-the-Nature-and-Impact-of-the-business-angels-in-Funding-Research-and-Innovation_FV_Formatted_Revised13.12.2017.pdf.

² Офіційний сайт European Business Angel Network. URL: <http://www.eban.org/about-angel-investment/for-entrepreneurs>.

³ Офіційний сайт Austrian Angel Investors Association. URL: <https://aiaa.at/en/>.

Ще одним прикладом успішного функціонування мережі бізнес-ангелів є «BUSINESS ANGEL NETWORK MADRID», що була створена за ініціативи місцевого самоврядування в Мадриді 2002 року. Специфікою даної організації є її спрямованість на залучення інвесторів та підприємств до взаємодії з науковими та освітніми інституціями. Так «BUSINESS ANGEL NETWORK MADRID» щорічно організовує кілька інвестиційних форумів, навчальні програми для інвесторів та навчальні курси для підприємців. Завданнями цієї організації є сприяння вдосконаленню вищої освіти, оцінка та акредитація наукових та технічних програм/проектів, сприяння захисту та передачі знань з академічного та наукового середовища до бізнесу, сприяння створенню, консолідації та зростанню технологічних компаній за допомогою різних програм прискорення, таких як ESA BIC HealthStart madrid, Мережі приватних інвесторів та Mentors Network madrid, сприяння участі мадридських установ у європейських програмах та інше.

«BUSINESS ANGEL NETWORK MADRID» отримала у 2007 році нагороду IRE (Investigative Reporters and Editors Inc.) за кращу європейську регіональну інноваційну схему.

Досліджуючи діяльність бізнес-ангелів у країнах Східної Європи, варто звернутися до досвіду Республіки Білорусь. Одним найбільш відомих об'єднань бізнес-ангелів цієї держави є «Angels Band». На сьогодні вона об'єднує 90 членів. Завданнями цієї організації є допомога стартап-компаніям у пошуку зацікавленого інвестора, розвиток перспективних стартапів, популяризація діяльності бізнес-ангелів у Білорусії, експертиза стартапів тощо. На виконання цих завдань для стартапів пропонується такий спектр послуг:

- інвестування на стадіях pre-seed та seed;
- експертна оцінка із різних сфер економіки з метою виявлення та усунення проблем на недоліків;
- технічна, маркетингова, бухгалтерська, адміністративна та юридична підтримка;
- організація нетворгінгу з інвесторами;
- можливість залучення інвестицій венчурних фондів¹.

Крім того, «Angels Band» шляхом укладення партнерських угод пропонує стартапам безвідсоткові кредити в розмірі 5000\$, а також фінансову підтримку в розмірі 1000\$ для найбільш перспективних із них.

¹ Офіційний сайт Angels Band. URL: <https://angelsband.by/>.

Однією з найбільш відомих організацій бізнес-ангелів в Україні є «UAngel», що був створений у 2014 році і на сьогодні є повноправним членом EBAN. Членами «UAngel», окрім бізнес-ангелів, є венчурні фонди та акселератори Digital Future, WannaBiz, Fison, Gravia VC та ін. Про успіх діяльності названої організації свідчить той факт, що лише за перший рік її функціонування в рамках інвестування стартапів інвесторами було укладено угоди загальною сумою \$1,6 млн¹.

Таким чином, можливо зробити висновок, що функціонування бізнес-ангелів справляє позитивний ефект стимулювання інноваційної діяльності стартапів та малих й середніх підприємств шляхом надання фінансової та інформаційно-комунікативної підтримки підприємцям. У цьому аспекті важливим є нормативне врегулювання визначення та гарантій діяльності бізнес-ангелів у національному законодавстві України.

¹ Первая годовщина UAngel – асоциации бизнес-ангелов в Украине. URL: <https://inventure.com.ua/news/ukraine/pervaya-godovshina-uangel-associacii-biznes-angelov-ukrainy>.

Розділ 3.

ПРАВОВІ ФОРМИ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОДУКТІВ

3.1. Визначення інноваційного продукту та інноваційної продукції

Терміни

Інноваційний продукт є реалізацією (впровадженням) об'єкта інтелектуальної власності (винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, селекційного досягнення тощо), на які виробник продукту має державні охоронні документи (патенти, свідоцтва) чи одержані від власників цих об'єктів інтелектуальної власності ліцензії, або реалізацією (впровадженням) відкриттів¹.

Комерціалізація інноваційних продуктів це – скоординоване виконання всіх процесів, які необхідні для реалізації інноваційних продуктів зі стадії розвитку до впровадження її як результату науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки².

Комерціалізація інноваційної продукції – це механізм створення ринкових товарів з результатів інтелектуальної сфери діяльності³.

Технологія – це результат інтелектуальної діяльності, сукупності систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень про перелік, строк, порядок та послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації і зберігання продукції, надання послуг⁴.

Нормативно-правове регулювання

1. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2002, № 36, ст. 266.

¹ Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2002, № 36, ст. 266.

² Косцик Р. С. Комерціалізація інноваційної продукції: сутність, значення та принципи здійснення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 727. С. 320–328.

³ Там само.

⁴ Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 № 143-V. *Голос України*. 2006. 14 лист. (№ 213).

2. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 № 143-V. *Голос України*. 2006. 14 лист. (№ 213).

Використана література

1. Бутко М. П. Комерціалізація результатів науково-технічної діяльності в умовах поглиблення інтеграційних процесів. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. № 1. С. 7–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN#/ppec_2015_1_3.
2. Косцик Р. С. Комерціалізація інноваційної продукції: сутність, значення та принципи здійснення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 727. С. 320–328.
3. Дорофеева В. В. Проблема коммерциализации инновационных разработок предприятий Сибирского региона. *Известия ИГЭА*. 2010. № 5 (73). С. 57.
4. Зінов В. Проблеми комерціалізації результатів досліджень і розробок. *Інтелектуальна власність*. 2000. № 3. С. 35–42.
5. Атаманова Ю. Є. Об'єкти інноваційної діяльності: загальна характеристика, види, ознаки. *Правове регулювання інноваційних відносин* : кол. монографія / кол. Авторів : А. П. Гетьман [та ін.]. Харків, 2013. Розд. 2., підр. 2.1. С. 165–176.
6. Давидюк О. М. Технологія як об'єкт господарсько-правового регулювання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04. Харків, 2009. 222 с.
7. Адамюк Д. І. Поняття технології: встановлення змісту та співвідношення з іншими суміжними поняттями. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. № 1. С. 34–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN#/pric_2015_1_6.
8. Косцик Р. С. Комерціалізація інноваційної продукції: сутність, значення та принципи здійснення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 727. С. 320–328.

Рекомендована література

1. Глібко С. В, Подрез-Ряполова І. В. Формування національної інноваційної системи в сучасних умовах *Сучасні проблеми розвитку права та економіки в інноваційному суспільстві*: зб. наук. праць за матер. Інтернет-конференції (м. Харків, 26 лютого 2019 року)/редкол. С. В. Глібко, А. М. Любчич, О. Ю. Палант, О. О. Дмитрик : Харків, НДІ ПЗІР НАПрН України, 2019. С. 36–39.
2. Глібко С. В. Правове регулювання випуску та реалізації високотехнологічної продукції в Україні. *Економіко-правові проблеми розвитку та*

- сприяння господарській діяльності в сучасних умовах: зб. матеріалів круглого столу (м. Харків, 25 травня 2018 р.)* / редкол.: М. П. Кучерявенко, О. О. Дмитрик, С. В. Глібо. Харків : Право, 2018. 280 с. С. 57–64.
3. Глібо С. В., Атаманова Ю. Є., Стріжкова А. В. Суб'єкти інноваційної інфраструктури. *Аналіз правового регулювання діяльності інноваційних структур, підтримки малого та середнього підприємництва в Україні (регіональний аспект)* : наукове видання / за ред. С. В. Глібо. Харків : Право, 2018. С. 30–41.
 4. Глібо С. В., Матюшенко І. Ю., Пасмор М. С. Практичні аспекти визначення високотехнологічних галузей і продукції в Україні. *Соціальна економіка*. Вип. 55. 2018 С. 37–49.
 5. Давидюк О.М. Господарсько-правові особливості регулювання технологій в Україні. *Support for entrepreneurship and innovation economy in the EU, Latvia and Ukraine law: II International Intersectoral Conference. Riga: Baltic International Academy*. : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Рига, 09 жовтня 2019 р. – 14 жовтень 2019 р.). Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України. С. 50-56.
 6. Давидюк О. М. Правове регулювання захисту прав на технологію. *Економіко-правові проблеми розвитку та сприяння господарській діяльності в сучасних умовах* : зб. наук. праць за матер. II круглого столу (м. Харків, 17 трав. 2019 р.). URL: http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/17.05.19/17_05_2019-221-225.pdf.
 7. Давидюк О.М. Проблематика стандартизації технологічної інформації у розрізі інформаційного втілення технології. *Теоретичні та практичні проблеми земельної реформи в Україні*: матеріали круглого столу. URL: [http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/15.11.19/15_11_2019_\(16\).pdf](http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/15.11.19/15_11_2019_(16).pdf).
 8. Давидюк О.М. Система засобів захисту та поновлення порушених прав на технологію: господарсько-правовий аспект. *Право та інноваційне суспільство*: електрон. наук. вид. 2019. № 1 (12). URL: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2019/06/Davydiuk12.pdf>.
 9. Інноваційна та науково-технічна сфера: монографія / Б.В. Гриньов, Д. В. Чеберкус, В. С. Шовкалюк, А. В. Ямчук, Т. В. Писаренко, Т. К. Куранда, Т. К. Кваша. Київ : НТУУ «КПІ» ВПІ ВПК «Політехніка», 2012. 88 с.
 10. Інтелектуальні власність та інновації в контексті формування стратегії розвитку малого і середнього бізнесу: матеріали конференції. Львів : Львівтехнополіс, 2006. 103 с.
 11. Розгон О. В. Втілення інноваційних технологій для вирішення економіко-правових проблем для реалізації квест-гри. *Економіко-правові про-*

блеми розвитку та сприяння господарській діяльності в сучасних умовах: матеріали II круглого столу. (17 трав. 2019 р.). С. 163–168.

12. Commission Regulation № 772/2004 of 27 April 2004 on the application of Article 81(3) of the Treaty to categories of technology transfer agreements. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/En/ALL/?uri=CELEX%3A32004R0772>.
13. Commission Regulation № 330/2010 of 20 April 2010 on the application of Article 101(3) of the Treaty on the Functioning of the European Union to categories of vertical agreements and concerted practices. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/En/ALL/?uri=CELEX%3A32010R0330>.

Коментар

У найзагальнішому вигляді *комерціалізацію* розглядають як підпорядкування діяльності підприємства, установи або організації меті отримання прибутку. Таким чином можна зробити висновок, що в первинному значенні категорія «*комерціалізація*» розглядалася як процес проникнення інтересів бізнесу до нових сфер діяльності, де до цього ринкові відносини не існували. Це процес формування ринків у тих напрямках діяльності людини, які раніше були неприбутковими, а завдяки інноваціям стали ефективними (насамперед почали приносити прибуток) або утворили нові ринки збуту, нові зони прибутку¹.

У сучасному економічному просторі «*комерціалізацію*» визначають як процес, пов'язаний із практичним *використанням результатів наукових досліджень* і розробок із метою введення на ринок нових або поліпшених товарів, послуг чи процесів з отриманням комерційного ефекту. Вона зазвичай починається там, де наукові дослідження вже в основному завершені та є *певний продукт або послуга*, які мають властивості та переваги, що є цінними для комерційних споживачів.

Комерціалізація може набувати *трьох основних форм*: запуск нового бізнес-проекту для комерційного використання технології; продаж ліцензії на використання технології наявного бізнесу; експлуатація технології через надання послуг, включаючи технічне консультування, аналітичні та експертні послуги, а також дослідження за контрактами.

Аналізуючи наукові праці, присвячені питанню комерціалізації, можна зауважити, що науковці по-різному підходять до трактування цього термі-

¹ Бутко М. П. Комерціалізація результатів науково-технічної діяльності в умовах поглиблення інтеграційних процесів. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. № 1. С. 7–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppau_2015_1_3.

на. Деякі автори описують комерціалізацію як: *результат науково-дослідної діяльності*, процес, практичне використання наукових розробок, сприяння продажу інновацій, набір певних дій, призначених для трансформації *науково-технічної продукції* в об'єкт купівлі-продажу тощо. Інші науковці розглядають її як один з *етапів інноваційної діяльності підприємства*¹.

Припускаємо, що можна виокремлювати *комерціалізацію інновацій*. Це діяльність із продажу або сприяння продажу *інноваційних товарів та послуг*².

При цьому суб'єктами комерціалізації інновацій є: великі компанії, у тому числі транснаціональні компанії (ТНК), зацікавлені в інноваціях для вдосконалення своєї діяльності або виходу на ринок із новим товаром; великі та середні компанії, що орієнтуються на ринок своєї країни; венчурні компанії та фонди; приватні інвестори; спеціалізовані банки³.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність»⁴ *інновації* – це новостворені (застосовані) та (або) вдосконалені конкурентоздатні *технології, продукція або послуги*, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного чи іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери.

Безумовно, інновації, які впроваджують суб'єкти, існують у процесі здійснення ними інноваційної діяльності.

Інноваційна діяльність – це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг.

Інноваційна продукція – нові конкурентоздатні товари чи послуги, що відповідають вимогам, установленим ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність».

Господарська діяльність, яка здійснюється в умовах *інноваційної діяльності*, є інноваційним підприємництвом. У цьому напрямі діяльності ко-

¹ Косцик Р. С. Комерціалізація інноваційної продукції: сутність, значення та принципи здійснення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 727. С. 320–328.

² Дорофеева В. В. Проблема коммерциализации инновационных разработок предприятий Сибирского региона. *Известия ИГЭА*. 2010. № 5 (73). С. 57.

³ Бутко М. П. Комерціалізація результатів науково-технічної діяльності в умовах поглиблення інтеграційних процесів. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. № 1. С. 7–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppou_2015_1_3.

⁴ Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266.

мерціалізація інтелектуальної власності в Україні залишається ще на низькому рівні, що пов'язано з недооцінкою інтелектуальної власності в інноваційній діяльності як головного важеля оновлення виробництва, технологій, отримання нової за своїми якостями продукції тощо. Це пов'язано з тим, що розробники погано розуміють доміанти ринку, потреби споживача, у них немає досвіду технологічного підприємництва.

Трансформація науково-технічних розробок в *інноваційний продукт*, придатний для виробництва і ринку, з ймовірністю отримання високого рівня доходу від цього впровадження є найважчим етапом у ланцюгу, який пов'язує науку зі споживачем¹.

Незважаючи на активне обговорення серед науковців питань, які стосуються інноваційного розвитку, не набули чіткого розмежування такі основні поняття, як *інноваційний продукт* та *інноваційна продукція*, які можуть бути результатами інноваційної діяльності.

Дефініції *інноваційного продукту* та *інноваційної продукції* як фінальних результатів інноваційної діяльності також визначені у ст. 1 Закону України «Про інноваційну діяльність», згідно з якою результатом *науково-дослідного інноваційного проекту* є *інноваційний продукт* – результат науково-дослідної та (або) дослідно-конструкторської розробки, що відповідає вимогам, установленим цим Законом, а відповідно, результатом *підприємницького інноваційного проекту* є *інноваційна продукція* – нові конкурентоздатні товари чи послуги, що відповідають вимогам, установленим цим Законом.

Як бачимо з наведених понять, *інновації* становлять собою *технології, продукцію або послуги*, а також організаційно-технічні *рішення* як щось завершене чи *кінцевий результат*.

Інноваційний продукт фактично є проміжним об'єктом між новим рішенням, ідеєю та результатом від її впровадження – власне інновацією. Інноваційний продукт створюється та існує на стадії дослідно-конструкторських робіт, оскільки виникає в результаті проведення комплексу науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт для з'ясування, створення умов і надання необхідної форми для втілення ідеї, доведення розробки до впровадження.

За законодавчим підходом, *об'єктом інноваційного продукту* можуть бути лише *технологія* або *продукція*. Ані послуги, ані організаційно-технічні рішення не включені до складу зазначеного поняття. Крім того, та-

¹ Зінов В. Проблеми комерціалізації результатів досліджень і розробок. *Інтелектуальна власність*. 2000. № 3. С. 35–42.

кий продукт має відповідати низці вимог (умов), а саме: а) бути результатом науково-дослідної та (або) дослідно-конструкторської розробки; б) супроводжуватися виготовленням експериментального зразка чи дослідної партії; в) мати як визначальний елемент певний об'єкт права інтелектуальної власності (винахід, корисна модель, промисловий зразок, топографія інтегральної мікросхеми, селекційне досягнення, відкриття тощо); г) бути результатом упровадження, реалізації об'єкта права інтелектуальної власності; г) мати на застосований об'єкт права інтелектуальної власності державний охоронний документ установленого зразка або ліцензію від його правоволодільця; д) вироблятися у країні вперше або, якщо не вперше, порівняно з іншими аналогічним продуктом, представленим на ринку, бути конкурентоспроможним і мати суттєво вищі техніко-економічні показники¹.

Згідно зі ст. 14 Закону України «Про інноваційну діяльність» *інноваційний продукт* є реалізацією (впровадженням) об'єкта інтелектуальної власності (винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, селекційного досягнення тощо), на які виробник продукту має державні охоронні документи (патенти, свідоцтва) чи отримані від власників цих об'єктів інтелектуальної власності ліцензії, або реалізацією (впровадженням) відкриттів. При цьому використаний об'єкт інтелектуальної власності має бути визначальним для цього продукту.

Отже, у цій статті визначається умова про наявність об'єкта права інтелектуальної власності у складі *інноваційного продукту*.

Об'єкти інноваційної діяльності систематизовані у ст. 4 Закону України «Про інноваційну діяльність» у вигляді: інноваційних програм, інноваційних проектів, нових знань, інтелектуальних продуктів, виробничого обладнання і процесів, інфраструктури виробництва та підприємництва, організаційно-технічних рішень, сировинних ресурсів, засобів їх видобування і переробки; товарної продукції та механізму формування споживчого ринку і збуту товарної продукції. Зазначимо, що *об'єкти інноваційної діяльності* поєднує те, що кожний об'єкт має ознаку «інноваційності» або «новизни».

Як було зазначено вище, *об'єктами інновації* можуть бути вдосконалені конкурентоздатні *технології, продукція або послуги, які не мають «новизни»*, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністра-

¹ Атаманова Ю. Є. Об'єкти інноваційної діяльності: загальна характеристика, види, ознаки. Правове регулювання інноваційних відносин: кол. монографія / кол. авторів: А. П. Гетьман [та ін.]. Харків, 2013. Розд. 2., підр. 2.1. С. 167.

тивного, комерційного чи іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва та (або) соціальної сфери, які *не можуть бути об'єктом інноваційного продукту*.

Технологія як об'єкт інновації є однією із найбільш застосовуваних на практиці.

За ст. 1 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»¹ *технологія* – це результат інтелектуальної діяльності, сукупності систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень про перелік, строк, порядок та послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації і зберігання продукції, надання послуг.

Технологія – це синтезований об'єкт права інтелектуальної власності, в основу якого покладено систему її окремих базових елементів, що за рахунок спроможності функціонально втілюватись у виробничий процес набуває якостей інноваційного продукту, особливого роду нематеріального активу, об'єкта господарського обороту і дозволяє визначити її як *об'єкт господарсько-правового регулювання*².

Отже, *технологія* пов'язана з її матеріальним вираженням – обладнанням, устаткуванням, приладами та механізмами, в яких вона знаходить свій прояв. Відповідно, обладнання та матеріали стають допоміжним елементом у переданні високотехнологічних *продуктів і послуг*.

Досліджуючи правові аспекти *співвідношення технології та інноваційного продукту*, можна дійти висновку, що, по-перше, відповідно до чинного законодавства технологія може бути реалізована як інноваційний продукт. По-друге, технологія належить до самостійного об'єкта правового регулювання, який може бути використаний як самим розробником (творцем) технології, так і наданий іншим суб'єктам господарювання, у тому числі суб'єктам інноваційної діяльності, на умовах використання чи повного передання прав на неї.

Водночас *технологію* можна визначити як один з інноваційних об'єктів поряд з інноваційним продуктом. І хоча технологія має багато спільних ознак з *інноваційним продуктом* (наявність у своєму складі об'єктів права інтелектуальної власності, результатів робіт, складність форми), але будь-яка технологія може існувати сама по собі, тобто поза інноваційним процесом.

¹ Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 № 143-V. *Голос України*. 2006. 14 лист. (№ 213).

² Давидюк О. М. Технологія як об'єкт господарсько-правового регулювання: дис. канд. юрид. наук: 12.00.04. Харків, 2009. 222 с. С. 63.

При цьому з моменту подальшої розробки технології для практичного втілення може бути перетворена на інноваційний продукт і набути додаткових ознак, які наводяться щодо нього в ст. 14 Закону України «Про інноваційну діяльність».

Інакше кажучи, та чи інша технологія може через вжиття заходів щодо практичного впровадження, з дотриманням умов, зазначених у Законі щодо провадження інноваційної діяльності в Україні, може набути додаткових характеристик і перетворитися на інший самостійний об'єкт господарських правовідносин – інноваційний продукт, завдяки схожості внутрішньої природи інноваційного продукту і технології.

При цьому початком створення такого інноваційного об'єкта як *інноваційний продукт* буде вважатися момент прийняття рішення про впровадження технології або *науково-технічної продукції* у виробництво конкретного інноваційного продукту. Крім того, початковим кроком з упровадження технології повинна стати розробка інноваційного проекту – комплексу документів, що визначає процедуру і комплекс усіх необхідних заходів щодо створення та реалізації інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції, розробка та державна реєстрація якого є обов'язковою умовою отримання спеціального режиму інноваційної діяльності. Інноваційний проект визначатиме процедуру, заходи зі створення майбутнього інноваційного продукту, міститиме аналітичну інформацію з технічних, технологічних, організаційних параметрів упровадження нової технології, *науково-технічної продукції*. Крім того, під час виконання цього проекту будуть проводитись фінансові, правові, патентно-пошукові, маркетингові роботи, наводитись техніко-економічні обґрунтування та розрахунки можливих ризиків, вирішуватиметься питання розподілу прав інтелектуальної власності на майбутній інноваційний продукт.

Окрім стадії проектування та планування, випуску інноваційного продукту передують стадія проведення науково-дослідних і (або) дослідно-конструкторських робіт, а також інших видів робіт. Цей етап є свого роду підготовкою до інженерних робіт, конструювання, випробування макетів, експериментальних і дослідних зразків, в умовах, що імітують реальні умови експлуатації та застосування продукції.

Після успішного виконання попередніх стадій відбувається налагодження експериментального виробництва та виготовлення дослідних партій продукції, підготовка технічної документації, специфікацій, інструкцій, стандартизація та сертифікація дослідних партій (зразків) на відповідність їх вимогам безпеки, охорони здоров'я населення чи природи.

Таким чином, після проходження цих етапів технологія набуває додаткових характеристик і перетворюється на інноваційний продукт¹.

Отже, *комерціалізація інноваційних продуктів* – скоординоване виконання всіх процесів, які необхідні для реалізації інноваційних продуктів від стадії розвитку до впровадження як результату науково-дослідної та (або) дослідно-конструкторської розробки, а *комерціалізація інноваційної продукції* – механізм створення ринкових товарів із результатів інтелектуальної сфери діяльності².

3.2. Договори про передання майнових прав на об'єкти інтелектуальної (промислової) власності

Терміни

Договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності — це договір за яким одна сторона (особа, що має виключні майнові права) передає другій стороні частково або у повному складі ці права відповідно до закону та на визначених договором умовах (ст. 1113 ЦК України).

Договір про трансфер технології – договір, укладений у письмовій формі між особами, яким належать та/або яким повністю чи частково передаються майнові права на технологію або її складові (ст. 1 ЗУ «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»).

Нормативно-правове регулювання

1. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 № 3689-ХІІ. *Голос України*. 1994. 17 лют.
2. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 № 3687-ХІІ. *Голос України*. 1994. 03 лют.
3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ. *Голос України*. 1994. 23 лют.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Голос України*. 2003. 12 берез. (№ 45).

¹ Адамюк Д. І. Поняття технології: встановлення змісту та співвідношення з іншими суміжними поняттями. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. № 1. С. 34–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2015_1_6.

² Косцик Р. С. Комерціалізація інноваційної продукції: сутність, значення та принципи здійснення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 727. С. 320–328.

Використана література

1. Право інтелектуальної власності: підручник / за заг. ред. д. ю. н., проф. Булеци С. Б., к.ю.н., доц. Чепис О. І. Ужгород : РІК-У, 2019. 488 с.
2. Падучак Б. М. Щодо питання класифікації договорів у сфері трансферу технологій. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. 189-191. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2011_2/189.pdf
3. Городов О. А. Право промышленной собственности : учебник. Москва : Статут, 2011. 942 с.
4. Цивільне та сімейне право України: підручник /за ред. Є. О. Харитонова, Н. Ю. Голубевої. Київ : Правова єдність, 2009. 968 с.
5. Цивільне право : підручник.: у 2 т. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатеевої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т. 1. 656 с.
6. Дмитришин В. С. Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності : конспект лекцій. Акад. інтелект. власності, Ін-т інтелект. власності і права. Київ, 2005. 212 с.
7. Бельтюкова Є М. Правове регулювання наступництва майнових прав інтелектуальної власності за цивільним законодавством України : дис ... канд. юрид. наук. Одеса, 2019. 200 с.
8. Городов О.А. Патентное право : учебник. Москва : Проспект, 2017. 400 с.
9. Кодинець А. Договірні відносини у сфері передання майнових прав інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2015. № 2. С. 5–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN /Triv_2015_2_2.
10. Цивільне право України : Договірні та не договірні зобов'язання : підручник / за ред. С. С. Бичкової. 3-тє вид., змін. та допов. Київ : Алерта, 2014. 496 с.
11. Луць В. В., Великанова М. М. Договори в цивільному праві України : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 264 с.

Рекомендована література

1. Glibko S. V., Novikov Y. A. Legal Regulation s between Participan ts in a Techn ology Tran sfer n etwork. *Min d the Gaps. Econ omical Aspects in the Legal* 2018. P. 151–166.
2. Демченко Т.С. Правове регулювання промислової власності в Європі та в Україні: принципи побудови та шляхи зближення. Київ : вид-во «Преса України», 2005. 64 с.
3. Інститут патентних повірених: міжнародний досвід та національна практика : монографія /кол. Авторів : Боровик П. А., Коваленко Т.В., Тверезенко О.О. Київ : ТОВ «Лазурит – Поліграф», 2008. 192 с.

4. Інтелектуальна власність : навч. посіб. / за ред. д. т. н. Цибульова П.М. Київ : УкрІНТЕІ, 2006. 276 с.
5. Крайнев П. Патентування винаходів в Україні. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. 340 с.
6. Розгон О. В. Здійснення технологічного аудиту наукової організації як основний захід трансферу технологій. *Наука та технології* : матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 27 черв. 2019 р.). Київ, 2019. С. 58–60. URL: [http://almanah.ltd.ua/save/2019/6%20\(27\)/213.pdf](http://almanah.ltd.ua/save/2019/6%20(27)/213.pdf)
7. Розгон О. В. Центр підтримки технологій та інновацій (TISC) як структурний підрозділ дослідницького університету. *Problemes et perspectives d'in troduction de la recherche scien tifique in n ovan te*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Брюссель, 29 лист. 2019 р.). Брюссель : 2019. V 7. Р. 50–54 . URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/in dex.php/ con feren ces/issue/view/ 2019.11.29/2019.29.11.v7>

Коментар

Особливою правовою формою використання творів науки, літератури, мистецтва та *об'єктів промислової власності* є цивільно-правові договори, які отримали назву договорів щодо *розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності*.

Відповідно до ст. 1107 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) формами *розпоряджання майновими правами* є: надання ліцензії (дозволу) на використання об'єкта; передання (відчуження) виключних майнових прав інтелектуальної власності.

До першої форми розпоряджання виключними правами належать надання ліцензії на використання об'єкта права інтелектуальної власності та ліцензійний договір. Друга форма виражається в укладенні договору про передання (відчуження) виключних майнових прав інтелектуальної власності.

У ч. 1 ст. 1107 ЦК України закріплено невичерпний перелік *видів договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності*:

- ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- ліцензійний договір;
- договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- договір про *передання виключних майнових прав інтелектуальної власності*;
- інший договір щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності.

Зазначеними договорами встановлюється *розноряджання* саме майновими правами інтелектуальної власності. Тому такі договори не можуть передбачати перехід до інших осіб особистих немайнових прав інтелектуальної власності на відповідний об'єкт (наприклад, права авторства на винахід).

На договори щодо *розноряджання майновими правами інтелектуальної власності* поширюються положення ст. 32 ЦК України, відповідно до якої фізична особа у віці від 14 до 18 років (неповнолітня особа) має право, зокрема, самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної творчої діяльності, що включає в себе і право розпоряджатися такими правами. Наприклад, якщо 15-річна особа написала вірш і вирішила його опублікувати у журналі, то згода батьків (усиновлювачів) чи піклувальника для укладення видавничого договору при цьому не вимагається¹.

До договорів, які побічно опосередковують відносини у *сфері трансферу технологій* (реалізацію майнових прав на технологію), належить і *договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності*².

Цей договір отримав своє нормативне закріплення в ст. 1113 ЦК України.

За ним одна сторона (особа, що має виключні майнові права) передає другій стороні частково або у повному складі ці права відповідно до закону та на визначених договором умовах.

Таким чином, ці договори також поділяються на два підвиди:

- 1) договори про передання *частини* майнових прав інтелектуальної власності та
- 2) договори про передання *всіх* майнових прав інтелектуальної власності.

На відміну від ліцензійного договору, *договір про передання прав інтелектуальної власності* спрямований на повну *уступку майнових прав* на твір, винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку чи інший об'єкт інтелектуальної власності, тому зміст договору про передання прав інтелектуальної власності передбачає *безповоротне відчуження прав на об'єкт охорони*.

Передання прав інтелектуальної власності *шляхом їх уступки* не обов'язково повинне охоплювати *всю сукупність правомочностей*, які їх

¹ Право інтелектуальної власності: підручник / за заг. ред. д. ю. н., проф. Булеци С. Б., к. ю. н., доц. Чепис О. І. Ужгород: РІК-У, 2019. 488 с. 390.

² Падучак Б. М. Щодо питання класифікації договорів у сфері трансферу технологій. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 189–191. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2011_2/189.pdf.

складають. На відміну від інших видів правоволодіння, за моделлю власності, де тенденція до спрощення системи передання прав виражається у скороченні кількості правомочностей, які підлягають відчуженню, у праві інтелектуальної власності це питання вирішується більш ліберально. Так, допускається роздільне передання прав інтелектуальної власності залежно від території, строку відчуження та способу їх здійснення¹.

Договір про передання *виключних майнових прав інтелектуальної власності* передбачає *безповоротне передання*, тобто *відчуження виключних майнових прав інтелектуальної власності* іншій особі. Таким чином, особа, яка передала відповідні виключні права інтелектуальної власності за договором, *перестає бути суб'єктом прав*, що були передані².

Цей договір є правовою формою реалізації належних суб'єктові майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності *шляхом їх безповоротного відчуження* іншій особі (набувачеві). Він спрямований на перехід майнових прав інтелектуальної власності від однієї особи до іншої з можливістю набувача як самому використовувати охоронювані майнові права, так і шляхом їх подальшого передання іншим суб'єктам.

У зв'язку з цим особа, якій передані виключні майнові права, *стає правонаступником*³. На підставі договору про передання прав інтелектуальної власності до набувача *переходять не лише права*, а й *обов'язки* щодо об'єкта договору. Зокрема, обов'язки щодо використання *запатентованого об'єкта*, підтримання чинності патенту чи свідоцтва та ін.

Договори про передання *виключних майнових прав на об'єкти промислової власності* характеризуються *певними особливостями*. При передаванні права інтелектуальної власності на такий об'єкт власник охоронного документа *не може залишити* за собою будь-яке право на його використання, встановити будь-які часові чи територіальні обмеження прав, які переходять до правонаступника. Це принципова відмінність *передання права власності для об'єктів промислової власності* від передання авторських прав, де допускається дроблення прав⁴.

¹ Городов О. А. Право промышленной собственности : учебник. М.: Статут, 2011. С. 356–357.

² Цивільне та сімейне право України : підручник / за ред. Є. О. Харитонова, Н. Ю. Голубевої. Київ : Правова єдність, 2009. С. 796.

³ Цивільне право: підручник: у 2 т. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків : Право, 2011. Т. 1. 656 с. С. 636.

⁴ Дмитришин В. С. Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності : конспект лекцій. Акад. інтелект. власності, Ін-т інтелект. власності і права. Київ, 2005. С. 27.

Оскільки ЦК України *не всі майнові права інтелектуальної власності* відносить до *категорії виключних*, то доцільність включення договору про передавання виключних майнових прав є достатньо сумнівною.

У ст. 424 ЦК України до групи виключних прав не віднесено, зокрема, право на використання об'єкта права інтелектуальної власності та вказано на існування інших майнових прав, установлених законом, які також можуть не мати виключного характеру. За умови такого формулювання назви договору можна дійти висновку, що невиключні майнові права на об'єкт інтелектуальної власності не можуть бути предметом цього договору.

Договір про передавання виключних майнових прав інтелектуальної власності є *двостороннім*.

Першою стороною є особа, якій належать виключні майнові права інтелектуальної власності на певний об'єкт. Варто звернути увагу, що такою особою може бути не тільки творець (автор, *винахідник* тощо), а й інша юридична чи фізична особа, яка в установленому порядку набула виключних прав на об'єкт інтелектуальної власності (наприклад, спадкоємець автора). *Другою стороною* є особа, до якої переходять відповідні виключні майнові права інтелектуальної власності. Нею може бути як фізична, так і юридична особа.

За юридичною природою цей договір може бути як *платним*, так і *безоплатним*. Особою, що має *виключні майнові права*, є фізична або юридична особа, яка має авторські права, а у відповідних випадках також зареєструвала своє право на об'єкт інтелектуальної власності, має охоронний документ, що засвідчує її права, та внесена до відповідного державного реєстру як правоволоділець прав на об'єкт інтелектуальної власності. Правонаступниками можуть бути як фізичні, так і юридичні особи.

Договір про передавання виключних майнових прав інтелектуальної власності укладається у *письмовій формі*.

На відміну від ліцензійного договору, договір про *передавання виключних майнових прав* у більшості випадків, за винятком авторського договору, *підлягає обов'язковій державній реєстрації*. Відповідно до ст. 1114 ЦК України договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності *не підлягають обов'язковій державній реєстрації*, але вона може бути здійснена на вимогу однієї зі сторін договору. Відсутність державної реєстрації не впливає на чинність прав. Згідно із ч. 2 ст. 1114 ЦК України факт передавання виключних майнових прав інтелектуальної власності, які відповідно до цього Кодексу або іншого закону є чинними після їх державної реєстрації, підлягає державній реєстрації. Саме ці вимоги висуваються

до договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку, компонування інтегральної мікросхеми, сорт рослин чи породу тварин. У цьому випадку договір є чинним лише з моменту його державної реєстрації в Державному департаменті інтелектуальної власності України¹.

Однак спеціальне законодавство містить інші вимоги до державної реєстрації договорів про передання прав на *об'єкти промислової власності*, встановлюючи факультативність такої реєстрації (ч. 9 ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»,² ч. 8 ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»³).

Договір щодо об'єктів промислової власності, права, на які засвідчуютьс-я патентом або свідоцтвом, підлягає обов'язковій державній реєстрації.

Тож договори про передання майнових прав на *винаходи, корисні моделі, промислові зразки*, сорти рослин і породи тварин, компонування інтегральної мікросхеми і торговельні марки *підлягають державній реєстрації*.

Чинне законодавство не дозволяє однозначно визначити момент *набрання чинності договором про передання майнових прав інтелектуальної власності*, тобто коли починають діяти права та обов'язки за таким договором, що підлягає реєстрації, — з дати реєстрації чи з моменту підписання сторонами договору. З огляду на положення законодавства про необхідність реєстрації договорів про передання майнових прав на об'єкти, права на які реєструються (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, компонування інтегральної мікросхеми і торговельні марки), чинність такого договору має пов'язуватися з датою його реєстрації. Вирішення питання в іншому ракурсі нівелюватиме норму ЦК України про потребу державної реєстрації таких договорів.

ЦК України не містить особливих вимог до *змісту договору*, визначаючи лише, що умови договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, які погіршують становище творця відповідного об'єкта чи його спадкоємців порівняно зі становищем, передбаченим за-

¹ Бельтюкова Є М. Правове регулювання наступництва майнових прав інтелектуальної власності за цивільним законодавством України : дис. канд. юрид. наук. Одеса, 2019. 200 с. С. 74, 78.

² Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15.12.1993 № 3689-ХІІ. *Голос України*. 17 лют 1994.

³ Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15.12.1993 № 3687-ХІІ. *Голос України*. 03 лют. 1994.

конодавством, а також обмежують право творця на створення інших об'єктів, є нікчемними¹.

Адже включення до договору таких умов призводило б до обмеження принципу свободи літературної, художньої, наукової та технічної творчості (ст. 54 Конституції України). Тому нікчемною буде, наприклад, умова про те, що винахідник зобов'язується не створювати в майбутньому винаходів, якими досягається такий самий технічний результат, що й винаходом, виключні майнові права інтелектуальної власності на який є предметом договору.

Важливою умовою договору має бути *обов'язок правоволодільця виключних майнових прав щодо попередження правонаступника про права третіх осіб*, зокрема про наявність або відсутність ліцензійного договору, укладеного правоволодільцем із третьою особою до передання виключних майнових прав.

За договором передаються майнові права інтелектуальної власності з їхніми *обтяженнями*.

Згідно із ч. 2 ст. 1113 ЦК України укладення договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності *не впливає на ліцензійні договори*, які були укладені раніше.

Особливістю правочинів із передання *виключних прав стосовно запатентованих об'єктів є обмеження щодо їх подільності*. Виходячи з принципу неподільності обсягу прав, посвідчених патентом, їх неможливо передати набувачеві в якійсь частині. Тому останній стає правоволодільцем усієї сукупності прав майнового характеру, якими наділений його попередник².

Тож, якщо передання права на *об'єкт промислової власності* здійснюється за наявності *чинних ліцензійних договорів* про передання права на використання цього об'єкта, фізична особа, яка є стороною договору повинна поінформувати майбутнього правонаступника про укладені ліцензійні договори й отримати його згоду на прийняття на себе обтяжень, що впливають у зв'язку з укладеними раніше ліцензійними договорами щодо об'єкта інтелектуальної власності.

Важливість установлення цього факту на *стадії укладення договору* зумовлюється тим, що з урахуванням можливості видачі виключної ліцензії

¹ Кодинець А. Договірні відносини у сфері передання майнових прав інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2015. № 2. С. 5–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpiv_2015_2_2.

² Городов О. А. Патентное право : учебник. Москва : Проспект, 2017. 400 с. С. 292.

попереднім праволодільцем, яка передбачає неможливість використання правонаступником об'єкта інтелектуальної власності, укладення договору про передання виключних майнових прав може втратити сенс для правонаступника. Іноді наявність укладених ліцензійних договорів або договорів франчайзингу (серед умов останніх є також передання права на використання *об'єктів промислової власності*) щодо об'єкта інтелектуальної власності, майнові права на який передаються, породжує та/або безпосередньо впливає на намір правонаступника придбати виключні майнові права на нього. Серед прав третіх осіб також може бути право застави виключних майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності¹.

До *істотних умов договору про передання виключних майнових прав* інтелектуальної власності належать: строк дії договору, способи використання твору, територія, на яку поширюється право, що передається, розмір і порядок виплати авторської винагороди, а також інші умови, щодо яких за вимогою однієї зі сторін повинно бути досягнуто згоди².

Основною *істотною умовою* є умова про об'єкт договору, тобто результат інтелектуальної, творчої діяльності, майнові права на який передаються за договором. Об'єкт договору має бути чітко визначений шляхом зазначення повної назви об'єкта інтелектуальної власності, фіксації номера патенту чи свідоцтва і дати його видачі.

Іншою *істотною умовою* договору про передання майнових прав інтелектуальної власності є умова про *предмет*³.

Предметом договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності є *виключні майнові права* на об'єкт права інтелектуальної власності. Такі права означають монополію суб'єкта права інтелектуальної власності на використання об'єкта цього права⁴.

Під предметом цього договору слід розуміти сукупність майнових прав, які передаються. Ця умова є особливо важливою для договорів про

¹ Бельтюкова Є. М. Договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності: цивільно-правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 11. С. 19–23. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/11/5.pdf>.

² Цивільне право України: Договірні та не договірні зобов'язання: підручник / за ред. С. С. Бичкової. 3-тє вид., змін. та допов. Київ : Алерта, 2014. 496 с. С. 352.

³ Кодинець А. Договірні відносини у сфері передання майнових прав інтелектуальної. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2015. № 2. С. 5–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Triv_2015_2_2.

⁴ Бельтюкова Є. М. Правове регулювання наступництва майнових прав інтелектуальної власності за цивільним законодавством України : дис. канд. юрид. наук. Одеса, 2019. 200 с. С. 88.

передання майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти авторського та суміжних прав, адже згідно зі ст. 31 Закону України «Про авторське право і суміжні права»¹ майнові права, не зазначені в договорі як відчужувані, вважаються такими, що не передані. Стосовно *об'єктів промислової власності* при визначенні предмета достатньо вказівки про передання всіх майнових прав на обумовлений договором об'єкт.

Істотною умовою є також умова про *ціну майнових прав інтелектуальної власності*, що передаються за договором.

Розмір і порядок *виплати авторської винагороди* визначається договором про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності. Така винагорода може здійснюватися у формі одноразового (паушального) платежу, або відрахувань за кожний проданий примірник чи кожне використання твору (роялті), або комбінованих платежів².

Хоча, як правило, оплата залежить від договірної моделі, обраної суб'єктами договірних відносин, і передбачає одноразове зустрічне задоволення за передані майнові права.

Строк дії у договорі про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності не зазначається, оскільки передбачається, що права передаються безповоротно, тобто договір є безстроковим. Але, враховуючи специфіку деяких об'єктів договору про передання виключних майнових прав, наприклад, об'єктів авторського права і суміжних прав, строк його дії законодавчо обмежений строком дії самих прав інтелектуальної власності³.

3.3. Договір комерційної концесії (франчайзингу)

Терміни

Договір комерційної концесії – це договір за яким одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за плату право користування відповідно до її вимог комплексом належних цій стороні прав з метою виготовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг (ст. 1115 ЦК України).

¹ Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ. *Голос України*. 1994. 23 лют.

² Луць В. В., Великанова М. М. Договори в цивільному праві України : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2016. С. 235.

³ Бельтюкова Є. М. Правове регулювання наступництва майнових прав інтелектуальної власності за цивільним законодавством України : дис. канд. юрид. наук. Одеса, 2019. С. 78.

Роялті – регулярний внесок, який франчайзі сплачує франчайзеру для утримання, управління франчайзингової системи, надання основних послуг, розвиток та вдосконалення елементів концепції бренду (Шевельов Б. Франчайзингові відносини: суть і проблеми розвитку в українському бізнесі. *Молодь і ринок*. 2012. № 11 (94). С. 148–151).

Нормативно-правове регулювання

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. *Голос України*. 2003. 14 берез. (№ 49).
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Голос України*. 12 берез. 2003. (№ 45).
3. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14.09.2006 № 143-V. *Голос України*. 2006. 14 лист. (№ 213).

Використана література

1. Давидюк О. М. Господарсько-правове регулювання комерційної концесії (франчайзингу) у відносинах, пов'язаних із передачею прав на технологію. *Право та інноваційне суспільство*. 2014. № 1. С. 30-37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2014_1_6.
2. Потехіна В. Інтелектуальна власність : навч. посіб. Київ : КУП НАНУ, 2009. 354 с.
3. Карякіна О.Ю. Франчайзинг як одна з форм договірної передачі прав інтелектуальної власності: економіко-правові аспекти. *Правничий вісник університету «Крок»*. 2011. № 9. С. 26-31.
4. Жилінкова О. В. Договірне регулювання відносин щодо інтелектуальної власності в Україні та за кордоном : монографія / О. В. Жилінкова. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 280 с.
5. Падучак Б. М. Щодо питання класифікації договорів у сфері трансферу технологій. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. 189-191. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2011_2/189.pdf
6. Паніна Ю.С. Проблеми відмежування договору франчайзингу від дистриб'юторського договору та договору про передачу ноу-хау. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 5. С. 24-27.
7. Давидюк О. М. Технологія як об'єкт господарсько-правового регулювання: монографія. Харків : Вид-во «ФІНН», 2010. 176 с.
8. Атаманова Ю. Є. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави : монографія. Харків : ФІНН, 2008. 424 с.

9. Право інтелектуальної власності: підручник /за заг. ред. д.ю.н., проф. Булеци С.Б., к. ю. н., доц. Чепис О.І. Ужгород : РІК-У, 2019. 488 с.
10. Цивільне право України : підручник : у 2 т. / за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатеевої, В. Л. Яроцького. Київ : Юрінком Інтер, 2004. Т. 1. 736 с.
11. Жилінкова О. В. Договірне регулювання відносин щодо інтелектуальної власності в Україні та за кордоном : монографія / О. В. Жилінкова. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 280 с.
12. Інтелектуальна власність: навч. посіб. / за заг ред канд. юрид. наук, доц. Нестерцової-Собакарь О. В. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 140 с.
13. Ведькал В. А. Цивільно-правові аспекти правового регулювання договору комерційної концесії. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2015. Вип. 5. С. 82–88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/arvu_2015_5_13.
14. Кулик О. С. Правове регулювання державної реєстрації договору комерційної концесії. *Правове регулювання економіки*. 2009. № 9. С. 177-183
15. Гладка О. В. Комерційна концесія як форма інноваційного інвестування: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.04 / О. В. Гладка; кер. роботи Д. В. Задихайло; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2015. 20 с.
16. Погрібний Д. І. Господарсько-правові аспекти визначення категорії «інновації». *Правова доктрина – основа формування правової системи держави* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятитом. моногр. «Правова доктрина України»; (м. Харків, 20–21 лист. 2013 р.). Харків : Нац. акад. прав. наук України. 2013. С. 504–507.

Рекомендована література

1. Інтелектуальна власність. Навчальний посібник. / за ред. д. т. н. Цибульова П.М. Київ : УкрІНТЕІ. 2006. 276 с.
2. Коссак В. М. Право інтелектуальної власності: підручник. Київ : «Истина». 2007. 206 с.
3. Розгон О. В. Предмет договору про передачу ноу-хау як виду договору у сфері трансферу технологій. *Право та інновації*. 2019. № 2. С. 29-34.
4. Розгон О. В. Недоліки визначення предмета договору комерційної концесії у господарському та цивільному законодавстві. *Сучасні проблеми розвитку права та економіки в інноваційному суспільстві*: матеріали електронної конференції. (м. Харків, 29 лист. 2019 р.). Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України.

Коментар

Договір комерційної концесії згадується у гл. 76 ЦК України і гл. 36 Господарського кодексу України (далі — ГК України).

Серед науковців-правників точиться велика кількість спорів стосовно того, чи є *поняття комерційної концесії тотожним поняттю франчайзингу*, є ці договори різними за своєю правовою природою чи навпаки однаковими. Розрізняють дві основні точки зору на цю проблему, за якими одна група вчених доводить, що комерційна концесія є *самостійним різновидом договору*, а інша вказує на те, що це лише *специфічний різновид ліцензійного договору*. Переважає думка, що *комерційна концесія тотожна поняттю франчайзингу*, а цей договір є самостійним та окремим різновидом договірної співпраці¹.

Комерційна концесія (франчайзинг) є одним зі способів передавання прав на об'єкти інтелектуальної власності, інноваційних об'єктів для їх використання у виробничій господарській діяльності суб'єктів господарювання. Сферою дії договору *комерційної концесії*, на відміну від договору франчайзингу, є поширення товарів виробника, тоді як сфера *договору франчайзингу* – поширення товарів та виробництво.

Здійснення підприємницької діяльності на умовах *договору франчайзингу* знижує підприємницький ризик, оскільки в цьому випадку відбувається використання бізнесу, репутація та імідж якого вже сталі, він довів свою ефективність. Договірне передавання прав інтелектуальної власності на умовах франчайзингу *сприяє малим підприємствам і фізичним особам – підприємцям* у налагодженні стабільного прибуткового бізнесу. У зв'язку з цим розробка правового поля у сфері регулювання договору франчайзингу в Україні має стати для національного законодавця пріоритетним завданням².

За результатами аналізу чинного законодавства України, міжнародної практики правозастосування *комерційна концесія опосередковується договором франчайзингу*.

Відповідно до договору комерційної концесії *правами, що передаються*, є тільки торговельна марка і знак обслуговування. Водночас можна виділити такі *спільні риси договорів*, що розглядаються: обидва види належать

¹ Давидюк О. М. Господарсько-правове регулювання комерційної концесії (франчайзингу) у відносинах, пов'язаних із передачею прав на технологію. *Право та інноваційне суспільство*. 2014. № 1. С. 30–37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2014_1_6.

² Потехіна В. Інтелектуальна власність : навч. посіб. Київ : КУП НАНУ, 2009. С. 122.

до категорії так званих виняткових договорів; крім звичайних договірних зобов'язань, сторони беруть на себе взаємні обмеження діяльності на узгодженій у договорі території¹.

Особливе місце в комплексі прав, що *передаються за договором франчайзингу*, посідають права на використання простих і кваліфікованих засобів індивідуалізації товару в торговельному обороті, ноу-хау, комерційної таємниці та спеціалізовані відомості щодо особливостей технічного використання винаходів, корисних моделей і промислових зразків. Зазначені особливості свідчать про *особливе значення комерційної концесії* для регулювання відносин, пов'язаних із переданням прав на технології, від їх розробника до суб'єкта господарювання, в цілісному майновому комплексі яких таку технологію було втілено (реалізовано)².

Відповідно до положень ст. 1115 ЦК України за *договором комерційної концесії* одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за плату право користування відповідно до її вимог комплексом належних цій стороні прав із метою виготовлення і (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг.

Цей договір належить до поіменованих, тобто чітко названих у цивільному законодавстві України. Водночас він не може бути віднесений до таких, які безпосередньо спрямовані на розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності, оскільки такі майнові права не є його єдиним предметом. Таким чином, договір комерційної концесії є на даний момент єдиним договором, який належить до поіменованих договорів, за допомогою яких непрямо реалізуються майнові права інтелектуальної власності³.

Договір франчайзингу є *самостійним цивільно-правовим договором*, який належить до категорії вертикальних договорів та чітко відмежовується від дистрибуторських (дилерських) договорів, договорів про передання ноу-хау та інших договорів, пов'язаних із переданням прав на використання об'єктів інтелектуальної власності.

¹ Карякіна О. Ю. Франчайзинг як одна з форм договірної передачі прав інтелектуальної власності: економіко-правові аспекти. *Правничий вісник університету «Крок»*. 2011. № 9. С. 26–31.

² Давидюк О. М. Господарсько-правове регулювання комерційної концесії (франчайзингу) у відносинах, пов'язаних із передачею прав на технологію. *Право та інноваційне суспільство*. 2014. № 1. С. 30–37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2014_1_6.

³ Жилінкова О. В. Договірне регулювання відносин щодо інтелектуальної власності в Україні та за кордоном: монографія / О. В. Жилінкова. Київ : Юрінком Інтер, 2015. С. 131.

На відміну від дистриб'юторських договорів, *договір франчайзингу* може передбачати передавання права на використання бізнес-формату, права на виробництво товарів, а також надання послуг; продаж тільки тих товарів, які надаються франчайзером, або ж виробництво певної продукції за технологією франчайзера, що фактично забороняє франчайзі продавати продукцію інших торговельних марок, ніж ті, що надаються франчайзером. Крім того, договір франчайзингу завжди передбачає подальшу підтримку, допомогу франчайзера, консультування, можливість навчання працівників франчайзі тощо.

Договір комерційної концесії (франчайзингу) належить до договорів, які безпосередньо опосередковують відносини у сфері трансферу технологій, де предметом є наукові та науково-прикладні результати, об'єкти права інтелектуальної власності, ноу-хау¹. Так, договір франчайзингу та договір про передавання ноу-хау хоч і можуть опосередковувати *трансфер технологій*, але не належать до категорії договорів про трансфер технологій. *Договір франчайзингу* не завжди передбачає передавання права на використання ноу-хау франчайзера. Якщо ж така умова в договорі франчайзингу присутня, то ключовою ознакою, що відрізняє такий договір франчайзингу від договору про передавання ноу-хау, є більш широкий предмет договору франчайзингу, що включає в себе, крім права на використання ноу-хау, ще низку прав, які пов'язані з ідентифікацією приналежності франчайзі до торговельної марки чи франчайзингової мережі відповідного франчайзера².

Головним позитивним покращенням для *трансферу технологій*, яке може надати використання зазначеного договору, є те, що тільки в його межах можна належним чином закріпити права та законні інтереси всіх учасників відносин, пов'язаних з обігом технологій, створити дієві гарантії та компенсувати ризики випадкової загибелі чи втрати такої технології. Враховуючи те, що ним може бути передбачено як передавання певного устаткування, так і право використовувати об'єкти права інтелектуальної власності, він є єдиним різновидом договору, який здатний закріпити передавання технології в її найбільш повній формі реалізації (втілення) – інформаційній та матеріальній³.

¹ Падучак Б. М. Щодо питання класифікації договорів у сфері трансферу технологій. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 189–191. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2011_2/189.pdf.

² Паніна Ю. С. Проблеми відмежування договору франчайзингу від дистриб'юторського договору та договору про передачу ноу-хау. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 5. С. 24–27.

³ Давидюк О. М. Господарсько-правове регулювання комерційної концесії (франчайзингу) у відносинах, пов'язаних із передачею прав на технологію. *Право та інноваційне суспільство*. 2014. № 1. С. 30–37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2014_1_6.

Комерційна концесія (франчайзинг) має особливе значення для регулювання відносин, пов'язаних із *переданням прав на технології* від їх розробника до суб'єкта господарювання, в цілісному майновому комплексі яких таку технологію було втілено (реалізовано), тому зіставимо *складові франчайзингу*, визначені чинним законодавством України, та елементи *технології*.

Технологія у правовідносинах може існувати як:

– самостійний об'єкт права інтелектуальної власності. Вона становить собою синтезований об'єкт, що має синтетичний характер, та системне поєднання інших об'єктів права інтелектуальної власності, яке визначає найбільш істотні (сутнісні) характеристики технологічного процесу виробництва товарів чи надання послуг, що полягає в подальшій розробці та вдосконаленні таких об'єктів, включає в себе конкретні шляхи його комерціалізації та отриманий досвід використання;

– технологія в її інформаційному втіленні — сукупність систематизованої інформації, що містить відомості про ті дії, які необхідно вчинити суб'єкту господарювання для її втілення, інформацію про процеси і послідовність перетворення речовин та енергії для досягнення визначеного технологією кінцевого результату. Йдеться про систему відомостей, які відображають розміри майбутнього економічного ефекту, що може бути отриманий від її використання;

– технологія в її матеріальному втіленні – технологічна лінія (відокремлена, цілісна, закрита система верстатів, приладів, пристроїв, іншого устаткування і механізмів, що поєднані між собою єдиним технологічним призначенням – виробництво товарів/надання послуг і безпосередньо пов'язані з переробленням певної сировини на кінцевий результат її функціонування); цілісний майновий комплекс суб'єкта господарювання, в якому технологія вже втілена до його основних фондів; експериментальне конструювання технології;

– особливий різновид інноваційних об'єктів: промислової технології (призначеної для виробництва інших товарів чи надання послуг, що мають цінову визначеність) та товарно-функціональної технології (яка є товаром на певному товарному ринку та в якій втілено технологію на рівні, що дозволяє повноцінно здійснити її подальше відтворення);¹

– особливий кінцевий результат інноваційної діяльності².

¹ Давидюк О. М. Технологія як об'єкт господарсько-правового регулювання: монографія. Харків : Вид-во «ФІНН», 2010. 176 с. С. 36–51.

² Атаманова Ю. Є. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави: монографія. Харків : ФІНН, 2008. С. 252.

За юридичною метою договір комерційної концесії спрямований на передавання права користування комплексом прав, що належать правоволодільцеві. Ідеться, в першу чергу, про права на об'єкти інтелектуальної власності. Тому в структурі ЦК України положення про договір комерційної концесії розміщені поряд із нормами про договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності.

За наявністю зустрічного майнового задоволення аналізований договір є відплатним, оскільки передбачає обов'язок користувача сплачувати правоволодільцеві відповідну плату за користування комплексом прав. Франчайзингові платежі, які сплачує франчайзеру франчайзі, поділяються на початкові та регулярні.

Роялті — регулярний внесок, який франчайзі сплачує франчайзеру для утримання, управління франчайзингової системи, надання основних послуг, розвитку і вдосконалення елементів концепції бренду. Маркетинговий збір, у свою чергу, сплачується для проведення централізованої реклами. Залежно від умов компанія — франчайзер може відмовитись від будь-яких із цих внесків.

За розподілом прав та обов'язків у зобов'язанні, що виникає за цим договором, він є двостороннім — права та обов'язки мають обидві сторони¹.

У договорі комерційної концесії можна знайти певні елементи інших відомих договорів. Зокрема, ліцензійного договору (надання дозволу на використання об'єктів права інтелектуальної власності), договору про спільну діяльність (співпраця, спрямована на досягнення певного результату), договору купівлі-продажу (оплатне передання матеріалів), договору комісії (можливе укладання правочинів з метою задоволення інтересів правоволодільця) та інших договорів. Однак кожна з цих рис є лише однією з граней договору комерційної концесії. Тому наявність схожих з іншими договорами рис не перетворює зазначений договір на змішаний чи комплексний².

Договір комерційної концесії — поіменований договір, за допомогою якого непрямо здійснюється розпоряджання майновими правами на об'єкти авторського права³.

¹ Право інтелектуальної власності: підручник / за заг. ред. д. ю. н., проф. Булеци С. Б., к. ю. н., доц. Чепис О. І. Ужгород: РІК-У, 2019. 488 с. С. 418.

² Цивільне право України: підручник: у 2 т. / за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасиво-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. К.: Юрінком Інтер, 2004. Т. 1. С. 429.

³ Жилінкова О. В. Договірне регулювання відносин щодо інтелектуальної власності в Україні та за кордоном: монографія / О. В. Жилінкова. К.: Юрінком Інтер, 2015. 280 с. С. 132.

За способом укладення цей договір є *консенсуальним*. Він вважається укладеним з моменту досягнення сторонами згоди щодо всіх істотних умов.

У договорі комерційної концесії можуть бути передбачені *умови*, зокрема обов'язок:

1) праволодільця не надавати іншим особам аналогічні комплекси прав для їх використання на закріпленій за користувачем території або утримуватися від власної аналогічної діяльності на цій території;

2) користувача не конкурувати з праволодільцем на території, на яку поширюється чинність договору щодо підприємницької діяльності, яку здійснює користувач із використанням наданих праволодільцем прав;

3) користувача не отримувати аналогічні права від конкурентів (потенційних конкурентів) праволодільця;

4) користувача погоджувати з праволодільцем місце розташування приміщень для продажу товарів (виконання робіт, надання послуг), передбачених договором, а також їх внутрішнє і зовнішнє оформлення.

Для договору комерційної концесії передбачена *письмова форма* укладення.

Сторонами у договорі є *суб'єкти підприємницької діяльності* (ст. 1117 ЦК України). Все це вказує на підприємницький характер договору комерційної концесії.

Слід зазначити, що кожна зі сторін у договорі комерційної концесії, *строк якого не встановлений*, має право у будь-який час відмовитися від договору, повідомивши про це іншу сторону не менше як за *6 місяців*, якщо більш тривалий строк не встановлений договором ¹.

Сама природа такого договору зумовлює сферу його застосування — підприємницька діяльність. Відповідно до закріпленого у ст. 1115 ЦК України визначення право користування комплексом прав надається з *метою виготовлення та (або) реалізації товару, надання послуг*.

Істотні умови договору комерційної концесії: предмет і винагорода, яка може виплачуватися користувачем праволодільцеві у формі фіксованих разових або періодичних платежів, відрахувань від виручки, націнки на оптову ціну товарів, переданих правовласником для перепродажу, або в іншій формі, передбаченій договором ².

¹ Право інтелектуальної власності: підручник/ за заг. ред. д. ю. н., проф. Булеци С. Б., к. ю. н., доц. Чепис О. І. Ужгород: РІК-У, 2019. 488 с. С. 419.

² Інтелектуальна власність: навч. посібник / за заг. ред. канд. юрид. наук, доц. Нестерцової-Собакарь О. В. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 140 с. С. 128.

Згідно із ч. 1 ст. 1116 ЦК України *предметом договору комерційної концесії* є право на використання об'єктів права інтелектуальної власності, комерційного досвіду та ділової репутації.

Договором комерційної концесії може бути передбачене використання предмета договору із зазначенням або без зазначення території використання щодо певної сфери цивільного обороту (ч. 2 ст. 1116 ЦК України).

Предметом договору комерційної концесії є надання правоволодільцем користувачеві прав на використання останнім у своїй підприємницькій діяльності, визначеній метою договору, комплексу належних правоволодільцю прав на об'єкти інтелектуальної власності, а саме на засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту і послуг (комерційне найменування та/або торговельні марки), промислові зразки, винаходи, комп'ютерні програми, бази даних тощо), через які об'єктивується ділова репутація останнього; комерційного досвіду та ділової репутації. Це перша категорія, до якої належать виключні права, без яких договір концесії не можна вважати укладеним. До другої категорії *виключних прав* належать права, які можуть бути внесені до договору за згодою сторін¹.

У ч. 2 ст. 366 ГК України законодавець передбачає використання комплексу наданих користувачеві прав, ділової репутації та комерційного досвіду правоволодільця в певному обсязі, із зазначенням або без зазначення території використання щодо певної сфери підприємницької діяльності.

Отже, *предметом договору комерційної концесії* за ГК України є використання ділової репутації (гудвілу) і комерційного досвіду правоволодільця.

Під час аналізу предмета договору комерційної концесії стає зрозумілим, що, *на відміну від ЦК України, в ГК України* поняття комерційної концесії надається більш широко та без прив'язки до права інтелектуальної власності. Проте слід зазначити, що право на використання об'єктів права інтелектуальної власності є серцевиною предмета договору концесії, а ділова репутація та комерційний досвід – похідними від прав інтелектуальної власності².

Вважаємо, що ведення бізнесу передбачає застосування *торговельної марки як об'єкта інтелектуальної власності (бренду)* та надає переваги,

¹ Вєдькал В. А. Цивільно-правові аспекти правового регулювання договору комерційної концесії. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2015. Вип. 5. С. 82–88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvu_2015_5_13.

² Кулик О. С. Правове регулювання державної реєстрації договору комерційної концесії. *Правове регулювання економіки*. 2009. № 9. С. 180.

якщо франшиза (як комплекс, який складається із прав користування брендом) містить інновації, ноу-хау, бо це сприяє розвитку бізнесу.

Маємо *комплексність предмета договору комерційної концесії*, що за своєю основою становить комплекс виключних прав, належних праволодільцю, в тому числі право на використання об'єктів права інтелектуальної власності. Водночас у законодавстві України *не встановлений чіткий перелік* об'єктів права інтелектуальної власності, передання прав на використання яких є необхідним для кваліфікації відповідного договору як договору комерційної концесії.

Отже, *об'єктами інтелектуальної власності та предметом договору комерційної концесії* можуть бути торговельні марки, промислові зразки, винаходи, твори, комерційні таємниці. Деякі з них можуть стати інновацією, наприклад, винахід. Але *не всі об'єкти інтелектуальної власності* мають потенційну здатність увійти до складу інновацій¹.

Так, винахідник може зробити винахід, але необхідно, щоб його результат був значущим. Оскільки *інновація* – це комплексний, тривалий процес, який поєднує створення, розробку, впровадження комерційного використання і поширення новації з метою отримання економічного, науково-технічного, екологічного, соціального, інформаційного або іншого ефекту і спричиняє техніко-економічні та інші зміни у соціальному середовищі. Можна виділити такі характерні ознаки «інновації»: новизна (потенційно світова новизна); наявність творчої діяльності (створення нової технології); досягнення корисного ефекту (економічного, технічного, соціального); можливість задовольняти певний попит споживачів (нові технології, продукція або послуги «сприйняті» ринком, тобто отримали ринок збуту); комерціалізація результатів творчої діяльності (конкурентоздатні технології, продукція або послуги) і практичне впровадження (втілення нових знань у новому продукті, технології, соціальній сфері). Фактично під час нововведення відбувається комерціалізація результатів інтелектуальної, творчої діяльності².

До *об'єктів інтелектуальної власності, які повністю відповідають інноваційним критеріям*, належать: винаходи, корисні моделі, компонування

¹ Гладка О. В. Комерційна концесія як форма інноваційного інвестування: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.04 / О. В. Гладка; кер. роботи Д. В. Задихайло; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2015. С. 15.

² Погрібний Д. І. Господарсько-правові аспекти визначення категорії «інновації». *Правова доктрина – основа формування правової системи держави*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятимом. моногр. «Правова доктрина України»; (м. Харків, 20–21 лист. 2013 р.). Харків : Нац. акад. прав. наук України. 2013. С. 505.

(топографії) інтегральних мікросхем, сорти рослин, породи тварин. Потенційну здатність входити до інновацій мають комп'ютерні програми та бази даних, а також ноу-хау, оскільки їх рівень має відповідати критерію новизни.

Завдяки наявності в предметі договору комерційної концесії інноваційних технологій створюється можливість якісного поліпшення техніко-технологічних показників виробничого процесу, що забезпечує можливість підвищення не тільки рівня конкурентоспроможності господарської діяльності в певній сфері, але й дозволяє підвищити експортний потенціал економіки.

Суттєві недоліки визначення предмета договору комерційної концесії як у господарському, так і в цивільному законодавстві обумовлюються нечіткістю і розпливчатістю правових основ франчайзингу, недостатнім вивченням його специфіки.

Характеризуючи предмет договору комерційної концесії (франчайзингу), важливо враховувати те, що предмет франчайзингового договору включає не просто інвестиційні відносини, а відносини інноваційного інвестування, які полягають у переданні до майнового комплексу виключних об'єктів інтелектуальної власності, але не просто об'єктів інтелектуальної власності, а тих, які синтезовані в інноваційний продукт, що має забезпечити конкурентоспроможну господарську діяльність у відповідній сфері. У цьому випадку актуальними є об'єкти інтелектуальної власності, які опосередковують технологію¹. Франчайзинг сприяє використанню інновацій, технологій та є інноваційною формою трансферу технологій.

Правоволоділець зобов'язаний передати користувачеві технічну та комерційну документацію і надати іншу інформацію, необхідну для здійснення прав, наданих йому за договором комерційної концесії, а також поінформувати користувача та його працівників щодо питань, пов'язаних зі здійсненням цих прав. Правоволоділець зобов'язаний, якщо інше не встановлено договором комерційної концесії: надавати користувачеві постійне технічне та консультативне сприяння, включаючи сприяння у навчанні та підвищенні кваліфікації працівників; контролювати якість товарів (робіт, послуг), що виробляються (виконуються, надаються) користувачем на підставі договору комерційної концесії. Враховуючи характер та особливості діяльності, що здійснюється користувачем за договором комерційної кон-

¹ Гладка О. В. Комерційна концесія як форма інноваційного інвестування: автореф. дис. канд. юрид. наук. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2015. С. 15.

цесії, користувач зобов'язаний: 1) використовувати торговельну марку та інші позначення правоволодільця визначеним у договорі способом; 2) забезпечити відповідність якості товарів (робіт, послуг), що виробляються (виконуються, надаються) відповідно до договору комерційної концесії, якості аналогічних товарів (робіт, послуг), які виробляються (виконуються, надаються) правоволодільцем; 3) дотримуватися інструкцій і вказівок правоволодільця, спрямованих на забезпечення відповідності характеру, способів та умов використання комплексу наданих прав використанню цих прав правоволодільцем; 4) надавати покупцям (замовникам) додаткові послуги, на які вони могли б розраховувати, купуючи (замовляючи) товари (роботи, послуги) безпосередньо у правоволодільця; 5) інформувати покупців (замовників) найбільш очевидним для них способом про використання ним торговельної марки та інших позначень правоволодільця за договором комерційної концесії; 6) не розголошувати секрети виробництва правоволодільця, іншу отриману від нього конфіденційну інформацію.

У договорі комерційної концесії можуть бути *передбачені особливі умови*, зокрема обов'язок: 1) правоволодільця не надавати іншим особам аналогічні комплекси прав для їх використання на закріпленій за користувачем території або утримуватися від власної аналогічної діяльності на цій території; 2) користувача не конкурувати з правоволодільцем на території, на яку поширюється чинність договору, щодо підприємницької діяльності, яку здійснює користувач з використанням наданих правоволодільцем прав; 3) користувача не отримувати аналогічні права від конкурентів (потенційних конкурентів) правоволодільця; 4) користувача погоджувати з правоволодільцем місце розташування приміщень для продажу товарів (виконання робіт, надання послуг), передбачених договором, а також їх внутрішнє і зовнішнє оформлення.

Умова договору, відповідно до якої правоволодільць має право *визначити ціну товару (робіт, послуг)*, передбаченого договором, або встановлювати верхню чи нижню межу цієї ціни, є нікчемною.

Однією з важливих умов договору є сплата користувачем *роялті*. У разі несплати винагорода настає договірною відповідальністю.

У відповідності із ст. 193 ГК України зобов'язання повинні виконуватися *належним чином* відповідно до закону, інших правових актів, договору, а за відсутності конкретних вимог щодо виконання зобов'язання – відповідно до вимог, що у певних умовах звичайно ставляться. Аналогічно відповідно до ст. 526 ЦК України зобов'язання має виконуватись належним чином відповідно до умов договору та вимог цього кодексу, інших актів

цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться. За умовами ст.612 ЦК України боржник вважається таким, що прострочив, якщо він не приступив до виконання свого зобов'язання або не виконав його у строк, встановлений договором або законом.

Так, за матеріалами справи¹ встановлено, що 01 березня 2016 року між Товариством з обмеженою відповідальністю «Агро-Р» (правоволоділець) та Фізичною особою – підприємцем Льницькою Оленою Віталіївною (користувач) було укладено *договір комерційної концесії* (надалі – Договір), відповідно до умов якого правоволоділець зобов'язувався надати користувачу за плату (роялті) право користування відповідно до встановлених договором вимог комплексом належних правоволоділець прав інтелектуальної власності з метою виготовлення, використання, ввезення, пропозиції до продажу і іншого введення в господарський обіг товарів, надання послуг і виконання робіт з використанням торгівельної марки «НАШ КРАЙ».

Згідно з п.3.1. договору сторони погодили, що починаючи з дати відкриття один раз на місяць впродовж 5 (п'яти) календарних днів, наступних за звітним періодом, користувач *сплачує правоволоділецьві роялті* у розмірі 357,7 євро по курсу НБУ на день виникнення зобов'язання по сплаті роялті. Розмір роялті визначається в залежності від розміру торговельної площі, на якій користувач використовує торговельну марку за наступною формулою: розмір роялті за місяць = торговельна площа користувача * розмір роялті за 1м кв. Сторони погодились для визначення розміру роялті за місяць застосовувати наступний розмір роялті – 3,5 євро з 1 м кв. роялті сплачується в повному обсязі та у національній валюті – гривні.

01 червня 2015 року між ГРЕГСОН ГРУП ЛТД (надалі – ліцензіар) та Товариством з обмеженою відповідальністю «Агро-Р» (надалі – ліцензіат (позивач)) було укладено *ліцензійний договір* № 1 (надалі – ліцензійний договір).

На виконання умов договору комерційної концесії ТзОВ «Агро-Р» було надано Відповідачу копію документа, що підтверджує право власності на торгову марку, дані про розмір інвестицій, вартість обов'язкового для придбання устаткування та інвентаря, *технологію* роботи магазину, що включає основні принципи і задачі торгового підприємства, *технологічну схему* і документообіг, правила функціонування внутрішніх підрозділів (торгово-

¹ Про стягнення заборгованості та неустойки в розмірі 415 097,56 грн.: Рішення Господарського суду Львівської області від 14.01.2019. Справа №914/1878/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79397275>.

го залу, склад, розрахунково-касового вузла, охорони), методи і форми планування і звітності, а також було надано у використанні бази постачальників та асортименту товарів.

Як встановлено судом та підтверджується умовами Договору (п. 3.1.), Відповідач зобов'язувався один раз на місяць впродовж 5 (п'яти) календарних днів, наступних за звітним періодом *сплачувати Правоволодільцеві Роялті* у розмірі 357,7 (триста п'ятдесят сім) євро 70 євроцентів по курсу НБУ на день виникнення зобов'язання по сплаті Роялті. Роялті сплачується в повному обсязі та у національній валюті - гривні відповідно до умов Договору: роялті – щомісячна плата, яку Користувач сплачує Правоволодільцеві за право використання об'єктів інтелектуальної власності Правоволодільця у порядку та строки вказані в Статті 3 цього договору.

За період з 05 квітня 2016 року по 05 вересня 2018 року Позивачем було нараховане роялті у розмірі 318 939,63 (триста вісімнадцять тисяч дев'ятсот тридцять дев'ять) грн 63 коп. Відповідач частково виконав свої зобов'язання по сплаті роялті на суму 3 842,07 грн, що підтверджується протоколом за ліку зустрічних вимог.

Таким чином, заборгованість Відповідача перед Позивачем по сплаті роялті станом на 02 жовтня 2018 року становить 315 097,56 (триста п'ятнадцять тисяч дев'яносто сім) грн. 56 коп. (318 939,63 грн (нараховане роялті) – 3 842,07 (три тисячі сорок дві) грн. 07 коп. (сплачене роялті) = 315 097,56 (триста п'ятнадцять тисяч дев'яносто сім) грн 56 коп.

26 червня 2018 року на адресу Відповідача Позивачем була направлена вимога №248 від 23 червня 2018 року про *погашення заборгованості по сплаті роялті*, яка на час звернення до суду з позовом Відповідачем залишена без розгляду.

Відповідно до п. 3.4.1. Договору Сторони погодили, що прострочення сплати Користувачем Роялті протягом двох місяців поспіль є безвідкличною пропозицією Користувача про розірвання даного Договору з його ініціативи.

Відповідно до п. 10.4. Договору у випадку розірвання Договору з ініціативи Користувача, або припинення діяльності у точці без погодження з Правоволодільцем, Користувач зобов'язаний на першу вимогу Правоволодільця, але не пізніше, ніж за 10 календарних днів до дня розірвання Договору, припинити ведення Бізнесу, включаючи, але не обмежуючись вказаним, припинити користування об'єктами інтелектуальної власності Користувача, повернути Правоволодільцеві Систему, всі друковані, електронні та інші матеріали, що мають відношення до Франчайзингової мережі «Наш

край» та сплатити Правоволодільцю *неустойку* в грошовій сумі у розмірі 100 000 (сто тисяч) грн.

З огляду на вищевикладене, позивач просить суд стягнути з відповідача 415 097,56 грн. заборгованості, з яких 315 097,56 грн. роялті та 100 000,00 грн неустойка.

При прийнятті рішення суд виходить з наступного:

Згідно зі ст.11 ЦК України, однією з підстав виникнення цивільних прав та обов'язків, зокрема є договори та інші правочини. Згідно зі ст. 174 ГК України однією з підстав виникнення господарського зобов'язання є господарський договір та інші угоди, передбачені законом, а також угоди не передбачені законом, але такі, які йому не суперечать.

Відповідач частково виконав свої зобов'язання по сплаті роялті на суму 3 842,07 грн, що підтверджується протоколом заліку зустрічних вимог.

Суд враховуючи норми ст. 525, 526, 610,612 ЦК України та ст. 193 ГК України дійшов висновку про те, що вимоги позивача про стягнення плати (роялті) в сумі 315 097,56 грн є обґрунтованими та підлягають задоволенню.

Щодо вимоги позивача про стягнення 100 000,00 грн неустойки суд зазначає таке.

Відповідно до ст.611 ЦК України, у разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом, зокрема сплата неустойки.

Статтею 549 ЦК України встановлено, що неустойкою (штрафом, пенєю) є грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторі у разі порушення боржником зобов'язання. Штрафом є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання.

Зазначені норми Цивільного кодексу України кореспондуються із приписами, встановленими Господарським кодексом України.

Так відповідно до ст. 230 ГК України штрафними санкціями визнаються господарські санкції у вигляді грошової суми (неустойка, штраф, пеня), яку учасник господарських відносин зобов'язаний сплатити у разі порушення ним правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежного виконання господарського зобов'язання.

Відповідно до п. 3.4.1. Договору Сторони погодили, що прострочення сплати Користувачем Роялті протягом двох місяців поспіль є безвідкличною пропозицією Користувача про розірвання даного Договору з його ініціативи.

Відповідно до п. 10.4. Договору у разі розірвання Договору з ініціативи Користувача, або припинення діяльності у точці без погодження з Правоволодільцем, Користувач зобов'язаний на першу вимогу Правоволодільця, але не пізніше, ніж за 10 календарних днів до дня розірвання Договору, припинити ведення Бізнесу, включаючи, але не обмежуючись вказаним, припинити користування об'єктами інтелектуальної власності Користувача, повернути Правоволодільцеві Систему, всі друковані, електронні та інші матеріали, що мають відношення до Франчайзингової мережі «Наш край» та сплатити Правоволодільцю неустойку в грошовій сумі у розмірі 100 000 (сто тисяч) грн.

Таким чином, вимога позивача про стягнення з відповідача неустойки в розмірі 100 000,00 грн, є обґрунтованою та такою, що підлягає задоволенню. Суд ухвалив позов задовольнити повністю.

Правоволоділець *несе субсидіарну відповідальність* за вимогами, що пред'являються до користувача у зв'язку з невідповідністю якості товарів (робіт, послуг), проданих (виконаних, наданих) користувачем. За вимогами, що пред'являються до користувача як виробника продукції (товарів) правоволоділець, правоволоділець відповідає солідарно з користувачем. Слід зауважити, що відповідно до положень цивільного законодавства під субсидіарною відповідальністю розуміється наявність двох боржників – основного та додаткового. До пред'явлення вимоги особі, яка несе субсидіарну відповідальність, кредитор повинен пред'явити вимогу основному боржнику. Якщо основний боржник відмовився задовольнити вимогу кредитора або кредитор не отримав від нього в розумний строк відповіді на пред'явлену вимогу, кредитор може пред'явити вимогу в повному обсязі до особи, яка несе субсидіарну відповідальність. Кредитор не може вимагати задоволення своєї вимоги від особи, яка несе субсидіарну відповідальність, якщо ця вимога може бути задоволена шляхом зарахування зустрічної вимоги до основного боржника. Особа, яка *несе субсидіарну відповідальність*, повинна до задоволення вимоги, пред'явленої їй кредитором, повідомити про це основного боржника, а у разі пред'явлення позову – подати клопотання про залучення основного боржника до участі у справі. У разі недотримання цих вимог особою, яка несе субсидіарну відповідальність, основний боржник має право висунути проти регресної вимоги особи, яка несе субсидіарну відповідальність, заперечення, які він мав проти кредитора.

У разі солідарного обов'язку (відповідальності) боржників (так званих солідарних боржників) кредитор має право вимагати виконання обов'язку частково або в повному обсязі як від усіх боржників разом, так і від будь-

кого з них окремо. Кредитор, який отримав виконання обов'язку не в повному обсязі від одного із солідарних боржників, має право вимагати недоотримане від решти солідарних боржників. Солідарні боржники залишаються зобов'язаними доти, доки їхній обов'язок не буде виконаний у повному обсязі.

Статтею 525 ЦК України передбачено, що *одностороння відмова* від зобов'язання або одностороння зміна його умов не допускається, якщо інше не встановлено договором або законом. Як вказано у ч.1 ст. 625 ЦК України, боржник не звільняється від відповідальності за неможливість виконання ним грошового зобов'язання.

Договір комерційної концесії припиняється на підставах, установлених у ст. 1126 ЦК України.

Перехід виключного права на об'єкт права інтелектуальної власності, визначений у договорі комерційної концесії, від правоволодільця до іншої особи не є підставою для зміни або розірвання договору комерційної концесії.

У разі смерті правоволодільця його права та обов'язки за договором комерційної концесії переходять до спадкоємця за умови, що він зареєстрований або протягом *шести місяців* від дня відкриття спадщини зареєструється як суб'єкт підприємницької діяльності або передасть свої права та обов'язки особі, яка має право здійснювати підприємницьку діяльність.

У разі зміни торговельної марки чи іншого позначення правоволодільця, права на використання яких входять до комплексу прав, наданих користувачеві за договором комерційної концесії, цей договір зберігає чинність щодо нового позначення правоволодільця, якщо користувач не вимагає розірвання договору і відшкодування збитків.

Якщо в період дії договору комерційної концесії припинилося право, користування яким надано за цим договором, дія договору не припиняється, крім тих його положень, що стосуються права, яке припинилося, а користувач має право вимагати відповідного зменшення належної правоволодільцеві плати, якщо інше не встановлено договором¹.

У випадках, передбачених договором комерційної концесії, користувач може укласти *договір комерційної субконцесії*, за яким він надає іншій особі (субкористувачу) право користування наданим йому правоволодільцем комплексом прав або частиною комплексу прав на умовах, погоджених із правоволодільцем або визначених договором комерційної концесії. До договору комерційної субконцесії застосовуються положення про договір ко-

¹ Право інтелектуальної власності : підручник / за заг. ред. д. ю. н., проф. Булеци С. Б., к. ю. н., доц. Чепис О. І. Ужгород : РІК-У, 2019. 488 с. С. 130.

мерційної концесії, встановлені цим Кодексом або іншим законом, якщо інше не випливає з особливостей субконцесії. Користувач та субкористувач відповідають перед праволодільцем за завдану йому шкоду солідарно. Визнання недійсним договору комерційної концесії має наслідком недійсність договору комерційної субконцесії¹.

3.4. Договори на створення і передачу науково-технічної продукції

Терміни

Договір на створення і передачу науково-технічної продукції — це договір за яким одна сторона (виконавець) зобов'язується виконати зумовлені завданням другої сторони (замовника) науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР), а замовник зобов'язується прийняти виконані роботи (продукцію) і оплатити їх (ст. 331 ГК України).

Договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності – це договір за яким одна сторона (творець – письменник, художник тощо) зобов'язується створити об'єкт права інтелектуальної власності відповідно до вимог другої сторони (замовника) та в установленний строк (ст. 1112 ЦК України).

Інноваційна розробка – це складний результат інтелектуальної діяльності, комплексний об'єкт, що утворюється в результаті проведення робіт із розробки проекту впровадження об'єкта права інтелектуальної власності (інноваційного об'єкта), що здатна задовольнити нові, спеціалізовані інтереси суб'єктів господарювання (ст. 5.4.1 Проекту Інноваційного Кодексу України).

Наукова (науково-технічна) продукція (НТП) – це науковий та (або) науково-прикладний результат, призначений для реалізації (ст. 1 ЗУ «Про наукову і науково-технічну діяльність»).

Нормативно-правове регулювання

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 2003. № 18. № 19-20. № 21-22. ст. 144.

¹ Інтелектуальна власність: навч. посіб. / за заг ред канд. юрид. наук, доц. Нестерцової-Собакарь О. В. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 140 с. С. 130–132.

2. Положение о договорах на создание (передачу) научно-технической продукции, утвержденное Госкомитетом СССР по науке и технике 19 ноября 1987 г. *Бюллетень нормативных актов министерств и ведомств СССР*. 1988. № 5. С. 8–10.
3. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14.09.2006 № 143-V. *Голос України*. 2006. 14 лист. (№ 213).
4. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 1991. № 47. ст. 646.
5. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 2002. № 36. ст. 266.
6. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради* (ВВР). 2016. № 3. ст. 25.
7. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 08.09.2011 р. № 3715-VI. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 2012. № 19–20. ст.166.
8. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Голос України*. 2003. 12 берез. (№ 45).

Використана література

1. Stewart H. B. *Recolleting the Future – A View of Business, Technology and Innovations in the next 30 Years*, Homewood. IL: Irvin, 1989. 264 с.
2. Атаманова Ю.Є. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави: монографія. Харків: Видавництво «Фінн», 2008. 424 с.
3. Атаманова Ю.Є. Особливості змісту та обігу інноваційних об'єктів. *Підприємство, господарство і право*. 2006. №11. С. 70–74.
4. Веліканова М.М. Договори на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт: автореф. дис... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 17 с.
5. Иоффе О.С. *Обязательственное право : учебник*. Москва : Юрид. Лит., 1975. 880 с.
6. Иванова К. Ю. Поняття науково-технічної продукції та її співвідношення з інноваційними об'єктами. *Актуальні проблеми модернізації інноваційного законодавства України*: матер. наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 жовтня 2010 р.). Харків : НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування, 2010. С. 92-93.
7. Иванова К.Ю. Господарсько-правове регулювання договірних зобов'язань інноваційного характеру : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Харків, 2012. 20 с. URL: <https://mydisser.com/ua/catalog/view/13171.html>

8. Красильникова А.В. Договор на создание научно-технической продукции в новых условиях хозяйствования : автореф. дис... канд. юр. наук. Саратов, 1990. 21 с.
9. Лідовець Р.А. Змішані договори в цивільному праві України : автореф. дис...канд. юр. наук. Львів, 2005. 20 с.
10. Минц Б.И. Правовое обеспечение научно-технических разработок. Свердловск : Изд-во Урал. Ун-та, 1989. 124 с.
11. Мілаш В. С. Підприємницькі комерційні договори в господарській діяльності. Полтава : АСМІ, 2005. 450 с.
12. Науково-практичний коментар Цивільного Кодексу України / Правовий Портал «Юрисконсульт». URL: <http://legalexpert.in.ua/komkodeks/gk/79-gk/1479-1112.html>
13. Огородов Д. В. Смешанные договоры в частном праве: отдельные вопросы теории и практики. Законодательство и экономика. Москва. URL: <http://www.zon-azakon.a.ru/law/commen ts/213/>
14. Право інтелектуальної власності: підручник / за заг. ред. д.ю.н., проф. Булеци С.Б., к.ю.н., доц. Чепис О.І. Ужгород: РІК-У, 2019. 488 с.
15. Собчак А. А. Смешанные и комплексные договоры в гражданском праве. *Советское государство и право*. 1989. №.11. С.61–66.

Рекомендована література

1. Андрейцев В. В. Договірні правовідносини з виконання науково-дослідних робіт : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2012. 19 с.
2. Врублевська-Місюна К.М. Правові форми інноваційного інвестування: монографія. Харків : Юрайт, 2017. 176 с.
3. Городов О. А. Правовая инноватика (правовое регулирование инновационной деятельности). Санкт-Петербург : ООО «Университетский издательский консорциум «Юридическая книга», 2008. 408 с.
4. Жорнокуй Ю. М. Правове регулювання венчурного підприємництва (цивільно-правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2003. 20 с.
5. Іванова К.Ю. Правова природа договору на створення і передачу науково-технічної продукції. *Вісник Вищого адміністративного суду України*. 2010. № 4. С. 99-105.
6. Майданик Р. А. Цивільно-правові аномалії: поняття, природа, класифікація. *Розробка механізму правового регулювання договірних відносин у підприємницькій діяльності* / за ред. академіка АПрН України В. В. Луця. Київ : НДІ приватного права і підприємництва АПрН України, 2009. 330 с.

7. Падучак Б. М. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері трансферу технологій : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 20 с.
8. Симсон О. Э. Инвестиционные и инновационные правоотношения: Перспективы развития публичной и частной сфер: монографія. Київ : Ін Юре, 2005. 416 с.

Коментар

Одним із видів договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності є договір про *створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності*.

Відповідно до ч. 1 ст. 1112 ЦК України за договором про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності одна сторона (творець – письменник, художник тощо) зобов'язується створити об'єкт права інтелектуальної власності відповідно до вимог другої сторони (замовника) та в установлений строк.

Характерною ознакою цього договору, яка, зокрема, відрізняє його від *ліцензійного договору*, є те, що на момент його укладення відповідного об'єкта інтелектуальної власності ще не існує, створення цього об'єкта є одним з основних обов'язків творця.

Договір про *створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності* варто також відрізнити від *договору підряду*. В обох договорах має місце *виконання певної роботи*, однак різним є її характер. Робота творця за договором про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності завжди є творчою, а її результатом є створення об'єкта права інтелектуальної власності (наприклад, написання роману, створення скульптури тощо). На відміну від цього, робота підрядника загалом не є творчою, вона має, як правило, технічний характер.

Певною специфікою характеризується *суб'єктний склад договору про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності*. Справа в тому, що однією зі сторін цього договору завжди є творець – письменник, художник тощо. Відповідно до законодавства України про інтелектуальну власність творцем може бути лише фізична особа, тобто людина. Тому однією зі сторін договору про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності завжди є фізична особа (творець). Це відрізняє такий договір від *ліцензійного договору*. У ліцензійному договорі однією зі сторін є особа, якій належить виключне право дозволяти використання відповідного об'єкта, і цією особою не в усіх

випадках є творець об'єкта (це може бути спадкоємець автора у випадку його смерті). На відміну від *ліцензійного договору* та договору про передання прав інтелектуальної власності, цей договір укладається ще до моменту створення об'єкта інтелектуальної власності.

Такий договір, з огляду на його назву, регулює відносини між сторонами не тільки щодо створення, а й щодо використання створеного за цим договором об'єкта права інтелектуальної власності. Кінцевим юридичним результатом, якого бажає досягти замовник, укладаючи цей договір, є не сам по собі факт створення певного об'єкта права інтелектуальної власності відповідно до його вимог і в установлений строк, а набуття відповідних прав на використання створеного об'єкта. Тому відповідно до ч. 2 ст. 1112 ЦК України договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності повинен визначати способи та умови використання цього об'єкта замовником¹.

Договір про *створення за замовленням і використання об'єкта інтелектуальної власності*, як правило, застосовується у межах системи авторського права та дещо в меншому масштабі у сфері цивільного обороту *об'єктів промислової власності*. Результати технічної творчості та засоби індивідуалізації для надання їм правової охорони, на відміну від творів літератури, науки чи мистецтва, мають бути належним чином кваліфіковані як об'єкти промислової власності. Лише після їх державної реєстрації та видачі відповідного правоохоронного документа (патенту чи свідоцтва) можливе використання комплексу прав, що впливають з їх реєстрації. Тому такий договір у *сфері промислової власності* повинен передбачати не лише створення результату творчості, але і його подальше патентування та використання на підставі отриманого правоохоронного документа².

Таким чином, ЦК України регулює договірні правовідносини щодо *створення за замовленням і використання об'єкта промислової власності*.

Інформаційне суспільство, яке прийшло на зміну індустріальному, відчуває гостру потребу в результатах інтелектуальної діяльності, які здатні забезпечувати конкурентну перевагу і створюються в результаті інноваційної діяльності. Чинне господарське законодавство у сфері інноваційної діяльності складають, зокрема, закони України «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Про

¹ Право інтелектуальної власності: підручник / за заг. ред. д. ю. н., проф. Булеци С. Б., к. ю. н., доц. Чепис О. І. Ужгород : РІК-У, 2019. 488 с. С. 416–417.

² Науково-практичний коментар Цивільного Кодексу України. Правовий Портал «Юрисконсульт». URL: <http://legalexpert.in.ua/komkodeks/gk/79-gk/1479-1112.html>.

інвестиційну діяльність», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», але визначає основні засади господарювання в Україні і регулює *господарські відносини*, що виникають у процесі організації та здійснення господарської (в тому числі й інноваційної) діяльності, саме ГК України.

У ГК України правому регулюванню інноваційної діяльності присвячена гл. 34. Враховуючи те, що в умовах ринкової економіки основним засобом правового забезпечення інноваційної діяльності є договір, у цій главі законодавець приділяє увагу й договірному аспекту інноваційної діяльності, закріплюючи у ст. 331 положення щодо договору на створення і передання науково-технічної продукції. Цей договір широко застосовувався в господарському обороті ще у 80-х роках минулого століття¹.

Глава 34 ГК України закріплює положення лише щодо цього договору і залишає поза увагою інші договори, які опосередковують відносини в інноваційній сфері на різних стадіях інноваційного циклу (так звані договори інноваційного характеру).² Вважаємо, це свідчить про те, що законодавець мав на меті надати договору на створення і передачу науково-технічної продукції *універсального характеру* й передбачити можливість поширення його положень на всі договірні відносини, пов'язані зі створенням об'єктів інноваційної діяльності. Проте, звісно, оскільки ці відносини є досить різноманітними, опосередкувати їх за допомогою однієї договірної форми неможливо. Мовби розуміючи, що віднесення до договорів в інноваційній сфері тільки договору на створення і передачу науково-технічної продукції не відповідає вимогам ринкової економіки, законодавець включає до гл. 34 статтю 332, відповідно до якої відносини, які виникають у процесі здійснення інноваційної діяльності, регулюються не тільки ГК України, але й іншими законодавчими актами, і до них у частині, не врегульованій ГК України, застосовуються відповідні положення ЦК України.

¹ На той час підставою для його укладення слугувало Положення «Про договори на створення (передачу) науково-технічної продукції», основні засади якого фактично відтворив ГК України.

² Повний інноваційний цикл охоплює такі стадії: 1) створення інноваційного об'єкта (інноваційного продукту або інноваційної розробки), робота над яким може починатися зі створення об'єкта права інтелектуальної власності, якщо його не існує; 2) впровадження інноваційного об'єкта як інновації; 3) поширення інноваційної продукції. Неповний (усічений, частковий) цикл охоплює лише ті стадії, що необхідні для досягнення кінцевого результату, який був його метою. Відносини на цих стадіях також опосередковуються договорами, які в доктрині відносять до договорів інноваційного характеру.

ГК України регулює *договір на створення і передачу науково-технічної продукції*. Зокрема, у ст. 331 міститься дефініція цього договору.

За договором на створення і передачу науково-технічної продукції одна сторона (виконавець) зобов'язується виконати зумовлені завданням другої сторони (замовника) науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (далі – НДДКР), а замовник зобов'язується прийняти виконані роботи (продукцію) та оплатити їх.

Правова природа договору на створення і передачу науково-технічної продукції. Цей договір є: 1) *консенсуальним*, оскільки вважається укладеним з моменту досягнення сторонами в передбаченому законом порядку і формі згоди за всіма істотними умовами договору (саме з цього моменту в учасників договору виникають права та обов'язки); 2) *двостороннім* (може бути *багатостороннім*); 3) *оплатним*, тобто контрагенти отримують один від одного зустрічне задоволення (певну компенсацію, задля якої укладався договір).

Зазначений договір залежно від його суб'єктного складу і мети, яку він ставить, може мати як *підприємницький*, так і *непідприємницький* характер. Підприємницьким він буде у випадку, якщо замовник за договором – суб'єкт підприємницької діяльності, метою якого є отримання прибутку. Якщо ж договір укладається державним замовником із метою досягнення певного соціального ефекту, тоді він є *непідприємницьким*.

Характерною ознакою цього договору є *творчий характер* робіт, які виконуються за ним. Завдяки їхній неповторності, оригінальності, нестандартності стає можливим прорив у невідоме і досягнення певних результатів завдяки цьому. Причому такі результати повинні мати як суб'єктивну (бути новими для суб'єкта, що їх створює), так і об'єктивну (бути новими для суспільства) новизну.

Договір на створення і передачу науково-технічної продукції має *алеаторний* (ризиковий) характер. Як відомо, в таких договорах на перший план висувається відомий елемент ризику, який приймає на себе кожна зі сторін, оскільки цілком імовірно, що той чи інший контрагент фактично отримає зустрічне задоволення меншого обсягу, ніж ним самим було надане¹. До ризикових той чи інший договір відносять за наявності якогось фактору невизначеності. В досліджуваному договорі таким фактором, *поперше*, є неможливість чітко визначити конкретні параметри майбутнього результату у зв'язку з його творчим характером. Тому при укладенні дого-

¹ Иоффе О. С. Обязательственное право : учебник. Москва : Юрид. лит., 1975. С. 295.

вору сторони погоджують, як правило, лише загальні вимоги стосовно очікуваного результату, який може бути абсолютно протилежним очікуваному. Безумовно, ризик може бути мінімізований, адже замовник є зацікавленим у рентабельності своєї діяльності та, відповідно, чутливим до сучасних науково-технічних тенденцій і нововведень. Він постійно оцінює ситуацію на ринку, аналізує наявну інформацію про ту чи іншу продукцію, проводить пошук оптимальних для себе проектів, тому до моменту укладення договору вже має достатні знання та уявлення про той результат, який хоче отримати. Проте повністю виключити ризик, навіть за умови надання всієї наявної у нього інформації про бажаний результат, неможливо. По-друге, досягнення очікуваного результату ще не дає гарантії того, що він надалі буде включений до процесу освоєння та впровадження, тобто ризик за цим договором більшою мірою припадає не на початкову стадію створення науково-технічної продукції (етап науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт), а на стадію впровадження.

Предметом договору на передачу науково-технічної продукції може бути модифікована науково-технічна продукція (НТП). За ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»¹ це науковий та (або) науково-прикладний результат, призначений для реалізації.

Наукова (науково-технічна) продукція – науковий та (або) науково-технічний (прикладний) результат, призначений для реалізації

У ч. 2 ст. 331 ГК України зазначено, що предметом договору на створення і передачу науково-технічної продукції може бути і модифікована науково-технічна продукція, тобто видозмінена науково-технічна продукція, яка порівняно з аналогічними продуктами (продукцією) має суттєво вищі техніко-економічні показники, характеризується новими властивостями та високою конкурентоспроможністю. Якщо припустити, що поняттям науково-технічна продукція охоплюються й інновації, то за досліджуванним договором вбачається створення не тільки макроінновацій, тобто абсолютно нових продуктів або технологій, що викликають радикальні зміни в галузях економіки або суспільства в цілому, а й інновацій-модифікацій² (про-

¹ Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. *Голос України*. 2016. 15 січ. (№ 6).

² Такий поділ інновацій відповідно до наслідків, які ними породжуються, є традиційним для економічної доктрини. Так, виокремлюють: а) макроінновації, до яких належать абсолютно нові продукти або технології, що викликають радикальні зміни в галузях економіки або суспільства в цілому; б) базові інновації, тобто окремі інновації, які разом дають потужний поштовх у технологічному розвитку; в) так звані інновації-модифікації, які недостатньо радикальні, щоб вплинути на техноло-

те доцільність віднесення до науково-технічної продукції її модифікацій ставиться нами під сумнів, адже в такому разі цей договір не відповідатиме меті інноваційної діяльності – створення і впровадження принципово *нової* техніки, застосування *нових* технологій, надання *нових* видів послуг (тобто передбачається, що порівняно з іншим аналогічним продуктом, представленим на ринку, вони є конкурентоздатними і мають *суттєво* вищі техніко-економічні показники), які істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери, підвищують вітчизняний науково-технічний і технологічний рівень).

Під науково-технічною продукцією зазвичай розуміють будь-які досягнення науки і техніки, певні наукові та технічні розробки. Науково-технічна продукція має свою особливість і суттєво відрізняється від традиційних товарів, тому її називають товаром особливого роду.

Наведена дефініція дозволяє констатувати таке: цим визначенням охоплюються як роботи, так і послуги, які мають завершений характер. Ознакою завершеності робіт є наявність отриманих у ході виконання договору результатів (як позитивних, так і негативних), оскільки роботи, на відміну від послуг, обов'язково повинні вести до створення результатів, які об'єднуються у речовій формі¹. Таким чином, науково-технічною продукцією визнаються не роботи та послуги як такі, а певні *результати* наукової та (або) науково-технічної діяльності².

Науково-технічною продукцією є завершені науково-дослідні, проєктні, конструкторські, технологічні роботи і послуги, створення дослідних зразків або партій виробів, необхідних для проведення НДДКР згідно з вимогами, погодженими із замовниками, що виконуються чи надаються суб'єктами господарювання (науково-дослідними, конструкторськими, проєктно-конструкторськими й технологічними установами, організація-

гічний прогрес в цілому, але є важливими складовими для того чи іншого виду підприємницької діяльності. Див.: Stewart, H. B. Recollecting the Future – A View of Business, Technology and Innovations in the Next 30 Years, Homewood, IL: Irvin, 1989. 264 с.

¹ Мілаш В. С. Підприємницькі комерційні договори в господарській діяльності: монографія. Полтава: АСМІ, 2005. С. 209.

² Таке ж визначення науково-технічної продукції закріплено в Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність», відповідно до п. 14 ст. 1 якого наукова (науково-технічна) продукція – науковий та (або) науково-технічний (прикладний) результат, призначений для реалізації. Недоліком цього визначення є те, що воно не містить конститутивних ознак, за якими науково-технічну продукцію можна відрізнити від інших об'єктів.

ми, а також науково-дослідними і конструкторськими підрозділами підприємств, установ і організацій тощо) (ч. 3 ст. 331 ГК України).

Науково-технічна продукція та інноваційні об'єкти співвідносяться як родові поняття з видовим. До родових ознак останніх належить те, що вони є результатом виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських і технологічних робіт (далі – НДДКТР). Поряд з цим вони мають і певні видові ознаки, які притаманні лише їм, зокрема, обов'язкова наявність у їхньому складі об'єкта права інтелектуальної власності, а також вжиття заходів для практичного впровадження останнього, а саме – розробка інноваційного проекту. Разом із тим, хоча терміном «науково-технічна продукція» охоплюються всі інноваційні об'єкти, не у всіх випадках створена за договором науково-технічна продукція може бути кваліфікована як інноваційний об'єкт¹.

З огляду на це було б доцільніше не вводити до ГК України нові правові конструкції на кшталт науково-технічної продукції, а навпаки, прагнути до уніфікації, використовуючи ту термінологію, яка вживається в інших статтях гл. 34, спеціальному законі та є усталеною для цієї сфери відносин.

У широкому розумінні мета договору на створення і передачу науково-технічної продукції полягає в отриманні нових наукових (науково-технічних) результатів. Разом із тим на отримання таких же результатів спрямований і договір на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт (далі – договір НДДКР), що зумовлює необхідність з'ясування їх співвідношення. Порівняння легального визначення досліджуваного договору з визначенням договору НДДКР (ч. 1 ст. 892 ЦК України) констатує фактичну їх тотожність². Але зазначені договори є самостійними та опосередковують специфічні відносини (досліджуваний договір – відносини, що виникають при створенні та впровадженні конкретних інноваційних об'єктів).

¹ Іванова К. Ю. Господарсько-правове регулювання договірних зобов'язань інноваційного характеру : автореф. дис. канд. юрид. наук. Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Харків, 2012. 20 с. URL: <https://mydisser.com/ua/catalog/view/13171.html>.

² Свого часу деякі вчені пропонували перейменувати договір на створення і передання науково-технічної продукції на договір на виконання НДДКР (див.: Великанова М. М. Договори на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт: автореф. дис. канд. юр. наук: 12.00.03. Київ, 2009. С. 13). Але це викликало б лише нічим не обґрунтовану підміну зазначених договорів. Тому єдиним логічним виходом із цієї ситуації можна вважати зміну назви договору на створення і передачу науково-технічної продукції та його положень, прив'язавши їх до інноваційних об'єктів та інноваційної діяльності.

Оскільки створення об'єктів інноваційної діяльності може бути забезпечене договорами на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та технологічних робіт або договорами на створення і передачу науково-технічної продукції, то *договір на створення і передачу науково-технічної продукції* належить до договорів, що регулюють інноваційну діяльність.

ГК України до договорів у сфері інноваційної діяльності відніс тільки договір на створення і передачу науково-технічної продукції (ст. 331), але інноваційна діяльність – це довгостроковий і в часі, і в просторі процес, а отже, опосередкування його тільки однією договірною формою є неефективним.

Договори на *створення і передачу науково-технічної продукції* передбачають як кінцеву мету створення продукції та її передання виконавцем замовнику.

Договір може укладатися на виконання усього комплексу робіт від дослідження до впровадження у виробництво *науково-технічної продукції*, а також на її подальше технічне супроводження (обслуговування). У разі, якщо науково-технічна продукція є результатом ініціативних робіт, договір укладається на її передання, включаючи надання послуг на її впровадження та освоєння.

Форма договору на *створення і передачу науково-технічної продукції* є *письмовою* із зазначенням істотних умов (предмет договору та його зміст; строк виконання; прийняття та оплата; відповідальність сторін тощо), які мають низку особливостей, притаманних саме цьому договору.

Сторонами договору є виконавець і замовник.

Договір на створення і передачу науково-технічної продукції є консенсуальним, двостороннім або багатостороннім, оплатним, алеаторним, підприємницьким або непідприємницьким.

Він може укладатися за двома моделями: укладення єдиного (комплексного), який включає не тільки роботи зі створення науково-технічної продукції, але й її подальше впровадження у виробництво, здійснення авторського нагляду, технічне супроводження (обслуговування); укладення окремих договорів відповідно до етапів створення, передання та впровадження результатів науково-технічної діяльності. Причому як процес створення, так і процеси передання та впровадження створеної науково-технічної продукції є настільки складними, що заслуговують на самостійне врегулювання на рівні ГК України або спеціального закону.

Так, за матеріалами справи¹ встановлено, що Товариство з обмеженою відповідальністю «Будівельна компанія «Укрбудінвест» (далі — ТОВ «Будівельна компанія «Укрбудінвест», позивач) звернулося до господарського суду міста Києва з позовом до товариства з обмеженою відповідальністю «Зорг Біогаз Україна» (далі — ТОВ «Зорг Біогаз Україна», відповідач) про стягнення з відповідача 200 000,00 грн авансового платежу за договором № 03-08/16-ТФП2-ЗГГ на створення (передачу) науково-технічної продукції від 03.08.2016.

Позов мотивовано невиконанням відповідачем умов указанного договору в частині створення (передачі) науково-технічної продукції з серпня 2016 року, внаслідок чого позивач відмовився від договору, оскільки виконання вказаних робіт стало недоцільним, та отримав право вимагати повернення авансового платежу за договором.

В обґрунтування позовних вимог позивач посилається на норми ч. 2 ст. 846, ч. 2 ст. 849 ЦК України та ч. 2 ст. 220 ГК України.

Рішенням господарського суду міста Києва від 25.04.2019 у справі № 910/2051/19, залишеним без змін постановою Північного апеляційного господарського суду від 22.08.2019, позов задоволено повністю. Стягнуто з ТОВ «Зорг Біогаз Україна» на користь ТОВ «Будівельна компанія «Укрбудінвест» 200 000,00 грн безпідставно набутих коштів. Здійснено розподіл судового збору.

Судові рішення мотивовані невиконанням відповідачем договору та не поверненням позивачеві сплачених ним коштів у сумі 200 000 грн.

Рішення ґрунтуються на нормах ст. ст. 570, 837, 846, 849, 854, 887, 1212 Цивільного кодексу України.

Суди попередніх інстанцій посилаються на ч. 2 ст. 849 ЦК України, відповідно до якої якщо підрядник своєчасно не розпочав роботу або виконує її настільки повільно, що закінчення її у строк стає явно неможливим, замовник має право відмовитися від договору підряду та вимагати відшкодування збитків.

Разом з цим, суди, посилаючись на норми ч. 4 ст. 849 ЦК України, дійшли висновку, що замовнику законом надано право відмовитися в односторонньому порядку від договору у будь-який час до закінчення роботи і визначене цією нормою право не може бути обмежене.

¹ Про стягнення з відповідача 200 000,00 грн авансового платежу за договором № 03-08/16-ТФП2-ЗГГ на створення (передачу) науково-технічної продукції від 03.08.2016 : Ухвала Верховного Суду України від 27 грудня 2019 року. Справа № 910/2051/19. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/86661267>.

Судами попередніх інстанцій встановлено, що у зв'язку з невиконанням відповідачем жодного з етапів робіт та враховуючи подальшу нецільність виконання робіт за договором, позивач листом № 23/07-1 від 23.07.2018 просив повернути йому сплачені кошти в розмірі 200 000 грн.

Також, судами встановлено ненадання відповідачем доказів виконання передбачених договором робіт зі створення (передачі) науково-технічної документації, доказів передачі результату цих робіт позивачеві у спосіб, передбачений умовами договору.

Судами попередніх інстанцій відхилено доводи відповідача про те, що документація, яка є предметом договору, у позивача наявна, про що свідчить Декларація про готовність до експлуатації об'єкта «Комплекс з переробки органічних відходів і силосу в біогаз для виробництва електричної та теплової енергії І-черга», оскільки зі змісту вказаної декларації вбачається, що об'єктом, який вводиться в експлуатацію є «Комплекс з переробки органічних відходів і силосу в біогаз для виробництва електричної та теплової енергії І-черга», натомість науково-технічна продукція, виготовлення якої є предметом договору, мала б створюватися у складі проекту «Комплекс з переробки органічних відходів і силосу в біогаз для виробництва електричної та теплової енергії потужністю 5МВт в смт. Теофіполь». Доказів того, що вказана декларація стосується саме останнього об'єкту відповідачем не надано.

Також, суди врахували, що ТОВ «Зорг Біогаз Україна» відповідно до п. 5, 8 цієї декларації є Генеральним підрядником та проектувальником вказаного у ній об'єкту. Зміст декларації свідчить, що проектна документація на будівництво цього об'єкту була затверджена замовником будівництва 05.05.2016, а декларація про початок виконання будівельних робіт подана 30.05.2016, тобто до дати укладення спірного договору між сторонами.

Крім того, суди попередніх інстанцій наголошують на тому, що з припиненням дії договору підряду така грошова сума, як аванс, втрачає ознаки авансу та стає майном (грошовими коштами), набутими підрядником без достатньої правової підстави.

Відповідно до ст. 1212 ЦК України, особа, яка набула майно або зберегла його у себе за рахунок іншої особи (потерпілого) без достатньої правової підстави (безпідставно набуте майно), зобов'язана повернути потерпілому це майно. Особа зобов'язана повернути майно і тоді, коли підстава, на якій воно було набуте, згодом відпала.

Суди попередніх інстанцій посилаються на правову позицію, викладену в постанові Верховного Суду від 15.02.2019 у справі № 910/21154/17.

Крім того, суди вказують на те, що про можливість виникнення позадоговірного грошового зобов'язання на підставі ст. 1212 Цивільного кодексу України зазначала Велика Палата Верховного Суду в постанові від 10.04.2018 у справі № 910/10156/17.

Не погоджуючись із постановою Північного апеляційного господарського суду від 22.08.2019 у справі № 910/2051/19, товариство з обмеженою відповідальністю «Зорг Біогаз Україна» звернулося з касаційною скаргою, в якій просить скасувати постанову суду апеляційної інстанції та ухвалити нове рішення, яким задовольнити апеляційну скаргу ТОВ «Зорг Біогаз Україна».

Скарга мотивована тим, що договір № 03-08/16-ТФП2-ЗГГ на створення (передачу) науково-технічної продукції від 03.08.2016 був укладений сторонами в підтвердження виконання умов раніш оговореного предмету договору.

Крім того, відповідач наголошує на тому, що суд апеляційної інстанції неправильно взяв до дату затвердження замовником проектною документації — 05.05.2016 та дату початку будівельних робіт — 30.05.2016, оскільки повинен був взяти до уваги саме *момент реєстрації декларації про готовність об'єкта до експлуатації* — 09.06.2017, тому що саме цей документ підтверджує належність та допустимість проектною документації, яка була предметом договору з позивачем (договір № 03-08/16-ТФП2-ЗГГ на створення (передачу) науково-технічної продукції від 03.08.2016).

Колегія суддів вважає за необхідне відступити від висловленого в постанові Верховного Суду від 11.11.2018 у справі № 910/13332/17, від 15.02.2019 у справі №910/21154/17 правового висновку з наступних підстав.

Предметом позову у справі є повернення попередньої оплати за договором підяду у зв'язку з відмовою замовника від договору.

Відповідно до ст. 849 ЦК України встановлено три окремі (самостійні) підстави для відмови замовника від договору підяду та, відповідно, різні правові наслідки такої відмови.

Частиною 2 цієї статті передбачено право замовника на відмову від договору підяду у разі коли підрядник своєчасно не розпочав роботу або виконує її настільки повільно, що закінчення її у строк стає явно неможливим. При цьому наслідком такої відмови є виникнення у замовника права вимагати відшкодування збитків підрядником. Частина 3 вказаної статті встановлює права замовника при виявленні ним інших ніж строки виконання робіт порушень під час виконання договору підяду. Якщо стане очевидним, що робота не буде виконана належним чином, замовник має

право призначити строк для усунення недоліків підрядником. Цей строк має бути таким, щоб підрядник мав об'єктивну змогу усунути допущені ним недоліки. Якщо такі вимоги підрядником не будуть виконані замовник може: 1) відмовитися від договору підряду; 2) доручити виправлення роботи іншій особі. При цьому в першому випадку замовник має право отримати від підрядника відшкодування збитків. А в другому - отримати відшкодування витрат пов'язаних із залученням інших осіб.

Натомість ч. 4 зазначеної статті встановлює право замовника відмовитися від договору, але з обов'язком саме замовника виплатити підрядникові плату за виконану частину роботи та відшкодувати підряднику збитки, завдані розірванням договору.

Разом з цим при застосуванні положень вказаної статті слід також враховувати, що законність відмови замовника від договору підряду на підставі, зокрема ч. 2, або ч. 3 цієї статті у випадку недоведеності порушень умов договору підряду зі сторони підрядника не може «виправдовуватися» безумовним правом замовника відмовитися від договору підряду на підставі ч. 4 цієї статті.

Крім того, як зазначалося вище, ст. 849 ЦК України містить як окремі (самостійні) підстави для відмови замовника від договору підряду, так і різні правові наслідки такої відмови, зокрема: відшкодування збитків підрядником; оплата замовником підряднику за виконану частину роботи; відшкодування підряднику збитків, завданих розірванням договору. Положення вказаної статті не містять права замовника на повернення попередньої оплати за договором.

Тобто, у цій справі позивач (замовник), який на підставі ч. 2 ст. 849 ЦК України *розірвав договір, має право вимагати від відповідача (виконавця) відшкодування збитків.*

Як зазначалося вище, у постановках від 11.11.2018 у справі № 910/13332/17, від 15.02.2019 у справі №910/21154/17 Верховний Суд посилається на постанову Великої Палати Верховного Суду від 10.04.2018 у справі № 910/10156/17.

Однак предметом позову у справі № 910/10156/17 є *стягнення процентів* за користування чужими грошовими коштами, які сплачені за *договором, визнаним згодом недійсним.*

Верховний Суд постановив передати на розгляд об'єднаної палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду.

Договори на створення і передачу науково-технічної продукції для пріоритетних державних потреб і за участю іноземних суб'єктів господарю-

вання укладаються і виконуються в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, відповідно до закону.

На рівні ГК України і ЦК України виділяються такі договори, як договір на створення і передачу науково-технічної продукції та договір НДДКТР¹.

Договором на проведення НДДКР охоплюється укладення двох відносно самостійних договорів: 1) договору на виконання науково-дослідної роботи; 2) договору на виконання дослідно-конструкторської роботи.

Відповідно до законодавства отримана *науково-технічна продукція* може передаватися суб'єктам господарювання (користувачам цієї продукції) для практичного застосування з дотриманням прав та економічних інтересів держави, виконавців замовлення і власників майнових та особистих немайнових прав на об'єкти технологій та об'єктів права інтелектуальної власності, створені у процесі виконання замовлення (зокрема, на об'єкти авторського права, промислової власності, технологічних знань). Порядок та умови передання і використання прав на *науково-технічну продукцію* визначаються договорами між замовником, виконавцем і користувачем цієї продукції.

Оскільки у ст. 331 ГК України тільки закріплені основні питання, які регулюють договір на створення і передачу науково-технічної продукції, то, відповідно, доцільною є ст. 332 ГК України, яка відсилає до ЦК України та вказує на бланкетність норми, а саме, що відносини, які виникають у процесі здійснення інноваційної діяльності, регулюються ГК України та іншими законодавчими актами. До зазначених відносин у частині, не врегульованій цим Кодексом, застосовуються відповідні положення ЦК України.

При цьому навіть бланкетна норма ст. 332 ГК України не вирішує всіх питань господарсько-правового регулювання договірних зобов'язань в інноваційній сфері, оскільки договори в останній навряд чи всі без винятку можна віднести до універсальних юридичних конструкцій, які знайшли своє закріплення на рівні ЦК України. Договори інноваційного характеру потребують спеціального врегулювання на законодавчому рівні. Відсутність відповідного законодавчого підґрунтя вчинення таких договорів свідчить про послаблення регулятивної функції господарського права і призводить до того, що вони залишаються незатребуваними на практиці.

¹ Іванова К. Ю. Господарсько-правове регулювання договірних зобов'язань інноваційного характеру : автореф. дис. канд. юрид. наук. Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Харків, 2012. 20 с. URL: <https://mydisser.com/ua/catalog/view/13171.html>.

Об'єкти права інтелектуальної власності знаходяться на різних стадіях придатності для практичного впровадження, мають різну економічну ефективність і неоднаковий інноваційний потенціал. Тому, щоб надалі трансформувати *створений об'єкт права інтелектуальної власності в інноваційний*, придатний для впровадження, необхідним є певне його доопрацювання, яке потребує проведення на цьому етапі досліджуваної стадії певного комплексу робіт. У межах конструкції договору НДДКТР це неможливо, оскільки перетворює його з допоміжного на договір інноваційного типу. Неможливо це і в межах *договору на створення і передачу науково-технічної продукції*. Сторони змушені самі конструювати відповідну договірну модель, використовуючи на свій розсуд окремі елементи поійменованих або непоійменованих договорів. Однак на практиці запровадження так званих змішаних договорів дуже часто себе не виправдовує, оскільки контрагенти не завжди спроможні передбачити всі ті обставини, які можуть привести до негативних результатів, та засоби усунення їх наслідків.

Характерними ознаками договорів НДДКТР і *договору на створення і передачу науково-технічної продукції* є творчий характер робіт, які виконуються за ними, та їх алеаторність, що безпосередньо впливає на розподіл ризиків і відповідальність сторін.

Договір на створення і передачу науково-технічної продукції та договір НДДКТР не є тотожними, що зумовлює неможливість перейменування в межах ГК України першого договору на договір НДДКТР. Адже вони відрізняються за змістом: договір НДДКТР спрямований лише на опосередкування розроблення певних інтелектуальних результатів, а *договір на створення і передачу науково-технічної продукції* – ще й на впровадження науково-технічної продукції¹.

Законодавець надає можливість сторонам договору будувати свої відносини відповідно до запропонованих у ч. 4 ст. 331 ГК України моделей: 1) єдиного договору, що охоплює комплекс робіт – від дослідження до впровадження у виробництво науково-технічної продукції, а також її подальше технічне супроводження (обслуговування); 2) окремих договорів відповідно до етапів створення, передання й впровадження об'єктів інтелектуальної діяльності.

З точки зору економії часу та коштів, більш прийнятним є укладення єдиного договору, який включає не тільки роботи зі створення науково-

¹ Іванова К. Ю. Господарсько-правове регулювання договірних зобов'язань інноваційного характеру : автореф. дис. канд. юрид. наук. Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Харків, 2012. 20 с. URL: <https://mydisser.com/ua/catalog/view/13171.html>.

технічної продукції, але й її подальше впровадження у виробництво, здійснення авторського нагляду, технічне супроводження (обслуговування). Така модель є оптимальною, наприклад, у разі, коли організація має власні підрозділи НДДКР і достатній науково-технічний потенціал для проведення усього комплексу робіт, оскільки важливим є і залишається фактор швидкості реалізації результатів інтелектуальної діяльності.

У тому випадку, коли договір укладається на виконання всього комплексу робіт (дослідження, впровадження, технічне супроводження (обслуговування) науково-технічної продукції), він має *комплексний* характер. У доктрині традиційно комплексним визнається складний, багатокомпонентний договір, прямо передбачений нормами права та врегульований ними¹. Такий договір породжує два або більше різних зобов'язань, що мають єдину господарську мету і групуються навколо однієї з них – основної, яка і забезпечує досягнення тієї господарської мети, що викликала до життя цей комплексний договір². Виходячи з мети досліджуваного договору — створення результатів інтелектуальної діяльності, основним із тих зобов'язань, яке породжується ним та навколо якого можуть групуватися суміжні (зобов'язання із впровадження науково-технічної продукції, її технічного супроводження тощо), є зобов'язання з виконання робіт (науково-дослідних, дослідно-конструкторських, технологічних, проектних тощо)³.

Між тим у сучасних умовах навіть великі організації далеко не завжди беруть на себе здійснення інноваційного циклу з самого початку і до його завершення. Як правило, виконання випробувальних, інженерних, певних дослідних робіт доручається окремим суб'єктам науково-технічної діяльності або суб'єктам малого підприємництва з вузькою спеціалізацією⁴. Тому, якщо підходити із суто практичної точки зору, укладення єдиного договору на виконання всього комплексу робіт є недоцільним. Більш виваженим слід вважа-

¹ Огородов, Д. В. Смешанные договоры в частном праве: отдельные вопросы теории и практики. URL: <http://www.zonazakona.ru/law/comments/213>.

² Собчак А. А. Смешанные и комплексные договоры в гражданском праве. *Советское государство и право*. 1989. № 11. С. 65, 66; Лідовець Р. А. Змішані договори в цивільному праві України : автореф. дис. канд. юр. наук: спец. 12.00.03. Львів, 2005. С. 8.

³ Інші зобов'язання, які породжуються комплексним договором, мають допоміжний характер, але вони не є акcesорними у традиційному значенні цього слова, оскільки можуть існувати самостійно, незалежно від основного зобов'язання (Собчак А. А. Смешанные и комплексные договоры в гражданском праве. *Советское государство и право*. 1989. №.11. С. 65).

⁴ Атаманова Ю. Є. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави : монографія. Харків : Видавництво «Фінн», 2008. С. 223.

ти такий стан, коли кожному етапу від наукових досліджень до їх практичної реалізації буде відповідати окремий договір¹. Наприклад, можна припустити, що йдеться про такі договори, які будуть відрізнятися за своїм змістом і кінцевим результатом: договір на створення науково-технічної продукції; договір на передання науково-технічної продукції; договір на впровадження науково-технічної продукції. При цьому законодавець у ст. 331 ГК України приділяє певну увагу лише етапу *створення* науково-технічної продукції, залишаючи сторонам можливість у разі необхідності узгоджувати умови інших етапів цього договору самим, хоча, на наш погляд, у законодавчому визначенні має бути врегульований повний технологічний цикл робіт.

Договір на передачу науково-технічної продукції. Об'єкти інноваційної діяльності можуть створюватись у результаті ініціативних робіт, тобто робіт, виконаних без укладення договору, що обумовлює її створення. Для практичного використання (впровадження у виробництво) цієї продукції укладається *договір на її передання*. Хоча за цим договором передається науково-технічна продукція, яка вже створена, це не означає, що виключається творчий характер робіт розробника (патентоволодільца, правоволодільца) цієї продукції, оскільки, він повинен за необхідності переглянути наявну в нього технічну документацію, внести зміни до дослідного зразка і за необхідності взяти участь в освоєнні останнього². Тому слід відрізнити цей договір від договору, предметом якого є, наприклад, передання стандартної технічної документації на відомий об'єкт, розробка якої не вимагає творчих зусиль виконавця.

У ході здійснення ініціативних досліджень, окрім певного матеріально-го результату, можливим є отримання додаткових знань (досвіду, навичок, ноу-хау тощо), які необхідні для здійснення освоєння і впровадження у виробництво отриманих результатів. Оскільки розробник (патентоволоділець, правоволоділець), як правило, не зацікавлений у розкритті цих знань, логічно, що на законодавчому рівні була встановлена вимога про необхідність включення до відповідного договору умови про надання розробником послуг із впровадження продукції у виробництво та її освоєння, зокрема, здійснення авторського нагляду, хоча такі послуги ним не вичерпуються. Однак імперативно встановлена вимога про надання таких послуг, з одного боку, сприяє швидкому налагодженню технологічного процесу ви-

¹ Красильникова А. В. Договор на создание научно-технической продукции в новых условиях хозяйствования : автореф. дис. канд. юр. наук. Саратов, 1990. С. 15.

² Минц Б. И. Правовое обеспечение научно-технических разработок : монография. Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1989. С. 82.

робництва продукції, а з іншого – унеможлиблює діяльність посередницьких організацій.

Договір на впровадження науково-технічної продукції. У випадку, коли замовник вважає недоцільним покладення на виконавця обов'язків із впровадження науково-технічної продукції, він може доручити це спеціальній організації, уклавши з нею окремий договір – договір на впровадження науково-технічної продукції.

Традиційно впровадження нової техніки (технології) розуміється як невід'ємна складова інноваційного процесу, впродовж якої здійснюється масове, серійне виробництво виробів, або експлуатація налагодженого технологічного процесу, або випуск продукції дрібносерійного та індивідуального виробництва за відпрацьованою технологією¹. Необхідним елементом упровадження є стадія розробки проекту його реалізації (застосування) – *інноваційного проекту*, яким визначаються процедура та комплекс усіх необхідних заходів щодо створення інноваційного продукту (інноваційної продукції) та їх впровадження (випуску)². Проте законодавець у положеннях ГК України щодо досліджуваного договору не зазначає про необхідність розробки такого проекту.

З упровадженням науково-технічної продукції пов'язана й стадія її освоєння, яка передує впровадженню. Із практичної точки зору, освоєння полягає у відпрацюванні технологічного процесу та випуску продукції в заданому обсягу у промислових умовах зі стабільними техніко-економічними показниками, передбаченими в технічному завданні³.

Якщо під інноваціями розуміти впроваджені (реалізовані) суб'єктом господарювання об'єкт інтелектуальної власності, який є результатом виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських та інших необхідних робіт із виготовленням дослідних зразків, пробних партій продукції та/або запровадженням експериментального виробництва, що здійснюються згідно з інноваційним проектом,⁴ тоді саме вони виникають як наслідок виконання договору на впровадження науково-технічної продукції.

¹ Минц Б. И. Правовое обеспечение научно-технических разработок: монография. Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1989. С. 82.

² Атаманова Ю. Е. Особливості змісту та обігу інноваційних об'єктів. *Підприємство, господарство і право*. 2006. № 11. С. 70.

³ Минц Б. И. Правовое обеспечение научно-технических разработок: монография. Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1989. С. 82.

⁴ Атаманова Ю. Е. Особливості змісту та обігу інноваційних об'єктів. *Підприємство, господарство і право*. 2006. № 11. С. 72.

3.5. Ліцензійні договори

Терміни

Винахід (корисна модель) – це результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології (ст. 1 ЗУ «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»).

Договір про передачу ноу-хау – це договір, за яким здійснюється передача права на використання повністю або частково конфіденційних знань, що містять відомості технічного, технологічного, комерційного, виробничого, адміністративного, фінансового характеру, зацікавленим особам¹.

Ліцензійний договір – це договір за яким одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензію) на умовах, визначених за взаємною згодою сторін з урахуванням вимог цього Кодексу та іншого закону².

Ліцензія – це документ, який дозволяє ліцензіату використовувати об'єкт промислової власності в певній обмеженій сфері, та може існувати незалежно від наявності ліцензійного договору.

Патент (патент на винахід, деклараційний патент на винахід, деклараційний патент на корисну модель, патент (деклараційний патент) на секретний винахід, деклараційний патент на секретну корисну модель) – це охоронний документ, що засвідчує пріоритет, авторство і право власності на винахід (корисну модель) (ст. 1 ЗУ «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»).

Патент на винахід – це різновид патенту, що видається за результатами кваліфікаційної експертизи заявки на винахід (ст. 1 ЗУ «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»).

Нормативно-правове регулювання

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Голос України*. 2003. 12 берез. (№ 45).
2. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 № 143-V. *Голос України*. 2006. 14 лист. (№ 213).

Використана література

3. Падучак Б. М. Щодо питання класифікації договорів у сфері трансферу технологій. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. 189-191. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2011_2/189.pdf.
4. Іванова К. Ю. Договори про трансфер технологій: спірні питання. *Порівняльно-аналітичне право* : електрон. фахове наук. видання. 2013. № 3–2. С. 126–129. URL: http://pap.in.ua/3-2_2013/3/Ivanova%20K.Yu..pdf.

¹ Бегова Т. І. Поняття «ноу-хау» і договір про його передання : монографія. Харків : Право, 2009. 160 с.).

² Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Голос України*. 2003. 12 берез. (№ 45).

5. Бельтюкова Є. М. Правове регулювання наступництва майнових прав інтелектуальної власності за цивільним законодавством України : дис ... канд. юрид. наук. Одеса, 2019. 200 с.
6. Недогібченко Є.Г. Ліцензія на використання об'єктів інтелектуальної власності. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/node/2793/tezyupoltavanedogibchenko29022016.pdf>.
7. Андрощук Г.О. Правове регулювання ноу-хау. *Інтелектуальна власність*. 2004.№ 10. С. 29-35.
8. Крижна В. Види договорів у сфері інтелектуальної власності. *Інтелектуальний капітал*. 2004. № 4. С. 36-42.
9. Кулініч О.О., Романадзе Л.Д. Право інтелектуальної власності: навчальний посібник/О.О. Кулініч, Л.Д. Романадзе. О. : Фенікс, 2011. 492 с.
10. Цивільне та сімейне право України: підручник /В.В. Дудченко, О.С. Адамова, І. Г. Бабич Є. О. та ін.; за ред. Є.О. Харитонова, Н.Ю. Голубевої. Київ : Правова єдність, 2009. 968 с.
11. Кирилюк А.В. Право інтелектуальної власності: підручник /О.І. Харитонова, Є.О. Харитонов, Т.С. Ківалова та ін.; за заг. ред. О.І. ХаритонОВОЇ. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 540 с.
12. Жилінкова О. В. Договірне регулювання відносин щодо інтелектуальної власності в Україні та за кордоном: монографія / О. В. Жилінкова. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 280 с.
13. Інтелектуальна власність: навч. посібник / За заг ред канд. юрид. наук, доц. Нестерцової-Собакарь О.В. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 140 с.

Рекомендована література

1. Бельтюкова Є. Договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності: цивільно-правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право*. №11. 2017. С. 19-23.
2. Венедиктова І.В., Розгон О. В. Цивільно-правовий захист та охорона авторського права». *Форум права*. №2. 2007. С. 24–29 URL: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2007-2/07_vivoap.pdf.
3. Договірні форми розпорядження майновими правами на об'єкти авторського права: монографія / за ред. Н.М. Мироненко. Київ : Інтерсервіс, 2014. 248 с.
4. Інтелектуальна власність : навч. посіб. / за ред. д. т. н. Цибульова П.М. К.: УкрІНТЕІ. 2006. 276 с.
5. Луць В.В., Великанова М.М. Договори в цивільному праві України: навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 264 с.
6. Паніна Ю.С. Правове регулювання договору франчайзингу в європейському союзі та Україні : автореф. дис. к. ю. н. Івано-Франківськ, 2017. 20 с.
7. Право інтелектуальної власності : підручник / за ред. О.І. ХаритонОВА. Юрінком Інтер, 2017. 544 с.

8. Право інтелектуальної власності: підручник. 2-е вид., змін, і доп. / О. П. Світличний. Київ: НУБіП України, 2016. 355 с.
9. Розгон О. В. Правовий статус патентного повіреного як учасника трансферу технологій. *Інноватика в сучасній освіті та науці: теорія, методологія, практика* : матеріали II Міжнародного літнього наукового симпозиуму (м. Одеса, 26–27 липня 2019 р.). Одеса : ГО Інститут інноваційної освіти, 2019. С. 87–89.
10. Розгон О. В. Ноу-хау як невід’ємна частина інноваційної діяльності підприємства. *Актуальні наукові дослідження в сучасному світі* : матеріали XLIX Міжнародної наукової конференції. ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет Шимон Григорія Сковороди» ГО «Інститут суспільної трансформації». 26-27 травня 2019 р. Журнал – Переяслав-Хмельницький, 2019. Вип. 5(49), ч. 6. 132 с. С. 62–67.
11. Ступак С. Законодавчі підстави отримання плати суб’єктами авторського права і суміжних прав. *Інтелектуальна власність*. 2016. № 01. С. 14–22.
12. Яворська О. С. Договори у сфері інтелектуального права : проблеми застосування чинного законодавства. *IT право: проблеми і перспективи розвитку в Україні*: зб. матер. наук.-практ. конф. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2016. С. 306–315.

Коментар

Поняття *ліцензійного договору* встановлене у ст. 1109 ЦК України. За ліцензійним договором одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об’єкта права інтелектуальної власності (ліцензію) на умовах, визначених за взаємною згодою сторін, з урахуванням вимог цього Кодексу та іншого закону.

Ліцензійний договір належить до договорів, які побічно опосередковують відносини у сфері трансферу технологій (реалізацію майнових прав на технологію), тобто пов’язані з процесом трансферу технологій – реалізацією майнових прав на технологію¹.

Безперечно, трансфер технологій може відбуватися за допомогою такого поименованого у ЦК України договору щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності, як *ліцензійний договір*. Однак навряд чи всі договори цього типу, з огляду на специфіку договорів про трансфер технологій, зможуть опосередковувати цей процес, оскільки досліджувані договори тим і відрізняються від інших типів договорів, що на момент їх укладення особа, якій належать майнові права на використання об’єктів права інтелектуальної власності, що є складовими технологій, вже відома, на відміну, наприклад, від договору про порядок розподілу прав на службові об’єкти інтелектуальної власності, який лише спрямований на визначення правоволодільця.

¹ Падучак Б. М. Щодо питання класифікації договорів у сфері трансферу технологій. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 189–191. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2011_2/189.pdf.

Спеціальні умови, які є обов'язковими для окремих видів договорів трансферу, характерні лише для ліцензійного договору, зокрема, умови щодо ліцензії та її умови на використання технологій, їх складових; територіальних обмежень (заборона використовувати передані за договором технологію, її складові на території, не передбаченій у договорі); обмежень галузі застосування технологій та їх складових; порядку надання субліцензій на складові технології третім особам; виплати винагороди за використання технології. Однак перелік досліджуваних договорів не вичерпується лише одним цим договором¹.

Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності може бути оформлена як окремий документ або бути складовою частиною ліцензійного договору. Крім зазначеного, варто звернути увагу на те, що ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності поділяється на види. Зокрема, вона може бути виключною, одиначною, невиключною, а також іншого виду, що не суперечить закону².

Різнити між ліцензією та ліцензійним договором полягає в тому, що ліцензія – це документ, який дозволяє ліцензіату використовувати об'єкт промислової власності в певній обмеженій сфері та може існувати незалежно від наявності ліцензійного договору, а от предметом ліцензійного договору є ліцензія на право використання об'єкта інтелектуальної власності ліцензіатом на умовах, визначених за взаємною згодою сторін, з урахуванням вимог ЦК України та інших законів³.

Ліцензійний договір слід відрізнити від договору про передавання ноу-хау. У світовій практиці через відсутність безпосереднього захисту ноу-хау його передавання здійснюється за спеціальним правочиною чи ліцензійними договорами, які певною мірою забезпечують захист ноу-хау від розголошення⁴.

Договір про передавання ноу-хау – це договір, за яким здійснюється передавання права на використання повністю або частково конфіденційних знань, що містять відомості технічного, технологічного, комерційного, виробничого, адміністративного, фінансового характеру, зацікавленим особам. Основна відмінність договору про передавання ноу-хау від ліцензійного договору полягає в тому, що для ліцензійного договору достатньо надати дозвіл на використання

¹ Іванова К. Ю. Договори про трансфер технологій: спірні питання. *Порівняльно-аналітичне право*: електрон. фахове наук. видання. 2013. № 3. С. 126–129. URL: http://par.in.ua/3-2_2013/3/Ivanova%20K.Yu.pdf.

² Бельтюкова Є. М. Правове регулювання наступництва майнових прав інтелектуальної власності за цивільним законодавством України: дис. канд. юрид. наук. Одеса, 2019. 200 с. С. 58.

³ Недогібченко Є. Г. Ліцензія на використання об'єктів інтелектуальної власності. *Інноваційні аспекти систем безпеки праці, захисту інтелектуальної власності: матеріали конференції*. Полтава: ПДАА. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/node/2793/tezypoltavanedogibchenko29022016.pdf>.

⁴ Андрощук Г. О. Правове регулювання ноу-хау. *Інтелектуальна власність*. 2004. № 10. С. 29–35.

об'єкта інтелектуальної власності, а за договором про передання ноу-хау необхідно виконати активні дії – розкрити певні знання, що зберігаються в режимі секретності. Тобто розмежування проводиться за об'єктом.

Ліцензійний договір укладається стосовно зареєстрованих результатів творчої діяльності (винахід, корисна модель, промисловий зразок, торговельна марка, компонування інтегральної мікросхеми, сорт рослин або об'єкти авторського права), а договір про передання ноу-хау – щодо секретної інформації. Досить часто ці відомості при бажанні можна було б запатентувати (наприклад, як винахід чи корисну модель), проте в кожній конкретній ситуації суб'єкт сам вирішує: розкрити ці знання суспільству й отримати патент (свідоцтво) чи доцільніше залишити їх у режимі секретності¹.

Існують такі *види ліцензійних договорів*: авторський; про надання суміжних прав; про надання прав на винахід, корисну модель або промисловий зразок; про надання прав на торговельну марку; про надання прав на топологію інтегральних мікросхем; про надання прав на селекційне досягнення².

Переваги укладення ліцензійних договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності також полягають у тому, що: 1) ліцензіар залишається власником об'єкта інтелектуальної власності; 2) можна обмежити передані права (за об'ємом прав, територією, строком); 3) можна укласти необмежену кількість ліцензійних договорів у разі невиключної ліцензії; 4) можна паралельно використовувати об'єкт прав інтелектуальної власності разом із ліцензіатами; 5) існує можливість вибору оптимальної плати за видачу ліцензії (роялті, паушальний платіж або їх комбінація); 6) можна видати субліцензії³.

Ліцензійний договір пов'язаний саме з користуванням об'єктом права інтелектуальної власності (отриманням корисних економічних властивостей із такого використання), а також з його обмеженням поширенням – у вигляді можливості (якщо це передбачено договором) подальшої видачі субліцензії на відповідний результат інтелектуальної діяльності та (або) засіб індивідуалізації⁴.

Характеризуючи основні *особливості ліцензійного договору*, необхідно зазначити, що він є *реальним, двостороннім, оплатним чи безоплатним*.

Сторонами договору є ліцензіар і ліцензіат, якими можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Двосторонність ліцензійного договору впливає з наявності прав та обов'язків як у ліцензіара, так і в ліцензіата. Ліцензіар надає від-

¹ Крижна В. Види договорів у сфері інтелектуальної власності. *Інтелектуальний капітал*. 2004. № 4. С. 36–42.

² Кулініч О. О., Романадзе Л. Д. Право інтелектуальної власності: навчальний посібник. Одеса : Фенікс, 2011. С. 267–268.

³ Цивільне та сімейне право України: підручник / В. В. Дудченко, О. С. Адамова, І. Г. Бабич Є. О. та ін.; за ред. Є. О. Харитоновна, Н. Ю. Голубевої. К.: Правова єдність, 2009. С. 793.

⁴ Кирилюк А. В. Право інтелектуальної власності: підручник / О. І. Харитоновна, Є. О. Харитонов, Т. С. Ківалова та ін.; за заг. ред. О. І. Харитоновної. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 540 с.

повідний дозвіл, а ліцензіат зобов'язується здійснювати використання об'єкта інтелектуальної власності на певних умовах (наприклад, сплатити винагороду).

У законодавстві не міститься вимога щодо *оплатності* такого договору, тобто ліцензійний договір може бути як оплатним, так і безоплатним.

Ліцензійний договір *вважається укладеним*, якщо сторони дійшли згоди щодо всіх істотних умов.

У *ліцензійному договорі визначаються* вид ліцензії, сфера використання об'єкта права інтелектуальної власності (конкретні права, що надаються за договором, способи використання зазначеного об'єкта, територія і строк, на які надаються права, тощо), розмір, порядок і строки виплати плати за використання об'єкта права інтелектуальної власності, а також інші умови, які сторони вважають за доцільне включити до договору.

Ліцензійний договір охоплює як саму ліцензію на використання об'єкта інтелектуальної власності, так і ті додаткові умови його використання, виконання яких вимагається від сторін договору для задоволення їх інтересів¹.

Вважається, що за ліцензійним договором надається *невиключна ліцензія*, якщо інше не встановлено ліцензійним договором. Але статті 1109, 1110 ЦК України містять низку диспозитивних норм, які розраховані на випадки, коли сторони у ліцензійному договорі не погодили умови щодо виду ліцензії, території та строку, на які надаються права. Вважається, що за ліцензійним договором надається *невиключна ліцензія*, якщо інше не встановлено ліцензійним договором.

Предметом ліцензійного договору є відповідні *права на використання* об'єкта права інтелектуальної власності. Ці права мають бути чинними на момент укладення ліцензійного договору. У ч. 5 ст. 1109 ЦК України закріплено, що *не можуть бути предметом ліцензійного договору* права на використання об'єкта права інтелектуальної власності, які на момент укладення договору не були чинними. Тобто за ліцензійним договором не можна надати право на використання об'єкта, яке виникне у ліцензіара лише в майбутньому².

У ліцензійному договорі мають бути чітко *встановлені права на використання* об'єкта, що надаються ліцензіату, та способи такого використання. За ліцензійним договором ліцензіату надаються лише ті права щодо використання об'єкта і лише тими способами, які *прямо передбачені в ліцензійному договорі*. Усі права на використання об'єкта права інтелектуальної власності та способи його використання, які не визначені у ліцензійному договорі, вважаються такими, що *не надані ліцензіату* (ч. 6 ст. 1109 ЦК України).

У разі відсутності в ліцензійному договорі *умови про територію*, на яку поширюються надані права на використання об'єкта права інтелектуальної власності, дія ліцензії поширюється на територію України.

¹ Жилінкова О. В. Договірне регулювання відносин щодо інтелектуальної власності в Україні та за кордоном : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 280 с. С. 102.

² Право інтелектуальної власності : підручник / за заг. ред. д. ю. н., проф. Булеци С. Б., к. ю. н., доц. Чепис О. І. Ужгород : РІК-У, 2019. С. 407.

Об'єктом ліцензійного договору є винахід, корисна модель, промисловий зразок, торговельна марка, компонування інтегральної мікросхеми, сорт рослини, порода тварин, твір науки, літератури чи мистецтва, комп'ютерна програма, база даних чи об'єкт суміжних прав¹.

Ліцензійний договір не підлягає обов'язковій державній реєстрації. Однак така реєстрація може здійснюватися за бажанням сторін у порядку, встановленому законом. Отже, відсутність реєстрації не впливає на дійсність прав, наданих за ліцензійним договором, та інших прав на відповідний об'єкт права інтелектуальної власності².

Враховуючи те, що в частині договірного врегулювання відносин у Законі України «Про державне регулювання трансферу технологій»³ міститься відсилання до ЦК України, до договорів про трансфер технологій відповідно будуть застосовуватися як вимоги статей Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», так і вимоги ЦК України стосовно договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Однак аналіз цих умов дозволяє дійти висновку про недоцільність включення більшості з них до істотних з огляду на існування у ЦК України норм, які регулюють ці питання.

Ліцензіар зобов'язаний не просто передати ліцензіатові предмет ліцензії, а й забезпечити необхідні умови для її *найефективнішого використання*. До цього обов'язку ліцензіара належить передання всієї необхідної інформації за ліцензією.

За ст. 530 ЦК України якщо у зобов'язанні встановлений строк (термін) його виконання, то воно підлягає виконанню у цей строк (термін). Якщо умовами Ліцензійного договору чітко не визначено строк сплати ліцензійних платежів, тому відповідно до ч. 2 ст. 530 ЦК України, якщо строк (термін) виконання боржником обов'язку не встановлений або визначений моментом пред'явлення вимоги, кредитор має право вимагати його виконання у будь-який час. Боржник повинен виконати такий обов'язок у семиденний строк від дня пред'явлення вимоги, якщо обов'язок негайного виконання не впливає із договору або актів цивільного законодавства.

Так, за матеріалами справи⁴ встановлено, що 26.06.2007 року між Науково-виробничим товариством з обмеженою відповідальністю «Інтермаш» («ліцензіар», надалі – позивач) та Державним підприємством «Червонослобідський

¹ Бельтюкова Є М. Правове регулювання наступництва майнових прав інтелектуальної власності за цивільним законодавством України: дис. канд. юрид. наук. Одеса, 2019. С. 50.

² Інтелектуальна власність: навч. посіб. / за заг ред канд. юрид. наук, доц. Нестерцової-Собакарь О. В. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 120.

³ Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України від 14.09.2006 № 143-V. *Голос України*. 2006. 14 лист. (№ 213).

⁴ Про стягнення 1 205 098,00 грн : Рішення господарського суду Київської області від 03 квітня 2019 р. Справа № 911/5057/15. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81690683>.

спиртовий завод» («ліцензіат») укладений Ліцензійний договір № 038-2007 про надання на використання винаходів та ноу-хау до них, відповідно до умов п. 2.1 якого ліцензіар надає ліцензіату на строк дії даного договору і за оплату виплачену ліцензіатом, невиключну ліцензію на використання винаходів, що охороняються патентами, а також зв'язані з ними «ноу-хау», які забезпечують придатність винаходів до промислового використання.

Відповідно до п. 1.1 договору винаходами вважаються: «Спосіб одержання спиртових бражок із крохмалевмісної сировини», на який видано Патент України № 35246 від 09.09.1999; «Спосіб одержання спиртових бражок із крохмалевмісної сировини», на який видано Патент України № 35247 від 09.09.1999 року; «Спосіб підготовки крохмалевмісної сировини до зброджування», на який виданий Патент України № 55157 від 28.08.2002 року. Власником патентів є НВ ТОВ «Інтермаш».

Пунктом 2.1.1 договору визначено, що ліцензіар передає ліцензіату технологічну інструкцію виробництва спиртових бражок при низькотемпературному розварюванні крохмалевмісної сировини з використанням концентрованих ферментних препаратів для умов ДП «Червонослобідський спиртовий завод» ТІ 30219014-014-2003-НТР,

– ноу-хау до Патентів України на винахід №№ 35246, 35247 «Підготовка крохмалевмісної сировини до термоферментативної обробки термостабільними ферментними препаратами селективної дії до декстринів та олігоцукрів з отриманням розрідженого суслу;

– ноу-хау до Патенту України на винахід № 55157 від 28.02.2002 «Гідроліз розрідженого суслу з зернової сировини ферментними препаратами селективної дії до зброджуваних цукрів і здійснення процесу дріжджогенерування та спиртового бродиння».

Ліцензіат надає ліцензіару право використовувати винахід та ноу-хау (виробляти продукцію) тільки на підприємстві ліцензіата; реалізовувати продукцію без обмежень на території країни; використовувати винахід та ноу-хау з дати укладення цього договору і на термін його дії (п.п. 3.1.1, 3.1.2, 3.1.3 договору).

Відповідно до п. 4.1 договору ліцензійні платежі виплачуються в формі роялті, розмір і порядок оплати яких визначаються додатковим погодженням сторін, які додаються до цього договору.

Згідно з п. 6.1 договору ліцензіат обов'язується протягом 10 днів після закінчення звітного періоду надати ліцензіару акт про використання об'єкту права інтелектуальної власності за узгодженою формою (додаток до ліцензійного договору), в якому вказується обсяг реалізованої продукції за ліцензією та сума платежів роялті. Підписаний ліцензіатом та ліцензіаром акт є підставою для взаєморозрахунків між ними.

Ненадання або несвоєчасне надання акту з боку ліцензіата розглядається ліцензіаром, як припинення використання об'єкту права інтелектуальної власності за ліцензійною угодою.

Відповідно до розділу 9 договору цей договір є чинним з дати його підписання на строк дії патентів.

Додатком № 1 до ліцензійного договору є підписаний ліцензіаром та ліцензіатом Протокол № 1 від 26.06.2007 про розміри ліцензійних платежів, відповідно до якого розмір роялті встановлюється в залежності від економічного ефекту (додаткового прибутку, отриманого при використанні корисної моделі і винаходів та пов'язаних з ними ноу-хау) і сплачується з 26.06.2007.

Додатковий прибуток розраховується за кожний звітний період, один екземпляр розрахунку надсилається ліцензіару.

Ліцензіат сплачує ліцензіару у вигляді роялті частину прибутку за ліцензійним договором в розмірі 0,316 грн за 1 декалітр реалізованої у звітному періоді продукції.

Друга частина прибутку за даним ліцензійним договором залишається у ліцензіата, як додатковий прибуток підприємства.

Зміна розміру платежів роялті здійснюється за письмовою згодою сторін і визначається в окремих протоколах, які є невід'ємною частиною цього договору.

Між позивачем та ДП «Червонослобідський спиртовий завод» підписано акт № 1 від 26.06.2007, яким згідно з ліцензійним договором № 038-2007 від 26.06.2007 позивач передав, а ДП «Червонослобідський спиртовий завод» прийняв об'єкт права інтелектуальної власності у складі: технологічна інструкція виробництва спиртових бражок при низькотемпературному розварюванні крохмалевмісної сировини з використанням концентрованих ферментних препаратів для умов ДП «Червонослобідський спиртовий завод» ТГ 30219014-014-2003-НТР; Ноу-хау до Патентів України на винахід №№ 35246, 35247 «Підготовка крохмалевмісної сировини до термоферментативної обробки термостабільними ферментними препаратами селективної дії до декстринів та олігоцукрів з отриманням розрідженого сусла»; ноу-хау до Патенту України на винахід № 55157 від 28.08.2002 року «Гідроліз розрідженого сусла з зернової сировини ферментними препаратами селективної дії до зброджуваних цукрів і здійснення процесу дріжджогенерування та спиртового бродіння».

Як зазначено вище, за ліцензійним договором фактично була передана енергозберігаюча технологія (низькотемпературна схема розварювання із застосуванням концентрованих ферментів), яка дозволяє за менших енергетичних витрат отримувати продукцію. Дана технологія охоронялась трьома патентами на винахід № 35246 та № 35247 від 16.06.2003, № 55157 від 15.02.2006 року.

Відповідно до виписок з Державного реєстру патентів України на винаходи № 715 та № 716 від 19.01.2016, патенти на винаходи № 35246 та № 35247 від 16.06.2003 є діючими, їх чинність підтримана власником патенту до 09.09.2016 року.

Чинність патенту на винахід № 55157 від 15.02.2006 року підтримувалась до 09.07.2012 року, що підтверджується випискою № 717 від 19.01.2016 року з Державного реєстру патентів України на винаходи. У подальшому власником патенту № 55157 від 15.02.2006 було прийнято рішення про припинення дії патенту.

У зв'язку з цим між ліцензіаром та ліцензіатом було укладено Додаткову угоду від 22.01.2010 до ліцензійного договору № 038-2007 від 26.06.2007 року про

надання дозволу на використання винаходів та ноу-хау до них, відповідно до якої п. 1.1 розділу 1 «Визначення термінів» ліцензійного договору викладено в наступній редакції: Винахід – «Спосіб одержання спиртових бражок із крохмалєвмісної сировини», на який видано Патент України № 35246 від 09.09.1999 року і власником якого є НВ ТОВ «Інтермаш»; Винахід – «Спосіб одержання спиртових бражок із крохмалєвмісної сировини», на який видано Патент України № 35247 від 09.09.1999 і власником якого є НВ ТОВ «Інтермаш». В п. 2.1.1 розділу 2 «Предмет договору» ліцензійного договору виключено останній абзац.

Позивач звернувся з позовом про стягнення з Державного підприємства спиртової та лікєро-горілочної промисловості «Укрспирт» (надалі – відповідач) заборгованості по сплаті ліцензійних платежів на підставі Ліцензійного договору № 038-2007 від 26.06.2007 року, укладеного між позивачем та Державним підприємством «Червонослобідський спиртовий завод», оскільки позивач вважає, що відповідач є правонаступником реорганізованого ДП «Червонослобідський спиртовий завод».

Відповідач заперечує проти того, що він є правонаступником щодо виконання зобов'язань за ліцензійним договором, оскільки заступником міністра аграрної політики та продовольства України 25.12.2013 року затверджено передавальний акт майна, землі та обов'язків з балансу ДП «Червонослобідський спиртовий завод» на баланс ДП «Укрспирт», в якому серед переданих прав та обов'язків відсутній ліцензійний договір № 038-2007 від 26.06.2007 року.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про утворення Державного підприємства спиртової та лікєро-горілочної промисловості» від 28.07.2010 року № 672 ліквідовано Державний концерн спиртової та лікєро-горілочної промисловості (концерн «Укрспирт»). Утворення Державного підприємства спиртової та лікєро-горілочної промисловості здійснювати на базі майна Державного концерну спиртової та лікєро-горілочної промисловості (концерн «Укрспирт»), державних підприємств і об'єднань спиртової та лікєро-горілочної промисловості, зазначених в абзаці третьому цього пункту, з віднесенням Підприємства до сфери управління Міністерства аграрної політики та продовольства. Здійснити реорганізацію державних підприємств і об'єднань спиртової та лікєро-горілочної промисловості, що належать до сфери управління Міністерства аграрної політики та продовольства, згідно з додатками 1 і 2 шляхом приєднання до Державного підприємства «Укрспирт» та шляхом виділу майна, з використанням якого виготовляється підкацизна продукція, і передачі такого майна до Державного підприємства «Укрспирт».

Установлено, що Державне підприємство «Укрспирт» є правонаступником Державного концерну спиртової та лікєро-горілочної промисловості (концерн «Укрспирт»).

Додатком 1 до вказаної постанови Кабінету Міністрів України від 28.07.2010 року № 672 є перелік державних підприємств і об'єднань спиртової та лікєро-горілочної промисловості, що належать до сфери управління Міністерства аграрної політики та продовольства і підлягають реорганізації шляхом приєднання до

Державного підприємства спиртової та лікєро-горілочної промисловості, в якому зазначене Державне підприємство «Червонослобідський спиртовий завод».

Наказом Міністерства аграрної політики України «Про реорганізацію державних підприємств спиртової промисловості «Червонослобідський спиртовий завод», «Вузлівський спиртовий завод», «Сторонибаський спиртовий завод», «Борюцький спиртовий завод» від 17.08.2010 № 498 вирішено реорганізувати державні підприємства, в тому числі «Червонослобідський спиртовий завод» шляхом приєднання до Державного підприємства спиртової та лікєро-горілочної промисловості «Укрспирт» та створити на базі майна реорганізованих державних підприємств відокремлені підрозділи (філії) без прав юридичної особи.

Визначено ДП «Укрспирт» правонаступником майнових прав і обов'язків реорганізованих державних підприємств, в тому числі «Червонослобідського спиртового заводу».

Згідно з ч. 1 ст. 104 ЦК України юридична особа припиняється в результаті реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації. У разі реорганізації юридичних осіб майно, права та обов'язки переходять до правонаступників.

Доказів того, що відповідач, як правонаступник прав та обов'язків ДП «Червонослобідський спиртовий завод», звертався до позивача з пропозицією розірвати ліцензійний договір до суду не надано.

11 січня 2011 року позивач звертався до ДП «Червонослобідський спиртовий завод» з вимогою вих. № 11/0031 про наявність та сплату *заборгованості за ліцензійним договором* станом на 31.12.2010 в сумі 67 498,00 грн.

ДП «Червонослобідський спиртовий завод» надав відповідь вих. № 7 від 09.02.2011 (копія наявна в матеріалах справи), у якій зазначив, що вказана заборгованість в сумі 67 498,00 грн. відповідно до передавального акту № 3 від 04.01.2011 року передана на баланс правонаступника – ДП «Укрспирт».

Разом із позовною заявою позивач надав заяву про визнання причини пропущення строку звернення до суду поважною та його відновлення, яку обґрунтував тим, що через проведення процесу перепідпорядкування та постійної зміни керівництва, неможливо було визначити відповідальних осіб за ліцензійним договором.

У своєму відзиві вих. № 01-4-2/12 від 11.01.2016 року (вих. № 326/16 від 11.01.2016) відповідач зазначив про застосування строків позовної давності до вимог позивача, що виникли до 19.11.2012 року та просить відмовити у задоволенні цих вимог у повному обсязі.

Відповідно до ст. 257 ЦК України загальна позовна давність встановлюється тривалістю у три роки. Про наявність заборгованості за ліцензійним договором, яка виникла станом на 31.12.2010 в сумі 67 498,00 грн. позивачу було відомо ще в лютому 2011 року.

Позовну заяву про стягнення з ДП «Укрспирт» заборгованості за ліцензійним договором, в тому числі й в сумі 67 498,00 грн., позивач направив до суду 19.11.2015 року, що підтверджується відбитком підприємства зв'язку на конверті (отримано позовну заяву судом 23.11.2015, що підтверджується штампом

канцелярії суду на першому аркуші позовної заяви), тобто, з пропуском трирічного строку позовної давності. Обставини, на які позивач посилається в заяві про визнання причин пропуску строку звернення до суду поважними та його відновлення, судом не приймаються, оскільки у відповіді вих. № 7 від 09.02.2011 ДП «Червонослобідський спиртовий завод» повідомило позивача про передачу вказаної заборгованості за ліцензійним договором саме відповідачу, який є правонаступником ДП «Червонослобідський спиртовий завод».

Враховуючи вищевикладене суд відмовляє в задоволенні позову в частині стягнення з відповідача 67 498,00 грн. заборгованості за ліцензійним договором, у зв'язку із спливом строку позовної давності, про застосування якого заявив відповідач.

Відповідач у своїх відзивах на позовну заяву зазначав, що ним при виробництві продукції не використовується технологія, яка захищена патентами на винахід № 35246 та № 35247, власниками яких є позивач.

Ухвалою суду від 30.03.2016 року у справі № 911/5057/15 задоволено частково клопотання позивача, призначено у справі судову експертизу об'єктів інтелектуальної власності, проведення якої доручено Науково-дослідному інституту інтелектуальної власності Академії правових наук України. На вирішення експерта винесено наступні питання: – чи використовується у процесі виробництва спиртових бражок Червонослобідськими виробничими потужностями ДП «Укрспирт» при низькотемпературному розварюванні крохмалевмісної сировини з використанням концентрованих ферментних препаратів кожна ознака винаходу, що включена до незалежного пункту формули за патентом України № 35246 або ознака еквівалентна їй; — чи використовується у процесі виробництва спиртових бражок Червонослобідськими виробничими потужностями ДП «Укрспирт» при низькотемпературному розварюванні крохмалевмісної сировини з використанням концентрованих ферментних препаратів кожна ознака винаходу, що включена до незалежного пункту формули за патентом України № 35247 або ознака еквівалентна їй; – чи використовується у процесі виробництва спиртових бражок Червонослобідськими виробничими потужностями ДП «Укрспирт» при низькотемпературному розварюванні крохмалевмісної сировини з використанням концентрованих ферментних препаратів ноу-хау «Підготовка крохмалевмісної сировини до термоферментативної обробки термостабільними ферментними препаратами селективної дії до декстринів та олігоцукрів з отриманням розрідженого суслу» до патентів України на винаходи № 35246 та № 35247.

29 серпня 2017 року через канцелярію суду надійшов висновок № 1098 судового експерта Дорошенка Олександра Федоровича, наданий на виконання ухвали суду від 30.03.2016.

У вказаному висновку експерт зазначив: по першому питанню, що в процесі виробництва спиртових бражок Червонослобідськими виробничими потужностями ДП «Укрспирт» при низькотемпературному розварюванні крохмалевмісної сировини з використанням концентрованих ферментних препаратів використовується кожна ознака, включена в незалежний пункт формули винаходу за па-

тентом України № 35246, або ознака еквівалентна їй; по другому питанню, що в процесі виробництва спиртових бражок Червонослобідськими виробничими потужностями ДП «Укрспирт» при низькотемпературному розварюванні крохмалевмісної сировини з використанням концентрованих ферментних препаратів використовується кожна ознака, включена в незалежний пункт формули винаходу з патентом України № 35247, або ознака еквівалентна їй; по третьому питанню, що в процесі виробництва спиртових бражок Червонослобідськими виробничими потужностями ДП «Укрспирт» при низькотемпературному розварюванні крохмалевмісної сировини з використанням концентрованих ферментних препаратів використовується ноу-хау «Підготовка крохмалевмісної сировини до термоферментативної обробки термостабільними ферментними препаратами селективної дії до декстринів та олігоцукрів з отриманням розрідженого суслу» до патентів України на винаходи № 35246 та № 35247.

Відповідач заперечував проти прийняття вказаного експертного висновку в якості доказу, оскільки, як зазначив відповідач, експерт не досліджував безпосередньо процес виробництва спиртових бражок на Червонослобідських виробничих потужностях ДП «Укрспирт».

Головне управління ДФС у Київській області листом вих. № 5556/9/10-36-40-04-07 від 07.12.2017 року на виконання ухвали суду від 08.11.2017 року, якою було задоволено частково клопотання позивача про витребування доказів, надало інформацію щодо обсягів реалізації етилового спирту на Червонослобідських виробничих потужностях ДП «Укрспирт» за період з січня 2011 року по листопад 2015 року.

На підставі вказаного листа Головного управління ДФС у Київській області позивач збільшив позовні вимоги та просив суд стягнути з відповідача заборгованість за ліцензійним договором за період з 01.07.2010 по 26.11.2015 в сумі 1 530 624,00 грн.

Головне управління ДФС у Київській області листом від 26.01.2018 на виконання ухвали суду від 10.01.2018, якою було задоволено клопотання позивача про витребування доказів, надало інформацію щодо обсягів реалізації етилового спирту на Червонослобідському місці провадження діяльності ДП «Укрспирт» за період з грудня 2015 року по грудень 2017 року.

31 січня 2018 року через канцелярію суду (вх. № 2055/18) від відповідача на виконання вимог ухвали суду від 08.11.2017 року надійшла інформація про обсяги реалізації етилового спирту на Червонослобідському МПД ДП «Укрспирт» за період з січня 2011 року по листопад 2015 року.

Відповідач зазначає, що технологічний регламент виробництва спиртових бражок при низькотемпературному розварюванні крохмалевмісної сировини з використанням концентрованих ферментних препаратів ТР У 00032744-812-2002 від 16.12.2002 року і технологічна інструкція виробництва спиртових бражок при низькотемпературному розварюванні крохмалевмісної сировини з використанням концентрованих ферментних препаратів для умов ДП «Червонослобідський спиртовий завод» ТІ 30219014-014-2003-НТР від 14.11.2003 року, розроблялися безпосередньо для ДП «Червонослобідський спиртовий за-

вод», яке на даний час ліквідовано. Дані регламент та інструкція є застарілими та не використовуються при виробництві спирту на Червонослобідському МПД ДП «Укрспирт». Червонослобідське МПД ДП «Укрспирт» при виробництві спирту керується Технологічною інструкцією з виробництва спирту етилового ректифікованого на Червонослобідському МПД ДП «Укрспирт», затвердженою керівником Червонослобідського МПД ДП «Укрспирт» 15.02.2011, та доданою відповідачем до матеріалів справи лише 26.01.2018 року.

У судовому засіданні 12.03.2018 року було допитано свідків, які зазначили, що на Червонослобідському МПД ДП «Укрспирт» при виробництві спирту етилового ректифікованого використовується саме Технологічна інструкція з виробництва спирту етилового ректифікованого на Червонослобідському МПД ДП «Укрспирт».

У судовому засіданні 11.04.2018 року було допитано свідків, які зазначили, що за рішенням науково-технічної ради Державного концерну «Укрспирт» було визначено пріоритетним напрямом технічного прогресу спиртової галузі впровадження низькотемпературної водно-теплової обробки крохмалевмісної сировини; на базі вказаного технологічного регламенту була розроблена Технологічна інструкція виробництва спиртових бражок при низькотемпературному розв'язуванні крохмалевмісної сировини з використанням концентрованих ферментних препаратів для умов «Червонослобідський спиртовий завод», у якій були використані технічні рішення за патентами України на винахід № 35246 та № 35247.

Через канцелярію суду (вх. № 4866/18 від 12.03.2018) відповідач надав висновок № 01-03/2018 від 07.03.2018 року експерта Андреевої А. В. об'єктів інтелектуальної власності за господарською справою № 911/5057/15, виконаний на замовлення представника відповідача.

У вказаному висновку експерт Андреева А.В. зазначила, що у процесі виробництва спиртових бражок Червонослобідським МПД ДП «Укрспирт» не використовується жодна ознака винаходу за патентом України № 35246.

Позивач через канцелярію суду надав заперечення на висновок експерта Андреевої А.В. № 01-03/2018 від 07.03.2018 року. Через канцелярію суду позивач надав висновок № 04-ОВМ/18 від 10.04.2018 експерта Оцалюка В. М. за результатами проведення експертного дослідження у сфері інтелектуальної власності, виконаний на замовлення представника позивача.

У вказаному висновку експерт Оцалюк В.М. зазначив, що у процесі виробництва спиртових бражок Червонослобідськими виробничими потужностями ДП «Укрспирт», використана жодна ознака винаходу за патентом України № 35246. Через канцелярію суду відповідач надав заперечення проти висновку експерта Оцалюка В.М. № 04-ОВМ/18 від 10.04.2018 року за результатами проведення експертного дослідження у сфері інтелектуальної власності.

Ухвалою суду від 07.05.2018 частково задоволено клопотання позивача про призначення експертизи та задоволено клопотання відповідача про призначення у справі повторної судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності, проведення якої доручено Науково-дослідному центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності.

11 грудня 2018 року до суду було повернуто матеріали справи № 911/5057/15 з висновком експерта № 170/18 від 04.12.2018 року за результатами проведення повторної судової експертизи у сфері інтелектуальної власності у господарській справі № 911/5057/15.

Від учасників справи не надходило заперечень на висновок експерта № 170/18 від 04.12.2018 за результатами проведення повторної судової експертизи у сфері інтелектуальної власності в господарській справі № 911/5057/15, тому суд не вбачає вмотивованих підстав для відхилення вказаного висновку експерта.

Таким чином, наявними в матеріалах справи доказами підтверджується використання в процесі виробництва спиртових бражок Червонослобідськими виробничими потужностями ДП «Укрспирт» при низькотемпературному розварюванні крохмалевмісної сировини з використанням концентрованих ферментних препаратів кожної ознаки винаходу, що включена до незалежного пункту формули за патентом України № 35246 та за патентом України № 35247 або ознака еквівалентна їй, а також використання в процесі виробництва спиртових бражок Червонослобідськими виробничими потужностями ДП «Укрспирт» при низькотемпературному розварюванні крохмалевмісної сировини з використанням концентрованих ферментних препаратів кожної ознаки ноу-хау «Підготовка крохмалевмісної сировини до термоферментативної обробки термостабільними ферментними препаратами селективної дії до декстринів та олігоцукрів з отриманням розрідженого суслу» до патентів України на винаходи № 35246 та № 35247 або ознака еквівалентна їй.

29 січня 2019 року через канцелярію суду від відповідача на виконання вимог ухвали суду від 16.01.2019 надійшла інформація про обсяги реалізації етилового спирту на Червонослобідському МПД ДП «Укрспирт» за період з грудня 2015 року по грудень 2018 року.

На підставі наданої відповідачем інформації про обсяги реалізації етилового спирту позивач збільшив позовні вимоги та просив суд стягнути з відповідача заборгованість за ліцензійним договором за період з 01.07.2010 року по 31.12.2018 року в сумі 2 234 271,46 грн.

Відповідач зазначає, що відповідно до п. 6.1 Ліцензійного договору підставою для сплати роялті позивачу є лише підписаний між сторонами акт про обсяг реалізованої продукції, оскільки жодних актів між позивачем та відповідачем підписано не було, то і жодних підстав для сплати роялті у ДП «Укрспирт» немає. Також відповідач зазначає, що відповідно до п. 6.1 ліцензійного договору ненадання або несвоєчасне надання акту з боку ліцензіата розглядається ліцензіаром як припинення використання об'єктів права інтелектуальної власності за ліцензійним договором.

Однак суд не приймає дані твердження відповідача, оскільки вони спростовуються висновком експерта № 170/18 від 04.12.2018 року за результатами проведення повторної судової експертизи у сфері інтелектуальної власності у господарській справі № 911/5057/15 про використання відповідачем зазначених технологій, які захищаються патентами на винахід.

Умовами Ліцензійного договору чітко не визначено строк сплати ліцензійних платежів, тому відповідно до ч. 2 ст. 530 ЦК України, якщо строк (термін) виконання боржником обов'язку не встановлений або визначений моментом пред'явлення вимоги, кредитор має право вимагати його виконання у будь-який час. Боржник повинен виконати такий обов'язок у семиденний строк від дня пред'явлення вимоги, якщо обов'язок негайного виконання не впливає із договору або актів цивільного законодавства.

10 липня 2015 року позивач звернувся до відповідача з претензією вих. № 15/021-1 від 10.07.2015 щодо сплати роялті за використання об'єктів інтелектуальної власності за ліцензійним договором за період з 01.01.2011 року по 01.07.2015 року (докази отримання претензії в матеріалах справи).

Оскільки згаданою статтею 530 ЦК України не визначена форма пред'явлення вимоги кредитором, останній може здійснити своє право як шляхом звернення до боржника з листом, претензією, телеграмою, надіслати йому рахунок тощо.

Доказів оплати роялті за період з 01.01.2011 року по 01.07.2015 року, про сплату яких відповідно до ч. 2 ст. 530 ЦК України позивач направив претензію (вимогу), до суду не надано. Строк позовної давності за ліцензійними платежами за вказаний період не сплинув, оскільки претензія (вимога) про сплату отримана відповідачем 16.07.2015 року, підлягала оплаті протягом семи днів з моменту отримання (по 23.07.2015 року), а з позовною заявою позивач звернувся до суду 19.11.2015 року, що підтверджується відбитком підприємства зв'язку на конверті (отримано позовну заяву судом 23.11.2015 року, що підтверджується штампом канцелярії суду на першому аркуші позовної заяви).

Таким чином позовні вимоги підлягають частковому задоволенню, а саме стягненню підлягають ліцензійні платежі за період з 01.01.2011 року по 01.07.2015 року в сумі 1 373 814,18 грн.

Позивач двічі збільшував позовні вимоги під час перебування справи у суді і просить стягнути з відповідача заборгованість за ліцензійними платежами в сумі 2 234 271,46 грн. за період з 01.07.2010 року по 31.12.2018 року.

Однак доказів того, що позивач в порядку ч. 2 ст. 530 ЦК України звертався до відповідача з вимогами щодо сплати ліцензійних платежів за період з 01.07.2015 року по 31.12.2018 року до суду не надано, тобто відповідачем ще не прострочено сплату ліцензійних платежів за Ліцензійним договором.

Подання ж кредитором позовної заяви, заяв про збільшення позовних вимог, адресованих суду (а не боржнику) є складовими судової процедури, а не цивільних правовідносин, і відповідні дії не можуть розглядатися як вимога у розумінні ст. 530 ЦК України.

Враховуючи вищевикладене, суд відмовляє у задоволенні позовних вимог щодо стягнення з відповідача на користь позивача заборгованості по ліцензійних платежах за період з 01.07.2015 року по 31.12.2018 року.

Враховуючи наведене вище, позовні вимоги підлягають частковому задоволенню. Сторонами не надано доказів понесення ними витрат на підготовку експертного висновку на замовлення сторони, проведення експертизи. Суд ви-

рішив позовні вимоги задовольнити частково — стягнути з Державного підприємства спиртової та лікєро-горілочної промисловості «Укрспирт» на користь Науково-виробничого товариства з обмеженою відповідальністю «Інтер-маш» заборгованість за ліцензійним договором.

Умови ліцензійного договору, які суперечать положенням цивільного законодавства, є нікчемними. ЦК України передбачена можливість затвердження *типових ліцензійних договорів* уповноваженими відомствами або творчими спілками. При цьому ліцензійний договір може містити умови, не передбачені типовим ліцензійним договором. Умови ліцензійного договору, укладеного із творцем об'єкта права інтелектуальної власності, що погіршують його становище порівняно зі становищем, передбаченим законом або типовим договором, є нікчемними і замінюються умовами, встановленими типовим договором або законом.

У цьому випадку кожна зі сторін може в будь-який час *відмовитися від договору*, письмово повідомивши про це другу сторону за шість місяців до розірвання договору, якщо більший строк для повідомлення не встановлений за домовленістю сторін.

Ліцензіар може *відмовитися від ліцензійного договору* до завершення строку його дії у разі порушення ліцензіатом встановленого договором терміну початку використання об'єкта права інтелектуальної власності. Як ліцензіар, так і ліцензіат можуть відмовитися від ліцензійного договору в разі порушення другою стороною інших умов договору.

У ст. 1110 ЦК України встановлюється *строк дії ліцензійного договору*. Згідно із ч. 1 ст. 1110 ЦК України ліцензійний договір укладається на строк, встановлений договором, який повинен спливати не пізніше спливу строку чинності виключного майнового права на визначений у договорі об'єкт права інтелектуальної власності. У разі відсутності в ліцензійному договорі *умови про строк договору* він вважається укладеним на строк, що залишився до спливання строку чинності виключного майнового права на визначений у договорі об'єкт права інтелектуальної власності, але не більше ніж на п'ять років. Якщо за шість місяців до спливу зазначеного п'ятирічного строку жодна зі сторін не повідомить письмово другу сторону про відмову від договору, договір вважається продовженим на невизначений час.

Ліцензіар має право *розірвати ліцензійний договір*. Це правило також закріплене у ч. 2 ст. 1110 ЦК України. У ліцензійному договорі може бути визначений строк дії договору і строк, з якого ліцензіат зобов'язується розпочати використання твору. У цьому договорі сторони обов'язково повинні домовитися стосовно *розміру, порядку і строків виплати плати за використання об'єкта*.

За згодою ліцензіара, наданою у письмовій формі, ліцензіат може видати *письмове повноваження* на використання об'єкта права інтелектуальної власності іншій особі (субліцензію). У випадках, передбачених ліцензійним договором, може бути укладений *субліцензійний договір*, за яким ліцензіат надає іншій особі (субліцензіату) субліцензію на використання об'єкта права інтелектуальної власності. У цьому разі відповідальність перед ліцензіаром за дії субліцензіата несе ліцензіат, якщо інше не встановлено ліцензійним договором.

Наукове видання

Глібоко Сергій Васильович
Георгієвський Юрій Валентинович
Любчич Анна Миколаївна
Розгон Ольга Володимирівна
Іванова Ксенія Юріївна
Завадська Ангеліна Тимурівна
Подрез-Ряполова Ірина Валеріївна

ІННОВАЦІЙНЕ ПРАВО

Науково-практичний посібник

За редакцією С. В. Глібка, Ю. В. Георгієвського, О. В. Розгон

Формат 60×84 ¹/₁₆, Гарнітура Minion.
Обл.-вид. арк. 14,5.

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України
61002, Харків, вул. Чернишевська, 80
Тел.: (057) 700-06-64
E-mail: ndipzir@gmail.com
Сайт: ndipzir.org.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції – серія ДК № 4814 від 17.12.2014 р.